

CAPÍTOL V

V- CONFLICTIVITAT SOCIAL, MOBILITZACIÓ DE LES CLASSES PRODUCTIVES I LLUITA PER UNA REPRESENTACIÓ AUTÒCTONA DEL DISTRICTE (1890-1901)

5.1. El sufragi universal masculí multiplica els esforços per controlar el vot

Fonamentalment hem d'entendre que la mecànica de l'alternança pacífica al poder durant el període històric que és objecte d'estudi no es va perfeccionar fins al decenni dels anys noranta, un cop s'havia reintroduït el sufragi universal masculí, i les oposicions al sistema havien ja fet el seu període d'aprenentatge, tot fluctuant de la participació al retraïment. Igualment havia transcorregut el temps suficient com perquè els partits del torn haguessin assimilat l'autèntic significat del règim canovista, que avantposava l'estabilitat política per sobre de les etiquetes idelògiques. Davant la lògica estupefacció d'aquells que lluitaven per la puresa del sufragi i en definitiva per l'avenç de la democràcia, se succeïen aliances contranaturals, sovint qualificades com a escandaloses, però que el règim restauracionista promovia conscientment quan podia manipular les forces polítiques que participaven en les conteses electorals i podia interferir en les seves relacions mútues.

En l'esfera local manresana, els anys noranta van ser decisius i determinants perquè van representar un punt d'inflexió cap al tipus de política que no es volia continuar refrendant i que es recolzava en el caciquisme governamental. Són els anys en què més protagonisme aconseguïen les oposicions antisistema, però també els anys en què la política caciquil assoleix la seva època més àlgida. En el rerefons, la qüestió social condicionaria la vida política local. No era per menys. Els milers d'obriers i obreres que van quedar sense feina durant les grans vagues de 1890 i de 1897, i després la de 1900, constituïen una font constant de conflicte i un polvorí que es podria encendre amb la més petita guspira. Les diferents respostes a la conflictivitat social permanent van anar teixint les estratègies dels actors polítics

locals i més enllà tot el batec de la vida ciutadana. Paral·lelament, les formes d'expressió política bàsiques de les classes populars no estarien canalitzades per la participació electoral, sinó mitjançant el pamflet, el fulletó i la proclama, i naturalment el míting obrerista.

En bona part de la ciutadania, es va anar conformant un comportament polític que mesclava sàviament l'apatia intel·ligent, que es traduïa pel retraïment electoral, amb la participació tàctica, vinculada amb l'esperança de gaudir de l'oportunitat d'incidir directament sobre la comunitat. Durant el darrer decenni del segle XIX, amb la recuperació del sufragi universal masculí gràcies a l'aplicació de la Llei electoral del 26 de juny de 1890, que va suposar l'ampliació del dret de vot de 800.000 electors a cinc milions de ciutadans, la competitivitat s'intensificaria al mateix ritme que ho faria la manipulació governamental. Així com la formalització del procés electoral es ritualitzaria encara més amb la introducció de les urnes de cristall i la presència dels candidats i de notaris en les meses electorals. Igualment, en un evident intent de controlar la legalitat del procés, els presidents de les meses electorals estarien obligats a mostrar als interventors dels distints candidats les paperetes dipositades en les urnes respectives.

En les primeres votacions que se celebraven a Manresa amb la nova normativa electoral, les que tenien com a objectiu l'elecció del diputat a Corts, l'alcalde conservador Pere Arderiu va prendre precaucions en un ban publicat el 29 de gener de 1891. En aquest, solament es permetia que es personessin als col·legis els electors que havien d'exercir el seu dret de vot; es prohibia la formació de grups en la plaça de l'ajuntament i en els carrers adjacents que impedissin el lliure trànsit dels electors; també es prohibia *“el que persona alguna moleste á los electores ofreciéndoles candidaturas, pues de lo contrario, serán consideradas las personas que lo efectúen como autoras del delito de coacción electoral, y como tales puestas á disposición de los tribunales de justicia”*¹. En tant que màxima autoritat municipal, l'alcalde estava obligat a vetllar per la puresa del sufragi i per la regularitat del procés. No obstant això, tota precaució era insuficient. Com sosté Alicia Yanini, amb

¹ Ban dictat per l'alcalde Pere Arderiu i Brugués el 29 de gener de 1891, dies abans de la celebració de les eleccions generals de l'1 de febrer.

el sufragi universal masculí va canviar la naturalesa i l'extensió de la influència política en l'Espanya de la Restauració ².

5.1.1. L'esfera del govern local: un terreny d'experimentació. Les eleccions municipals ³.

La renovació de les formes i dels estils de fer política procedien en bona part de l'esfera local. Les eleccions municipals van ser la punta de l'iceberg de l'experimentació política en el lent camí cap a la democràcia. El control del govern local esdevindria així prioritari. Representava l'avantsala del domini d'altres nivells de govern, el provincial i l'estatal. Però mentre aquests nivells de govern la representació política tan sols suposava una petita parcel·la de poder, en el govern municipal, si s'assolia la majoria consistorial l'hegemonia política era absoluta. Per aquest i d'altres motius, els comicis electorals celebrats durant els anys noranta del segle XIX mereixen una anàlisi detinguda ⁴.

Es feren, com hem dit, sota la vigència del sufragi universal masculí i amb un mapa electoral urbà modificat (Vegeu l'apèndix núm. 17). En efecte, la R.O. de 8 de juliol de 1890 dividia la ciutat en 5 districtes i 11 seccions. A partir d'aquesta data, s'haurien d'elegir 24 regidors, també d'una forma bianual, distribuïts per districtes com segueix: 6 per al Districte I (3 seccions), 5 per al Districte II (2 seccions), 5 per al Districte III (2 seccions), 4 per al Districte IV (2 seccions) i 4 per al Districte V (2 seccions) ⁵. Per tal d'elaborar la nova divisió, els criteris seguits van ser, per una

² Alcía Yanini Montes, "La manipulación electoral en España: sufragio universal y participación ciudadana (1891-1923)" a Javier Tusell (ed.), "El sufragio universal" de *Ayer*, nº 3, Madrid, Marcial Pons, 1991, p. 107.

³ Una anàlisi molt interessant del sistema polític local a Guillermo Márquez Cruz, "El sistema político local en España: de las cortes de Cádiz a la Restauración (1810-1923)" a L. F. Prieto; X. Núñez Seixas; A. Artiaga; X. Balboa (coord.), *Poder local, elites e cambio social na Galicia non urbana (1874-1936)*, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 1997, pp. 29-140, especialment, pel que fa la Restauració, pp. 84 i ss.

⁴ Per a l'anàlisi de les eleccions municipals hem partit de l'apartat elaborat per Gemma Rubí, "L'univers polític de Manresa en l'època del favoritisme i la política de masses" a Gemma Rubí i Lluís Ferran Toledano, *Història gràfica de la Restauració. Manresa, 1875-1931*, Vol. I: *Societat, treball i política*, Manresa, Parcir Edicions Selectes, 2000.

⁵ Els 12 col·legis electorals comprenien els carrers següents. Al col·legi de la Casa Consistorial (nº 1), Plaça major, Bisbe, Pòpul, Baixada de la Seu, Galceran Andreu, Codinella, Cova, Baixada dels Jueus, Vallfonollosa, Plaça Creus, Sobrerroca, Sant Miquel i Vestals. Al col·legi de la Caserna del Carme (nº 2), Carme, Baixada del Carme, Sabateria, Pedregar, Botí, Canal, Nou, Plana de l'Om, Born Muralla del Carme, Llussà, Dama, Serarols, Capdelrech i Amigant. Al col·legi de Sant Domènec (nº 3), Sant Domènec, Sant Tomàs, Frare, Predicadors, Cardona, Pujolet, Poble Nou, Muralla de Sant Domènec, Nou de Sant Domènec, Magnet, Era Coma, Carrió i forànies de Sant Domènec. Al col·legi de la Carretera de Cardona nº 63 (nº 4), Carretera de Cardona, Passatge Oller, Cos, Bruc, Plaça Valldaura, Nou de Valldaura, Forànies Valldaura i Forànies del Poble Nou. Al col·legi de la

banda igualar el nombre d'electors de cada secció, i per l'altra, apropar el màxim possible els col.legis electorals als ciutadans.

Durant aquesta dècada, els comicis municipals van revestir una mobilització intensa que feia temps que no s'esdevenia a la ciutat, una intensitat equiparable a la que van experimentar ciutats de tamany similar com Sabadell on la forta presència del federalisme va marcar el ritme vers l'assoliment de la democràcia local. Tal vegada l'impuls republicanofederal a Manresa no va ser tan fort, si bé ratifiquem, com ho fa Manuel Marín per al cas de Sabadell, *“la configuració progressiva d'un camp polític local (perifèric) que assolí un cert grau d'autonomia en relació amb un camp polític estatal (central) que continuava dominat pel frau i pel caciquisme”*⁶. Tanmateix, en cap cas la participació electoral va superar el 50% del cens, malgrat estar en vigor el sufragi universal masculí per als més grans de 25 anys. En la taula següent podem observar els índexs de participació electoral en les cinc consultes municipals que es van celebrar durant aquesta dècada:

Taula núm 9: Evolució de la participació en les eleccions municipals a Manresa (1891-1899)⁷.

ELECCIONS	1891	1893	1895	1897	1899
% Participació/Cens	45,95	37,62	11,13	35,61	27,54

Casa dels Banys Vallès (nº 5), Piques, Fontanet, Llop, Arbonés, Talamanca, Muntanya, Vilanova, ôdena, Santa Maria, Cirera, Mel i Plaça de Gispert. Al col.legi de la plaça de Sant Francesc nº 16 (nº 6), Sant Francesc, Campdurgell, Tahones, Urgell, Pepet, Campanes, Muralla de Sant Francesc, i Forànies de Sant Francesc. Al col.legi de l'Hospital (nº 7), Sant Andreu, Plaça de l'Hospital, Hospital, Caritat, Alt Remei, Plaça Infants, Carretera de Vic i Carretera de Santpedor. Al col.legi d'Alta Puigterrà nº 22 (nº 8), Alta de Puigterrà, Arcs, Carretera de Vic (vorera esquerra), Sèquia, Sant Salvador, Baixa Puigterrà, Pujada del Castell, Bilbao, Pilota i forànies de Puigterrà. Al col.legi de les escoles públiques de Sant Ignasi (nº 9), Arcs de Santa Llúcia, Santa Llúcia, Torrent de Sant Ignasi, Baix Remei, Viladordis, Baixada dels Drets, Montserrat, Aiguader, Sant Marc, Agregat de Viladordis, forànies de Viladordis i forànies del Remei. Al col.legi de la plaça dels caputxins nº 54 (nº 10), Sant Bartomeu, Nou de Santa Clara, Vell de Santa Clara, Caputxins, Escodines, forànies d'Escodines, forànies de Santa Clara i forànies de Sant Marc.

⁶ Manuel Marín, "El joc polític de la Restauració. Una anàlisi de les eleccions" dins Josep M. Benaül, Jordi Calvet i Esteve Deu (a cura de), *Indústria i ciutat. Sabadell, 1800-1980*, Barcelona, Pub. De l'Abadia de Montserrat, 1994, p. 250.

⁷ La documentació electoral dipositada a l'Arxiu Comarcal de la Ciutat de Manresa observa una continuïtat excepcional pel que fa a l'existència dels expedients corresponents a les eleccions municipals dels anys noranta. Aquest fet ens ha permès de poder analitzar la participació tant a nivell global com per districtes.

La mitjana de participació en aquestes eleccions fou 31,57% del cens, tot i que hem de destacar dos moments importants: les eleccions de 1891 i les de 1895, que corresponen a la màxima i la mínima participació, respectivament. En els primers comicis, que van tenir lloc el 10 de maig de 1891, es van presentar candidats conservadors, fusionistes, federals i possibilistes. Setze eren els llocs a cobrir ⁸. Els carlins optaren per l'abstenció, encara que figuraven dos noms seus en la candidatura presentada pel comitè conservador. També ho feren els republicans possibilistes, si bé d'una manera forçada perquè els seus interventors van ser refusats per la Junta Electoral del Cens per no saber llegir ni escriure. Els federals van presentar una candidatura unificada. I els catalanistes conservadors de la *Lliga Regional de Manresa*, recordaven als lectors del seu òrgan d'expressió, *Setmanari Català*, que la gent d'ordre i catòlica havia de participar “*per no estar les eleccions municipals tan subjectes a les coaccions i arbitrarietats del govern central*” ⁹.

La candidatura conservadora en la qual també hi havia candidats carlins resultà victoriosa fent-se amb les majories consistorials, majories que van compartir amb els liberals fusionistes amb els quals havien pactat prèviament. Mentre que les minories van correspondre a un membre de l'Associació de Llauradors (Maurici Casasayas i Brucart, elegit pel districte cinquè, de filiació política probablement carlina) i al federal Antoni Horta i Camps, escollit al districte tercer (vegeu els resultats electorals a l'apèndix núm. 6) ¹⁰. El diari republicà *La Publicidad* pontificava que “*gracias al retraimiento de los posibilistas y de los zorrillistas ha triunfado el caciquismo reaccionario*” ¹¹. Els possibilistes, que van decidir abstenir-se en el moment de les votacions, van sol·licitar-ne la nul·litat a la Comissió Provincial, però aquesta, en dictamen aprovat el 21 de juny de 1891, va declarar vàlids els resultats electorals.

⁸ Els 24 llocs s'havien de distribuir com segueix: 6 pel districte primer, 5 pel districte segon, 5 pel districte tercer, quatre pel districte quart i quatre pel districte cinquè.

⁹ *Setmanari Català*, 23-IV-1891.

¹⁰ Van ser elegits: Joaquim Soler i Arola i Josep Coll i Barrera, conservadors, Josep Bosch i Carreras, liberal fusionista, i Ignasi Solà i Camprubí, independent, pel districte I; Llogari Torrens i Serra, i Lluís Riera i Gomis, independents, i Salvador Balaguer i Enrich, i Pere Carol i Martí, liberals fusionistes, pel districte II; Àngel Ferrer i Grané, i Josep Firmat i Cano, independents, i Onofre Serra i Orriols, carlí, i Antoni Horta i Camps, republicà federal, pel districte III; Isidre Rovira i Playà, i Joan Berdaguer i Solé, liberals fusionistes, pel districte IV; i, finalment, Manuel Masnou i Esteve, carlí, i Maurici Casasayas i Brucart, per l'Associació de Llauradors, pel districte V.

¹¹ *La Publicidad*, 11-V-1891.

Tal vegada, l'alta participació observada va ser deguda a l'expectativa generada per la reintroducció del sufragi universal masculí. Per bé que es temia per una possible alteració de l'ordre públic, tal com es dedueix de la lectura de l'expedient general d'aquestes eleccions ¹². Amb tot, les protestes procedents dels possibilistes indicaven el contrari, és a dir, poca concurrència, especialment en el districte tercer, de composició sociològica majoritàriament obrera. Els carlins equiparaven aquests comicis amb el miracle evangèlic de la multiplicació dels pans i dels peixos ¹³. No obstant això, els al·legats en defensa dels regidors elegits testimonien *“que en las elecciones hubo verdadera lucha y la más estricta legalidad lo prueba el que resultaran elegidos concejales de todas ideas pues obtuvieron mayoría de votos conservadores, fusionistas, carlistas, republicanos e independientes, y por cierto el solo hecho, hace tiempo no visto en esta Ciudad, de que todo elector tuvo la más completa libertad nunca coartada de examinar a todas horas las actas electorales de las mesas, hizo que durante la elección y en los escrutinios acudieron numerosos electores a votar y a presenciar la proclamación de aquellos”* ¹⁴.

Esdevé força problemàtic verificar l'autenticitat d'aquest tipus d'eleccions, però cal observar que aquestes en concret van obrir moltes expectatives, sobretot per als republicans possibilistes, els quals van desplegar tots els recursos que tenien a l'abast presentant candidats que havien estat regidors durant el Sexenni. Alguns d'aquests finalment no van ser proclamats perquè presentaven algun tipus de deficiència que no els feia aptes per a ser regidors, com l'analfabetisme, la ceguesa o la no-inclusió en les llistes electorals. Però també els federals. En aquesta ocasió acudien coaligats, els federals pactistes i els federals centralistes. Així ho feren saber a l'opinió pública en una proclama publicada el 7 d'abril de 1891 ¹⁵. Acusaven als republicans possibilistes d'haver frustrat una entesa àmplia entre tots els sectors republicans que ells precisament havien promogut. Consideraven al partit possibilista de Manresa *“como uno de los mayores enemigos*

¹² Expedient general de les eleccions municipals de Manresa 1891 (Arxiu Històric Comarcal de Manresa).

¹³ *La Voz Manresana*, 16-V-1891.

¹⁴ Protesta presentada a la Junta Municipal del Cens el 21 de maig de 1891 (Expedient Eleccions Municipals de 1891, A. H. C. M.).

¹⁵ *A los republicanos de Manresa*. Manresa, 7 d'abril de 1891 (Arxiu Històric Comarcal de Manresa, Lligall Pamflets, s/c).

de la democracia republicana, por sus procedimientos dignos de cualquier torquemada y por su desgraciadísima gestión administrativa en el Municipio”.

També hi implicaven als republicans progressistes que tampoc no havien volgut acudir a la cita de la coalició. Un cop unides les diferents tendències, els federals es presentaven a la palestra electoral més confiats que mai en les virtuts del sufragi universal, en representació de la classe obrera i amb el significatiu lema de “*más administración y menos política*”. Especialment estaven interessats en el govern municipal ara que “*en medio del propietario, del fabricante, del industrial, del agricultor, del abogado, podrá el obrero hacer sentir sus quejas, bogar por los intereses de su clase y al mismo tiempo y lo que más le interesa, vigilando por los intereses de todos protestando contra toda malversación de fondos y contra los onerosos y pesados impuestos que nos rijen como el de consumos, pues al fin y al cabo quien en definitiva los paga es el obrero, es el pobre*”. En una línia semblant, reivindicaven més instrucció i més assistència per a les classes desvalgudes. Per la seva banda, els pagesos, seguint un inveterat costum, també es van mobilitzar per a confeccionar una candidatura pròpia en la qual apareixien candidats de filiacions polítiques diferents, si bé sobretot conservadors, independents, integristes i carlins¹⁶.

Una ullada ràpida a l'adscripció política dels interventors designats per formar part de les meses electorals ens permet de constatar la diversitat de filiacions, tot i el predomini patent dels dinàstics. Tampoc no ens ha de sorprendre que siguin els conservadors els triomfadors d'aquestes eleccions, quan el juliol de 1890 l'anterior consistori de filiació liberal encapçalat per Joaquim Solà i Solernou havia estat suspès, processat i substituït per un de conservador, sota la presidència de l'advocat Pere Arderiu i Brugués, que per segona vegada (l'anterior el 1879) havia estat designat com a alcalde de Manresa. Laconicament, *La Voz Manresana*, el portaveu dels carlins, sentenciava que “*los canovistas, dueños del campo, no debieron forzar gran cosa la máquina electoral para obtener triunfantes sus candidatos*”¹⁷.

L'anterior alcalde, Joaquim Solà, explicaria en un manifest dirigit als ciutadans manresans l'octubre de 1890 que com a conseqüència de l'ascens al govern dels conservadors, ell va ser “*invitado á presentar la dimisión del cargo*,

¹⁶ *Electores de Manresa*. Manresa, 9 de maig de 1891, Manresa, Imp. J. Abadal, 1891.

¹⁷ *La Voz Manresana*, 16-V-1891, op. cit.

amenazándoseme con procesamiento en caso contrario". Si bé al final, va optar per arriscar-se, no dimitir i "*ser víctima antes que acobardarme á presencia del peligro y en perjuicio vuestro*". Tot i així, igualment el Govern va practicar la suspensió de l'equip municipal que ell dirigia. Per aquest motiu, davant d'això Solà va presentar els comptes de la tresoreria municipal en el moment de la seva suspensió, amb la finalitat de sortir del pas de les calúmnies amb què l'acusaven de malversador dels fons públics. En aquest fullet, l'alcalde destituït va consignar i justificar fil per randa totes les quantitats que se suposaven extraviades perquè no havien estat contemplades en el pressupost, així com feia públic i notori que s'havien saldat els endarreriments crònics de l'erari municipal amb l'ens provincial. En definitiva, Solà feia un repàs de les obres realitzades durant l'administració de les alcaldies liberals entre 1884 i 1890, durant el llarg govern de Sagasta. En darrer lloc, es defensava de les acusacions proferides contra la seva persona de no haver estat a l'alçada de les circumstàncies durant la vaga del sector tèxtil ¹⁸.

Unes altres eleccions municipals que havien d'obrir moltes expectatives foren les que van tenir lloc finalment el 19 de novembre de 1893, per tal com el Govern va decidir d'ajornar-les, enfront la implacable protesta de la minoria republicana de les Corts. En realitat, l'agost d'aquest mateix any una sentència judicial de l'Audiència de Barcelona i, corroborada per una altra del Tribunal Suprem, obligava a reposar els regidors suspesos i processats del consistori presidit per Joaquim Solà i Solernou el juliol de 1890.

En aquests moments, cinc tendències polítiques estaven representades en l'ajuntament manresà. Els possibilistes abanderats per Francesc Llatjós i Perramon, qui havia aconseguit del Govern el favor de ser designat alcalde de Reial Ordre, si bé es propagaria que ell havia acceptat a contracor aquesta altíssima distinció ¹⁹. Els conservadors que detenien una tinença d'alcaldia en mans del procurador Josep Coll i Barrera, l'alcalde accidental que havia substituït al conservador Pere Arderiu, que havia renunciat al càrrec per malaltia. També els fusionistes, els carlins i els republicans federals. Davant el fallament de la justícia, Solà va sol·licitar a l'alcalde Llatjós que li cedís el lloc que li pertocava, però aquest li va dir que si no callava el

¹⁸ Joaquim Solà i Solernou, *Manresanos*, Barcelona, Imp. Henrich i Cia, 1890.

¹⁹ *La Fraternidad*, 21-V-1893.

denunciaria per desacatament a l'autoritat ²⁰. Al mateix temps, Llatjós es va negar a reposar la totalitat del consistori suspès i simplement es va limitar a reposar solament 7 dels regidors suspesos ²¹. El rotatiu possibilista *La Fraternidad* denunciava i criticava aquesta reposició quan assenyalava que “*aquel ayuntamiento liberal que en el año 1890, o sea a raiz de la subida al poder del partido conservador, fue procesado y suspenso y por conservadores de R.O. suplido, acaba de obtener la más gloriosa de las rehabilitaciones*” ²². De bell nou la polèmica estaria servida. L'enfrontament visceral entre els federals, progressistes i salmeronians adherits a la plataforma de la *Unión Republicana* i els possibilistes continuarà essent la nota predominant de la vida política local, mentre els dinàstics aprendran a fer pinya perquè l'amenaça anirà *in crescendo*.

A l'hora de la veritat, el signe polític del consistori manresà amb la convocatòria electoral de novembre de 1893 es va canviar sense traumes i d'una manera pacífica. Aquestes eleccions, al parer del rotatiu republicà *La Fraternidad*, “*discurrieron tranquilas y ordenadamente, notándose mayor desanimación que en elecciones anteriores*” ²³. Evidentment aquests comicis foren tranquils perquè els possibilistes van aconseguir deu dels divuit llocs de regidor que estaven en disputa. No cal oblidar tampoc que Francesc Llatjós va aconseguir amb anterioritat a la celebració d'aquesta consulta, com ja resultava habitual aquesta pràctica, la dimissió dels regidors de filiació conservadora procedents del consistori presidit per Arderiu. El delegat governatiu que es va personar a Manresa amb aquesta ordre adduïa certes extralimitacions en el sector dels consums i de la policia urbana. Probablement simples excuses ²⁴.

A final d'octubre de 1893 els nou regidors conservadors van presentar la dimissió, entre els quals el tinent d'alcalde Llogari Torrens i Serra, i els síndics Àngel Ferrer i Pere Carol, els quals foren substituïts per d'altres regidors, la majoria dels

²⁰ Així ho explicava el rotatiu *La Montaña*, 20-VIII-1893.

²¹ Els regidors reintegrats en els seus respectius càrrecs foren Marià Casas, Francesc Pons, Maurici Garriga, Francesc Massana, Maurici Torra, Lluís Santamaria i Vicenç Pascual. Els regidors que han deixat el seu lloc eren Ramon Fornesa, Manuel March, Manuel Miquel, Joan Clotet, Josep Ristol, Miquel Ginestà i Hermenegild Pons i Puig, gairebé els mateixos que Llatjós aconseguiria més tard, a les portes de les eleccions municipals de novembre, de restituir de nou.

²² *La Fraternidad*, 20-VIII-1893.

²³ *La Fraternidad*, 26-XI-1893.

²⁴ El rotatiu integrista *La Verdad* en l'edició del 14 d'octubre de 1893 especulava amb diversos rumors sobre la dimissió obligada dels regidors conservadors.

quals, possibilistes, és a dir, els mateixos que van sortir per a donar pas a la reposició dels regidors procedents del consistori processat el juliol de 1890 ²⁵. En aquestes circumstàncies, l'òrgan periodístic dels conservadors ja donava per feta la victòria dels republicans possibilistes dies abans de la contesa electoral quan assegurava que *“ya nuestra corporación municipal está constituída a gusto del cacique”* ²⁶. Es referia, naturalment a l'alcalde vigent, el comerciant graner Francesc Llatjós, l'*anima mater* de la maquinària caciquil possibilista. Per això, abdicaven de presentar cap candidatura perquè creien que això no serviria de res. En un sentit similar es pronunciaven els regionalistes quan afirmaven que *“ab aquests datos sembla que n'hi ha prou pera jutjar lo que ha d'esdevenir. Quan avans succehia alguna cosa per l'istil, lo poble prenia interés; després s'ho mirà ab indiferència, y ara fa fastich a tothom”* ²⁷.

Els republicans que integraven la plataforma de la Unió Republicana van adoptar per unanimitat a finals de novembre de 1893 que s'abstienien de concórrer a aquests comicis; que els seus interventors acudirien a les meses electorals per tal de vetllar per la sinceritat del sufragi i prendre nota de les irregularitats que s'hi cometessin; i, finalment, que en cas de sortir elegit regidor un dels seus candidats membre d'aquesta plataforma no prendria possessió del càrrec ²⁸. Aquesta decisió va ser durament criticada pels republicans possibilistes que advertien una feblesa estructural de la coalició.

A més, aquests van carregar contra el republicà progressista Josep Martrus i Malagelada, que tot just dos anys abans militava en les files possibilistes, de qui es digué que *“solo luchó, hambriento y famélico como está, por los colegios de Casa Vallés y de calle Vilanova (el districte III), quien presentó por si propio, prevalido del cargo de interventor que desempeñaba, la elección y escrutinio en el último de los colegios citados, sin que tuviera que ausentarse del mismo ni siquiera para comer”*. Mentrestant, afegia, els seus col·legues, Ramon Trulls i Antoni Horta anaven de casa en casa, i d'elector a elector sol·licitant el vot per a Martrus, qui finalment no

²⁵ Amb aquests regidors, també van presentar la dimissió Josep Firmat, Salvador Balaguer, Joan Verdaguer, Ignasi Solà, Onofre Serra i Maurici Casasayas. Al seu lloc, foren nomenats Manuel Miquel, Josep Ristol, Joan Clotet, Miquel Genescà, Ramon Fornesa, Manuel March, Pere Cornet, Miquel Cots i Josep Playà.

²⁶ *El Vigía Manresano*, 4-XI-1893.

²⁷ *Setmanari Català*, 19-X-1893.

²⁸ *La Montaña*, 26-XI-1893.

sortiria elegit. En canvi, sí que seria escollit el metge federal proscrit Joan Piniella i Roca pel districte primer ²⁹. D'aquesta manera els possibilistes ridiculitzaven els altres republicans quan al mateix temps asseguraven que no n'havien tingut prou amb la presència d'interventors propis en totes les meses electorals.

Les votacions van transcórrer dins la normalitat esperada en uns comicis amanyagats com eren aquests. No es van presentar protestes ni sobre la proclamació de candidats, ni sobre els resultats electorals (veure'ls en l'apèndix corresponent) ³⁰. Menys de la meitat del cens, un 37,62%, va participar en aquests comicis. Els districtes més participatius van ser el quart, monopolitzat pels republicans possibilistes, amb un 69,53%, i el cinquè, on curiosament l'orientació del vot va ser netament republicana, i on un 40,69% del cens va acudir religiosament a les urnes. Diem curiosament perquè aquest era el districte pagès per excel·lència i de proclivitat més aviat carlina. Això no vol dir que no hi haguessin pagesos de tendència republicana, però segurament eren una minoria. Amb tot, el vot catòlic es va abstenir. Els districtes menys participatius, com era d'esperar, van ser el segon i el tercer, on va votar un 24,77% i un 24,17% del cens, respectivament, i on vivia el gruix de la classe obrera i dels sectors populars. Al districte primer va ser derrotats els candidats contraris, entre els quals hi havia, per primera vegada de què tinguem constància, l'advocat Ignasi de L. March i Batlles, i el comerciant ferreter, Pere Armengou i Manso, ambdós políticament integristes i futurs alcaldes de la ciutat. Igualment la participació en aquest districte es va situar pel dessota de la mitjana amb un 33,61%.

Aquests comicis van ser, com veiem, escassament concorreguts. Aquesta és una tònica sobre la qual bona part dels rotatius de la ciutat coincidien a assenyalar. Fins i tot el portaveu dels conservadors, -que ben avesats estaven a manipular les

²⁹ *La Fraternidad*, 26-XI-1893. Joan Piniella i Roca pertanyia a una il·lustre família liberal procedent de Prats de Lluçanès. Un descendent seu fou l'escriptor Josep Amat i Piniella.

³⁰ La Junta d'Escrutini va proclamar com a regidors electes els que segueixen: Joan Buch i Roig, possibilista, Joan Piniella i Roca, federal, Joan Clotet i Coma, independent, i Ramon Homs i Cabanes, liberal, pel districte primer; Joan Porta i Solà, possibilista, Rossend Riera i Cornet, independent, Isidre Carné i Gabarró, liberal, i Antoni Vila i Camprubí, republicà, pel districte segon; Valentí Palau i Iglésias, possibilista, Miquel Cots i Suñer, possibilista, Francesc Sociats i Soxtre, liberal; Manuel Castellà i Ramoneda, possibilista, pel districte tercer; Francesc Llatjós i Perramon, possibilista, Maurici Lladó i Tañà, possibilista, i Josep Ristol i Coll, possibilista, pel districte quart; i, finalment, Àngel Graells i Jansana, possibilista, Manuel Miquel i Casasayas, possibilista, i Ramon Feliu i Bové, republicà, pel districte cinquè (AHCM, Expedient general de les eleccions municipals de 1893).

eleccions-, observaven que a Manresa “a excepción de media docena de posibilistas y pocos menos nocedalinos, cándidamente sorprendidos por el Sr. Llatjós, todo el mundo permaneció quietecito en su casa, y fuera de aquí, por regla general habrá seguramente sucedido otro tanto, mas con todo ello no es obstáculo para que se pregone el triunfo del Gobierno en las elecciones municipales ¡Cuánta farsa!”³¹. El cert és que examinant l'expedient electoral hem pogut comprovar com efectivament havien sortit elegits regidors que prèviament no havien estat proclamats candidats.

En les eleccions de maig de 1895, d'entre la família republicana només presentaren candidatura els possibilistes. Els federals deliberadament van optar pel retraïment. A més a més, sembla que tots els interventors ratificats per la Junta Municipal del Cens foren conservadors. Per què havia descendit tan sobtadament el nivell de participació? Desinterès, apatia o bé desídia a l'hora d'amanyar els resultats? Ben probablement una barreja d'ambdues motivacions. La participació va tornar a remuntar amb els comicis municipals celebrats el 9 de maig de 1897. Els districtes més participatius van ser el primer i el tercer, per bé que, en cap cas, el percentatge no superaria la meitat del total de votants.

En aquesta ocasió, la ciutat vivia sotraguejada per una vaga en el sector tèxtil que s'havia iniciat a la fàbrica del Remei, propietat de l'industrial tèxtil barceloní Eusebi Bertrand, i que es va estendre a d'altres fàbriques com la de Pere Parera i les de la raonss socials Perera i Portabella. Es van respectar els feus tradicionals dels republicans com els districtes tercer i quart, mentre que la resta de districtes se'ls van repartir conservadors, liberals i carlins. Les darreres eleccions municipals de la centúria, les del 14 de maig de 1899, van ser determinants a l'hora de desterrar el caciquisme provincial de signe conservador planista, dominat és clar per Manuel Planas i Casals, si bé amb la connivència dels liberals. Els resultats dels comicis de 1897 van ser declarats nuls per la Comissió Provincial, per la qual cosa calia renovar el ple municipal en la seva totalitat. Per això, van ser elegits 24 regidors representatius de totes les formacions polítiques presents a la ciutat: conservadors i silvelistes (dissidents de la branca liderada per Manuel Planas i Casals, el cacic de la província de Barcelona); liberals de diferents tendències;

³¹ *El Vigía Manresano*, 25-XI-1893.

carlins; integristes i republicans de Fusió Republicana i un socialista, Pere Secases, amic personal de Maurici Fius i Palà.

Veiem aquesta evolució electoral d'una manera detallada. Segurament més tranquil·les i reposades van ser les eleccions municipals celebrades el 12 de maig de 1895, ja que la participació mitjana va ser del 11,13%. Per bé que protestades, per tal com es va presentar un recurs davant la Comissió Provincial en contra de la validesa del sorteig dels regidors i de la validesa dels resultats electorals. Aquesta, però, en sessió del 26 de juny de 1895 va desestimar-lo ³². En total s'havien d'elegir 14 regidors, la qual cosa no entenien el possibilista Manuel Castellà i el federal Joan Piniella perquè la corporació s'havia de renovar per meitats, i, per tant, corresponia elegir 12 regidors ³³. Cal dir que dos regidors que no havien de cessar havien presentat la seva renúncia. A més a més, es van interposar recursos en contra de la capacitat legal d'alguns candidats perquè no pagaven la contribució industrial requerida, que a la ciutat de Manresa ascendia a un mínim de 30 pessetes.

Els resultats oficials van beneficiar, seguint la lògica habitual de la dinàmica del torn, als conservadors que es van fer amb 6 regidories. Els altres afortunats van ser un carlí, un integrista, un fusionista dissident, dos possibilistes, i dos independents ³⁴. El portaveu republicà *La Montaña* no s'acostumava a l'estupor que li produïa veure l'espectacle d'un retraïment escandalós originat pel pacte subscrit entre un alcalde, Francesc Llatjós, de tradició liberal i republicana, amb els fabricants conservadors, "*para pensar exclusivamente en su negocio particular y conservar la recaudación de contribuciones*", i amb els integristes ³⁵. En efecte, Francesc Llatjós continuaria en el nou equip de govern municipal constituït el juliol de 1895 i presidit per l'advocat conservador Francesc Gallifa i Gomis en qualitat de síndic primer. Per això havien preconitzat l'abstenció total en aquests comicis en els

³² Lligall 1299 (Arxiu de la Diputació de Barcelona).

³³ En les eleccions municipals del 12 de maig de 1895 es van elegir quatre regidors pel districte primer, dos pel districte segon, quatre pel districte tercer, i dos pels districtes quart i cinquè, respectivament.

³⁴ Joaquim Soler i Arola, conservador, Francesc Gallifa i Gomis, conservador, Josep Herp i Subirà, integrista, i Josep Oms Rovis, carlí, pel districte primer; Cristòfol Marcet i Estebanell, conservador, Ildre Ferrer i Grané, conservador, pel districte segon; Josep Llobet i Cusidó, conservador, Josep Torra i Pons, conservador, Joaquim Borràs i Ferrer, conservador, i Joan Mestres i Serra, liberal dissident, pel districte tercer; Miquel Oms i Viñas, possibilista i Jaume Ristol i Reixach, possibilista, pel districte quart; i Atanasi Carrió, independent i Pere Serra i Torras, independent, pel districte cinquè.

³⁵ *La Montaña*, 7-VII-1895.

quals la pràctica totalitat dels interventors eren conservadors. El desencís va ser molt gran fins al punt que el districte que va presentar una més gran, per bé que molt limitada, mobilització va ser el quart, el feu tradicional dels possibilistes, als quals van correspondre els llocs de la minoria, en el qual va intervenir un 18,26% del cens (vegeu els resultats electorals en l'apèndix núm. 6).

No obstant això, l'hegemonia possibilista estava a punt d'arribar a la seva fi. Al final del mes d'abril de 1897 van ser destituïts 10 regidors d'aquesta tendència política, i substituïts per d'altres de signe conservador. En la sessió del ple municipal del 21 d'abril, el consistori, a iniciativa d'aquests regidors, havia proposat la formació d'un tribunal que havia d'investigar si s'havia infringit el conveni entre fabricants i obrers aprovat el 12 d'abril de 1890. L'alcalde va ser del parer de deixar la solució del conflicte al Governador civil. Immediatament després es van produir uns lamentables incidents en els quals l'alcalde es va sentir molt ofès i va resultar ferit el cap de la Guàrdia Municipal. El 28 de maig, l'alcalde Francesc Gallifa explicava a la Diputació Provincial que *“dichos concejales turbulentos obstinados en discutir una proposición inoportuna e improcedente que no cabía dentro el círculo de las atribuciones de la Ley Municipal, llegaron hasta el punto de desatar e injuriar gravemente ante el público la Autoridad del Alcalde produciéndose un alboroto con heridas gravísimas al Jefe de la Guardia Municipal que trataba de apaciguarla”*³⁶. Per defensar el seu honor es va redactar un manifest de protesta recolzat per diferents entitats i associacions, entre d'altres, la Lliga Regional, el Centre Tradicionalista, el comitè conservador liberal i la Unió Republicana³⁷.

Aquests incidents es van acabar amb el processament de set regidors possibilistes i la destitució de la totalitat d'aquest grup municipal, grup que, segons l'alcalde, no concorria a les sessions municipals des de feia dos anys³⁸. Fos com fos, es preparava de nou el terreny per a l'adveniment de les noves eleccions municipals que havien de tenir lloc el 15 de maig de 1897 en un context de

³⁶ Comunicació de Francesc Gallifa i Gomis, Alcalde de Manresa, a la Diputació Provincial de Barcelona, del 28 de maig de 1897 (Lligall 1300, Eleccions municipals de 1897, Exp. 24, Arxiu de la Diputació de Barcelona).

³⁷ Un relat dels fets ocorreguts al *Diario de Manresa*, en les edicions del 22, 23 i 24 d'abril, i la del 3 de maig de 1897.

³⁸ Vegeu la crònica del *Diario de Avisos*, 24-IV-1897. Els regidors processats foren Buch, Graells, Carné, Lladó, Ristol i Oms. Vegeu també la carta que Francesc Gallifa envia a la Diputació provincial de Barcelona el 28 de maig de 1897, op. cit.

paroxisme produït per la vaga iniciada a la fàbrica tèxtil més gran de la ciutat, la de Bertrand i Serra, i que s'havia estès per tota la ciutat. El clima que vivia la ciutat era molt tens, i la censura governativa practicada per l'alcalde prohibia informar sobre la vaga en curs. Tot i així, es continuava distribuint el diari barceloní *La Publicidad* que informava oportunament de l'evolució de la vaga. Per això, aquestes eleccions havien estat molt tranquil·les, perquè el trasbals s'havia produït amb anterioritat. En la sessió de la Junta del cens electoral, en la qual es va procedir a la proclamació de candidats i a la designació d'interventors, l'alcalde Francesc Gallifa, a qui els possibilistes anomenaven el *cacique electrizado*, va fer fora de la reunió a Francesc Llatjós, per haver estat l'instigador de l'aldarull que abans hem descrit. El rotatiu republicà que feia costat a Llatjós assegurava que en aquesta sessió hi havia “*una docena de despechados vulgares, asalariados del caciquismo dominante, apóstatas de una idea que un día pretendieron inútilmente ensalzar (...)*”³⁹.

A més a més afegien que “*aquí hemos visto como con la influencia de ese caciquismo brutal y pernicioso ha prosperado una empresa particular que en vez de habérsela obligado como procedía en justicia, a la rescisión de sus contratos con el Municipio, ha ido paulatinamente inundando de lamparillas todos los rincones de la ciudad*”⁴⁰. S'estaven referint naturalment a la raó social que subministrava el fluid elèctric a la ciutat, un dels socis de la qual eren els germans Gallifa i Gomis. De fet, en aquests comicis s'estrenava una de les constants que estarien presents en la política local manresana al llarg dels dos decennis posteriors. L'aliança contranatura entre el conservadorisme i una part important del republicanisme liderat per Maurici Fius i Palà. Mentre per l'altre pol, s'aliaven possibilistes, carlins i integristes.

El conservador *Diario de Barcelona* assenyalava que a Manresa s'havia confeccionat una candidatura convinguda i que no hi havia hagut oposició per part dels possibilistes⁴¹. S'havien de cobrir les 12 vacants reglamentàries: dues per al districte primer, tres per al segon, dos per al tercer, tres per al quart i dos més per al cinquè. Certament, els possibilistes no van intentar de provar sort davant d'un escenari que els era tan advers. El setmanari integrista *La Verdad* comentava que “*la comedia electoral al estilo modernísimo de combinaciones caciqueas se ha*

³⁹ *Diario de Avisos*, 9-V-1897.

⁴⁰ Ídem.

⁴¹ *Diario de Barcelona*, 11-V-1897.

verificado con toda tranquilidad y ante la más completa indiferencia del verdadero pueblo en toda España"⁴². En definitiva, van triomfar els candidats encasellats. *La Publicidad* escrivia en l'edició del 10 de maig que "*confundidos hoy en apretado haz conservadores, fusionistas, carlistas y otros sujetos que aún siguen llamándose republicanos, no obstante su manifiesta e incontrovertible adhesión a los procedimientos conservadores, el resultado de eso que aquí han dado algunos en llamar ponderación de las fuerzas vivas de la ciudad, no debió desde luego ofrecer ninguna duda a los directores de la danza municipal (el subratllat és nostre)*"⁴³.

La cita és extensa però el comentari és ben sucós. Quan es parla d'equilibri de les forces vives, s'està parlant del consens que s'assoliria després, un cop tots plegats s'haurien escarmentat i alhora allixonat amb l'experiència traumàtica de les llargues i interminables vagues que paralyzaven l'economia ciutadana i posaven en perill la cohesió social. Com hem esmentat més amunt, s'estava anunciant la nova etapa que s'encetaria amb l'ensulsiada del caciquisme governamental al tombant de segle. S'estava entrant en una nova fase de recomposició de la correlació de les forces polítiques i socials. Així, per primera vegada, després d'haver jugat a fons la carta federal i d'haver-se passat a les files possibilistes, Maurici Fius i Palà, amb el suport palès dels conservadors, si bé també amb el consentiment d'una part important dels sectors liberals fusionistes i dels carlins, aconseguia una regidoria, el seu primer càrrec públic. A partir d'aleshores, ja mai més no abandonaria el govern local. Aquesta seria la seva màxima prioritat.

En total van ser elegits tres conservadors, tres liberals fusionistes, dos republicans, dos carlins, un membre representant de la pagesia, i un independent⁴⁴. Com que els republicans possibilistes no es van aconformar amb aquests resultats, els van recórrer davant la Comissió Provincial, però aquesta els va declarar vàlids el 20 de gener de 1898⁴⁵. Tot i que per Reial Ordre, com tindrem ocasió d'analitzar més endavant aquestes eleccions van ser anul·lades el 22 de juliol de 1898, si bé el

⁴² *La Verdad*, 9-V-1897.

⁴³ *La Publicidad*, 10-V-1897.

⁴⁴ La distribució dels candidats elegits va quedar de la manera següent. Pel districte I, Joaquim Solà i Solernou, liberal fusionista, i Francesc Oller i Portabella, conservador; pel districte II, Valentí Clapers i Grané, conservador, Maurici Thomasa, liberal fusionista, i Joaquim Bohigas d'Argullol, conservador; pel districte III, Maurici Fius i Palà, republicà, i Francesc Alsina i Picó, liberal fusionista; pel districte IV, Sebastià Tàpias i Selga, independent, Fermí Roca i Coma, carlí, i Ramon Trulls i Soldevila, republicà; i, pel districte cinquè, Maurici Catllà i Basullas, pagès, i Manuel Masnou i Esteve, carlí.

⁴⁵ Vegeu-ne el dictamen al Lligall 477, A.H.C.M.

consistori manresà no se n'assabentaria fins al 22 de febrer de 1899. Això va comportar la renovació total del Consistori, cosa que es produiria en els comicis realitzats el maig de 1899, uns canvis que “*la masa general de la población mira con indiferencia, (...) que no representan casi nunca las fuerzas vivas ni la opinión de la ciudad, sino una política de bajo vuelo*”⁴⁶. Abans, però, l'arribada del nou governador civil de Barcelona, Ramon Larroca havia comportat la dimissió del conservador Francesc Gallifa i la seva substitució per liberal fusionista Joaquim Solà i Solernou el mes de novembre de 1897. No és que els liberals en la ciutat estiguessin més units que no pas els conservadors, perquè hi funcionaven dos comitès, l'un presidit pel nou alcalde, mentre que el delegat provincial era l'exdiputat provincial Josep Fàbregas i Solà, i l'altre, presidit pel polític republicà traspassat a les files liberals, Vicenç Pascual, en el qual militava Joan Llatjós i Prunés, fill de l'alcalde possibilista Llatjós.

El cert és que, amb el nou alcalde, emparentat amb el fabricant Manuel Bertrand, el conflicte vaguístic, que ja portava vuit mesos de cua, es va resoldre d'immediat. El parer del metge Oleguer Miró, catòlic, regionalista i corresponsal en aquells moments del *Diario de Barcelona*, resulta certament revelador quan en finalitzar el conflicte vaguístic afirmava que aquest havia començat per un motiu econòmic, però que “*se desnaturalizó muy luego á causa de enemistades personales entre algunos fabricantes y, sobre todo, por la ingerencia del caciquismo en el asunto; habiendo resultado las primeras víctimas los obreros, y quedando odios difíciles de extinguir, tanto en la clase proletaria como entre los patronos*”⁴⁷.

Aquesta era la impressió d'aquest metge, però el conflicte s'allargaria fins al març de 1898, un any després d'haver-se iniciat. Just després d'haver arribat a un cert acord els representants obrers i els patrons, aquells, aixecades les garanties constitucionals, es van posicionar per l'atur generalitzat que va arrossegar la totalitat dels establiments fabrils, industrials i comercials de la ciutat. De forma intermitent, els conflictes socials reïncidien, per obra dels fabricants, davant la crisi ocasionada per l'encariment del cotó, o per les demandes obreres. La substitució dels vaguistes per esquiroles encara excitaria molt més els ànims. En resum, la vaga de 1897 va reclamar fins i tot la intervenció d'una comissió formada per ciutadans amb dots

⁴⁶ *Diario de Barcelona*, 5-VIII-1898 (Crònica d'Oleguer Miró i Borràs).

⁴⁷ *Diario de Barcelona*, 24-XI-1897.

conciliadores, perquè l'arbitratge del governador i de l'alcalde no foren suficients ⁴⁸. Aquesta comissió va realitzar un seguit de gestions davant dels fabricants, amb la intercessió del bisbe de Vic, Josep Morgades, i del capità general Josep M. de Despujol, fill de Manresa, però no van donar un resultat positiu. El resultat patent d'aquest espinós conflicte fou el reforçament de l'associacionisme entre els obrers del tèxtil i de tots els oficis.

5.1.2. La representació a Corts, l'avantsala de la recomposició política local.

Les eleccions generals celebrades l'1 de febrer de 1891 no van ser, ni de bon tros, un mirall de transparència, tal com ho haguessin esperat els aferrissats partidaris de la reintroducció del sufragi universal masculí. Malgrat també els desitjos de sinceritat que tenia el ministre convocant, Francisco Silvela. Els regionalistes de la nounada *Lliga Regional de Manresa*, fundada el 1890, no esperaven cap regeneració. Recelaven de l'agitació que presentava la campanya electoral perquè assenyalaven que *“aquí no'es tracta, en general, de portar a las Corts representants veritat del pays, vetlladors constants e incorruptibles dels interessos de la terra, coneixedors de sas necessitats y de sas aspiracions; aquí no's pretén sinó reproduhir la comedia empalagosa, la lluyta tonta y ridícula dels partits, que no es lluyta (...)”* ⁴⁹. Efectivament, les irregularitats van ser denunciades per la premsa local com per exemple la compra de vots per cinc pessetes o més, i la promesa de rellotges per als campanaris dels pobles, fanals per a l'enllumenat municipal o fonts públiques ⁵⁰.

Tot i així, aquestes van ser unes eleccions molt renyides, des del moment que es va originar un petit motí quan els republicans possibilistes van exigir a

⁴⁸ Aquesta comissió es va constituir el dia 21 de juliol de 1897 i la integraven l'hisendat Manuel Oms i de Prat, l'advocat Francesc Claret, el metge Oleguer Miró, el farmacèutic Alexandre Pallàs, el procurador Eduard Martínez, l'hisendat Valentí Prat, Joan Torruella, de qui desconexem la identitat, i el comerciant Francesc M. Capella. Vid. *La Comisión nombrada el día 21 de este mes en las Casas Consistoriales, para ver si podía hallarse algún medio que diera término al estado de intranquilidad de Manresa y cesara el conflicto industrial, tiene el honor de dar cuenta de sus gestiones á sus conciudadanos, manifestándoles lo siguiente*, Manresa, 28 de julio de 1897, Manresa, Imprenta de San José, 1897.

⁴⁹ *Setmanari Català*, 8-I-1891.

⁵⁰ *La Verdad*, 14-II-1891.

l'alcalde conservador Pere Arderiu que ensenyés el certificat de l'escrutini del col·legi novè, un cop les votacions havien finalitzat i no hi quedava ningú. El president d'aquesta mesa, el conservador i tinent d'alcalde Fruitós Sanmartí i Xipell, havia marxat del col·legi sense haver lliurat l'acta d'escrutini. El rotatiu integrista *La Verdad* explicava com “*los republicanos movidos por sus jefes, muchos con armas y en actitud hostil, amotinada y por demás ilegal e inconvenientemente, a la Casa Consistorial, pidiendo a gritos el certificado, y profiriendo gravísimas amenazas. A ellos se unieron, ofreciéndose en alta voz su cooperación varios carlistas muy caracterizados, seguidos de muchos de sus adeptos*”⁵¹. Aquest col·legi aglutinava el vot dels obrers que vivien en les cases arrengrerades al costat del torrent de Sant Ignasi, un dels indrets d'industrialització precoç de la ciutat. Fins i tot, van venir de Barcelona entre una i dues dotzenes de carlins armats per tal d'exigir la sinceritat electoral.

En conseqüència, l'acta de Manresa va ser molt protestada, si bé aquestes reclamacions no van afectar la validesa de l'elecció. La Comissió d'Actes del Congrés de Diputats va dictaminar per majoria adjudicar l'acta a l'enginyer conservador Josep Maria Cornet i Mas, per bé que es va pronunciar un vot particular partidari de declarar-la greu. Les protestes del possibilista i vell conegut al districte de Manresa Emili Junoy no van ser escoltades⁵². Amb tot, els conservadors es van fer amb 6 de les 13 actes de la demarcació provincial de Barcelona, i amb un 63,4% del total d'actes del Congrés. Igualment, el districte de Manresa elegia per a compromissaris a senadors per la província de Barcelona tres conservadors conspicus, l'alcalde Pere Arderiu, l'advocat Joaquim Soler i Arola, i el procurador Josep Coll i Barrera.

Certament, aquestes van ser unes eleccions que havien de prometre molt. Al nostre districte, hi van concórrer fins al final tres candidats amb possibilitats de véncer: el conservador Josep Maria Cornet i Mas, el fabricant carlí Ignasi Vidal i Balet, i el periodista republicà Emili Junoy i Gelabert. També els liberals fusionistes Pere Cort i Francisco Toda que van obtenir uns percentatges molt reduïts de vots⁵³.

⁵¹ *La Verdad*, 7-II-1891.

⁵² Vegeu el vot particular i les protestes formulades pel candidat perdedor, Emili Junoy, a la sèrie "Doc. Electoral", lligall 106, Exp. 1, Arxiu del Congrés de Diputats.

⁵³ Josep Maria Cornet i Mas = 3032 vots; Emili Junoy i Gelabert = 2370 vots; Ignasi Vidal i Balet = 1339 vots; Pere Cort i Gisbert = 213; i, Francisco Toda y Tortosa = 74 vots (Lligall 106, exp. 1, de la sèrie "Doc. Electoral", A.C.D.).

Com també ho va fer el candidat republicà Joaquim Escuder, exdiputat del Sexenni. Cornet i Vidal, que es disputaven el vot conservador, es van dirigir a l'opinió pública i van recordar que per patriotisme decidien entrar en política. Perquè aquesta era una condició excepcional en les seves vides, acostumats com estaven al món dels negocis, i no pas al de la vida política. Els carlins desconfiaven de la sinceritat i transparència que volia transmetre el candidat conservador, quan gaudia del favor governamental i fins i tot era el candidat del cèlebre degà de la premsa barcelonina, el *Diario de Barcelona*, ja que era el candidat oficial del *Círculo Conservador de Barcelona* ⁵⁴.

En canvi, Junoy va ser l'únic que va exposar un programa electoral tal com l'entenem avui dia. Cal recordar en aquest sentit que per primera vegada en aquests comicis es van distribuir cartells de propaganda electoral i que cada candidat disposava dels seus propis interventors per a controlar el procés electoral en les meses dels col·legis. Junoy es presentava amb la pàtina d'esdevenir un diputat treballador, ni "*un diputado mudo, ni un diputado charlatán*" ⁵⁵. El seu programa tenia un alt contingut econòmic i social. El seu lema era fomentar la riquesa, millorar la condició de la classe obrera, i simplificar i moralitzar l'Administració pública. Respecte a la classe obrera, Junoy proposava potenciar el dret d'associació; que es complís l'escassa legislació protectora del treball; l'existència de tribunals mixtos; el foment de l'educació, i, prestacions socials, com l'habitatge i la pensió. Demanava el vot dels industrials, dels pagesos, dels artesans, i dels obrers. En definitiva, dels republicans de tots els matisos. Per als catòlics integristes, aquesta era l'única candidatura de caràcter netament liberal. Per a ells, Junoy "*de republicano tiene solamente el nombre, y tras de lo cual se ampara la política de compradazgo, bajo cuyo imperio se ha dilapidado y arruinado la hacienda municipal, consentido que la inmoralidad campara a sus anchas por esta población antes tan morigerada, y que explotando para fines políticos las aspiraciones de la clase obrera ha comprometido a la vez los legítimos intereses de los obreros y los más principales fundamentos del orden y bienestar social*" ⁵⁶.

⁵⁴ *La Voz Manresana*, 24-I-1891.

⁵⁵ Emili Junoy, *Electores del distrito de Manresa*, Manresa, Imp. de San José, 1891.

⁵⁶ *La Verdad*, 31-I-1891.

També el candidat carlí, Ignasi Vidal, pretenia obtenir el favor dels obrers quan els recordava que la seva era una candidatura cristiana. Al mateix temps prometia treballar al Congrés per tal d'aconseguir, amb els seus propis mots, una reducció raonable de les hores de feina i de jornals suficients “*per atender á vostras necessitats y educar als vostres fills*”⁵⁷. Balet va intentar de treballar-se el districte i al poble de Súria, sembla que va prometre invertir en obres públiques si guanyava⁵⁸. Al marge d'aquestes qüestions crematístiques, el carlins estaven convençuts que ells establirien, si bé detestaven el sufragi universal, “*las verdaderas leyes y la verdadera práctica de la monarquía representativa, única capaz de salvar a España y de garantizar la libertad verdadera y la verdadera prosperidad y bienestar de todos los españoles*”⁵⁹. Però, per si de cas, van publicar al seu portaveu periodístic un "Manual del elector" on hi havia les normes que calia seguir en el procés electoral, així com les multes per infracció de la legislació. De fet, tan sols recuperaven una pràctica ja aplicada en les eleccions generals de 1871, el moment en què els carlins van escometre el seu sostre electoral. Es volien presentar així com a l'única alternativa al republicanisme.

Els catòlics competien dividits. Els integristes, sorgits de l'escissió de 1888, van optar per donar suport al candidat conservador, beneït pel Bisbe de Vic, i anar en contra dels carlins que presentaven un candidat propi. El cap de la Junta carlina i candidat carlí, el fabricant Ignasi Vidal i Balet els semblava un bon candidat, però no compartien que a més a més dels objectius religiosos, també en tingués de polítics. Els integristes manresans estaven resolts a votar solament en el cas que es presentés un candidat exclusivament catòlic⁶⁰. Aquest precisament seria el cas del candidat conservador, Josep Maria Cornet i Mas, de pare i dona manresans i gran cabdill de la causa proteccionista, com ho havia demostrat en la presidència del Foment del Treball Nacional de Barcelona i amb la seva pertinença des de feia deu anys a la *Junta de Aranceles y Valoraciones*⁶¹. Igual que Balet havia rebut el vist-i-plau del Bisbe de Vic.

⁵⁷ Ignasi Vidal i Balet, *Obrers del districte de Manresa*, Imp. Esparbé i Cia, 1891.

⁵⁸ Aquesta és la versió del setmanari republicà centralista *El Centro*, 31-I-1891.

⁵⁹ *La Voz Manresana*, 17-I-1891, nº 132.

⁶⁰ *La Verdad*, 17-I-1891.

⁶¹ *La Verdad*, 24-I-1891.

La desunió també va imperar entre les files republicanes. En la circumscripció de Barcelona, els possibilistes van pactar amb els altres sectors republicans, federals, progressistes i centralistes, malgrat l'intent frustrat de coalició que Castelar havia intentat amb els liberals de Sagasta. Amb tot, no es va poder evitar que sorgís una coalició republicana dissident, en la qual figurava el mateix Pi i Margall ⁶². A Manresa, representants dels partit federal pactista, dels progressistes, dels possibilistes, i dels seguidors de Salmeron o centralistes, es van reunir al local del comitè federal pactista per tal d'arribar a una entesa a principi de gener de 1891. L'única condició que van imposar els federals i centralistes va ser l'acceptació de dues propostes: elegir el candidat entre els quatre partits; i, convocar a tots els republicans a una avantvotació en la qual s'escolliria el candidat més votat. És a dir, es resolva acudir a unes eleccions primàries. Tanmateix, els possibilistes i els progressistes no van acceptar aquestes propostes i van decidir concórrer sols als comicis tot presentant la candidatura d'Emili Junoy. De manera que la coalició quedava esfeta.

Malgrat aquestes dissidències, els carlins van veure la batalla electoral com a una lluita molt renyida entre els republicans "*coaligados sus distintos y numerosas fracciones, y perfectamente disciplinados*", els liberals conservadors units als integristes, ajudats pels fabricants i una fracció dels fusionistes; i, els tradicionalistes, que lluitaven en solitari ⁶³. Els catalanistes ironitzaven sobre la còmoda victòria aconseguida pel Govern conservador, malgrat l'aplicació del sufragi universal. Amb aquest darrer "*confeccionat pels republicans, enquadrant pels fusionistes i combatut pels conservadors, aquests han triomfat*". Al mateix temps es preguntaven si a simple vista aquest fet semblava un miracle. "*Sí senyors, però no ho és; això ho fa l'opinió que sempre's decanta pel cantó dels que manen, sens dubte perquè aprecia en lo que vol l'obra patriòtica dels governants, siguin quin siguin*" ⁶⁴.

En la ciutat de Manresa, el candidat possibilista va guanyar en xifres globals, si bé en algun districte, com la secció segona del districte primer, i la secció segona

⁶² En la circumscripció de Barcelona es van presentar dues candidatures republicanes. Per una banda, la qua integraven Miguel Morayta, Joan Sol i Ortega i Josep M. Vallès i Ribot. I, per l'altra, la candidatura dissident formada per Pi i Margall, Ruiz Zorrilla i Castelar.

⁶³ *La Voz Manresana*, 7-II-1891.

⁶⁴ *Setmanari Català*, 5-II-1891.

del districte tercer es van imposar els carlins molt freq a freq amb aquells. La veritat és que els possibilistes van ser els vencedors a la ciutat, els quals van obtenir un 44,59% dels sufragis, seguits a força distància dels carlins, que ho van fer amb el 27,07%. La tercera força va ser la ministerial representada per Josep Maria Cornet i Mas, la qual es va fer amb el 24,87% dels vots (vegeu els resultats electorals a l'apèndix corresponent). Als municipis del districte, el candidat governamental va assolir els vots necessaris per a obtenir la preudada acta. Els conservadors van recórrer a l'amenaça des de les fàbriques i tallers ⁶⁵. Els possibilistes es van imposar als pobles amb tradició industrial com Sallent i Monistrol de Montserrat, municipis de cultura política predominantment liberal i republicana. No obstant això, en alguns pobles la tupinada va ser total, com l'acta de Castelnou de Bages, on Cornet s'enduria la totalitat dels vots, i l'alcalde abandonaria la presidència del col·legi a les dues de la tarda sense necessitat d'esgotar la jornada electoral ⁶⁶.

En les eleccions generals convocades per Sagasta el 5 de març de 1893 la lluita també seria trinària ⁶⁷. Aquesta vegada els conservadors no presentarien candidat propi, i els republicans competirien dividits, cosa que no havien gosat fer en els comicis de 1891. Així la lluita s'establiria especialment entre Emili Junoy, possibilista, Ignasi Vidal, carlí i Joaquim Escuder, el candidat dels altres republicans⁶⁸. També hi van concórrer els liberals fusionistes Pere Cort i Gibert que es va retirar abans de la celebració de les eleccions, i, per primera vegada, Francisco Toda y Núñez de la Rosa, el fill de l'exdiputat Toda. El cert és que Junoy no va obtenir el suport del comitè i centre liberal dinàstic de la ciutat, malgrat ser el candidat encasellat del govern sagastí ⁶⁹. Els conservadors es farien amb dos dels quatre llocs de compromissari per a l'elecció de senadors: el procurador Josep Coll i Barrera i el fabricant Lluís Vila i Miralles. Els altres dos llocs serien per al fabricant liberal fusionista Josep Bosch i Carreras, i per al carlí i advocat Joan Pelfort i Cirera. Els pactes continuaven essent una característica intrínseca de la política de la Restauració.

⁶⁵ *La Publicidad*, 11-II-1891.

⁶⁶ *La Publicidad*, 5-II-1891.

⁶⁷ Sagasta accedí a la presidència del Govern l'11 de desembre de 1892.

⁶⁸ El 28 de febrer de 1893, el comitè provincial republicà històric de Barcelona va proclamar com a candidats Miguel Morayta y Sagrario per la circumscripció de Barcelona, i Emili Junoy i Gelabert, pel districte de Manresa (*La Publicidad*, 2-III-1893).

⁶⁹ *La Montaña*, 16-IV-1893, nº 5.

En canvi, el triomf per a l'elecció del Congrés de Diputats correspondria, finalment i després de diversos intents fallits, al periodista possibilista Emili Junoy i Gelabert, amb l'aquiescència naturalment del govern de torn liberal. Tanmateix, les altres forces polítiques, sobretot els carlins, no van quedar gaire satisfetes i van intentar que l'acta de Manresa fos declarada greu i, per tant, susceptible de ser anul·lada. Aquests van demanar la nul·litat d'aquestes eleccions a causa del cúmul d'irregularitats que havien presidit els comicis en molts pobles del districte en els quals Junoy obtingué *“el 95% del total de votos, cosa incomprensible y nada común en las elecciones legales”* ⁷⁰. Igualment al·legaven que en d'altres pobles s'havien llençat les urnes i que Junoy havia segrestat la fe pública, tot recorreguent a notaris de Manresa i de Sallent. En un mateix sentit, es va pronunciar l'altre candidat derrotat, Joaquim Escuder, tota vegada que en sol·licitava també la nul·litat.

Al final, l'acta de Manresa va ser declarada lleu, és a dir, que contenia algunes irregularitats, malgrat l'existència d'un vot particular, pronunciat per diputats republicans, que en demanava la gravetat. Les minories conservadora, silvelista, carlina i republicana estaven decidides a combatre aquest dictamen, si bé alguns conservadors com Ramon de Rocafort i Josep M. Planas i Casals es van abstenir de votar ⁷¹. Sembla que el candidat republicà coalicionista, l'advocat Joaquim Escuder, en nom dels interessos exclusius del republicanisme centralista, afirmaria en la discussió de l'acta que el veritable diputat del districte de Manresa era el carlí Ignasi Vidal, perquè aquest, i no un altre, representava la voluntat de la majoria del cos electoral. Davant d'això, els federals, encapçalats per Josep Maria Vallès, sorpresos d'aquesta actuació, es van desmarcar d'aquesta intervenció i van protestar de la conducta d'Escuder ⁷².

El setmanari *La Fraternidad*, que patrocina la candidatura de Junoy, el presentava a l'opinió pública com a un candidat interclassista, tot dient que comptava amb el suport de la gent honrada. Els possibilistes estaven convençuts que *“si no vuelven las tupinadas de antaño, que de eso ya cuidarán de que no suceda el candidato y sus buenos amigos, saldrá triunfante, y Manresa tendrá un verdadero representante en Cortes, que será la expresión de la voluntad de la*

⁷⁰ *El Vigía Manresano*, 15-IV-1893.

⁷¹ Vegeu les cròniques de *El Vigía Manresano*, 22-IV-1893, i del *Setmanari Català*, 27-IV-1893.

⁷² *La Fraternidad*, 23-IV-1893.

mayoría de los votantes"⁷³. Certament, Junoy va iniciar els treballs electorals amb una antel.lació inusual, unes tres setmanes abans de les eleccions. La consigna seria la puresa del sufragi, la lliure emissió del vot. Aquest portaveu desenvoluparà una campanya periodística per tal despertar l'opinió pública ciutadana i combatre l'abstencionisme crònic.

D'aquesta estratègia, també en formaria part el revelar l'entusiasme, suposat és clar, que els pobles del districte tindrien pel seu candidat, perquè el seu nom "*ha despertado a los pueblos de su letargo (...) Desde el humilde payés que cava la tierra y no se preocupa por nada de la cosa pública, hasta el propietario que ve mermada su hacienda por las excesivas gabelas del Erario; desde el modesto obrero que aspira a progresos inspirados en la perfección de la vida social; al industrial que se preocupa por las cuestiones económicas que se debaten en nuestro país; hombres de carrera, agricultores, propietarios, todos, en fin, propagan con unanimidad perfecta el nombre de nuestro amigo para la representación en Cortes de este Distrito*"⁷⁴. Com també l'al.locució que Emili Junoy adreçaria als electors del districte de Manresa en la qual acceptava el descrèdit dels polítics, no li importava que el tractessin de demagog i de pertorbador; i, finalment assenyalava que no volia "*mezclar la religión con nuestras miserias electorales*"⁷⁵.

Així com també relataria les visites que el candidat faria acompanyat de la plana major del possibilisme manresà, com Manuel Castellà, Antoni Oriol i Maurici Fius, recent escindit de les files federals. Callús, Súria i Fonollosa foren objecte dels treballs electorals. Fins i tot Aguilar de Segarra on el setmanari deia que cap candidat mai no s'havia molestat a anar. Aquests eren municipis molt rurals, força dòcils i on era relativament fàcil la imposició de la voluntat oficial. Es volia acabar per sempre amb el caciquisme rural, cosa que només s'aconseguiria, segons el seu parer, amb la mobilització total del cens electoral i amb el triomf de la llibertat i de la democràcia.

Per aquests motius calia aprofitar l'oportunitat històrica concedida per un govern liberal, un gabinet que "*no queriendo presenciar escandalosos despojos de actas como la que se efectuó en Manresa* (es referia a les generals de 1891), *ha*

⁷³ *La Fraternidad*, 12-II-1893.

⁷⁴ *La Fraternidad*, 19-II-1893.

⁷⁵ Emili Junoy, *Manifiesto* (4 de març de 1893), Manresa, Imp. del Progreso, 1893.

dejado libres, sin presentar candidato oficial, á aquellos distritos en que las pasadas elecciones se vió palpablemente que el candidato de oposición había obtenido las simpatías del distrito"⁷⁶. Aquest precisament era el cas del districte de Manresa on, sense la pressió oficial, els comicis seran totalment sincers, perquè el caciquisme no podrà falsificar la votació. En aquesta mateixa línia, Junoy manifestava que en aquests comicis es tractava de derrotar el caciquisme i que la veu de la llibertat, amb els seus propis mots, ofegué l'absolutisme. En realitat, Emili Junoy no estaria oficialment encasellat, però va comptar amb tot el suport de la maquinària administrativa.

Junoy també visitaria poblacions industrials on radicaven colònies industrials com és el cas de Castellbell i el Vilar, amb la colònia Borràs. A Manresa, va escollir l'Ateneu Obrer on va parlar als obrers de la necessitat imperiosa de la seva educació i instrucció⁷⁷. Aquest havia de competir amb una candidatura de la qual es deia que reportava diners als obrers i no pas simpaties, i que ni amb tot l'or del fabricant Ignasi Vidal seria possible comprar el vot dels propietaris, obrers i pagesos que propagaven la candidatura de Junoy. El portaveu possibilista resumia la darrera hora de la contesa així: *"Se ha pactado una inteligencia entre carlistas, conservadores, zorrillistas y centralistas. Los carlistas y conservadores presentan la candidatura del fabricante Sr. Vidal. Los centralistas y zorrillistas propagan la del Sr. Escuder, para restar votos al Sr. Junoy. El candidato carlista se presta a sufragar el gasto que ocasione la propaganda de ambas candidaturas"*⁷⁸. Tot i aquestes probables exageracions, que no tenien altre objectiu que el de desprestigiar els candidats contraris, especialment aquell que podia distreure el vot dels republicans, com era el conegudíssim Joaquim Escuder, els possibilistes es van fer amb la majoria d'interventors de les meses electorals del districte.

Era natural la controvèrsia amb els altres sectors republicans, perquè el 22 de febrer de 1893 els comitès progressista, centralista i un bon grapat de federals,

⁷⁶ Emili Junoy, *Electores del distrito de Manresa*, Manresa, Imp. del Progreso, 1893.

⁷⁷ *La Fraternidad*, 26-II-1893.

⁷⁸ *La Fraternidad*, 26-II-1893.

-recordem que estaven barallats ⁷⁹-, havien reproduït i segellat a Manresa la plataforma de la Unió Republicana, acabada de crear a Madrid. Aquests van desplegar, com els possibilistes, totes les seves forces per tal d'aprofitar l'ocasió històrica de tornar a detentar la representació a Corts del districte. Sembla que Junoy va saber explotar hàbilment l'escissió dels federals en benefici propi. Els republicans de la Unió, per contra, acusaven a aquell de fer conxorxa amb els integristes i de comportar-se com els ministerials. El seu màxim objectiu era desacreditar els possibilistes. En el manifest electoral signat pels comitès dels partits centralista, progressista i federal es feia avinent que que pesnaven treballar de valent per a demostrar que a Manresa els possibilistes no comptaven amb cap força; que mai no s'aliarien amb els carlins, tal com els possibilistes havien fet en les darreres eleccions provincials; i, que l'or dels carlins havia servit per a comprar la voluntat d'alguns republicans ⁸⁰.

Per la seva banda, Joaquim Escuder, exdiputat del Sexenni, capitalitzaria el cabal de crèdit acumulat durant aquella època, període històric que tendiria a idealitzar. Es presentava com a candidat de la Unió Republicana, i com a home honrat i de conducta impecables. Ara bé, també amb un cert escepticisme, quan observava que la pàtria estava decadent i manifestava una certa nostàlgia del Sexenni. Així, afirmava que *“a la situación política de los tiempos de la República han sucedido los de la Restauración. Aquella era agitada en verdad, pero altamente próspera, hoy reina la paz y el orden material, pero ¡a cuánta costa! Entonces las cosechas eran colmadas, el trabajo abundante y remunerado, la propiedad y la industria en constante beneficio. En la actualidad yo no he de ser pesimista, pero en realidad el agricultor no cosecha, el trabajador no halla ocupación ni salario, el propietario arruinado por los impuestos, la industria y el comercio sin esperanzas de lucro”* ⁸¹.

Un cop passades les eleccions, els republicans de la Unió asseguraven que a Manresa, *“cada uno de los partidos republicanos cuenta con tanta o más fuerzas que el posibilista y por tanto unidos verdaderamente los tres partidos de la unión los*

⁷⁹ En el manifest electoral que van dirigir als electors, *A los electores del distrito de Manresa*, subscriuen aquells federals pertanyents al Partit Republicà Federalista que estaven conformes amb els acords del Consell Regional de Catalunya, i sancionats pel president del Consell Federal.

⁸⁰ *Al público*, Manresa 2 de març de 1893.

⁸¹ Joaquim Escuder, *Manifiesto*, Manresa 22 de febrer de 1893, Manresa, Imp. Esparbé, 1893. Lligall 382 (A.H.C.M.).

triplicamos en todo, digo, menos en saber hacer elecciones al estilo monárquico-ministerial"⁸². Des de la seva perspectiva, s'explicaven el perquè a Sant Vicenç de Castellet, població eminentment obrera, els federals, que sempre havien tingut comitè i nombrosos partidaris al cens, es bolquessin massivament a favor de Junoy i el candidat de la Unió Republicana no obtingués cap vot.

Per la seva banda, els integristes van concedir llibertat de vot als seus electors, per tal com no creien adient immiscuir-se en allò que anomenaven el "present negoci electoral"⁸³. Això no els va convertir en simples espectadors de la contesa electoral quan comentaven els resultats electorals i sobretot la baixa participació. Aquesta dada no l'hem poguda contrastar perquè no disposem de les xifres oficials de participació. Tant els regionalistes com els integristes coincidien a observar que havia participat dos tercers parts de l'electorat, percentatge que ens sembla força correcte atesos els referents anteriors. I afegien que aquesta vegada havien acudit a les urnes 500 electors menys que en els comicis de 1891⁸⁴. En la circumscripció de Barcelona, va votar un 28,75% del cens. Els possibilistes van observar que al cens de Manresa, confeccionat pel consistori conservador vigent, hi havia 800 electors menys, tots ells obrers i potencials votants de Junoy⁸⁵.

Els carlins es van proposar reclutar els vots dels conservadors que, en aquesta ocasió, s'abstenien de concórrer a la palestra electoral. El seu candidat, que ja coneixia el districte perquè era la segona vegada consecutiva que competia en unes eleccions generals, el fabricant Ignasi Vidal i Balet, concorria de nou amb el lema de moralitat, justícia, ordre i administració. Així ho féu saber a l'opinió pública del districte en un manifest redactat en català. Pretenia obtenir el vot dels carlins, conservadors i dels regionalistes. Es presentava com el candidat del bisbe de Vic, Josep Morgades, i feia ús del mandat imperatiu quan deia que es considerava un *"ver mandatari de mos electors y compatricis, os dono paraula d'home honrat de no resoldrer per mí sol, la conducta que dega observar en totas aquellas qüestions que per sa impotancia merescan servos consultads; y per tal carácter, aculliré imparcialment totas quantas pretensions se'm recomanin, vingan d'ahont vingan, ab*

⁸² *La Montaña*, 2-IV-1893, nº 3.

⁸³ *La Verdad*, 4-III-1893.

⁸⁴ *La Verdad*, 11-III-1893.

⁸⁵ *La Fraternidad*, 12-III-1893.

tal que las consideri rasonables ó de justicia"⁸⁶. En un mot, pretenia transmetre una voluntat paternalista que es concretava en una relació estreta amb la gent. Dit d'una altra manera, la transposició de la idea del rei just envers el súbdit respectuós.

Els carlins criticaven als integristes per no votar a un candidat catòlic com era el seu i perquè deien que aquests no seguien les instruccions del prelat de la diòcesi. Ara bé, els carlins, malgrat no confiar en les virtuts del sufragi liberal, de nou van tenir cura a alertar als electors de comprovar que estiguessin inclosos al cens electoral per tal de procedir, en el seu cas a la rectificació⁸⁷. Els regionalistes donaren suport explícit a aquesta candidatura, i assenyalaven que ells, "*fent abstracció de com entenem lo regionalisme, com a manresans declarem lleialment que ens satisfà la candidatura del Sr. Vidal*", tota vegada que s'alegraven que els elements d'ordre anessin units en aquests comicis a l'entorn de la candidatura carlina⁸⁸. La veritat és que aquests van lamentar el retraïment de la gent d'ordre que en la capital del districte no havia anat a votar a favor de Vidal. Si bé s'alegraven que les eleccions en la ciutat, a diferència de bona part dels pobles del districte, havien estat legals⁸⁹.

Els conservadors, que no presentaven candidat propi, es van decantar per la candidatura de Vidal, considerat el candidat de la gent d'ordre i catòlic⁹⁰. En les edicions del seu portaveu, *El Vigía Manresano*, es van dedicar a combatre el candidat possibilista de qui deien que estava "*apoyado por librepensadores, representante, por lo que a esta ciudad se refiere, del desbarajuste administrativo más escandaloso, defensor de los intereses de una parcialidad o bandería política tan desacreditada e insignificante como la posibilista de nuestra ciudad, y forastero además*"⁹¹. La cita és prou eloqüent per si mateixa com per fer-hi cap comentari. Al mateix temps, desconfiaven dels integristes i dels regionalistes, als quals van acusar d'haver fet el joc a Junoy per culpa de la seva actitud derrotista⁹².

⁸⁶ Ignasi Vidal i Balet, *Electors del districte de Manresa*, Manresa febrer de 1893, Manresa, Imp. de Lluís Roca, 1893.

⁸⁷ *La Voz Manresana*, 1-III-1893.

⁸⁸ *Setmanari Català*, 2-III-1893.

⁸⁹ *Setmanari Català*, 9-III-1893.

⁹⁰ *El Vigía Manresano*, 28-II-1893.

⁹¹ *Íbidem*.

⁹² *El Vigía Manresano*, 11-III-1893.

Junoy va guanyar aquestes eleccions amb un 59,08% dels sufragis, seguit a molta distància per Vidal (28,25%), i completament allunyats, Joaquim Escuder, qui tan sols es va fer amb el 6,32% dels vots, i Francisco Toda, amb el 6,29%⁹³. Aquest darrer va protestar de l'acta de Santpedor on s'havia comès una flagrant tupinada. Les xifres semblen corroborar-ho. Es van consignar un total de 14 protestes produïdes en 12 municipis. Els carlins valoraven el seu fracàs en la ciutat dient que en aquesta, *“que fue plenamente garantida la legalidad de la elección, triunfamos los carlistas y triunfaron con nosotros todos los elementos de orden cuya representación llevaba nuestra candidatura, por más que el haberse decidido tan tardíamente la presentación de esta no hubiese dado lugar a la oportuna preparación, de lo cual resultó que las dos terceras partes de los electores, cuya casi totalidad hubiese estado con nosotros, permaneció en el retratamiento”*⁹⁴.

El fracàs dels carlins en la ciutat caldria matisar-lo. Vidal va obtenir 703 vots, només 76 menys que el seu principal contrincant, Emili Junoy. Va guanyar als districtes primer i segon, a la secció segona del districte tercer, a la secció primera del districte quart, i a la secció segona del districte cinquè (verure els resultats electorals en l'apèndix corresponent). On sembla que les eleccions van ser escandaloses va ser en molts pobles, les actes d'escrutini dels quals van ser protestades. Junoy tan sols va protestar de l'acta del poble de Callús. Les altres reclamacions les va presentar majoritàriament Ignasi Vidal. En la demarcació provincial de Barcelona, els republicans es van fer amb 4 de les 14 actes, i en el conjunt espanyol, 33 de les 400. Un triomf sense precedents en la Restauració.

Amb la guerra de Cuba iniciada un any abans, el Govern, ara conservador, va tornar a convocar eleccions, fet que van considerar improcedent la resta de forces polítiques. Desoïnt aquestes protestes ho féu per al 12 d'abril de 1896. Els conservadors a Catalunya estaven profundament dividits. Des de feia tres anys, en la ciutat de Barcelona, hi funcionaven tres comitès: l'oficialista presidit per Manuel Planas i Casals; el comitè conservador dissident silvelista i el cercle conservador proteccionista, liderat pel fabricant Antoni Sedó i procliu a Francisco Romero

⁹³ Aquests eren els resultats publicats per l Butlletí Oficial de la Província de Barcelona (18-III-1893). Els resultats oficials són els que apareixen en la documentació del Congrés de Diputats: Emili Junoy i Gelabert= 3779 vots; Ignasi Vidal i Balet= 1807 vots; Francisco Toda Núñez de la Rosa= 422 vots; Joaquim Escuder i Pigrau= 388 vots; Pere Cort i Gisbert= 2 vots; Pere Arderiu= 1 vot; Joaquim Altisen= 1 vot. Sèrie "Doc. Electoral", Lligall 107, Exp. 8.

⁹⁴ *La Voz Manresana*, 11-III-1893.

Robledo. Totes les tendències republicanes, inclosos els possibilistes, van acordar el 26 de març de 1896 no participar en aquests comicis. Es va produir una sola excepció: els possibilistes de Manresa van aprovar concórrer en aquests comicis, si bé finalment en van retirar la candidatura, a contracor dels comitès del poble, com el centre de la Unió Republicana de Sallent, que va acordar per unanimitat votar Junoy “*al objeto de contrariar el caciquismo*”⁹⁵. Pel districte de Manresa, es presentaven el conservador Domènec Sert i Badia i el liberal fusionista Francisco Toda y Núñez de la Rosa, qui va desenvolupar certament una campanya ben curta, ja que la seva arribada a Manresa es va produir a final del mes de març.

Els conservadors van llençar a la competició un nou candidat, el fabricant Domènec Sert i Badia. Fins i tot van editar un setmanari a propòsit anomenat *Sancho Panza*, que només es publicaria durant la campanya electoral. Aquest mateix setmanari relatava l'entusiasme amb què Sert va ser rebut a l'estació de Manresa on l'esperaven una comissió de l'Ajuntament, presidida per l'alcalde, el també conservador Francesc Gallifa i Gomis, els industrials i els comerciants més caracteritzats, encapçalats pel fabricant Magí Gallifa, comissions de treballadors, periodistes i amics particulars del candidat oficial⁹⁶. Venia acompanyat dels seus correligionaris manresans, els fabricants Lluís Vila i Miralles, i Joaquim Borràs i Ferrer, i l'advocat Joaquim Bohigas d'Argullol, entre d'altres⁹⁷. El diputat provincial Joaquim Soler i Arola va ser l'encarregat de presentar-lo a l'opinió pública. Es dirà d'ell que “*su nombre, posición y antecedentes, así personales como de familia, abónanle para aquel cargo (el de diputado), haciendo de su personalidad una de las contadas que podrían desvanecer preocupaciones, suavizar asperezas, quitar rozamientos y aunar voluntades en este distrito*”⁹⁸.

A principi del mes d'abril, Sert va adreçar un manifest als electors del districte que va ser subscrit per 267 persones, segons els republicans, i per més de 500, segons els conservadors⁹⁹. En aquest es referia a si mateix com a un candidat

⁹⁵ *La Publicidad*, 7-IV-1896.

⁹⁶ *Sancho Panza*, 28-III-1896, nº 10.

⁹⁷ *Diario de Avisos*, 27-III-1896.

⁹⁸ *Sancho Panza*, 14-III-1896.

⁹⁹ Entre els sotasignants hi havia tota la plana major del partit conservador a Manresa, com Francesc Gallifa i Gomis, Josep Soler i Arola, Ramon de Rocafort, Valentí Clapers, Manuel Fortuny, Magí Gallifa i Gomis, Joan Massana, Josep Rosal i Esteve (alcalde durant la Dictadura), Joaquim Bohigas, Hermenegild Pons, Josep Llobet, Angel Ferrer, Josep Torra i Pons, Josep Vidal, Alfred Puig, Josep Balet, Joaquim Borràs, Josep Oms i Rovís, Miquel Vila, Jaume Pascual, Lluís Torras, Llorenç

catòlic, home d'ordre i d'administració, i membre de la Junta d'Aranzells i Valoracions, del Consell de Duanes, i de la junta directiva i consultiva del Foment del Treball Nacional ¹⁰⁰. Qui tingué cura també de propagar les excel·lències del candidat addicte va ser el rotatiu conservador *Diario de Manresa*. Aquest dirà de Sert que “*cuenta en este distrito con muchas relaciones y cuyo nombre es muy conocido y prestigioso, i, que representava las ideas religiosas que profesan la totalidad de los habitantes de este distrito, los intereses de la producción nacional, el triunfo del bien en todas las esferas, de la moralidad en la administración, de la sinceridad y lealtad en todos los actos y del amor probado a las instituciones fundamentales del edificio social (...)*” ¹⁰¹. Per descomptat, els seus acòlits asseguraven que Sert connectaria amb el districte de Manresa perquè aquest era eminentment catòlic, agrícola i industrial, i refractari a tot radicalisme social i polític.

Els catalanistes de la *Lliga Regional* van donar suport al candidat conservador. Un cop vencedor per fi aquests van respirar tot proclamant que el districte ja tenia el seu representant. Tanmateix, li demanaven que com a “*regionalistas manresans y amantes de Catalunya, aplaudirem si en els difícils y trascendentals problemas en que tindrà d'intervenir, defensa els interessos de la regió Catalana y el del districte que representa, pero ja may patrocina cap mena de banderia*” ¹⁰². Aquest seria un candidat afí a la seva ideologia perquè el cap del partit conservador de Barcelona, Manuel Planas i Casals, en el moment de fer la proclamació dels candidats a diputat per la província davant de tots els comitès de partit reunits els va dirigir la paraula en català. No tan sols això sinó també en el discurs que va pronunciar va sostenir el principi segons el qual els diputats per Catalunya havien de ser catalans ¹⁰³. Sert seria confirmat candidat encasellat pel

Pascual, Ignasi Enrich, Josep Mata, Francesc Solé, Josep Playà, Joan Torras, Joan Recasens, Joan Clotet, Lluís Aloy, entre d'altres.

¹⁰⁰ *Diario de Avisos*, 11-IV-1896.

¹⁰¹ *Diario de Manresa*, 22-III-1896.

¹⁰² *Setmanari Català*, 25-IV-1896.

¹⁰³ *Setmanari Català*, 11-IV-1896. Els candidats proclamats pel comitè provincial del partit conservador per a Barcelona a principi de març de 1896 foren: Joan Coll i Pujol, i Joan Puig i Saladrigas, per la circumscripció de Barcelona. Josep Maria Planas i Casals, pel districte d'Arenys de Mar; Joaquim Marin i Carbonell, pel districte de Berga; Josep Rius i Badia, pel districte de Castellterçol; Manuel Planas i Casals, pel districte de Granollers; Bartomeu Bosch i Puig, pel districte de Mataró; Joaquim Badia i Andreu, pel districte de Vic; Josep Elias de Molins, pel districte de Vilafranca del Panadès, i Mariano Puig i Valls, pel districte de Vilanova i la Geltrú. Tanmateix, encara no s'havia consensuat la designació del candidat conservador pel districte de Manresa.

districte de Manresa quinze dies més tard. De fet, es rumorejava que no fos una altra vegada l'enginyer Josep Maria Cornet i Mas el qui no tornés a provar sort, cosa que més tard es desementiria perquè aquest seria encasellat pel districte de Sant Feliu de Llobregat. Els integristes explicaven que havia estat molt difícil trobar un candidat oficial, i que Sert comptava amb l'ajut de Cánovas, els amics de Cornet i dels fabricants del districte ¹⁰⁴.

El republicà Emili Junoy no es rendiria tan fàcilment. Va recórrer tots els municipis del districte on va continuar fent propaganda electoral. A Sant Feliu Sasserra “*el pueblo en masa, desde los más humildes aparceros hasta los mejores propietarios dispensaron a nuestro candidato toda suerte de atenciones*” ¹⁰⁵. El nounat *Diario de Avisos*, que defensava la seva candidatura ressenyava que “*pocos candidatos se interesan tanto por las cuestiones que afectan a su Distrito y ninguno trabaja con más lealtad y desinterés (...). Por lo mismo que Junoy se entrega a los electores, es de esperar que en justa recompensa el cuerpo electoral hará lo propio*”¹⁰⁶. En aquesta ocasió, Junoy es presentava com a cabdill del proteccionisme.

En aquest sentit, el seu patrocinador assenyalava que la protecció a la indústria no justificava la candidatura de Sert. Ans al contrari, la presentació de Sert venia a dividir lamentablement i a pertorbar les forces proteccionistes del Districte que estaven en bona harmonia ¹⁰⁷. Per aquest motiu, Junoy afirmava que secundaria els objectius de la Lliga de Productors de Catalunya, que es resumia en la política aranzel·lària proteccionista. Quan a final de març, el comitè conservador va decidir d'encasellar Domènec Sert pel districte de Manresa, els republicans no s'ho acabaven de creure, per tal com es pensaven que tornarien a tenir el terreny lliure. A partir d'aquest moment, el presentarien com a home de partit, ben diferent de Junoy, acostumat a defensar els interessos de Catalunya pel damunt d'ambicions polítiques¹⁰⁸.

D'altra banda, el *Diario de Avisos*, amb freqüència diària donava compte als lectors de les consecucions de Junoy com a representant del districte en l'anterior legislatura. Així, recordava que la guarnició militar i la creació d'un institut municipal

¹⁰⁴ *La Verdad*, 21-III-1896.

¹⁰⁵ *Diario de Avisos*, 28-III-1896.

¹⁰⁶ *Diario de Avisos*, 25-III-1896.

¹⁰⁷ *Diario de Avisos*, 27-III-1896.

¹⁰⁸ *Diario de Avisos*, 29-III-1896.

de segon ensenyament eren resultats immediats de les gestions desenvolupades per tal de beneficiar la ciutat. Si bé no solament havia intercedit pels interessos del districte, sinó que havia fet sacrificis en honor de la democràcia i la república, per tal com continuava essent republicà sense haver claudicat dels seus ideals i haver abandonat el partit republicà històric ¹⁰⁹. Cal recordar en aquest sentit que el vell possibilisme estava en fase de desarticulació, produïda per la deserció del tribú Emilio Castelar. Les restes d'aquest partit es van refugiar en l'anomenada *Fusión Republicana*.

Per primera vegada, un candidat a les eleccions generals se servia de tots els mitjans possibles, de propaganda periodística i de mobilització electoral fent visites i excursions als pobles del districte. A través de la premsa, s'emprarien mitjans dissuasoris con la divulgació de rumors falsos sobre una presumpta retirada del candidat contrari; la utilització amb fins sentimentals del record d'anteriors diputats molt populars i estimats per l'electorat, com el cas d'Eduard Reig i Carreras, diputat durant el Sexenni i les dues primeres legislatures de la Restauració ¹¹⁰. D'altres mitjans eren la capitalització de la causa proteccionista, com hem indicat més amunt, o la desorientació de l'electorat amb notícies poc fonamentades. En una línia similar, difonia notícies sobre comissions d'obriers que s'havien personat en la redacció del diari per tal de protestar sobre la representació imaginària que el candidat Sert s'havia irrogat sobre les seves persones, i estaven disposats a subscriure un manifest de desqualificació pública ¹¹¹. Es desautoritzava sistemàticament el candidat conservador quan s'observava la seva joventut i inexperiència, i la seva escassa vinculació amb la ciutat i el districte de Manresa, limitada a la seva època d'alumne del Col·legi de Sant Ignasi ¹¹². O quan es deia que Sert prodigava “*a manos llenas a sus asiduos contertulios de hotel, esa serie de tabacos, champagne (sembla que era de la marca Codorniu) y demás obsequios por el estilo*” ¹¹³.

Domènec Sert tampoc no s'encantaria en l'àrdua tasca dels treballs electorals. Acompanyat pel romerista i hisendat Ramon de Rocafort, va visitar la vila

¹⁰⁹ *Diario de Avisos*, 2-IV-1896.

¹¹⁰ *Diario de Avisos*, 4-IV-1896.

¹¹¹ *Diario de Avisos*, 11-IV-1896.

¹¹² *Diario de Avisos*, 12-IV-1896.

¹¹³ *Diario de Avisos*, 14-IV-1896.

de Santpedor on va fer un donatiu per a la restauració de l'església parroquial. També faria acte de presència en els pobles de Balsareny i de Sallent ¹¹⁴. Dies més tard, en companyia de l'advocat Joaquim Soler i Arola, i del fabricant Magí Gallifa i Gomis, va visitar Monistrol de Montserrat, Castellbell, Castellgalí i Sant Vicenç de Castellet, els pobles més industrialitzats del districte i més reticents al vot conservador ¹¹⁵. Igualment es dedicaria a desprestigiar Emili Junoy a qui no veien legítim defensor dels interessos proteccionistes, ni tampoc no en projectaven una imatge positiva com a diputat a Corts. Així, hom li retreuria el fet de no haver-se ocupat en l'anterior mandat de realitzar obres de caràcter públic, i que, per contra, concentrés la seva gestió a dispensar favors particulars, perquè *“los servicios prestados a paniaguados y a amigos, no siempre son justos, y a veces del favor y del servicio, resultan lesionados respetabilísimos intereses o reducidos a la indigencia familias enteras, que han sido víctimas de favoritismos y compadrazgos, que la moral y la justicia condenan de consuno”* ¹¹⁶.

L'acte central i més apoteòsic de la campanya de Domènec Sert va ser el dinar que va oferir en el Casino Ibèric als ajuntaments, propietaris, fabricants, industrials, pagesos i a representants de diferents centres, corporacions i societats del districte. Un total aproximat de 200 persones, perquè a més a més, hi comparegueren representants molt destacats de l'ajuntament de Barcelona, del Foment del Treball Nacional, de la Lliga de Productors, i de la premsa, entre d'altres. Els conservadors manresans van aprofitar l'avinentesa per a tributar un homenatge al seu cap, Pere Arderiu, recentment traspasat. Domènec Sert recordà als assistents que ell no era polític d'ofici, que havia viscut 9 anys a Manresa quan era company d'estudis de l'alcalde Francesc Gallifa, i que estava a punt d'inaugurar-se una nova era de pau i concòrdia al districte, tot recordant els herois del Bruc. La crònica del *Diario de Manresa* també recollia un gest molt simbòlic, protagonitzat per un obrer que en brindar, *“dijo que se había adherido y defendía con entusiasmo la candidatura del Sr. Sert y Badía, porque quería menos democracia y más justicia”* ¹¹⁷.

Tots els esforços de Junoy i dels seus amics polítics no van servir de res des del moment que els republicans solament aconseguien 384 interventors, mentre que

¹¹⁴ *Diario de Manresa*, 31-III-1896 i 1-IV-1896.

¹¹⁵ *Diario de Manresa*, 9-IV-1896.

¹¹⁶ *Diario de Manresa*, 4-IV-1896.

¹¹⁷ *Diario de Manresa*, 11-IV-1896.

els conservadors els triplicaven (960). Aquest fet va desanimar tant el candidat republicà que va comunicar als membres del directori de la Unió Republicana que abandonava la lluita ¹¹⁸. Al darrera d'aquesta decisió, hi havia l'acatament de les ordres del seu partit, que havien estat desobeïdes per la plana major de la redacció del diari barceloní *La Publicidad*, liderada per Eusebi Corominas. Des de Puigcerdà, el 6 d'abril, va enviar un comunicat en el qual explicava les raons del seu retraïment: “*Deberes de dignidad personal, de disciplina política y de patriotismo mejor o peor entendido, me han llevado a retirarme (...) Mi partido opina que a éste no deben concurrir los que declinan toda responsabilidad en los males y peligros que rodean a la patria y desde el instante en que he hecho pública tal convicción, mi deber era seguirle y acatarlo*” ¹¹⁹. Per als seguidors de la resta de fraccions republicanes, acudir a les urnes hagués significat per part de Junoy trencar la Unió Republicana. Per això, Junoy deixaria, tot i les súpliques de Corominas i de Francesc Llatjós, de continuar la lluita ¹²⁰.

El vencedor d'aquestes eleccions va ser, com calia esperar, el candidat ministerial, Domènec Sert i Badia ¹²¹. Segons els republicans, aquests van ser uns comicis molt escandalosos. Una autèntica farsa i tot un espectacle electoral. Segons el seu parer, Sert tan sols va obtenir 400 vots autèntics en la ciutat de Manresa, quan els resultats electorals n'hi atribuïen 696 (Veure l'apèndix núm. 5). Per tant, la nota més destacada d'aquesta consulta electoral va ser la desmobilització i l'apatia, remarcable sobretot en la ciutat, on solament va participar un 17,58% dels ciutadans inscrits al cens. La participació seria molt més alta en el conjunt del districte, perquè arribaria a gairebé la meitat del cens (44,68%). També sembla que ho fou la coacció derivada de la forta presència de guàrdia civil, mossos d'esquadra i policia secreta.

Tot i aquests components, els medis oficials van haver de recórrer a les sabudes pràctiques vulneradores del sufragi: diversos delegats del Govern van

¹¹⁸ *Diario de Avisos*, 9-IV-1896.

¹¹⁹ Emilio Junoy, "Electores o mejor dicho, amigos, del distrito de Manresa" al *Diario de Avisos*, 10-IV-1896.

¹²⁰ *La Montaña*, 5-IV-1896, i 12-IV-1896.

¹²¹ Domènec Sert i Badia= 4821 vots; Francisco Toda y Núñez de la Rosa= 223 vots; Emili Junoy i Gelabert= 110 vots; Joan Escardívol i Feliu= 5 vots; Josep M. Vallès i Ribot= 2 vots; Francisco Toda y Núñez de la Torre= 1 vot; Emilio Canadell= 1 vot; Alexandre Pallàs i Pejoan= 1 vot; Joan Canudas i Torres= 1 vot; Sr Toda= 1 vot; Antonio Maceo= 1 vot i 28 paperetes en blanc. Sèrie "Doc. Electoral", Lligall 109, Exp. N° 8, A.C.D.

recórrer els pobles del districte, “*acaparando actas en blanco*”¹²²; *una rueda de falsos electores malísimamente instruídos, que danzaban de uno a otro colegio, votando en nombre de difuntos y de personas ausentes*”¹²³; al poble de Navarcles els delegats governamentals van anar a buscar dues actes amb 25 vots, “*habiendo sido firmadas antes de comenzar la elección*”¹²⁴. Els republicans estaven convençuts que s'havia produït tupinada en la primera secció de Manresa, a Sant Feliu Sasserra, Gaià, Cestellnou de Bages, Castellbell i el Vilar, Santpedor, Navarcles, Sant Mateu de Bages, Estany, Callús, Castellgalí, Aguilar de Sagarra i Castellfollit del Boix¹²⁵. Malgrat totes aquestes irregularitats, l'acta d'escrutini s'enviava neta a Madrid, on no es van consignar cap protesta ni reclamació¹²⁶. Tot i així, els interventors de Junoy no ho farien explícit a la Junta d'Escrutini, cosa inaudita.

Els conservadors, per la seva banda, desmentien aquestes informacions, i afirmaven que no hi havia hagut cap incident ni la menor coacció, ni a Manresa, ni als pobles del districte¹²⁷. Això sí, segons aquests darrers, els resultats es discutien en casinos, cafès i reunions. És clar que tot quedava en família des del moment que Sert va voler celebrar la seva victòria. Ho féu a la reputadíssima fonda de Sant Domingo on va convidar al banquet-dinar els secretaris escrutadors de Manresa i de la resta dels pobles del districte; també el magistrat de l'Audiència, Eduardo García del Río, president de la Junta d'Escrutini, l'alcalde Francesc Gallifa, el tiet del nou diputat, fabricant de Sabadell, Sr. Badia, el Jutge de primera instància, el diputat provincial Joaquim Soler i Arola, i el primer tinent d'alcalde, el silvelista i hisendat Josep Oms i Rovís¹²⁸. Els integristes valoraven aquests comicis en termes d'escandalosa comèdia, i afegien que “*el tecnicismo electoral ha tenido tantas variaciones que ya de nadie se dice que luchas, sino que está encasillado y para designar las probabilidades de triunfo no se menciona el apoyo de los electores,*

¹²² *La Publicidad*, 13-IV-1896.

¹²³ *Diario de Avisos*, 14-IV-1896.

¹²⁴ *La Publicidad*, 13-V-1896.

¹²⁵ *Diario de Avisos*, 14-IV-1896.

¹²⁶ La Junta General d'Escrutini estava formada pel president, Eduardo García del Río, magistrat de l'Audiència territorial i del president de la Junta Municipal del Cens, l'alcalde Francesc Gallifa, 10 interventors designats per cada mesa electoral del terme municipal de Manresa, 2 de Sallent, 2 de Castellbell, 2 de Monistrol de Montserrat, 1 de Castellgalí, 1 de Rajadell, 2 de Súria, 1 de la secció alta de Navarcles i un del primer districte de Sant Fruitós de Bages. El resum total conferia 4.821 vots per a Domènec Sert, 223 vots per a Francisco Toda i 110 vots per a Emili Junoy.

¹²⁷ *Diario de Manresa*, 14-IV-1896.

¹²⁸ *Diario de Manresa*, 17-IV-1896.

sino el del gobierno; con lo cual la hipocresía ha sido sustituida por el cinismo que hacen las elecciones y por el desprecio de los que las sufren"¹²⁹. Ara bé, ells havien donat suport al candidat fusionista, Francisco Toda pel qual sentien una enorme consideració¹³⁰.

Tot i les denúncies fetes pels republicans, la seva presència en la composició del futur Congrés de Diputats seria irrisòria. Així, de les 447 actes en disputa, 303 corresponien als conservadors, 102 als liberals, 10 als carlins, 10 més a candidats independents, 8 als silvelistes, una a un candidat integrista, 9 actes dobles i un empat. Els republicans solament havien arreplegat 3 actes¹³¹. En la província de Barcelona els conservadors van obtenir 10 de les 14. Els republicans tampoc no van tenir gaire sort en l'elecció dels compromissaris per a senadors, que es realitzava el 26 d'abril de 1896, i que al districte de Manresa va reflectir l'entesa entre conservadors, regionalistes i carlins, i l'aliança que a Barcelona havien segellat aquells primers i els liberals, perquè els quatre llocs estaven proveïts de tres conservadors, l'alcalde Francesc Gallifa, el fabricant Lluís Vila, el liberal fusionista Josep Bosch i el carlí Manuel Masnou. En la demarcació de Barcelona, foren elegits 304 compromissaris addictes, i tan sols 67 d'oposició.

Malgrat la persistent crisi cubana, amb aquest rerefons els ciutadans van ser convocats una altra vegada a les urnes el dia 27 de març de 1898. Antonio Cánovas del Castillo havia estat assassinat feia un any, la qual cosa va aprofundir encara més les divisions internes entre silvelistes i romeristes. Els liberals fusionistes, especialment a Catalunya, es trobaven en una situació també de trencament. Raó per la qual, als dinàstics els va convenir presentar-se de nou units en la circumscripció de Barcelona i en molts districtes de la demarcació, entre els quals, el de Manresa. Els republicans, per la seva banda, van intentar de ressuscitar la Unió Republicana de 1893, si bé al final es va segellar un pacte entre republicans centralistes, seguidors de Nicolás Salmeron, els vells possibilistes i alguns federals allunyats de Pi i Margall, conegut amb el nom de *Fusión Republicana*.

En la ciutat de Manresa, encara s'estaven vivint les terribles conseqüències de les vagues de 1897, i el governador civil encara dictava ordres de persecució en

¹²⁹ *La Verdad*, 18-IV-1896.

¹³⁰ *La Verdad*, 4-IV-1896. Els redactors expliquen amb tiota mena de detalls l'arribada del candidat Toda a Manresa.

¹³¹ *Diario de Avisos*, 21-IV-1896.

contra d'aquells que exercissin coacció contra la llibertat de feina en les fàbriques. Els conservadors i els liberals fusionistes també van reproduir l'entesa pactada en la circumscripció, de manera que el rotatiu conservador que havia patrocinat la candidatura de Sert en les eleccions anteriors no va tenir cap inconvenient a defensar en aquestes a l'alcalde de Barcelona, el liberal Josep Collaso i Gil ¹³². Aquest seria proclamat candidat pel Comitè Liberal Monàrquic de Manresa. Curiosament l'òrgan de tendència republicana *Diario de Avisos*, finançat per Junoy, es barallarà amb el seu homònim conservador per exercir el patrocini exclusiu d'aquesta candidatura. Tot desautoritzant els conservadors i al seu "*diputat sord-mut*" Domènec Sert, considerat com a "*muy lince, hace como que trabaja en pro de la candidatura del Sr. Collaso y Gil, para poder continuar saboreando las dulzuras del poder, amparándose en las triquiñuelas de la política menuda, de esa política de café con media tostada y cigarrillo de papel*" ¹³³. Com veiem, aquests foren uns comicis que de bon començament ja es pronosticaven com a pacífics i presidits per l'atonía.

El primer contacte del nou candidat amb el districte es produiria el 8 de març quan envià el seu germà, Enric, a conèixer la ciutat, i en especial la fàbrica tèxtil Bertrand i Serra, per tal com era amic del propietari, Manuel Bertrand. En el seu trajecte pels monuments més importants i centres oficials, seria acompanyat per l'alcalde fusionista, Joaquim Solà i Solernou, pel fabricant Josep Bosch, per una comissió del comitè liberal, diversos regidors, el diputat provincial de filiació carlina, Joan Pelfort, l'exalcalde conservador Francesc Gallifa, i pels republicans Maurici Fius i Ramon Trulls ¹³⁴; "*en una palabra, todo lo más valioso y distinguido de las varias agrupaciones políticas*" ¹³⁵. Fins i tot els republicans van decidir donar ample suport a aquesta candidatura, atès que Emili Junoy decidiria presentar-se per la circumscripció de Barcelona. En suma, carlins, conservadors, republicans de totes les tendències, ministerials, "*la gran masa de la opinión que constantemente*

¹³² *Diario de Manresa*, 1-III-1898.

¹³³ *Diario de Avisos*, 13-III-1898.

¹³⁴ El *Diario de Avisos* (16-III-1898) critica implacablement Fius i Trulls, "*esos dos señores (...) que en ellos está personificada la inconsecuencia política y la filiación desequilibrada con que ha sido reclutados en las microscópicas huestes del partido conservador de nuestra comarc*"a. A més a més, afegia que el director del *Diario de Manresa*, el mestre d'escola Jaume Santamaria havia estat subornat amb una retribució vitalícia de 100 ptes al mes, aconseguida per aquests regidors.

¹³⁵ *Diario de Manresa*, 9-III-1898.

permanece alejada de la lucha electoral, todo el distrito, en fin, se apresta a otorgar su voto al Sr. Collaso" ¹³⁶. Mentrestant, aquest candidat tan estimat que havia aconseguit un consens total tenia massa feina i no podia eludir les seves responsabilitats a l'alcaldia de Barcelona, com per desplaçar-se a conèixer els seus futurs representats.

La veritat és que entre els estaments republicans i obrers, Emili Junoy havia quedat malparat. Se'l tenia per "*l'home de les dues cares*", atès que es deia que jugava simultàniament a ser republicà i monàrquic: "*Así resultava que mientras para alhagar á los conservadores se iba a Madrid consiguiendo la creación del Instituto de segunda enseñanza, después para atraerse á jesuitas y nocedalistas, se hacía votar su supresión por el Ayuntamiento republicano de Manresa (...)*". En aquesta campanya electoral, no se li perdonava que el mentor de Junoy, el *Diario de Avisos* donés recolzament a un candidat monàrquic com era Collaso. El manifest subscrit pel gruix dels sectors republicans de Manresa que adreçaven als republicans barcelonins per tal de dissuadir-los de la seva intenció de vot era molt explícit en aquest sentit quan assegurava que l'òrgan de Junoy "*viene actualmente presentando como propia la candidatura del monárquico José Collaso y Gil, haciendo creer que regala a este el distrito de Manresa, cuando nadie absolutamente nadie votaría al Sr. Junoy*" ¹³⁷. De passada, qui quedava ben desprestigiada era Francesc Llatjós qui s'afanyava a canviar d'adscripció política i alinear-se amb la fracció del desmembrat partit liberal fusionista que tenia possibilitats de prosperar, la tendència liderada per Germán Gamazo, i a la qual s'havia traspasat Francisco Toda y Tortosa. En efecte, aquest, un cop passades les eleccions, li retreia la seva manca d'oportunisme quan li deia que semblava mentida que "*Usted tan listo, se dejara ser víctima en la última elección del juego de cubiletes de Collaso y Junoy, que yo veía desde aquí y cuyo resultado tenía previsto, no explicándome su ceguedad con esas esperanzas de alcaldía que nunca intentasen tuviesen realidad*" ¹³⁸. Llatjós no tornaria a detentar l'alcaldia manresana

¹³⁶ *Diario de Avisos*, 23-III-1898.

¹³⁷ *A los republicanos de Barcelona*, Manresa 11 de març de 1898, Barcelona: Tipografía del comercio, 1898. Aquest manifest el signaven el Centre d'Unió Republicana, Societat de Fusters, Comitè Democràtic Progressista, Associació de Fusters, Comitè de Fusió Republicana i la Societat Fabril Cotonera.

¹³⁸ Carta de Francisco Toda y Tortosa a Francesc Llatjós, s/d (1898) (Arxiu de Jaume Pons i Agulló).

fins al 1912, una vegada hauria recomposat les seves relacions polítiques amb els padrins madrilenys.

No calgueren gaires esforços per tal que el candidat encasellat, Josep Collaso i Gil, sortís elegit pel districte de Manresa ¹³⁹. En la ciutat de Manresa, un cens electoral inflat en relació amb convocatòries anteriors, concedia el 99,71% al candidat guanyador (Vegeu l'apèndix núm. 5). Aquest va obtenir la representació a Corts sense lluita, però no pas amb glòria, tal com afirmava amb contundència el seu mentor el *Diario de Manresa*. Segons aquest rotatiu, el defecte el va convertir en virtut quan assenyalava que *“le cabe (la glòria) de haber sabido inspirar a todos los elementos sanos y de verdadera valía del distrito aquella confianza ciega, que, garantizada por sus excepcionales talentos, alta significación política y exquisito tacto administrativo, constituyen brillante triunfo, mucho mas real y positivo que la mayoría de los que dan los votos salidos de las urnas, a cerca de los cuales acontece con frecuencia ignorar como se han metido”* ¹⁴⁰. Avui dia, tal vegada en diríem, dignificar la corrupció institucionalitzada, atida des del Govern. En un sentit similar s'expressava el corresponsal manresà, Arseni Vila, possibilista i secretari de Francesc Llatjós, quan afirmava que *“el triunfo del alcalde de Barcelona José Collaso formará época, puesto que sin distinción de partidos la inmensa mayoría de electores han acudido a las urnas en prueba de simpatía hacia tan distinguido candidato”* ¹⁴¹. Encara que el flamant diputat no hagués posat els peus al seu districte en tot el procés electoral, i per descomptat, durant tot el mandat. En total, els candidats liberals van obtenir 11 de les 14 actes en disputa, i en l'àmbit estatal, 266 de les 401.

5.1.3. La representació provincial o el pacte fet número.

El terreny de la representació a la diputació de Barcelona continuava essent l'àmbit caciquil per excel·lència. Aquí el pacte més que no pas la competició real entre diverses candidatures va continuar essent la nota predominant, si bé aquestes eleccions van oferir un interès renovat com a conseqüència de l'ampliació del

¹³⁹ Els resultats oficials foren els que segueixen: Josep Collaso i Gil = 6.445 vots; Joan Escardívol i Feliu = 1 vot. Sèrie "Doc. Electoral", Lligall 111, Exp. N° 8, A.C.D.

¹⁴⁰ *Diario de Manresa*, 24-III-1898.

¹⁴¹ *La Publicidad*, 28-III-1898.

sufragi. El Reial Decret de 5 de novembre de 1890 adaptava la Llei electoral a les eleccions de diputats provincials. Recordem que el districte de Manresa es va segregar del de Terrassa, amb qui havia constituït un districte únic des de 1883, i unit amb el de Berga a partir de 1896. Durant l'etapa que analitzem, les primeres eleccions provincials que es van celebrar amb la vigència del sufragi universal masculí van ser les de l'11 de setembre de 1892, que es van realitzar al districte de Manresa-Terrassa-Sabadell. Aquestes van revestir una mobilització similar a les dels altres nivells de representació política. Amb candidats encasellats com l'advocat conservador Joaquim Soler i Arola, "*aunque no cuenta con más votos que los de cuatro individuos que componen el grupo caciquista conservador*"¹⁴².

Si bé amb l'interès dels candidats rivals per arravatar un dels quatre llocs que estaven en disputa. Com el cas del candidat carlí, l'advocat Joan Pelfort i Cirera, que es desmarcava de la candidatura conservadora, perquè era el candidat oficial nomenat per la Junta Tradicionalista de Manresa, i venia a lluitar amb el lema habitual de més administració i menys política. La veritat és que Pelfort tenia el terreny ben adobat, des del moment que havia aconseguit la seva proclamació com a candidat per part de la Junta Provincial del Cens amb 1700 signatures. Per aquesta raó, els carlins estaven molt animats, malgrat el temor que manifestaven envers els liberals que semblaven progressar a l'ombra de la protecció oficial¹⁴³. Així, incitaven als carlins a votar com un sol home.

La Junta Provincial del Cens Electoral va proclamar el 9 de setembre de 1892 els candidats Joan Pla i Mas, Josep Maria Torres i Miarnau, Francesc Benassat i Folch, Marià Potó i Galès, Bladomer Lostau i Prats, Josep palet i Riba, Domingo Coll i Franquesa, Ramon de Rocafort i Casamitjana, Joaquim Soler i Arola, Josep Pons i Enrich, Vicenç de Febrer i Viñas, Fidel Poal i Viñas, Jaume Casamada i Viver, Joan Pelfort i Cirera, Josep Muntada i March, Ignasi Luliana i Albert, Eusebi Jover i Marquet i Alfons Sala i Argemí¹⁴⁴. En resum, cada districte havia presentat, per tendències polítiques, els seus respectius candidats. Pel que fa al districte de Manresa, les eleccions provincials semblaven un veritable calaix de sastre on hi anaven a parar les velles glòries o aquells polítics que no podien aspirar a les

¹⁴² *La Voz Manresana*, 20-VIII-1892.

¹⁴³ *La Voz Manresana*, 10-IX-1892.

¹⁴⁴ Expedient electoral de les eleccions provincials de l'11-IX-1892 (A.H.C.M.).

representacions estatal i local, o simplement aquells que provaven sort en diferents nivells de govern. Per exemple, el republicà i fundador del setmanari federal *La Montaña*, Josep Muntada i March, l'exdiputat republicà del Sexenni, Vicenç de Febrer, el fabricant i exdiputat provincial Josep Pons i Enrich, propietari de la colònia Pons de Puig-reig, i l'hisendat romerista, exdiputat a Corts, Ramon de Rocafort. O el cas, encara més sorprenent, de l'exdiputat provincial del Sexenni, el procurador progressista Mariano Potó.

Els republicans federals, addictes a la disciplina vallesiana, van competir en aquesta consulta amb una candidatura unificada on figuraven el federal Josep Surribas i Riera, i el republicà possibilista Joan Vidal i Valls. Surribas era un notari de Sallent, Vidal era un advocat i periodista, i ambdós s'estrenaven en la carrera política. No cal oblidar que els federals el 1887 havien patit una forta escissió que es va saldar amb la deserció d'una part de militants cap al possibilisme no seguidor de Junoy i Llatjós, mentre que l'altra anava a raure a les files salmeronianes. Uns i altres s'havien integrat en el centre de la Unió Republicana. El comitè electoral del partit federalista es va veure obligat a desementir els rumors de deserció del candidat Josep Surribas que havien difòs, segons ells, el centre de la Unió Republicana, *“y lo propalan con el santo fin de servir de una manera rastrera los intereses de sus amos, los conservadores”*¹⁴⁵. Igualment assenyalaven que els desertors del federalisme arran de l'escissió *“no habrán sido esta vez lo suficientemente valientes para organizar una partida de la porra, como en las últimas elecciones, é intentan sorprender la buena fé de los republicanos y especialmente de los federales de Manresa”*¹⁴⁶.

Però també la falsificació podia arribar a cotes increïbles. Els carlins, sabedors de les seves forces reals entre la ciutadania, convenien a assenyalat que en les seccions on no hi havia hagut manipulació el seu candidat triomfava, perquè era on la voluntat del cens electoral s'expressava genuïnament. En canvi, *“las simpatías a partidos de los candidatos ministeriales, se encuentran al nivel del número de votos emitidos por los vigilantes de consumos, serenos municipales y demás personas que cobren del presupuesto”*¹⁴⁷.

¹⁴⁵ *Federales*, Manresa, 11 de septiembre de 1892, Manresa, Imp. Lo Progrés, 1892.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ *La Voz Manresana*, 17-IX-1892.

Els integristes, que recolzaven el candidat carlí, observaven que “*el Sr. Pelfort iba triunfando por una mayoría de más de 300 votos, y no obstante, como se quería ahogarle, se pasó por sobre de todo, despachando a sus interventores de la sección segunda del distrito segundo, donde apareció que había votado todo el censo, saliendo el Sr. Pelfort con solo 15 votos*”¹⁴⁸. En definitiva, en aquesta consulta sortiren elegits el liberal Alfons Sala i Argemí, que havia lluitat al districte de Terrassa, els conservadors Joaquim Soler i Arola, al de Manresa, i Salvador Vilarrúbia i Viada, al de Sabadell, i el republicà Joan Vidal i Valls. Es van quedar sense acta el federal Josep Surribas i el carlí Joan Pelfort¹⁴⁹.

En principi, les següents eleccions parcials, per tal com solament s'elegien dos diputats provincials, havien de ser més tranquil·les, ja que es disputaven menys escons, i només calia cobrir dues vacants¹⁵⁰. Aquestes van tenir lloc el 13 de setembre de 1894. Es van presentar tres candidatures: la del liberal Josep Voltà i Vivé, la del conservador Francesc Alegre i Reig, i la del possibilista Jaume Cruells i Sallarès, proclamat pel comitè provincial d'aquest partit. Els republicans possibilistes de Manresa van intentar llençar a l'arena política a un candidat alternatiu, Artur Gallard, si bé davant de les poques possibilitats d'èxit van decidir de retirar la seva candidatura. Els republicans de la Unió s'alegraren d'aquest fet quan assenyalaven que la candidatura de Gallard “*que patrocinaba y casi imponía nuestro cacique el exrepublicano Sr. Llatjós para diputado provincial, se ha ido a fondo*”¹⁵¹. En efecte, Francesc Llatjós, que havia aconseguit la vara d'alcalde gràcies a la intercessió governamental el mes de juny anterior, pretenia aprofitar l'avinentesa per tal d'imposar una candidatura pròpia, en contra de la voluntat del comitè provincial del seu partit, i del qual, curiosament, formava part.

Finalment, ni la candidatura de Gallart ni la de Cruells van prosperar. Al contrari, es van imposar els candidats monàrquics, els quals especialment lluitaven als districtes de Sabadell i Terrassa, “*y no en el de Manresa, en el cual todos*

¹⁴⁸ *La Verdad*, 17-IX-1892.

¹⁴⁹ Alfons Sala= 13.609 vots; Joaquim Soler= 12.961; Salvador Vilarrubias= 12.150; Joan Vidal= 11.055; Josep Surribas= 7475; Joan Pelfort= 4.180; Joan Sals Anton= 650; Artur Gallart= 239 (*La Voz Manresana*, 17-IX-1892).

¹⁵⁰ Veure la convocatòria del governador civil Ramon Larroca del 20 d'agost de 1894 al *Boletín Oficial Extraordinario correspondiente al día 20 de Agosto de 1894*, Barcelona, Imp. de Federico Sánchez, 1894.

¹⁵¹ *La Montaña*, 26-VIII-1894.

sabemos que nadie ejercitó el derecho electoral, distribuyéndose los votos a gusto de los alcaldes" ¹⁵². Aquesta no fou la situació que s'originaria en la següent convocatòria per a renovar la màxima institució provincial, que tindria lloc el 6 de setembre de 1896, en la qual la pugna faria pujar el termòmetre electoral. Els republicans presentarien dos candidats, el de la Unió Republicana, l'advocat Maurici Fius i Palà, i el proclamat pel comitè provincial del partit republicà possibilista, Jaume Cruells, que reincidia en la competició per un escó provincial. L'originalitat d'aquests comicis radicava en el fet que la llei del 21 d'agost de 1896 dividia el districte electoral Manresa-Terrassa-Sabadell en dos: "*uno formado por los partidos judiciales de Tarrasa y Sabadell, cuya capitalidad será la primera de dichas dos poblaciones, y otro por el partido judicial de Manresa*" ¹⁵³. Cada nou districte elegiria quatre diputats provincials, respectivament.

Per bé que si en algun lloc hi hagué veritable lluita aquest fou la mateixa ciutat de Manresa. Precisament en el districte tercer, el feu dels republicans seguidors de Fius i Palà, es va produir un incident "*promovido por una muchedumbre que vociferando escandalosamente, tenía la pretensión de que se entregara un certificado del acto que allí había terminado ya*" ¹⁵⁴. També hi hagué algun altre aldarull promogut pels mateixos candidats en el col·legi d'una secció del districte segon. Sembla que a la resta de municipis del districte, i fins i tot en algun poble, com Sant Feliu Sasserra, ningú no va anar a votar, ni tan sols els interventors. Aquesta era la valoració que feien els republicans del *Diario de Avisos*. Tanmateix no coincidia amb l'anàlisi realitzada pel portaveu dels conservadors i naturalment de la candidatura ministerial quan feia avinent que "*en la mayoría de los pueblos del distrito de Manresa*", les eleccions "*no estuvieron tan frías y desanimadas como hubiera podido suponerse, puesto que a los comicios acudieron a depositar su voto en la urna bastantes electores*" ¹⁵⁵.

Amb tot, el nombre de candidats proclamats era ben notable. A banda dels candidats republicans esmentats, els carlins a través de la Junta Regional Carlista

¹⁵² "Llatjós y la farsa electoral" a *La Montaña*, 16-IX-1894.

¹⁵³ Eduardo de Hinojosa, "División electoral para diputados provinciales" al *Boletín oficial extraordinario de la provincia de Barcelona*, 21 de Agosto de 1896, Barcelona, A. López Robert, impresor, 1896.

¹⁵⁴ *Diario de Avisos*, 8-IX-1896.

¹⁵⁵ *Diario de Manresa*, 8-IX-1896.

de Barcelona, tornarien a designar l'advocat Joan Pelfort i Cirera. Els conservadors presentarien l'hisendat i arxiconegut Ramon de Rocafort, el fabricant Lluís Vila i Miralles, i l'advocat barceloní, però oriünd de Manresa, Antoni Coma i Xarpell ¹⁵⁶. Vila seria candidat encasellat de darrera hora, ja que el seu lloc l'havia d'ocupar l'advocat Joaquim Soler i Arola ¹⁵⁷. Els liberals fusionistes renovarien la confiança en l'advocat Josep Fàbregas i Solà. Els candidats triomfadors van ser tres conservadors, Rocafort, Vila i Coma, i el carlí Joan Pelfort. Els perdedors serien els republicans i el liberal fusionista que optaven per la minoria ¹⁵⁸. Això malgrat la profusió d'actes electorals desenvolupats pels republicans de la Unió que esperaven fer-se amb un escó de la minoria, el de l'advocat Fius. Lamentablement, aquest, que sintetitzava la unió dels demòcrates i republicans i havia sorgit “*sin imposiciones de arriba ni intransigencias de abajo*”, perdia una oportunitat daurada ¹⁵⁹.

A Fius se l'havia projectat com a un candidat autòcton, en contraposició a Jaume Cruells, amant dels costums i de les tradicions locals -la seva faceta d'escriptor i dramaturg l'avalaven-, i partidari de la moralitat i de la justícia. A part de personificar el consens entre els sectors republicans, en la seva figura es resumien “*la constante aspiración al progresivo desenvolvimiento de todas las riquezas y adelantos morales del país; la preponderancia de la franqueza y la lealtad en la política; al paso que en la esfera particular del candidato, encontraréis, además, como siempre, un despacho abierto á todos cuantos tienen necesidad de defender su honra, su libertad ó derecho*” ¹⁶⁰. Aquest fracàs dugué indefectiblement a Fius a no competir en cap altre àmbit que no fos el del govern local on obtindria els seus màxims triomfs.

Emili Junoy tenia molt clar que les divisions existents entre els diferents sectors polítics constituïrien un terreny abonat per a l'avenç del vot carlí. Amb els seus propis mots, “*dada la conducta absurda de los conservadores, el empeño*

¹⁵⁶ Aquesta era la candidatura que recomanava l'òrgan dels conservadors *Diario de Manresa*.

¹⁵⁷ El setmanari integrista *La Verdad* parlà de diferents candidats conservadors, entre els quals Joaquim Soler, però també de l'advocat Joaquim Bohigas d'Argullol, conservador silvelista, i dels germans Magí i Francesc Gallifa i Gomis. Cf. les edicions dels dies 8 i 22 d'agost, i del 12 de setembre de 1896.

¹⁵⁸ Els resultats foren els següents: Ramon de Rocafort= 7469 vots; Lluís Vila i Miralles= 5.883; Antoni Coma i Xarpell= 5.352; Joan Pelfort i Cirera= 2.940; Maurici Fius i palà= 2.121; Jaume Cruells i Sallarès= 1.300; Josep Fàbregas i Solà= 842; Joaquim Soler i Arola= 135 (A.D.B, Lligall 2669).

¹⁵⁹ *Electores de la circunscripción de Manresa*, Manresa, 4 de septiembre de 1896, Manresa, Imp. Burés, 1896.

¹⁶⁰ *Ibidem*.

pueril de los liberales monárquicos de pretender una preponderancia que con sufragio universal no les corresponde ahí y las tristes disputas de los republicanos, a mi modo de ver asegura al carlismo posiciones formidables y quizás prepare la conquista legal del distrito en el futuro” ¹⁶¹. Pronòstic massa afalagador per als carlins, els quals, com hem vist, van ser capaços tan sols de guanyar un escó per al seu candidat Pelfort.

Analitzant de prop els resultats electorals obtinguts en els diferents districtes de la capital, ens adonem que els percentatges de participació eren tan baixos com en la resta de consultes electorals. Naturalment aquí el vot era molt més autèntic que no pas en els pobles del districte. Així ben inversemblants eren les taxes de participació de municipis com Sallent, Callús, Castellgalí o Santpedor que superaven el 90% del cens. En canvi, als districtes urbans de la ciutat no se sobrepassava el terç de l'electorat (Vegeu l'apèndix núm. 7).

5.2. El regionalisme esdevé políticament conscient: el catalanisme de signe catòlic, el nou partit d'ordre

Les pàgines anteriors ens han permès de comprovar com la vida política oficial de la Restauració constituïa un vessant de la vida pública sense en cap cas esgotar-la. Ben al contrari, la formació de la societat de masses i l'aparició en conseqüència d'un espai públic en la Catalunya de la Restauració és tal vegada el tret més significatiu dels orígens de la nostra història contemporània més recent. És ben sabut que els partits dinàstics a través dels coneguts mitjans vulneradors de la voluntat dels ciutadans fabricaven les majories parlamentàries necessàries per l'alternança al poder. Aquesta política oligàrquica exclouïa amplis sectors socials de la participació en la formació de la voluntat política de l'Estat. Les esclatxes del sistema eren aprofitades per carlins i republicans, els quals veien amb impotència com la seva evident i palpable força social no es traduïa en un equiparable nombre de vots en les urnes. La presència electoral d'aquestes opcions polítiques es va incrementar significativament un cop es va reintroduir el sufragi universal el 1890, encara que el frau electoral, com hem pogut analitzar en pàgines anteriors, simultàniament no solament es va incrementar, sinó també sofisticar.

¹⁶¹ *Diario de Avisos*, 20-IX-1896.

En els darrers decennis del segle XIX, el catalanisme va començar a forjar-se un espai dins la vida pública de la Catalunya del moment. A banda del moviment intel·lectual de la Renaixença, les primeres manifestacions catalanistes foren les desenvolupades pel republicanisme federal i el moviment impulsat per la figura de Valentí Almirall ¹⁶². Aquest primer catalanisme organitzat era representatiu d'una burgesia urbana de tarannà liberal-democràtic. Almirall es diferenciaria paulatinament respecte dels plantejaments del republicanisme federal, per la qual cosa, l'any 1882 creà el Centre Català. Si bé no va ser l'únic a capitalitzar el catalanisme d'arrel popular. Aquest, després del congrés regional que els federals van celebrar l'any 1883, van optar deliberadament per lluitar per les qüestions que més preocupaven la societat catalana com el proteccionisme econòmic, i el manteniment del Codi Civil Català.

Les darreres investigacions sobre el federalisme de Vallès i Ribot revelen com el catalanisme serviria als republicans federals com estratègia per a inserir-se en la vida política ¹⁶³. Fruit d'una consciència política de foment de l'associacionisme comarcal, en la ciutat de Manresa funcionà temporalment una associació adherida al Centre Català. Fou inaugurada pel seu fundador, Valentí Almirall el mateix any 1882, i es constituí com a una entitat de caràcter apolític, "*para que puedan unirse a él todas las clases de la sociedad pertenecientes a cualquier fracción o partido: pues considera que tanto ama a Cataluña un liberal, como el que sostiene la causa de Carlos VI*" ¹⁶⁴.

En efecte, la creació d'aquest centre va ser vista amb una certa reticència, i calgué aclarir les finalitats que perseguia, cosa que es féu al *Casino Cerés*, una entitat per cert de tradició republicana i laica, per pal·liar les mostres evidents de

¹⁶² La darrer monografia sobre la biografia política de Valentí Almirall i la creació i funcionament del Centre Català a Josep Pich i Mitjana, *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*, Catarroja, Editorial Afers, 2002.

¹⁶³ Vegeu especialment els treballs de Pere Gabriel sobretot "Catalanisme i republicanisme federal del vuitcents" a DD.AA *El catalanisme d'esquerres*, "Quaderns del cercle" nº 13, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona, 1997, pp. 31-82. Més recentment, els articles de Borja de Riquer, "El surgimiento de las nuevas identidades contemporáneas: propuestas para una discusión" i de Josep M. Fradera "El proyecto liberal catalán y los imperativos del doble patriotismo" a Anna M. Garcia Rovira, ed., *España, ¿Nación de naciones? a Ayer*, nº 35, 1999; DD. AA., 1898: *Entre la crisi d'identitat i la modernització. Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona, 20-24 d'abril 1998*, Vol. I, Barcelona, Pub. Abadia de Montserrat, 2000; i, J. Albareda et al., *Del patriotisme al catalanisme. Societat i política (segles XVI-XIX)*, Vic, Eumo Ed., 2001. Finalment, José L. De la Granja, Justo Beramendi i Pere Anguera, *La España de los nacionalismos y las autonomías*, Madrid, Ed. Síntesis, 2001.

¹⁶⁴ "Cuatro palabras sobre el Centro Català" a *La Prensa*, 1-X-1882.

desconfiança envers tota associació política que sorgís fora dels límits del sistema canovista. La seva vida fou breu, malgrat que en aquesta associació, s'hi van allistar “*varias personas que gozan de indiscutible reputación en la ciudad*”¹⁶⁵. Segons Joaquim Sarret, també el centre manresà es va destacar per impulsar mobilitzacions entorn del *modus vivendi* amb la Gran Bretanya¹⁶⁶. Tanmateix, l'activitat més remarcable que el Centre Català va dur a terme fou la de presentar el *Memorial de Greuges* adreçat a la regna regent Maria Cristina l'any 1885. Jordi Llorens sosté que la iniciativa d'Almirall fou un clar precedent de l'estratègia que desenvoluparia anys després l'entitat continuadora del catalanisme organitzat, la Unió Catalanista¹⁶⁷. I això malgrat el seu fracàs a integrar el nucli catòlic, el vigatanisme, que capitalitzava un dels centres neuràlgics de la dreta catalanista a redòs de *La Veu del Montserrat* fundada pel canonge Jaume Cullell l'any 1878, rotatiu d'àmplia difusió perquè distribuïa a l'alçada de 1881 uns 800 exemplars.

Amb posterioritat a aquest primer intent organitzatiu, sí que podem assegurar que en la societat manresana dels anys vuitanta hi havia un nucli catalanista que es mobilitzava a l'entorn de qüestions tant palpitants com era el codi civil català, enfront les ànsies uniformitzadores dels governs liberals de Sagasta, i el proteccionisme que aglutinava sectors socialment molt heterogenis. El maig de 1881 s'havia celebrat a Manresa un magne míting proteccionista que va servir per homenatjar a Víctor Balaguer per les seves constants accions envers la protecció de l'economia catalana¹⁶⁸. L'articulació d'una plataforma en defensa de la producció catalana a casa nostra fou encarrilada i conduïda principalment per pròcers del partit liberal conservador, com Lluís Vila i Miralles, o pel diputat provincial i advocat Josep Soler i Arola, si bé també per polítics republicans com el president del Centre de la Unió Comercial i Industrial, el comerciant adroguer Ramon Trulls, i l'advocat Maurici Fius i Palà. Per dir-ho d'alguna manera, aquestes eren manifestacions que cohesionaven una societat desesperada per l'acció d'una política econòmica considerada com a contraproductent per als interessos catalans. Aquesta consideració, però, confluí amb el catalanisme organitzat de finals de segle per desembocar en la creació de la Lliga

¹⁶⁵ *Ídem*.

¹⁶⁶ Joaquim Sarret i Arbós, *La premsa regionalista de Manresa*, Inèdit, s/d.

¹⁶⁷ Jordi Llorens, “La Unió Catalanista i les assemblees catalanistes” a *Afers*, nº 13 (1992), pp. 31-41.

¹⁶⁸ Una ressenya d'aquest míting proteccionista a *La Publicidad*, 12-V-1881.

Regionalista en la ciutat de Barcelona. Amb tot, aquest procés adoptarà formes diferents en la resta de les ciutats dinàmiques del Principat

La Unió Catalanista nasqué el febrer de 1891 com a una federació unitària d'entitats catalanistes i de personalitats individuals, les quals mantenien en comú l'objectiu els elements de catalanitat, la lluita per la llengua catalana i la defensa del programa de les Bases de Manresa. Aquesta gran plataforma catalanista, al parer de Llorens, soldarà el catalanisme de Barcelona, representat per la Lliga de Catalunya (successora del Centre Català), amb els incipients nuclis comarcals. Un d'aquests nuclis era precisament el manresà, el qual estava dinamitzat per la Lliga Regional, entitat fundada el mes de maig de 1890, entre d'altres, pel metge Oleguer Miró i Borràs i pel periodista Lluís Espinalt i Padró. La primera junta directiva, elegida el juliol d'aquest any, Oleguer Miró hi figurava com a vice-president; i el gener de 1891 passaria a presidir l'entitat. Al parer de Joaquim Sarret, en aquesta associació catalanista “*s'hi acoblaren els homes de diferents partits polítics que sentien amor a Catalunya (...) que defensaven netament els ideals de religió, ús de la Llengua Catalana, les Lleys, tradicions y privilegis del poble català*”¹⁶⁹.

Tal com assenyala l'article 2 dels estatuts de la Lliga Regional de Manresa¹⁷⁰, signats per l'advocat Marià Vallès i pel jove Lluís Espinalt, l'objectiu principal de l'associació era la regeneració de Catalunya, i la defensa i reivindicació dels seus drets. Els mitjans que els estatuts preveïen per assolir aquest objectiu eren les sessions, l'ensenyança, les publicacions, les conferències i les discussions. Així mateix, en l'article 6 es prohibia explícitament als socis “*sostenir conversas contràrias ni ofensivas á la Religió Catòlica, ó la moral ó a las bonas costums*”. Quant a l'organització de la vida interna, l'entitat estava dinamitzada per tres seccions: la secció científica, literària i artística; la secció d'agricultura, indústria i comerç; i la secció d'interessos morals i socials (article 30).

L'òrgan d'expressió de l'entitat era el *Setmanari Català* que començà a publicar-se el 29 de maig del mateix any 1890. Després de la sobtada mort de Lluís Espinalt ocorreguda el juliol de 1895, el metge Oleguer Miró assumí la direcció del setmanari fins a la seva desaparició el 25 de desembre de 1897. Caldria esperar dos anys perquè aquest espai fos ocupat per un altre setmanari catòlic i regionalista,

¹⁶⁹ Joaquim Sarret i Arbós, *La premsa regionalista a Manresa*, op. cit, p. 3.

¹⁷⁰ *Estatuts de la Lliga Regional de Manresa*, Manresa: Estampa y Llibreria de Joseph Abadal, 1890.

La Llum, el primer número del qual va aparèixer el 21 de febrer de 1899. La seva activitat principal fou la de promocionar la candidatura de l'hisendat catalanista Leonci Soler i March en les eleccions generals convocades per a l'abril d'aquest any. Un cop elegit diputat a Corts pel districte de Manresa, sota el seu patrocini es va fundar el diari *La Veritat* l'abril de 1901, que fou el predecessor del portaveu de la Lliga Regionalista a Manresa, *El Pla de Bages*, en continuïtat des de 1904 fins a la guerra civil.

Les activitats de la *Lliga Regional de Manresa* se situaven majoritàriament dins del terreny històric i cultural amb la finalitat de revitalitzar la llengua i la cultura catalanes ¹⁷¹. Atès que les entitats que s'aplegaven dins la Unió Catalanista menaven una vida força autònoma respecte de la direcció barcelonina, cal assenyalar que la Lliga Regional de Manresa desplegà unes activitats polítiques de caràcter reivindicatiu, utilitzant per a aquest efecte els mitjans de la publicística, la redacció de manifestos de protesta, i la coordinació d'activitats de defensa dels interessos econòmics de la ciutat.

Remarcable va ser la participació de la Lliga Regional en l'organització de les cèlebres Bases de Manresa. La valoració que féu la premsa manresana d'aquest esdeveniment fou desigual. Malgrat que tots els òrgans periodístics de l'època conveniren a qualificar les Bases com a una fita molt important de la història de Manresa. El setmanari republicà possibilista *La Fraternidad* ressenyava l'inici de l'assemblea així: *Llegaron los catalanistas en número mayor de 60; anuncióse la Asamblea con profusión; sabíase positivamente que tomarían parte en los debates catedráticos distinguidos, oradores elocuentes, vates ilustres, y sin embargo el pueblo de Manresa no acudió en tropel ni mucho menos a presenciar un espectáculo que reviste en nuestro concepto todos los caracteres de un verdadero acontecimiento* ¹⁷². En canvi, el setmanari carlí *La Voz Manresana* considerava que la concurrència havia estat molt notable ¹⁷³, i no es va perdre cap sessió, amb la qual cosa va fer un seguiment exhaustiu del desenvolupament dels debats. Pel seu cantó, l'òrgan periodístic dels integristes manresans aplaudien la iniciativa *simpatizando vivamente con los nobles deseos que presiden en general al*

¹⁷¹. M. Gemma Rubí, *Entre el vot i la recomanació. Partits, mobilització electoral i canvi polític a Manresa (1899-1923)*, op. cit., pp. 86-87.

¹⁷². "A los catalanistas" a *La Fraternidad*, 3-IV-1892.

¹⁷³. *La Voz Manresana*, 26-III-1892 i 2-IV-1892.

movimiento catalanista ¹⁷⁴. Per obligació institucional, el portaveu del Consistori conservador, presidit per Pere Arderiu, féu una ressenya força àmplia de l'esdeveniment ¹⁷⁵.

Dos anys més tard, el juny de 1894 l'entitat fou invitada a ser vocal en la comissió organitzadora de la manifestació proteccionista de Manresa ¹⁷⁶. El 1896 rebé amb entusiasme l'aspiració de crear una càtedra de llengua i literatura catalanes a l'institut municipal de segona ensenyança. Durant aquest any, s'oposà fermament al contingent de manresans que l'Estat havia assignat per al servei militar; i, reaccionà bel.ligerantment en contra de la disposició ministerial que prohibia l'ús de la llengua catalana en les conferències telefòniques interurbanes. Plenament integrada en la societat civil manresana, la Lliga Regional participà intensament en les campanyes anticentralistes desenvolupades al llarg de l'any 1899 en oposició als pressupostos del Ministre Villaverde i que originà el famós tancament de caixes.

La *Lliga Regional de Manresa* fou una entitat respectada per totes les associacions polítiques i per tots els equips de govern municipal de l'època. Ara bé, tingué adversaris que la criticaren com els republicans possibilistes que, cal dir-ho, no foren invitats a l'acte d'inauguració de l'entitat el maig de 1890; i també, admiradors com els carlins que amb ocasió de les eleccions generals de 1891 sol.licitaren formalment el suport dels regionalistes al seu candidat, el fabricant Ignasi Vidal. La *Lliga Regional de Manresa* no va intervenir directament en les conteses electorals durant els anys noranta del vuitcents. Prou que ho sabien els dinàstics conservadors quan es lamentaven l'any 1892 del fet que els catalanistes no es volguessin integrar en un bloc d'ordre, i de preferir, contràriament, contemplar les eleccions en tant que mers espectadors. Com a molt, i a proposta de la Unió Catalanista, la Lliga Regional envià dos interventors al districte de Vilafranca del Penedès per defensar-hi la puresa del sufragi i la candidatura del catalanista Joan Permanyer en les eleccions generals de 1898.

Aquesta bel.ligerància en contra de la participació activa en l'àmbit electoral, caldria matisar-la quan fem referència a les eleccions municipals. Així, els

¹⁷⁴. *La Verdad*, 26-III-1892.

¹⁷⁵. *El Vigía Manresano*, 26-III-1892 i ss.

¹⁷⁶. Documentació de la carpeta de la Lliga Regional (Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa. Secció entitats).

regionalistes consideraven que per a dur a la pràctica els seus ideals calia començar precisament per aquest nivell de govern, "*per no estar les eleccions municipals tan subjectes a les coaccions i arbitrietats del govern central, i perquè s'escolleixen varis individus i no només un*"¹⁷⁷. La necessitat de ser presents en el Consistori es produirà, com veiem, molt aviat, per bé que directament la Lliga Regional no presentaria candidatures pròpies. Sí que ho feia quan apadrinava o bé candidats carlins o conservadors. En aquest sentit, les prèdiques dels prelats de la diòcesi serien determinants pel que fa a la conscienciació política dels regionalistes. Com a catòlics tenien uns deures cívics dels quals no calia abdicar, si bé al mateix temps calia ser prudents per tal de no cometre errors induïts per un sistema electoral que consideraven fals i corrupte. En definitiva, compartien amb els carlins la no creença en el sufragi universal, i, per extensió, en el sistema parlamentari de govern.

Aquesta actitud abstencionista canvià amb el tombant de segle, just quan el diari *La Veritat* anunciava l'11 de març de 1904 que plegava, i fins a la creació del Casal Regionalista de la Comarca del Bages l'any 1912 defensaren obertament les candidatures administratives en les eleccions municipals, i al candidat de la Lliga Regionalista a Manresa, l'advocat i hisendat Leonci Soler i March per a la representació parlamentària del districte. Les candidatures administratives representaven l'entesa d'un ampli espectre conservador on convivia conservadors, integristes, carlins i alguns liberals, i catòlics indefinits socis alhora de la *Juventut Catòlica*¹⁷⁸. Això no significava, però, que els associats de la Lliga Regional no tinguessin una afiliació política definida, o que fins i tot, alguns membres de les juntes directives fossin alhora regidors, com és el cas del dentista Pere Carol i Martí, liberal fusionista, o del procurador Josep Coll i Barrera, liberal conservador, ambdós pertanyents al consistori conservador presidit per l'advocat Pere Arderiu i Brugués l'any de la seva fundació.

Podríem fàcilment deduir que el regionalisme necessitava convertir-se en catalanisme de caire conservador. Indubtablement, aquesta transició requeria una actuació contundent, i no solament la mera propaganda de les seves idees. Sobretot després que els republicans fiuistes es fessin amb el govern local el gener de 1902.

¹⁷⁷ *Setmanari Català*, 23-IV-1891.

¹⁷⁸ La relació entre catalanistes i integristes l'analitza Pere Anguera a "Catalanisme i integrisme" dins P. Anguera et al., *El catalanisme conservador*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1996, pp. 27-54.

Aquesta nova estratègia va dividir les files regionalistes: "*Y com ja comensava d'haberhi entre'ls regionalistas els descontentos y perturbadors que també volian governar la cosa pública, va venir el desgavell en dies d'eleccions, y els republicans socialistas varen guanyar la partida entrant en 1902 al mangoneix de l'administració municipal*"¹⁷⁹.

L'editorial del nou diari catalanista *El Pla de Bages* el primer dia de la seva publicació, el 12 de març de 1904, revela quin era la nova estratègia que venia a adoptar el regionalisme: *Volem ésser punt d'unió de tota la gent que pensa y sent a Déu y a la Patria, deixant que les fraccions federades s'anomenin com vulguin, sostinguin en altres llocs els ideals que cada una ben lligítimament persegueix, per a dedicar aquestes planes ben senceres á les lluytes contra'ls enemics de Déu, de la Pàtria y de la pau social de Manresa y de sa comarca*¹⁸⁰. Tota vegada que, com tindrem ocasió de veure més endavant, es perfilava el terreny per a la divisió dels homes de la Lliga Regional de Manresa i l'escissió dels nacionalistes republicans. Efectivament, els altres eren homes pertanyents al carlisme, a l'integrisme i a l'associació *Joventut Catòlica*.

Tornem un altre cop al *Setmanari Català*. Una lectura ràpida dels seus continguts ens fa adonar del to irònic amb què es comenten les facècies electorals que tenien lloc a la ciutat. Però desconeixem fins a quin punt en el si de l'associació s'encetà algun debat sobre la necessitat d'intervenir directament en l'arena política. Aquesta oposició que es traspua en les pàgines del *Setmanari* creiem que fou la nota predominant en la vida interna de l'entitat. Sí que podem assegurar, per contra, que l'activitat de divulgació de la història de Manresa -el metge Oleguer Miró era l'encarregat de la secció de les *Efemèrides Manresanes*,¹⁸¹- i de coneixement de la cultura catalana va incidir positivament de cara a la sensibilització d'una opinió gradualment catalanista, si bé conservadora en l'aspecte social i religiós, tal com analitzarem al capítol setè en parlar de la biografia del metge catalanista Oleguer Miró i Borràs.

Bona part dels membres de la generació dels primers quadres catalanistes en la ciutat de Manresa van abandonar deliberadament l'activitat política i alguns es

¹⁷⁹ Joaquim Sarret i Arbós, *La Premsa regionalista a Manresa*, op. cit., p. 6.

¹⁸⁰ *El Pla de Bages*, 12-III-1904, nº 1.

¹⁸¹ Oleguer Miró juntament amb Leonci Soler i March i Joaquim Sarret i Arbós eren els historiadors que escrivien els articles d'història al *Setmanari Català*.

van refugiar en la investigació i els treballs erudits. Uns altres vindrien a rellevar-los en la tasca de conscienciació. Tot i que ho farien participant directament en l'escenari polític local. Aquests serien els integristes i membres de la Joventut Catòlica evolucionats cap al catalanisme conservador, per una banda, i per l'altra, els integrants de la Lliga Regional que lideraran la revolta dels contribuents amb el conegut *Tancament de caixes* i defensaran aferrissadament el concert econòmic. Els principals responsables, d'altra banda, de l'entronització d'una altra figura, Leonci Soler i March, molt reticent a prendre part en les lluites electorals i que compartia amb la generació anterior les mateixes motivacions ideològiques i inquietuds culturals. La contribució d'aquests homes al demantellament del torn dinàstic és objecte de desenvolupament de l'apartat següent, on tenim cura d'analitzar amb deteniment la conjuntura decisiva del tombant de segle. En suma, la presa de consciència d'aquests sectors, junt amb la reunificació del republicanisme local, i la definitiva desafecció de les classes productives envers un estat que no les integrava, serien factors explicatius de la transformació de la dinàmica política que experimentaria la ciutat de Manresa entre 1899 i 1901.

5.3. L'ofensiva dels catòlics regionalistes i la descomposició del torn: 1899-1901¹⁸²

5.3.1. Unes eleccions espontànies, netes i unànimes: les eleccions generals del 17 d'abril de 1899¹⁸³

El 1899 fou un any determinant en la història de la vida política de Manresa: encetava un conjunt de canvis que es van produir al tombant de segle i que es van materialitzar en la descomposició definitiva del torn dinàstic. Amb el suport generalitzat de la pràctica totalitat dels sectors i agrupacions polítiques del districte, s'aconseguí d'enviar en representació d'aquest darrer a les Corts, a l'advocat i hisendat Leonci Soler i March. Aquesta fou la primera i decisiva escomesa practicada per desterrar el caciquisme governamental, per a esborrar la realitat que Manresa ja no seria mai més el districte d'un diputat. No cal recordar que aquest era considerat un sinònim de corrupció administrativa, de frau electoral i d'imposició de candidats ministerials pel corresponent govern de torn, generalment imposats sense el consentiment de les forces vives locals. Llevat de la premsa addicte, en aquest cas, conservadora, i obedient a les directrius de l'home que feia funcionar la màquina electoral en la província de Barcelona durant períodes de Govern conservador, Manuel Planes i Casals, la resta de l'opinió pública es decantà, amb més o menys entusiasme, per la candidatura de Soler.

Els acòlits del popular diari el *Diario de Avisos* asseguraven que havia arribat per fi el moment en què “*ya no será el cacique el que impondrá diputados a Cortes, diputados provinciales y concejales; sino que estas representaciones se conferirán al que el país designe, al que la opinión pública elija*”¹⁸⁴. També s'afirmava que Soler era el representant genuí dels interessos materials i morals del districte, i que no depenia de cap partit. Home neutre, independent, aliè a les lluites dels partits del torn, just i honrat, catòlic i amant de les tradicions pàtries. Així fou com la premsa catòlica, representada bàsicament pel setmanari *La Llum* adulà amb fervor al candidat manresà. No només la premsa catòlica es féu ressò d'un moviment d'opinió

¹⁸² Les línies fonamentals d'aquest apartat són les que explico al capítol sisè del meu llibre *Entre el vot i la recomanació ...*, op. cit., especialment pp. 119-132.

¹⁸³ Així fou com el setmanari catòlic *La Independencia* definia aquestes eleccions en l'edició del 22 d'abril de 1899.

¹⁸⁴ *Diario de Avisos*, 4-IV-1899.

favorable a la seva candidatura, sinó també alguns sectors simpatitzants amb el republicanisme local, i, fins i tot, la premsa satírica, cansada de caricaturitzar les maniobres dels cacics ¹⁸⁵.

El triomf de Soler va ser aclaparador. El terreny el va tenir molt trillat, després de la retirada del seu contrincant, el fabricant planista Lluís Vila i Miralles, designat pel comitè d'Unió Conservadora, i que dos dies abans dels comicis decidia abandonar. Tampoc els republicans no van constituir una amenaça, tot i les consignes que arribaven de Barcelona de concórrer en aquests comicis, perquè les Corts, com assenyalava el directori de Fusió Republicana de Barcelona, "*no son solo medio para hacer leyes y fiscalizar la acción del Gobierno, sino también la tribuna más alta y de mayor resonancia del país, donde se puede con mayor eficacia ilustrar y solicitar la opinión pública*" ¹⁸⁶. Emili Junoy descartaria des d'un bon principi lluitar en contra de Soler, i preferiria fer-ho a la circumscripció.

Els catalanistes de *La Veu de Catalunya* afegien un opositor més a la candidatura de Soler i March, a qui veien recolzat pels polaviejistes, el gamacista Manuel Henrich, el qual al darrer moment es decantaria per la circumscripció ¹⁸⁷. El liberal gamacista Francisco Toda y Nuño de la Rosa va preferir lluitar per la circumscripció d'Alacant contra els candidats ministerial i fusionista que anaven units, perquè necessitava haver obtingut en eleccions precedents com a mínim la quinta part dels vots per tal que la llei el facultés per a designar interventors ¹⁸⁸. El rotatiu *El Diluvio* també donava per ferma la candidatura del fabricant Manuel Bertrand, l'amo de la fàbrica de Manresa on s'havien iniciat les vagues de 1897 que havien durat més d'un any ¹⁸⁹. Al capdavant, tot eren conjectures.

La conjuntura era molt adequada. Aquest cop s'havien dissolt les cambres legislatives sense que s'haguessin dut a terme els preparatius electorals. Una vegada assumida la presidència del govern el 6 de març de 1899, Francisco Silvela prometia la màxima transparència i netedat en el desenvolupament dels comicis.

¹⁸⁵ Ens referim sobretot a *La Llanterna*. Setmanari satíric, polític i literari. Fara llum cada dissabte (3 de desembre de 1898 - 21 d'octubre de 1899). Al darrer número s'acomiada i diu que "*apaga el llum perquè han desaparegut de l'escenari polític municipal alguns personatges, quines glòries, vida i miracles pregonava*" (Joaquim Sarret: *Història de la indústria, del comerç i dels gremis de Manresa*, op. cit., p.234).

¹⁸⁶ *La Publicidad*, 26-III-1899, ed. matí.

¹⁸⁷ *La Veu de Catalunya*, 1-IV-1899, ed. de matí.

¹⁸⁸ Així ho explica Francisco Toda y Tortosa en una carta adreçada a Francesc Llatjós i Perramon, amb qui té una comunicació constant, datada l'11 d'abril de 1899 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

¹⁸⁹ La notícia la feia pública el setmanari *La Llanterna* (24-III-1899).

Mentrestant havia de fer front a les fortes divisions que sacsejaven el seu partit, i que a Catalunya, la descomposició es traduïa per la coexistència dels conservadors de sempre, els silvelistes, polaviejistes i regionalistes. Els liberals també patien les seves respectives escissions internes, sobretot la que protagonitzaven els gamacistes. En la circumscripció de Barcelona, els dinàstics van refer la seva aliança electoral que els havia caracteritzat en les darreres convocatòries, una candidatura unificada que sortiria vencedora enmig de la més àmplia apatia, per tal com no va arribar a participar ni un 10% del cens. Evidentment, aquest fet va perjudicar de valent la candidatura de Fusió Republicana, la gran derrotada. En la demarcació provincial, els conservadors es van fer amb la meitat de les actes en competició, i a banda del districte de Manresa, també el de Vic es desmarcarà de la tònica imperant en escollir el regionalista Raimon d'Abadal i Calderó, si bé se'l presentava com a un candidat ministerial.

Al districte de Manresa, la participació va superar la meitat del cens electoral (59,27%), i la de la ciutat es va situar un punt pel damunt d'aquesta mitjana, cosa inaudita, atès el comportament menys participatiu dels districtes urbans en relació amb els municipis del districte ¹⁹⁰. El gran vencedor va ser Soler i March que va rebre la totalitat dels vots emesos en la ciutat de Manresa, sense la formulació de cap protesta ni reclamació ¹⁹¹. Per primera vegada el consens semblava gairebé absolut. A diferència de la tònica d'indiferència desenvolupada en la circumscripció, en la ciutat de Manresa l'afluència d'electors va ser més gran que en consultes anteriors, fins al punt que *muchas personas que jamás habían tenido una candidatura en la mano, fueron ayer a depositarla en obsequio al candidato cuya representación nadie se ha atrevido a disputarle* ¹⁹².

La victòria d'un candidat aparentment inocu com Leonci Soler i March, suposaria un clar trencament amb la dinàmica política anterior. Per primera vegada, segurament des del Sexenni, la iniciativa l'havien tinguda les forces vives de la ciutat i del districte. No procedia de la voluntat dels comitès provincials dels partits dinàstics, ni del governador civil en estricte obediència als dictats de l'encasellat. El

¹⁹⁰ Els percentatges de participació els hem calculat en funció de les dades del cens electoral de 1896. Així, en aquesta data, el cens del districte de Manresa era de 11.625 ciutadans amb dret a vot, i el de la ciutat de Manresa, 4.315.

¹⁹¹ Leonci Soler i March= 6.891 vots. Sèrie "Doc. Electoral", Lligall 113, Exp. 8, A.C.D. Pel que fa a les votacions dels municipis del districte, vegeu el corresponent apèndix.

¹⁹² *Diario de Avisos*, 17-IV-1899.

terreny estava prou abonat com perquè pogués prosperar una candidatura d'aquest tipus. El darrer representant a Corts, l'alcalde de Barcelona Josep Collaso i Gil, no entrà en contacte amb els seus electors, ni durant la campanya, perquè hi enviaria el seu germà Enric, ni durant tota la legislatura. Al districte de Manresa, els sagrats principis del govern representatiu s'havien burlat. El fracàs era tan gran que s'havia tocat fons. Ara bé, si es volia regenerar la vida política del districte calia que no ho fes un polític d'ofici. Aquest fou el cas del jurisconsult Leonci Soler i March, home que ja tenia l'ascendent social necessari, però que sempre havia rebutjat els oferiments d'accedir a la política. Una combinació d'habilitat personal per impedir que fos identificat amb cap filiació política i l'orfanat del districte pel que fa a la seva representació parlamentària, foren les causes que, al meu entendre explicarien no tan sols la seva victòria, sinó molt prioritàriament el consens força generalitzat obtingut a l'entorn de la seva personalitat pública ¹⁹³.

En definitiva, el torn a Manresa es va començar a desarticular una vegada que sectors d'opinió, políticament retrets fins aleshores, prengueren consciència de la necessitat d'acabar amb una situació que consideraven corrupta, la de l'Administració municipal (que arrossegava un enorme dèficit), i decidiren de passar a actuar a nivell polític. Es començà, doncs, per la pressió que s'exercí sobre el caciquisme provincial, i es desafià, així, al candidat ministerial, deixant el camp obert a Soler. Una vegada aquest, a qui es considerava un candidat inofensiu, obtingué l'acta de Manresa per una aclaparadora i sospitosa majoria, el monopoli caciquil exercit pels conservadors planistes a l'Ajuntament de Manresa es posà en entredit¹⁹⁴. De retruc, la forma caciquil d'entendre la política, que no significava altra cosa que la pura oligarquització d'un patrimoni comú com eren els afers públics, se'n ressentiria per sempre més. Això afectaria a tots aquells polítics que concebien la política així o en algun moment s'hi havia sentit atrets. Per això, és interessant que ens entremquem una mica amb les següents eleccions municipals.

¹⁹³ Les motivacions concretes que van menar a Leonci Soler i March a convertir-se en polític les explica molt detalladament Pilar Martínez-Carner i Ascaso a *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 246 i ss.

¹⁹⁴ El setmanari satíric *La Llanterna* (1-IV-1899) assenyalava sobre el respecte que L. Soler i March era "un jove ilustradíssim, home de reconeguda honrades, no malejat per la política; que compta a Manresa y poblacions del districte ab universal simpatias, que no te enemichs de cap mena perquè tot son afany ha sigut l'estudi y'l zel pera fer bé. Un candidat en fi, a qui's va oferir l'acta, y que's resistex a acceptarla alegant amb excessiva modestia, que no's creu merxedor de tal distinció".

5.3.2. La conquesta de la representació parlamentària deixa el camí obert al control del govern local: els comicis municipals del 14 de maig de 1899.

Les eleccions municipals del 14 de maig de 1899 es van celebrar en un ambient imperant d'excitació política. Van ser determinants en la recomposició política local, ja que es renovava la totalitat del Consistori, perquè les anteriors, celebrades el maig de 1897, havien estat anul·lades per Reial Ordre ¹⁹⁵. Per això, els treballs electorals previs foren més intensos de l'usual, i la profusió de candidats va ser extraordinària. Si bé també l'alcalde, el republicà Miquel Oms i Viñas, temia una possible alteració de l'ordre públic, com ho informava al Governador civil en un telefonema enviat la vigília de les eleccions ¹⁹⁶. Els republicans decidiren de mobilitzar les classes obreres, una comissió de les quals es presentà davant de l'alcalde, qui era considerat l'homòleg manresà del popular alcalde barceloní, el Dr. Robert, per tal de pregar-li que vetllés per la sinceritat dels comicis ¹⁹⁷. Igualment ho feren la resta de forces polítiques, per tal com la conjuntura es presentava plena d'oportunitats. En total, el setmanari satíric *La Llanterna* comptabilitzava que es presentaven uns 60 candidats per ocupar les 24 regidories, i descrivia les operacions prèvies de confecció de les candidatures així: "*Los uns no s'entenen de feyna combinant candidaturas, y més candidaturas, per poguer acontentar a tothom. Los altres encare no han arribat a un acord perquè també son més candidats dels que hi poden cabre*" ¹⁹⁸.

Els integristes pretenien ocupar sis regidories i reservar-ne almenys 10 per als carlins, mentre que la resta anirien a parar gairebé totes als republicans i federals, de manera que els monàrquics pràcticament no assolirien cap lloc, en particular els conservadors. Davant d'aquest panorama que originava fortes divergències polítiques, l'alcalde Miquel Oms estava fermament disposat a no

¹⁹⁵ S'havien d'escollir 24 regidors, 5 per al districte I, 4 per al districte II, 4 per al districte III, 5 per al districte IV, i 6 per al districte V.

¹⁹⁶ L'alcalde Miquel Oms sol·licitava al Governador civil l'enviament de *alguna fuerza de la qual aquí carezco actualmente*. Telefonema enviat per l'Alcalde al Governador civil el 13 de maig de 1899. Expedient general de les eleccions municipals de 1899 (A.H.C.M.).

¹⁹⁷ *El Diario de Avisos*, 8-V-1899: "*Al terminar la sesión, se ha presentado al Sr. Alcalde una comisión de obreros y obreras, suplicándole procurara el estricto cumplimiento de la ley en las próximas elecciones. El Sr. Oms, ha recibido afectuosamente a la indicada comisión, mostrándose reconocido a sus buenos deseos, en los que abunda, de que no sea pisoteada la ley electoral*".

¹⁹⁸ *La Llanterna*, 13-V-1899.

apartar-se de la més estricta legalitat ¹⁹⁹. Certament, l'anterior Ajuntament havia estat destituït per ordre del Governador civil, Ramon Larroca, en posar en coneixement al consistori de l'anul.lació dels comicis de 1897. Per això, a partir del 23 de febrer de 1899 van cessar en els seus càrrecs la meitat dels regidors, substituïts per 14 designats per R.O. Igualment, el governador va ordenar la suspensió de l'Alcalde, el liberal Joaquim Solà i Solernou, dels tinents d'alcalde, i dels síndics. Tota vegada que aquesta declaració va comportar la constitució d'un nou consistori que seria presidit mitjançant votació del ple pel fabricant fusionista Josep Bosch i Carreras ²⁰⁰. Una vegada més els conservadors guiats per Manuel Planas i Casals, en connivència amb una fracció dels liberals dinàstics aconseguirien fer prosperar la seva voluntat ²⁰¹.

Un consistori que seria molt efímer perquè a partir del 10 d'abril, sis dies abans de la celebració de les eleccions generals, la corporació municipal estaria presidida per un nou alcalde, el comerciant republicà Miquel Oms i Viñas, alhora el regidor que havia tingut un nombre més gran de vots en les darreres eleccions municipals ²⁰². La raó d'aquest canvi cal trobar-la en el cessament del governador civil Ramon Larroca, i la seva substitució pel general José Marina Vega. Aquest seguiria un criteri diferent respecte al procediment que calia aplicar per a constituir un consistori novell després de la declaració de nul.litat de les eleccions municipals de 1897. En la sessió municipal celebrada el 5 d'abril es va resoldre per majoria molt ajustada que es demanarien explicacions més clares al Governador, en contra del parer dels possibilistes i dels integristes als quals evidentment aquesta mesura els afavoria ²⁰³. Finalment el criteri del nou governador va prosperar i en la sessió municipal del 10 d'abril, tot aplicant l'article 52 de la Llei Municipal, seria elegit per

¹⁹⁹ Així ho comunicava l'alcalde Miquel Oms al Governador civil en el telefonema del 13 de maig de 1899, op. cit.

²⁰⁰ Vegeu la sessió del ple municipal del 23 de febrer de 1899 al Llibre d'actes del ple municipal de 1899 (A.H.C.M.) i l'apèndix de constitució d'ajuntaments. Els regidors electes el maig de 1897 van ser substituïts per Josep Bosch i Carreras, Valentí Clapers i Grané, Francesc Sociats, Ignasi Oms i Cornet, Vicenç Pascual i Ortiz, Joan Massana i Rodoreda, Jacint Cornet i Aparicio, Isidre Rovira i Playà, Bernardí Alcañiz, Francesc Llatjós, Simó Fàbregas i Prat i Isidre Oliva. En definitiva, una barreja de liberals fusionistes, de republicans de diferents tendències i de conservadors.

²⁰¹ Manuel Planas i Casals (Barcelona, 1837-1907). Advocat i polític adscrit al partit liberal conservador i president dels conservadors barcelonins després de la retirada de Manuel Duran i Bas.

²⁰² Vegeu l'apèndix de constitució d'ajuntaments.

²⁰³ Sessió del ple municipal del 5 d'abril de 1899. Llibre d'actes dels plens municipals de 1899 (A.H.C.M.).

majoria de vots Miquel Oms ²⁰⁴. Al darrera d'aquesta jugada hi havia Francesc Llatjós, present en gairebé totes les comissions municipals i amb exclusió de la minoria, qüestió que es va resoldre amb una reordenació posterior de les comissions ²⁰⁵.

En definitiva, quan semblava que la victòria contra el caciquisme, representat, en aquest cas, pels conservadors planistes, estava guanyada, aquests aconseguiren que el governador reposés alguns dels regidors destituïts, cosa que va originar la protesta aïrada de les minories republicana, nocedalista i silvelista. Finalment, el governador civil, tot desoïnt els precs dels conservadors planistes, decidí de fer complir la seva disposició, i ordenà que es designés com a alcalde al regidor que hagués aconseguit major nombre de vots en les eleccions municipals de 1895, a tenor de l'article 52 de la Llei Municipal vigent. Aquest fet va suposar el cant de cigne de la preeminència del planisme a Manresa, i, per tant, de la imposició arbitrària de candidats per part del caciquisme governamental. Laconicament, *El Diario de Avisos* sentenciava la prostració del conservadorisme planista quan assenyalava que aquest “*juega en estas elecciones su última carta; sabe que de quedar derrotado se le cierran, acaso para siempre, las puertas de la Casa grande y lucha inútilmente para conservar un poderío de que se le ha despojado cuando menos lo esperaba. Por ello trata de despistar a la opinión pública*” ²⁰⁶.

Amb tot, cal considerar també la recomposició interna que vivia el partit liberal conservador després de l'assassinat de Cánovas del Castillo el 7 de febrer de 1897. Aquest context va afavorir la preeminència del grup procliu a Francisco Silvela que a Catalunya des de 1893 tenia els seus partidaris, com el fabricant vilanoví Josep Ferrer Vidal o Magí Sandiumenge, entre d'altres. Aquest reacomodament es plasmaria en l'operació de la *Unión Conservadora* que a Catalunya seria particularment complexa, perquè els silvelistes s'aliniarien amb els elements polaviejistes i regionalistes.

El 4 de març de 1899 els conservadors tornaven a accedir a la presidència del Govern de l'Estat. Ho farien amb el suport dels polaviejistes i del tradicionalisme catòlic d'Alejandro Pidal. Amb exclusió, és clar, dels romeristes i dels planistes que

²⁰⁴ Veure la constitució d'aquest consistori en l'apèndix corresponent.

²⁰⁵ Sessió del ple municipal del 23 d'abril de 1899. Llibre d'actes dels plens municipals de 1899 (A.H.C.M.).

²⁰⁶ *Diario de Avisos*, 12-V-1899.

pretenien un monopoli total dels interessos conservadors a Catalunya ²⁰⁷. A Manresa, també hi convivien les diferents fraccions en què malvivia el conservadorisme dinàstic des de 1893 amb la defunció de Pere Arderiu el 1895, que era el cap d'aquest partit, i amb l'escissió silvelista esdevinguda l'any 1896. Aquestes es resumien en els fidels a Ramon de Rocafort, exdiputat que moriria al cap de dos anys; els que ho eren a l'exdiputat provincial Joaquim Soler i Arola, que havia intentat liderar el partit després de la mort de Pere Arderiu el 1895 sense aconseguir-ho; els planistes esmentats integrats en el grup empresarial Gallifa-Vila; i els polaviejistes, que ben escassos devien ser, perquè no n'hem localitzat a cap, i que probablement estaven encapçalats per Joaquim Vila i Miralles, paradoxalment un dels acòlits planistes. A més a més, caldria afegir-hi els silvelistes liderats per l'hisendat Josep Oms i Rovís. En les eleccions generals precedents, els gallifistes van intentar atreure's la voluntat de Soler i March quan després d'haver fracassat la candidatura de Vila van maldar per presentar-se com a polaviejistes, fundant fins i tot un comitè local, estratègia que va fracassar per la negativa de Soler, però sobretot per l'allunyament dels silvelistes.

Els resultats d'aquestes eleccions foren totalment contraris als interessos dels planistes, ja que foren elegits 6 integristes, 2 carlins, 1 conservador, 2 liberals gamacistes, 1 liberal fusionista, 2 silvelistes, 1 federal, 5 republicans fusionistes, 2 republicans socialistes, un obrer i un independent ²⁰⁸. Així, ho reconegué el portaveu dels dinàstics conservadors *El Estandarte Manresano* quan comentant la composició de l'Ajuntament manresà, observava uns mesos més tard “*el fracaso de aquellas elecciones consideradas a través del prisma dinástico*”, i considerava que els seus representants havien estat víctimes “*de una postergación inexplicable y sin*

²⁰⁷ El seguiment d'aquest procés a Carlos Seco Serrano, "Los silvelistas catalanes. Notas para su estudio" a DD.AA, *Estudios históricos. Homenaje a los Profesores José Mª Jover Zamora y Vicente Palacio Atard*, Madrid, Departamento de Historia Contemporánea, Facultad de Geografía e Historia, Universidad Complutense, 1990, Vol. I, pp. 169-197.

²⁰⁸ Els regidors elegits foren els següents: Martí Vilajuana Serra (federal), Pere Armengou Manso (integrista), Eloi Torras Serarols (liberal gamacista), Josep Oms Rovís (silvelista), i Lluís Cornet Vivar (integrista), pel districte I; Josep Vilaseca Palà (integrista), Miquel Ferrer Torras (carlí), Fermí Roca Coma (carlí) i, Joaquim Solà Solernou (liberal fusionista) pel districte II; Ramon Trulls Soldevila (republicà), Maurici Fius Palà (republicà), Pere Secases Iscla (republicà socialista) i Llogari Torrens Serra (conservador) pel districte III; Martí Bover Pont (republicà fusionista), Josep Defís Aleger (republicà fusionista), Antoni Oriol Quingles (republicà fusionista), Manuel Ignasi Vallès (integrista) i Agustí Llorens (integrista) pel districte IV; i, Miquel Oms Viñas (republicà fusionista), Joan Llatjós Prunés (gamacista), Manuel Castellà Ramoneda (republicà fusionista), Fruitós Sanmartí Xipell (silvelista), Ignasi de L. March i Batlles (integrista), i Maurici Casasayas Brucart (independent). Vegeu les respectives votacions a l'apèndix de resultats electorals i un resum al *Diario de Avisos*, 29-XII-1899. L'alcalde Miquel Oms i Viñas informà al Governador civil de l'elecció oficial de 7 republicans, 4 integristes, 2 silvelistes, 3 socialistes, 5 carlins, 1 liberal fusionista i 1 conservador.

precedentes”, i que l'únic silvelista que restava al Consistori, havia adoptat una actitud “*semidurmiente que lleva trazas de convertirse en definitiva*”²⁰⁹. El cert fou que al nou Consistori van passar a estar representades “*todas las tendencias sociales y políticas de Manresa. Desde el capital al trabajo, desde el adicto a la legalidad vigente la hombre que sueña con la reforma social y política de España, desde el unitario al federal*”²¹⁰. El *Diario de Barcelona*, per la seva banda, assenyalava que el nou consistori tindria representants de tots els colors polítics, des de l'integrisme fins al socialisme. Així mateix, posava de relleu l'entrada per primera vegada de representants obrers en l'arena electoral²¹¹. Els liberals gamacistes també estaven contents amb l'elecció de dos representants seus, Llatjós i Torras, però sobretot perquè, com li confiava Toda a Llatjós, “*aunque hay varios carlistas, tienen también bastantes republicanos, que sabrán marchar unidos con los liberales en caso necesario*”²¹².

Aquestes eleccions van crear un precedent històric, tant per la mobilització de mitjans que van desplegar les diverses agrupacions polítiques, com pel respecte a la legalitat que la pràctica totalitat de la premsa manresana coincidí a observar²¹³. Malgrat que cap força política va obtenir les majories, per als "administrativistes", aquest fet en si no suposava cap problema, ja que l'important era que els Ajuntaments desenvolupessin la funció primària de gestionar els interessos de la ciutat, i no de "fer política", tal com acostumaven a dir. Amb tot, els sectors catòlics es van mostrar relativament satisfets enfront del desenllaç dels comicis, però s'autoretreien una clara manca d'organització i de sensibilitat ciutadana²¹⁴.

En definitiva, aquest pas havia suposat el salt definitiu a l'arena política. El rotatiu *La Independencia* que recolzava els interessos electorals dels integristes assenyalava amb un to optimista que “*los católicos manresanos han dado comienzo a una concentración de fuerzas que nos hace esperar con fundamento producirá*

²⁰⁹ *El Estandarte Manresano*, 29-XII-1900.

²¹⁰ *El Diario de Avisos*, 15-V-1899.

²¹¹ *Diario de Barcelona*, 17-V-1899 (Crònica d'Oleguer Miró i Borràs).

²¹² Carta de Francisco Toda a Francesc Llatjós, 21-V-1899 (Arxiu de Jaume Serra i Agulló).

²¹³ Fins i tot, el setmanari *La Llanterna* afirmà en el número corresponent al 20 de maig de 1899: *Ja sigui degut a l'empenyo demostrat en les matexes (eleccions) per les diferents agrupacions polítiques que hi prengueren part, ja a les indicacions y bons desitjos del digne diputat a Corts per aquest districte, ja a la iniciativa particular y ferma del caracter del nostre alcalde Sr. Oms; es lo fet que aquesta vegada s'ha respectat la voluntat del cos electoral, y hem lograt que quedessin fora del Consistori les rasses d'amfibis y esclaus que tan mal feyna varen fer durant la gestió administrativa dels darrers Ajuntaments.*

²¹⁴ Vegeu els rotatius catòlics *La Llum* (20-V-1899 i ss.) i *La Independencia* (20-V-1899).

frutos provechosísimos para los intereses morales y materiales de nuestra vilmente explotada ciudad"²¹⁵. Igualment, l'advocat integrista i nou alcalde Ignasi de L. March i Batlles comentava al seu cosí, Leonci Soler, l'estat d'ànim que tenien els catòlics després de la constitució de l'ajuntament resultant d'aquestes eleccions el mes de juliol de 1899 quan assenyalava que "*no puedes figurarte la alegría que en todas las clases se revela, habiéndomelo demostrado las innumerables visitas que voy recibiendo y las cartas*"²¹⁶. Fins i tot semblava content un dels grans derrotats de l'operació de canvi polític, el fabricant conservador Lluís Vila que, tenint fil directe amb Eduardo Dato, comentava a Leonci Soler que treballaria per tal que la constitució del nou consistori fos del seu agrat, intentant d'aquesta forma desmarcar-se dels seus companys polítics²¹⁷. Gest que repetiria amb posterioritat quan li agrairia les intervencions parlamentàries que havia fet en benefici dels interessos del districte de Manresa i de Catalunya²¹⁸.

Evidentment, el grup conservador que estava integrat pels accionistes de la companyia elèctrica que gestionava el subministrament del fluïd elèctric a l'Ajuntament, en veure's postergat a l'anonimat en el decurs d'aquests comicis, féu valdre les seves influències per aconseguir un dictamen favorable per part de la Comissió provincial²¹⁹. Fins i tot es va voler atribuir la responsabilitat de la instància als integristes que no havien quedat prou satisfet dels resultats assolits²²⁰. Així, va elevar protestes a aquest organisme, i va sol·licitar l'anul·lació d'aquestes eleccions, sol·licitud que va ser contrarestada per un recurs d'alçada, presentat per l'exalcalde liberal Joaquim Solà i Solernou, en el qual es demanava que l'acord de nul·litat fos revocat. En efecte, la Comissió Provincial en data del 13 de juny de 1899 havia

²¹⁵ *La Independencia*, 20-V-1899.

²¹⁶ Ignasi de L. March i Batlles a Leonci Soler i March (1-VIII-1899) (Arxiu Leonci Soler i March).

²¹⁷ Lluís Vila i Miralles a Leonci Soler i March (30-VII-1899) (80.18 Vil.1, Arxiu Leonci Soler i March).

²¹⁸ Carta de Lluís Vila a Leonci Soler (20-XI-1899) en la qual aquest el felicita per la defensa feta al Congrés a favor de la llengua catalana, i en contra de les afirmacions del marquès de Barzanallana, diputat pel districte de Lleida, sobre el concert econòmic (80.18 Vil-2, Arxiu de Leonci Soler i March).

²¹⁹ La reclamació va ser presentada per l'advocat i diputat provincial Joaquim Soler i Arola que al·legava defectes en la designació i sorteig dels interventors que havien de formar part de les meses electorals. Al mateix temps argumentava la incapacitat de Martí Vilajuana i Serra, Eloi Torras i Serarols, Martí Bover i Pont, Antoni Oriol i Quingles i Joan Llatjós i Prunés, bona part d'ells membres del nou partit de Fusió Republicana, que aplegava els antics possibilistes, federals i gamacistes.

²²⁰ Així ho explicitava el setmanari catòlic *La Llum* en l'edició del 17 de juny de 1899 quan comentava la notícia de l'anul·lació d'aquestes eleccions per part de la Comissió Provincial i que havia difòs el *Diario de Avisos*.

declarat nul·les les eleccions municipals de 1899 ²²¹. Leongi Soler va considerar que això era una *“bofetada para él (...) no obstante tener recomendado al gobernador lo contrario”*, així com estava disposat a sostenir l'ajuntament elegit i a parlar amb el ministre de Governació ²²².

Al darrera de la interposició del recurs d'alçada al·ludit, hi havia doncs Leongi Soler i March, cosí germà d'aquell, que demanà expressament a Eduardo Dato el juliol de 1899 que el recurs prosperés. En cas contrari, li assenyalà, s'originaria *“un conflicto de orden público que seguramente promoverían las nuevas elecciones, dada la excitación de los ánimos en aquel centro fabril muy trabajado por la propaganda socialista”* ²²³. Efectivament va ser escoltat perquè la R.O. del 18 de juliol de 1899 declarava vàlides aquestes eleccions.

Les pors que evocava Soler eren desproporcionades, i si bé s'havia practicat una forta escomesa al caciquisme governamental, allò que calia evitar era alterar l'ordre públic aprofitant aquesta avinentesa, i no donar cap oportunitat als republicans d'apoderar-se del poder municipal, ara que s'havia trencat la dependència de la ciutat respecte dels partits del torn. Tanmateix, això, malgrat les pressions exercides per Soler sobre els medis oficials, no fou possible, i els republicans des d'aleshores competirien en igualtat de condicions, igualtat que passava per l'assumpció d'unes regles de joc forjades a fora del sistema restauracionista, ja que competiren entre si des de l'oposició, sense integrar-se plenament en el sistema, però, això sí, servint-se'n totalment per als seus interessos polítics locals.

Els republicans elegits en aquests comicis pel districte tercer, tots ells amics polítics de Maurici Fius i Palà, no entenien el perquè se sol·licitava l'anul·lació dels resultats d'aquestes seccions quan *“en dicho Distrito lucharon candidatos de todos los partidos y todos absolutamente tuvieron interventores en las mesas electorales del mismo y se permitió a los electores la vigilancia de todas las operaciones electorales”* ²²⁴. Els candidats electes per aquest districte, Ramon Trulls, Pere

²²¹ La Comissió Provincial ho va fer saber a l'alcalde vigent, Miquel Oms, en una comunicació del 22 de juny de 1899. Expedient general de les eleccions municipals de 1899 (A.H.C.M).

²²² Carta de Francisco Toda y Tortosa a Francesc Llatjós (16-VI-1899) (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

²²³ Carta de Soler i March a Eduardo Dato, 12-VII-1899 (Archivo Eduardo Dato, Real Academia de la Historia).

²²⁴ Escrit de defensa formulat per Maurici Fius i Palà i presentat a la Junta d'Escrutini el 2 de juny de 1899. Expedient general de les eleccions municipals de 1899 (A.H.C.M.).

Secases i l'al.ludit Maurici Fius van haver de justificar la seva condició d'elegibilitat: tots tres pagaven la corresponent contribució industrial, el primer com a comerciant, el segon com a fuster, i el tercer en tant que advocat. Ara bé, tots tres s'erigien com a representants dels interessos de la classe obrera, sobretot Pere Secases i Iscla, considerat republicà socialista. En els seus propis mots, *“el infrascrito candidato por la clase obrera de Manresa luchó y resultó elegido por mayoría en el Distrito tercero, en el cual la elección fue perfectamente legal sin que antes no después de la misma se formulara protesta alguna”* ²²⁵. No solament van ser els regidors republicans els que van haver de defensar la seva innocència, sinó gairebé la totalitat dels electes, dels quals el secretari municipal va haver de certificar amb els documents adients els quatre anys de residència mínima a la ciutat i el pagament de la contribució, territorial o industrial, tal com exigia la llei municipal.

5.3.3. La revolta dels contribuents i l'habilitat del diputat Leonci Soler i March a capitalitzar-la.

L'amplíssim èxit obtingut per Leonci Soler i March en les eleccions generals d'abril de 1899, esperonà especialment a l'electorat catòlic i regionalista per tornar-lo a promocionar en les següents eleccions convocades pel Govern liberal de Sagasta, les de maig de 1901. No en va, el setmanari *La Llanterna* remarcà que *“totas las classes sociales desde'ls obrers als més opulents fabricants, tots los partits polítichs desde'ls republicans fins als tradicionalistas, se disputaren pera posarse al servey de l'ilustre manresà”* ²²⁶. En realitat, Soler i March havia estat elegit diputat dins un clima de consens generalitzat fins al punt que se l'anomenava el candidat de l'opinió.

Per primera vegada, doncs, els catòlics havien trobat un candidat idoni, tant pel credo catòlic manifestament professat, com per les simpaties àmplies de què gaudia al districte, simpaties que foren revalidades reiteradament amb l'organització de banquets en honor seu per a celebrar la seva victòria. S'hi havia dipositat confiança perquè hom creia que defensaria des del regionalisme els interessos del districte de Manresa, trepitjats pel caciquisme que introduïa diputats aliens, però, i

²²⁵ Recurs de rèplica incoat per Pere Secases i Iscla el 2 de juny de 1899. Expedient general de les eleccions municipals de 1899 (A.H.C.M.). A banda del negoci de fusteria que regentava, Pere Secases era un dels dos socis de la impremta "Burés i Cia".

²²⁶ *La Llanterna*, 22-IV-1899.

això se subratllava sovint, amb l'aquiescència dels catòlics que s'havien mirat amb passivitat fins aleshores la parafernàlia electoral.

Per això, els sectors catòlics políticament mobilitzats sostenien que la regeneració local passava per la participació activa en els comicis electorals, a fi d'impedir que fossin els candidats liberals els qui esdevinguessin els seus representants. Arribada l'ocasió daurada, aquests comminaren a tot un electorat potencial per a mobilitzar-lo entorn de la bandera patriòtica i religiosa. I no es vegeren defraudats, ateses les gestions que Soler i March efectuarà en favor de la concessió del concert econòmic ²²⁷, i que el setmanari catòlic *La Llum* es preocupà d'alabar ²²⁸, o les gestions encaminades a obtenir la llibertat per als contribuents barcelonins i manresans, empresonats arran del *tancament de caixes*, que també havia tingut un episodi sonat a la ciutat, com expliquem tot seguit ²²⁹.

Així, a Manresa es va organitzar un míting el 9 de juliol de 1899, precedit per un manifest de protesta que la comissió organitzadora féu arribar a l'opinió pública. Aquesta comissió s'havia format el 30 de juny per tal de pensar quines mesures s'havien de prendre davant de la política fiscal del Govern. La iniciativa havia partit de la Lliga Regional, si bé també d'alguns polítics republicans com és el cas del regidor i advocat Maurici Fius o del contractista d'obres Pere Sobrerroca, i amb la col.laboració directa del Centre Comercial i Industrial, l'associació que aplegava els industrials i comerciants de la ciutat. En aquest manifest, subscrit pels gremis, corporacions i associacions de la ciutat, s'assenyalava amb fermesa que era *“hora de demostrar virilitat davant del desgavell dels nostres governs; és hora de fer entendre als mateixos que no's juga impunement ab els interessos del poble; es hora de parlar clar y fer veurer á aquestos que tenen una vida fictícia, que desde las alturas del poder no saben compendrer las penalitats del contribuyen y las necessitats del poble, y es hora de que sápigans que las classes productivas no estan disposadas á ser juguina de las concupiscencias y exageracions del element*

²²⁷ Vegeu el discurs pronunciat per Soler i March al Congrés de Diputats, el 10 de novembre de 1899, transcrit a la *Gaceta de Madrid*, nº 314. En el decurs d'aquesta sessió, Soler va polemitzar amb el Marquès de Barzanallona, diputat conservador pel districte de Lleida, qui sostenia que el concert econòmic no era volgut per la totalitat de Catalunya, sinó només per la província de Barcelona, i que el susdit concert perjudicava els interessos d'una economia eminentment agrícola com la lleidatana.

²²⁸ *La Llum*, 18-XI-1899.

²²⁹ Sobre el respecte, vegeu Pilar Martínez-Carner i Ascaso, *Els inicis del catalanisme polític ...*, pp. 283 i ss.

que cobra, perquè en tota Nació perfectament constituïda deu regir y governar los interessos de la mateixa l'element que paga"²³⁰.

La revolta dels contribuents tenia lloc en uns moments d'agitació social important i es temia que aquesta no es canalitzés mitjançant la crema de convents i l'agressió a les comunitats religioses. Recordem el trastorn produït per la pèrdua del mercat colonial i la proximitat de les vagues de 1900, per bé que la protesta obrera no havia deixat de cessar des de 1897 d'una forma ininterrompuda. Així ho comunicava l'alcalde republicà Miquel Oms, molt preocupat per l'alteració de l'ordre públic, potser d'una manera massa paranoica, al diputat Leonci Soler en una carta del 10 de juliol en la qual li explicava com s'havia vist obligat a protegir la ciutat el dia de celebració del míting. No era l'únic que havia demanat forces extraordinàries, perquè també ho havia fet pel seu compte el regidor integrista Pere Armengou.

Expressament l'alcalde esmentava els jesuïtes com el "*blanco de las iras del pueblo*" i afegia "*que en las fábricas de caracterizados conservadores se había generalizado una criminal propaganda contra los Jesuítas señalándoles á estos, entre la multitud trabajadora, de ser los causantes de los males que afligen á España cuyo presupuesto iba en su mayor parte á ser absorbido por los Religiosos*"²³¹. Entremig, hi havia la campanya orquestrada per Junoy per la revisió dels processos de Montjuïc. De fet, l'alcalde havia desobeït les ordres terminants de prohibir el míting per temor a possibles aldarulls, que li havien arribat de Govern Civil. Oms atribuïa la prohibició als sectors conservadors quan confiava a Soler i March que "*únicamente á la pasión y á la envidia se deben los manejos que constantemente se emplean por los planistas de Manresa, como aquí se les llama con objeto de crearme compromisos que yo afortunadamente consigo eludir*"²³².

Tampoc el futur alcalde regionalista Pere Armengou no acabava de veure amb gaire bons ulls la celebració del míting per part dels gremis manresans. Sobretot perquè en la comissió organitzadora hi participaven republicans. Així li ho explicava a Soler i March quan temia que aquest esdeveniment "*resulte algo desagradable dada la avalancha de socialismo cuyo elemento trabajan los*

²³⁰ *Comarcans*. Manresa, Imp. El Progreso, 1899. Manifest subscrit per M. Fius i Palà, Andreu Pons i Santacreu, Pere Sobrerroca, Francisco Basora, Manel Gelada, Jaume Figueras, Lluís Casasayas, Joan Puigpiqué, Àngel Carbonell i Joaquim M. Thomasa, el 2 de juliol de 1899.

²³¹ Miquel Oms i Viñas a Leonci Soler i March (10-VII-1899) (51.7 Oms-4, Arxiu de Leonci Soler i March).

²³² *Ibidem*.

posibilistas haciendo su causa en el asunto de la actual huelga de albañiles y canteros"²³³. En realitat la por que tenien els catòlics regionalistes era que aquesta protesta la capitalitzessin els republicans de cara a les següents eleccions. En la reunió prèvia a la celebració del míting, es va rebutjar una proposta presentada pel republicà i polític socialista Pere Secases i Iscla encaminada a invitar Pablo Iglesias i Alejandro Lerroux per tal que intervinguessin perquè no eren de la comarca ²³⁴.

Finalment, igual que a Barcelona els dies 14 i 15 de novembre també van tancar els establiments comercials en protesta a l'empresonament dels contribuents detinguts en aquella ciutat. Per si de cas, el govern, enmig de la suspensió intermitent de les garanties constitucionals en la província de Barcelona, instruïa ordres rigoroses de censurar totes aquelles informacions relacionades amb la protesta dels gremis, el concert econòmic i la propaganda catalanista ²³⁵. Per la seva banda, el diputat pel districte feia ús de la seva representació i intercedia per la sort dels contribuents empresonats i intervenia al parlament a favor del concert econòmic. Les mobilitzacions de les classes productives no van aconseguir la modificació dels pressupostos del ministre d'hisenda, que finalment serien aprovats, però sí que van marcar un precedent que explicaria la majoritària desafecció de la burgesia catalana envers el sistema polític i la recerca d'instruments polítics propis com la Lliga Regionalista. La via polaviejista de regeneració política havia, per tant, fracassat.

5.4. L'hora del desconcert: la resistència dels dinàstics al trencament de la disciplina del torn en la conjuntura de 1901.

Per als dinàstics, la pèrdua de preeminència política a Catalunya, que es començava a notar en l'àmbit del govern local, si bé també amb els esforços que havien de fer en la circumscripció per a frenar la força del republicanisme, encara constituïa tan sols un malson i no pas un exercici de realisme polític. Tal vegada, creient que la seva popularitat estaria a prova de foc, Eduardo Dato, ministre de governació, es decidia a viatjar per Catalunya. En el seu favor hi hauria la iniciativa

²³³ Carta de Pere Armengou a Soler i March, de l'1 de juliol de 1899 (7.1 Arm 5, Arxiu Leonci Soler i March9).

²³⁴ *Ibidem*, 5-VII-1899 (7.1 Arm-6, Arxiu Leonci Soler i March).

²³⁵ La crònica d'aquests esdeveniments viscuts com a testimoni a Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides 1899*, Manuscrit inèdit A.H.C.M.

d'impulsar la nova legislació que en matèria social prohibia el treball infantil en les fàbriques i intentava de regular les condicions de treball. Un càlcul erroni perquè la rebuda no fou ni de bon tros entusiasta. Les xiulades unànimes van presidir el camí de la comitiva que el dia 7 de maig de 1900 acompanyava el polític fins a l'ajuntament de Manresa i a la casa del diputat Leonci Soler i March on es va hostatjar. Però també la fredor, la indiferència o la protesta, perquè les botigues van baixar portes en denúncia a la política econòmica i fiscal del Govern.

El prudentíssim *Diario de Barcelona* comentava a través de la crònica d'Oleguer Miró que “*los silbidos aislados que ayer pudo oír el señor Dato á su llegada á esta ciudad, se convirtieron en una fuerte pitada (...) . Las manifestaciones de deagrado, así como el cierre casi unánime de tiendas, se consideraba por la tarde de ayer en algunos círculos, única y exclusivamente como una protesta de que, á pesar del aumento de los tributos y de las promesas de cortar la inmoralidad en el señalamiento del cupo de las contribuciones, va aquélla cada día en aumento de la manera más escandalosa, sin que el contribuyente tenga medio práctico para defenderse de los atropellos del fisco*”²³⁶.

El setmanari catòlic regionalista *La Llum* va publicar un reportatge sobre l'estada de Dato en la ciutat i també va reproduir alguns fragments del discurs pronunciat per Soler i March en el qual defensava l'articulat de les Bases de Manresa²³⁷. Molt oportunament, aquest respondria dient que el Govern aniria implantant una àmplia descentralització administrativa, però amb el més absolut respecte a la nació espanyola. Durant la jornada Dato va visitar la fàbrica de filats i teixits de cotó Bertrand i Serra, la de sederies d'Ignasi Balcells, i la dels germans Bosch i Carreras, dedicada a la fabricació de pintes i llisos. A la nit feia acte de presència a l'Ateneu Obrer, on dotze anys després repartiria 500 llibretes de la Caixa de Pensions i Estalvis als alumnes i socis de l'entitat. Un gest certament molt oportú, perquè la ciutat viuria commocionada una vegada més per l'atur i la misèria consegüent originats per una altra tongada de vagues que van deixar sense feina 4.000 treballadors de les fàbriques del terme municipal.

El 1901 continuaria presentant una tònica d'acusada inestabilitat social. El mes de març 200 famílies estaven sense feina. El mes de novembre es declaraven

²³⁶ *Diario de Barcelona*, 9-V-1900 (Crònica d'Oleguer Miró i Borràs).

²³⁷ *La Llum*, 10-V-1900.

en vaga els paletes. El cicle electoral havia començat amb la celebració de les eleccions provincials el 10 de març. Aquestes, contràriament a les legislatives i les municipals, no van suposar un tall de continuïtat respecte de la tònica seguida des de la reimplantació del sufragi universal el 1890. Ans al contrari, eren sempre els mateixos homes els que reiteradament s'elegien per a representar el districte VIIIè, formats pels partits judicials de Manresa i Berga. En aquesta ocasió, sobre un cens de 22.387 electors, el percentatge de participació electoral fou del 69,89%, xifra generalment elevada, tal com corresponia a la ficció en què usualment les eleccions provincials es desenvolupaven ²³⁸.

Foren elegits Lluís Vila i Miralles, Joan Pelfort i Cirera, Josep Pons i Arola i Manel Farguell de Magarola, -tots quatre ja havien estat anteriorment diputats provincials-, malgrat la munió de protestes formulades que, en el cas de Joan Pelfort, ascendiren a un total de quaranta. En concret, dos conservadors (Vila i Farguell), un liberal (Pons) i un carlí (Pelfort). En realitat, Farguell passaria a l'obediència de la Lliga en les successives convocatòries, i l'elecció del carlí Pelfort segurament fou possible gràcies a la intercessió de Soler i March a canvi del seu suport en les generals del mes de maig. Sembla que Soler havia pensat en el seu cosí Ignasi March per tal que ocupés un dels llocs de la diputació, cosa que no succeiria fins a les provincials de 1905.

En aquests comicis, hi van concórrer alguns candidats republicans, lògicament presentats independentment per diferents comitès. Ens consta, així, la proclamació de la candidatura de Manel Castellà i Ramoneda per part de la Junta Provincial del partit de *Fusión Republicana*, que va obtenir l'acceptable xifra de 2471 vots, i ser, per tant, el setè candidat més votat ²³⁹. Curiosament, el líder republicà Maurici Fius i Palà, que tot just començava a posar ordre a la fragmentada família republicana del districte, tornà a provar sort en uns comicis provincials ²⁴⁰. Però, aquesta vegada, igual que l'anterior, el 1896, la sort no li va ser favorable, tot i la

²³⁸ Vegeu els resultats d'aquestes eleccions corresponents a Manresa per districtes i seccions a l' Arxiu de la Diputació de Barcelona, Lligall 2394. Al conjunt del districte, els quatre diputats provincials elegits obtingueren respectivament: Lluís Vila i Miralles (conservador), 9959; Joan Pelfort i Cirera (carlí), 8100; Josep Pons i Arola (fusionista), 7330; i, Manuel Farguell de Magarola (conservador), 6290.

²³⁹ Fou proclamat Manel Castellà i Ramoneda, si bé, pel seu cantó, els comitès de Gironella i Puigreig, al Berguedà, havien designat al demòcrata Frederic Rusca, qui va renunciar a la seva candidatura en favor del primer (*El Republicano*, 9-III-1901).

²⁴⁰ Fius i Palà s'havia presentat a les eleccions provincials de 1896, i s'havia col·locat en una respectable cinquena posició (A.D.B., lligall 2669).

multitud de protestes que va presentar a la Junta d'Escrutini. Tal vegada aquestes representaven més de la meitat de les formulades, quan, en realitat, no havia sortit gens airós d'aquestes eleccions, i per molt que protestés no aconseguiria alterar en favor seu els resultats ²⁴¹. Més que res, la insistència de Fius anava encaminada a denunciar les irregularitats electorals comeses, cosa que fa suposar que la presència d'interventors republicans als col·legis electorals devia ser notable. En concret, Fius denunciaria la diferència escandalosa de vots que hi havia entre les seccions primera i segona del primer districte de la ciutat, cosa que provava que en la segona secció l'elecció no havia estat legítima.

Candidats conservadors, fusionistes, carlins i republicans es disputaren els quatre llocs reservats al districte de Manresa-Berga. Els resultats foren netament favorables, tal com ho havien estat fins aleshores, als dinàstics (vegeu els resultats electorals en l'apèndix corresponent). Així ho vaticinava l'òrgan d'expressió del partit de *Fusión Republicana* quan afirmava que *los chanchullos y demás argumentos de que se valen los monárquicos pueden cambiar el resultado, pero la impresión general es que serán derrotados los candidatos reaccionarios a pesar de apoyarles los diputados Sres. Rosal y Soler* ²⁴². Així fou, si bé el carlista Joan Pelfort, futur cap de la Junta de districte dins la jerarquia tradicionalista, s'endugué un d'aquests llocs. Aquest darrer juntament amb Joaquim Alorda integraven la candidatura del *Partido de la Administración* ²⁴³. El caràcter competitiu d'aquests comicis provenia de la polèmica que es va encetar entorn del perllongament del ferrocarril de Manresa a Olvan, el qual havia de passar o bé per Berga o bé pel vessant dret del Llobregat.

Soler i March no va decebre als seus seguidors entusiastes catòlics, però sí als altres sectors de l'electorat manresà que van comprendre aviat quines eren les seves intencions polítiques concretes. Així, les següents eleccions generals, les que van tenir lloc el 19 de maig de 1901, no es presentaven amb la mateixa passivitat que les anteriors, sinó tot al contrari. La premsa catòlica continuà la seva tasca propagandística de cara a despertar l'electorat, conscient del fet que *“per fortuna som encara'ls mes y mellors, y per tant no hem de témer la derrota, a no ser que*

²⁴¹ Fius obté la xifra irrisòria de 33 vots.

²⁴² *El Republicano*, 9-III-1901.

²⁴³ *El Diario de Avisos*, 16-III-1901.

continuem entregats, com fins ara, a nostre ensopiment incalificable"²⁴⁴. Es reiterava la conveniència que fos el propi districte qui elegís el seu candidat, el qual havia de reunir les qualitats de "*ser catòlic pràctic, fill de la terra, apte y deslligat enterament de tot partit lliberal*"²⁴⁵. El secret d'un triomf segur per als catòlics regionalistes residia en la proclamació d'un candidat que reunís forçosament les característiques abans al·ludides, i que els catòlics, a l'hora de la veritat, complissin amb els seus deures cívics. Per aquesta comesa, els calia exercir el sufragi, no com a un imperatiu de caire democràtic, sinó per incidir directament en l'esfera política, encara que això suposés acceptar les regles del joc parlamentari liberal.

Amb tot, els catòlics catalanistes tenien en contra el processament de la corporació municipal, presidida per l'integrista Ignasi de L. March i Batlles, cosí i col·laborador molt estret de Soler i March, esdevinguda el 21 del mes d'abril, per ordre del governador civil. El motiu legal era que l'encapçalament dels drets de consums de les carns era inferior al recaptat directament per l'Administració en l'exercici econòmic anterior, contracte considerat lessiu per als interessos de la ciutat. La denúncia l'havien formulat tres empleats del ram dels consums que havien estat despatxats. Com afirmava el regidor possibilista Manuel Castellà, el consistori de March i Batlles s'afegia als dels alcaldes Joaquim Solà i Miquel Oms "*que hoy se ven procesados por la misma causa*"²⁴⁶. La raó poderosa era la imminent convocatòria d'eleccions generals sota l'ègida d'un govern liberal presidit per Sagasta. L'alcalde i 17 regidors van ser destituïts i empresonats, i l'ajuntament interí va elegir el fabricant liberal fusionista Josep Bosch i Carreras per a detentar una altra vegada la vara.

Els dinàstics no es donaren, però, per vençuts, ja que comptaven amb un candidat encasellat, el fabricant Carles Muntadas i Muntadas, un polític desconegut al districte²⁴⁷, i un consistori favorable. Certament se sentien amenaçats per la presentació de dues candidatures d'oposició, la republicano-possibilista (Emili Junoy

²⁴⁴ *La Llum*, 13-IV-1901. També les edicions corresponents als números 20 d'abril, 4 i 11 de maig en la secció titulada "Lo que ha de ser el nostre diputat".

²⁴⁵ *Ibidem*, 13-IV-1901.

²⁴⁶ Sessió del ple municipal del 24 d'abril de 1901 al *Libre d'actes dels plens municipals de l'ajuntament de Manresa. Any 1901*, p. 46 bis.

²⁴⁷ Carles Muntadas i Muntadas era soci accionista de la "España Industrial", i protegit del cacic liberal Josep Comas i Masferrer. En una carta que va trametre a Prat de la Riba, Soler i March explicà que aquest era totalment desconegut al districte, *y que sembla s'ha prestat a fer de munta y de plato de decima mesa*. Carta de Soler a Prat de la Riba, de 15-IV-1901 a Pilar Martínez Ascaso: *Enric Prat de la Riba i Leonci Soler i March. Correspondència inèdita (1899-1916)*, Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1991, p. 88.

i Gelabert), i la catòlica regionalista (Soler i March), sense trobar una explicació convincent a l'encimbellament d'un candidat com Soler i March que no havia estat encasellat pel Govern en les generals precedents. Confiaven, tanmateix, en el fet que aquesta fos una situació passatgera, i que tornarien a controlar els mecanismes de poder al districte de Manresa.

Les conseqüències derivades d'aquesta pèrdua de control, havien estat materialitzades, segons els dinàstics, en l'aliança entre possibilistes i integristes, i aquest argument era el que utilitzaren per a desacreditar ambdues candidatures. El portaveu de la premsa conservadora, *El Estandarte Manresano*, quan feia balanç de la nova situació política adduïa que “*circunstancias excepcionales llevaron pasajeraamente a las altas esferas del Gobierno elementos nuevos e inexpertos que, favoreciendo la insubordinación en las filas de la mayoría so pretexto de destruir al caciquismo, aunque en realidad para sustituirlo con otro inepto y mil veces aborrecible, fueron causa de que quedase quebrantada la disciplina, surgiendo de ahí un periodo de confusión de que, por más que parezca increíble, se aprovechan los nocedalistas en muchas localidades, una de ellas Manresa, para imponerse por la vía gubernativa*”²⁴⁸.

D'altra banda, els dinàstics retreien a Soler i March l'haver obtingut la revocació de la nul·litat de les anteriors eleccions municipals dictaminat per la Comissió Provincial, “*que obtuvo en Madrid con su influencia de verdadero cacique*”, fet que impedí d'aturar, segons ells, l'expansió del possibilisme en la ciutat²⁴⁹. De totes maneres, els dinàstics, davant l'ascendent i popularitat del candidat regionalista, van decidir unir esforços i presentar a un candidat de totes totes *cunero*, el remei menys apropiat per a recuperar l'hegemonia al districte de Manresa. Per a aquests, el veritable enemic eren Junoy i els possibilistes, perquè la voluntat dels regionalistes estava, segons el seu parer, supeditada a la d'aquests. Els possibilistes jugaven, però, les seves pròpies cartes i tenien ja creada una màquina caciquil pròpia, capaç de doblegar voluntats i de mobilitzar electors. Al darrera de Junoy, hi havia Francesc Llatjós, que jugava un doble rol polític, el de republicà i el de liberal gamacista, a través del seu fill, Joan. A més, no subestimem la seva llarga amistat amb el general Valeriano Weyler, qui seria capità general del

²⁴⁸ *El Estandarte Manresano*, 11-V-1901.

²⁴⁹ *El Estandarte Manresano*, 11-V-1901.

Principat en diverses ocasions i cap del sometent, i d'altres remarcables polítics de la Restauració.

Els republicans manresans seguiran l'exemple barceloní i es van posar d'acord per a establir el 30 de març de 1901 una unió republicana segellada pel partit democràtic federal, el partit democràtic progressista, el centre de la unió republicana i el centre de fusió republicana ²⁵⁰. Emili Junoy, que havia deixat entre alguns no gaire bons records de la seva actuació en l'escena política local, tornava a fer acte de presència el 31 de març prenent part en el míting organitzat pels sectors republicans, tot amenaçant que aquests comicis o serien legals o serien sagnants. Durant la campanya electoral, aquest va adoptar una actitud molt combativa, i garantí el respecte absolut a la voluntat de l'electorat, tot amenaçant a aquells qui es disposessin a alterar els resultats de les actes. Des d'una actitud ideològicament conciliadora assenyala que *“mi programa no es de odio ni contiene principios perturbadores de la paz y el sosiego de las conciencias. Ansío grandes respetos para todos ellas, a fin de que podamos ir unidos por los vínculos del amor y la concordia a la conquista de un porvenir hermoso y pacificador en el que resplandezcan los principios y las ideas cristianas”* ²⁵¹. També convidà Alejandro Lerroux a provar la seva oratòria abrandada en els fòrums manresans.

Aquestes eleccions que foren decisives en la circumscripció de Barcelona, ja que comportaren el trencament definitiu del torn a la ciutat, es plantejaren al districte uninominal de Manresa amb un caràcter no bipolar com era normal d'esperar, sinó trinari. En realitat, era l'únic districte dels 14 de la demarcació de Barcelona en què competirien tres candidats, la qual cosa indica en termes comparatius la complexitat política de la ciutat. Els motius de fons que feien mobilitzar als catòlics no eren els mateixos que els que els prohoms de la Lliga Regionalista etzibaven en els articles publicats en *La Veu de Catalunya* amb anterioritat a aquests comicis de maig de 1901. A Manresa, hi havia un precedent, les eleccions generals de 1899. Odiaven el centralisme practicat pels governs liberals, i l'oposaven a un regionalisme basat en la reivindicació de l'autonomia administrativa per a Catalunya, però dins de la Nació espanyola. De fet, l'inesperat i sorprenent triomf de Soler i March, amb clara proclivitat catalanista, va esperonar els sectors més conscienciats de la lluita política

²⁵⁰ Cf. la proclama *Republicanos*, Manresa, Imp. del Comercio, 1901.

²⁵¹ *El Diario de Avisos*, 17-V-1901.

de la Lliga Regional, que s'havia fundat en adhesió a la Unió Catalanista, uns sectors que foren els que liderarien la protesta dels contribuents manresans als pressupostos del ministre Fernández Villaverde. Entre aquests, cal esmentar el fabricant tèxtil Jaume Figueras i el vetaire Andreu Pons i Santacreu, i el notari Joaquim M. Thomasa.

La premsa manresana, amb excepció de la dinàstica, destacà una major concurrència a les urnes, i malgrat l'alt grau de competitivitat enregistrat, aquestes eleccions es van desenvolupar amb força tranquil·litat ²⁵². No obstant això, foren unes eleccions molt apassionades fins al punt que es preconitzava que *“desde los tiempos de la revolución de septiembre, en que chocaron y empatieron ideas agrupando a las masas, no se había repetido el caso de que el cuerpo electoral se moviera con la energía de ayer”* ²⁵³. I també força concorregudes en una línia similar a les precedents de 1899, per tal com la participació es va aproximar a les dues terceres parts del cens electoral (57,51%) al districte de Manresa. I plenes d'irregularitats com les rodes falses d'electors que recorrien els col·legis electorals sobretot dels pobles del districte, o cartes falses que van rebre alguns alcaldes que anunciaven la retirada de Soler i March i de Carles Muntadas ²⁵⁴.

Un cop coneguts els resultats, regionalistes i possibilistes s'atribuïren mútuament la victòria. Els resultats oficials atorgaren, però, el triomf al candidat L. Soler i March, però per un marge molt estret de vots respecte del segon candidat més votat, el possibilista Junoy ²⁵⁵. L'escrutini general no va estar exempt de protestes que formularen ambdós candidats, protestes que foren recollides per la Comissió d'Actes del Congrés, la qual va dictaminar que l'acta de Manresa era greu, supòsit que duia aparellat l'anul·lació immediata dels comicis. Es van consignar protestes als municipis de Sant Mateu de Bages i a Navarcles, al primer dels quals es va acusar a Soler i March, d'haver-hi perpretat una flagrant tupinada. A Navarcles, hi hagueren trets i ferides, i un notari havia hagut de saltar per la finestra

²⁵² El Governador civil de Barcelona comunicà al Ministre de Governació el 19 de maig de 1901 que la lluita seria molt renyida especialment a Barcelona i al districte de Manresa (A.H.N, Governació-sèrie A, lligall 20, exp.10).

²⁵³ *Diario de Avisos*, 20-V-1901.

²⁵⁴ *Diario de Barcelona*, 21-V-1901 (Crònica d'Oleguer Miró i Borràs).

²⁵⁵ Leonci Soler i March = 2679; Emili Junoy = 2654; Carles Muntadas i Muntadas = 833; Pablo Iglesias = 5; Josep Defís = 2; Padre Roca = 1; Maurici Fius = 1; Blancs = 2 (Font: A.C.D., sèrie "Doc. Elec.", lligall 115, exp. 8).

per salvar-se ²⁵⁶. En el dictamen elaborat per la Comissió es constaten les irregularitats que es van cometre durant la sessió d'escrutini que va comportar, fins i tot, aldarulls i el desallotjament de la sala per part de la guàrdia civil, així com la tramesa tardana de les actes d'alguns pobles per part del diputat electe Soler i March ²⁵⁷. La Comissió va decidir que en ordre a la documentació aportada, l'acta corresponia a Emili Junoy, però degut al fet que no disposava de tota la informació necessària, ja que part dels documents havien estat destruïts durant la sessió d'escrutini, es feia difícil d'escatir quina havia estat la voluntat real de l'electorat, per la qual cosa declarà nuls aquests comicis el juliol de 1901.

Els republicans manresans que havien donat ple suport a Emili Junoy, insatisfets per la declaració de nul·litat, intentaren d'aconseguir que fossin convocades de nou les eleccions, vist el retractament que va practicar Junoy de no tornar a remoure més l'afer per culpa dels compromisos polítics que havia adquirit. Enfront de la implacable insistència dels republicans a no deixar-se perdre l'acta del districte de Manresa, acta que estaven convençuts que els pertanyia, van efectuar gestions a Madrid per tal que els comicis fossin finalment celebrats per segona vegada, i no deixar així sense representació parlamentària al districte. Per la seva banda, Soler i March va maldar per evitar per tots els mitjans la celebració de les noves eleccions, conscient que el podrien perjudicar, per bé que estava totalment disposat a lluitar, i sol·licità així que en aquest cas la lluita fos legal ²⁵⁸. Sobretot, el podria perjudicar en el sentit que des de primers de gener de 1902 havia estat nomenat alcalde de Reial Ordre el republicà Maurici Fius i Palà, gràcies, de nou, al suport de Junoy. Soler intentà per tots els mitjans que les eleccions municipals, de les quals parlarem tot seguit, fossin declarades invàlides, a fi que les eleccions generals precedissin les municipals en cas que es tornessin a convocar ²⁵⁹. Finalment, Soler i March aconseguí els seus propòsits, i el districte de Manresa es va quedar sense representació a les Corts. A canvi, els republicans s'aconformaren

²⁵⁶ *La Publicidad*, 21-V-1901, i *Diario de Barcelona*, 21-V-1901.

²⁵⁷ Vegeu A.C.D., Lligall 116, exp. 1 de la sèrie "Doc. Elect."; i *El Diario de Avisos*, 23-I-1902.

²⁵⁸ En una carta adreçada a Eduardo Dato, Soler li fa saber que sentirà haver de lluitar contra la pressió oficial en cas que es convoquin noves eleccions, i afirma categòricament que *no puedo retirarme aunque se lo proponga el Sr. Canalejas que quiere que salga diputado una hechura suya. Lucharé, y Dios dirá*. (Soler i March a Dato, 23-V-1902, Archivo Eduardo Dato, Real Academia de la Historia).

²⁵⁹ Així, prega a Dato que ell faci tot el possible per tal que el recurs d'alçada incoat contra l'acord de la Comissió Provincial de Barcelona que aprovava les eleccions municipals de novembre de 1901, i que estava pendent per fallar al Ministeri de Governació prosperés favorablement als seus interessos (Carta de Soler i March a Eduardo Dato, 31-I-1902, Archivo Eduardo Dato, Real Academia de la Historia).

amb una alcaldia de R.O., la primera que detentà Maurici Fius i Palà, durant el període de govern sagastí, i amb el vistiplau del Governador civil, el gener de 1902.

Si les eleccions provincials de 1901 no representaren res més que un clar conflicte d'interessos que s'havia de resoldre entre notables, sense que la veu de l'opinió pública comptés gairebé gens, les generals de maig que hem analitzat més amunt, i les municipals de novembre, foren comicis extremadament renyits. Per situar els comicis municipals del 10 de novembre de 1901, ens cal parlar de la situació viciosa que va embolcallar l'afer del processament del Consistori vigent durant el mes d'abril d'aquest any. Just poc abans de la celebració de les eleccions generals, els cacics conservadors van promoure la destitució de l'Ajuntament, i van forçar la dimissió de l'alcalde integrista, Ignasi de L. March i Batlles, i la substitució d'aquells regidors que no els eren addictes. La intenció velada era la de recuperar el control de la corporació municipal que els dinàstics havien perdut en les darreres eleccions municipals de 1899. Es pretenia col·locar el fabricant i anterior alcalde, Josep Bosch i Carreras, fusionista i protegit del cacic liberal, Josep Comas i Masferrer, cosa que es va assolir, no sense dividir l'opinió pública manresana en dos bàndols. La suspensió va tenir lloc el 23 d'abril, amb la protesta consegüent del portaveu dels possibilistes, Manuel Castellà, i la constitució del nou ajuntament el dia 25 ²⁶⁰.

Perquè entre els 17 regidors que el governador Larroca volia reemplaçar, hi figuraven els regidors republicans Maurici Fius, Ramon Trulls i Pere Secases, vinculats a l'"Agrupació Socialista" de Manresa, els quals comunicaren al Ministre de Governació que per negar-se a dimitir havien estat processats, així com no acceptaven la designació d'alcalde interí a un regidor que no era elector ²⁶¹. En el mateix sentit, s'expressaria el republicà Francesc Llatjós en qualificar la conducta del governador com a il·legal, atès que, segons el seu parer, havia comès un "*acto de despojo de derechos a verdaderos honrados liberales en perjuicio de los intereses generales de la Ciudad, protegiendo los propios de cuatro chanchulleros que nadie representan*" ²⁶².

²⁶⁰ Vegeu les sessions del ple municipal dels dies 23 i 24 d'abril de 1901 al *Llibre d'actes dels plens municipals. Any 1901* (A.H.C.M.).

²⁶¹ Vegeu telegrama tramès per Maurici Fius, Ramon Trulls i Pere Secases al Ministre de Governació el 24 d'abril de 1901 (A.H.N., Governació-sèrie A, lligall 20, exp. 10.).

²⁶² Francesc Llatjós al Ministre de Governació, 25-IV-1901. En aquest telegrama, Llatjós amenaçava amb l'alteració de l'ordre públic si la llei no es complia (A.H.N., Governació-sèrie A, lligall 20, exp. 10.).

El governador Ramon Larroca, això no obstant, considerarà que el seu acte no constituïa un abús d'autoritat, perquè, en informar al Ministre de Governació, aquest digué que Josep Bosch i Carreras havia estat prèviament regidor propietari, i si no figurava com a elector ni elegible, era perquè havia estat exclòs de les llistes electorals. Segons sembla, la maniobra del governador estava encaminada a *“frenar a los elementos que acaudilla Junoy, inspirador y director de la campaña anticlerical, aunque secreta, en esta provincia”* ²⁶³. Però, aquesta operació podia resultar contraproductiu si, tal com recordà Emili Junoy al Ministre de Governació, la incapacitat de l'alcalde, que havia de presidir les properes eleccions municipals, era un motiu suficientment sòlid per si mateix com per comportar l'anul.lació immediata dels comicis ²⁶⁴. Pressionat el Ministre de Governació per les reclamacions formulades per la totalitat de la premsa republicana, pel mateix Nicolás Salmerón, pel *Centro de Unión Republicana*, per les classes obreres, i per d'altres personalitats, va comminar al governador per tal que solucionés el més aviat possible aquest expedient d'incapacitat. Però, el Governador disposava encara d'una darrera carta legal a la butxaca, quan li comunicà al primer que l'alcalde precedent no podia ser reposat, ja que estava processat i se li havia admès per Reial Ordre la seva dimissió.

En un clima polític excitat on el caciquisme governamental encara deixava entreveure esforços de feblesa (el processament de l'Ajuntament March i Batlles així ho testimoniava), foren convocades les eleccions per al mes de novembre. Els centres polítics de la ciutat s'esmeraren a demostrar que eren capaços d'eliminar literalment les darreres despulles d'un caciquisme eixorc, que havia protagonitzat actes d'escandalosa il.legalitat, com els que acabem de descriure; actes que, si en dècades passades eren relativament tolerats, ara ja no ho eren perquè s'havia creat un moviment d'opinió ciutadà contrari a les trifulques caciquils. Aquest moviment, però, amagava al seu si, les contradiccions emergents de les dues forces polítiques que protagonitzaran la vida política manresana de principi de segle, el republicanisme i la família catòlica i regionalista.

²⁶³ Governador civil de Barcelona al Ministre de Governació, 2-V-1901 (A.H.N., Governació-sèrie A, lligall 20, exp. 10.).

²⁶⁴ Emili Junoy al Ministre de Governació, 14-V-1901, *ibidem*.

Com hem vist anteriorment, el darrer cop mortal que va sofrir el maneig caciquil de la política, que permetia la destitució i el nomenament de Consistoris sencers sense emparar-se en la legalitat, va tenir lloc quan a la vetlla de les eleccions l'alcalde liberal fusionista Josep Bosch i Carreras, de la confiança dels conservadors planistes i dels liberals, va ser depositat i substituït pel republicà Miquel Oms i Viñas. Casualment, el jutge instructor de la causa seguida contra l'alcalde Ignasi March havia dictat aute de sobresseïment, per la qual cosa l'alcalde i els 17 regidors destituïts es podrien reincorporar en els seus càrrecs ²⁶⁵.

Com que March havia dimitit el mes de març anterior, es va elegir al regidor més votat en les darreres eleccions de 1899. L'alcalde sortint, Josep Bosch, solament lamentaria que hagués s'hagués assabentat de la seva substitució per conducte de la guàrdia civil, forma que considerava indecorosa i desatenta. De fet, aquesta tàctica de destituir alcaldes prèviament a la celebració de qualsevol tipus d'elecció per garantir que els candidats elegits fossin addictes al Govern es continuaria desenvolupant. Fins a un cert punt el caciquisme vell i xaruc seria reemplaçat per un altre de nou talant, exercit indistintament per republicans i regionalistes, però pressionat per l'acció de sectors d'opinió, de base, progressivament polititzats. Ara bé, totes les forces de l'espectre polític eren conscients del fet que per combatre al caciquisme calia mobilitzar les bases. Aquesta mobilització passava per la creació d'una estructura organitzativa dinàmica i suficientment flexible, per la promoció de la propaganda partidista, i per la unió d'efectius.

La unió dels diferents sectors en que estava dividida la família republicana havia estat, des dels anys 80 del segle passat, un gran somni daurat. I, en realitat, la unió els era quelcom més imprescindible que per als sectors catòlics regionalistes, els quals comptaven, a través de l'associacionisme catòlic, amb una clientela fidel. Per als republicans, en canvi, la mobilització de les seves bases, de component mesocràtic, però sobretot popular, depenia dels lligams orgànics que haguessin establert amb les classes obreres. El despuntar del nou segle va comportar per als republicans catalans un nou assaig unificador que, a Manresa, es va plasmar en la fusió de dos òrgans periodístics punters, *La Montaña*, de filiació federal, i *El*

²⁶⁵ Sessió del ple municipal de l'1 de novembre de 1901 (*Llibre d'actes de les sessions del ple municipal de l'ajuntament de Manresa. Any 1901*).

Republicano, portaveu del partit de *Fusión Republicana*, en el setmanari *La Montaña Republicana*, el qual sortí per primera vegada a la llum pública el 6 de juliol de 1901²⁶⁶. Fusió no només experimentada a nivell periodístic, sinó també manifestada en la creació del *Centro de Unión Republicana*, i en l'elecció d'una Junta política, una junta administrativa, i una junta consultiva²⁶⁷.

En aquestes eleccions, s'enfrontaren dues candidatures netament diferenciades: l'Administrativa, formada per carlins, catalanistes i independents conservadors, i integrada per 12 candidats²⁶⁸, ja que es pretengué d'anar al "copo", i cobrir tots els llocs per majories i minories alhora²⁶⁹; i la republicana, composta per dos membres de *Fusión Republicana* (Miquel Oms i Josep Defís), un republicà progressista (Urbici Sellarès), un federal (Martí Vilajuana), i un republicà socialista (Ramon Trulls)²⁷⁰. Independentment, es presentaren tres liberals monàrquics, per als districtes IV i V.

La candidatura administrativa va ser elaborada amb molta cura, cosa que mai no s'havia realitzat amb anterioritat. Així, s'obrí una oficina electoral al cor neuràlgic de la ciutat, i s'establiren cinc comitès electorals en cada districte. Així mateix van presentar 34 interventors als col·legis electorals. D'altra banda, es va desplegar una intensa campanya propagandística des del mes d'octubre en què s'exhortà reiteradament a les masses neutres perquè es moguessin de casa i anessin a votar. La inauguració d'un nou estil de fer campanya electoral fou, en opinió del portaveu d'aquesta candidatura, *La Veritat*, una conseqüència immediata del triomf esclatant aconseguit pels regionalistes a Barcelona en les generals de maig.

Aquest èxit fou atribuït directament als treballs electorals desenvolupats pels regionalistes, tasques que haurien de ser imitades pels manresans en assenyalar que la Lliga Regionalista de Barcelona, "*esta donant a tothom eczemples de civisme*

²⁶⁶ La unió de de diferents corrents republicans va ser el resultat d'una iniciativa presa a Barcelona que cristal·litzà en la redacció d'un manifest publicat el 14 de febrer de 1901. Arran d'aquest manifest, es va forjar una candidatura republicana a Barcelona formada per federals, progressistes, membres de "Fusión Republicana" i independents. Vegeu a propòsit d'això S. Albertí: *El republicanisme català i la Restauració monàrquica, 1875-1923*, Barcelona: Albertí Editor, 1972, pp. 141 i ss.

²⁶⁷ Vegeu la composició d'aquestes juntes a *La Montaña Republicana*, 13-VII-1901.

²⁶⁸ Aquesta candidatura, publicada pel diari *La Veritat* el 9 de novembre de 1901, estava avalada per un llistat de signatures d'individus pertanyents als estaments benestants, i representants de les entitats econòmiques més importants de la ciutat.

²⁶⁹ Calia renovar la meitat del nombre total de regidors del Consistori. Els districtes primer, segon i tercer havien d'elegir 2 regidors, respectivament, mentre que els districtes quart i cinquè, n'havien d'elegir 3.

²⁷⁰ La proclamació d'aquesta candidatura es va fer al Centre Republicà, i van prendre part en la votació republicans federals, progressistes, fusionistes i alguns obrers (*El Diario de Avisos*, 9-XI-1901).

català”²⁷¹; per aquest motiu, demanaren que es fes a “*Manresa y en tots els pobles de la comarca lo que ha fet y fa la Lliga Regionalista de Barcelona*”, i despertar “*ab nostra propaganda verament catalana els bons sentiments qu'encara que massa adormits, no falten en la majoria de ciutadans (...)*” . S'apel·lava incansablement a la lluita quotidiana pels interessos de Déu i de Catalunya, tal com repetiren constantment. Decididament, si més no, en la confecció de la candidatura, els regionalistes manresans aconseguiren d'aplegar a tots els sectors polítics i socials qualificats com a "gent d'ordre", conservadors dissidents inclosos, cosa que constituí un motiu de crítica clar per al possibilista *Diario de Avisos*²⁷². Certament, el portaveu conservador *El Estandarte Manresano* recolzà obertament aquesta candidatura²⁷³. Un front comú de lluita electoral que fou concebuda per erradicar el caciquisme i fer front a l'anticlericalisme²⁷⁴.

Una vegada esmorteïda la funesta influència del caciquisme dinàstic, els republicans intentaran d'aprofitar aquesta ocasió única per a prendre posicions al Consistori manresà, des d'on creien que fóra més fàcil treballar per la República. Així, els esforços republicans es canalitzaran a l'entorn del possibilisme que era la fracció que havia protagonitzat una certa presència política en consistoris precedents. Es mobilitzaran profusament, tot exhortant als elements liberals de la ciutat: “*unánimos todos, no basta votar, sino trabajar, buscar electores,*

²⁷¹ *La Veritat*, 27-X-1901.

²⁷² En resposta a aquestes crítiques (no gens desencaminades, per cert), un redactor de *La Veritat* (19-VIII-1901) afirmava que *no son els integristas y els conservadors els que s'han coaligat a Manresa per anar contra la política desencaminada y desastrosa dels possibilistas, sino que'ls que s'han coaligat per a ferli guerra y guerra a mort, y axo per imprescindible deber de consciència, son la dignitat dels homes honrats y l'honra dels homes dignas y com a Manresa, gracias a Deu encara abundan aquestas qualitats, y en personas de distintas agrupacions y partits polítichs a més dels que viuen retrets pero que suspiran per la moralitat y bona administracio, la política del possibilisme manresà veurà enfront de si, no a integristas y conservadors, sino a tot home honrat y digne a tot Manresa, ja que descontem d'ella als fills bordissencs.*

²⁷³ *El Estandarte Manresano*, 1-XI-1901.

²⁷⁴ Certament, al llarg de 1900 i 1901, les campanyes anticlericals havien estat intenses des de la premsa republicana de Barcelona. No és estrany així que tant el Bisbe de Vic com el de Tortosa comminessin als catòlics a votar en defensa de la religió. La qüestió religiosa esdevingué una pedra de toc que enfrontà la premsa republicana amb la filocatòlica. Pensem si més no en la polèmica que va comportar el fet que el diari regionalista *La Veu de Catalunya* no insertés l'anunci de la representació teatral de l'obra de Pérez Galdós "Electra", o en la declaració del cardenal Casañas que recomanava als fidels de no llegir els periòdics republicans de Barcelona. I, a Manresa, la polèmica suscitada a l'entorn de l'arribada dels Germans Maristes per regentar l'escola de segona ensenyança l'any 1900. D'altra banda, és il·lustrativa en aquest sentit l'allocució que des de les planes del diari *La Veritat* es feia el 9 de novembre de 1901: “*¡Manresans! ¡A resar, repetesc, y a lluyta! doncs aquesta gent perversa voldria robarnos nostra Religió y acabar ab el catolicisme, com clarament ho va dir un d'aquests malvats, en Corominas, en el meeting verificat en Barcelona al Saló Universal de la Rambla Catalunya (...)*”.

convencerles de que la próxima lucha es de vida o muerte para la libertad de los ciudadanos de Manresa"²⁷⁵.

En realitat, els republicans van tenir escassament tres mesos per a reorganitzar-se, tot i la bona voluntat de treballar fermament, fent propaganda dels seus ideals i organitzant comitès en tots els pobles del districte. D'altra banda, l'aliança electoral de diverses agrupacions polítiques duta a terme pels seus adversaris també els esperonà a treballar de valent per aglutinar tota l'opinió liberal, no només la republicana. L'element clau d'aquesta reorganització fou Emili Junoy, en qui es dipositaren totes les confiances. Junoy va venir expressament a Manresa l'agost de 1901, i en un discurs pronunciat al Centre Republicà, va dir, en un to marcadament demagògic, que renunciava definitivament a l'acta de Manresa, i que la lliurava als seus rivals polítics per tal que l'estudiessin, concretament al Dr. Robert, "*ofreciendo acatar la proclamación del Sr. Soler, si así lo consideraba de justicia*"²⁷⁶. En la pràctica, hom es va limitar a efectuar reunions diàries al Centre Republicà on els socis i els electors interessats rebien instruccions, i s'invocà des de la premsa a evitar el retraïment. *El Diario de Avisos* observà amb entusiasme "*un desmesurado movimiento y una actividad asombrosa que señalan el principio de una transformación en nuestra vida pública*"²⁷⁷.

Al final, els resultats d'aquests comicis foren plenament favorables a la candidatura republicana, ja que va aconseguir enviar a l'Ajuntament 6 dels seus homes, mentre que el fracàs de la Candidatura Administrativa fou estrepitós (solament obtingué 3 llocs, per a dos carlins i un catalanista)²⁷⁸. Els republicans se n'alegraren jocosament, i proclamaren que "*clero, burguesía, carlistas, conservadores y neos unidos y compactos acudieron al palenque electoral disponiendo de gente asalariada, dinero e influencia, pero todo fue inútil*"²⁷⁹. En total, es van elegir tres liberals monàrquics, dos federals, dos carlins, un republicà

²⁷⁵ *La Montaña Republicana*, 1-XI-1901.

²⁷⁶ Reproduït a *La Montaña Republicana*, 10-VIII-1901.

²⁷⁷ *El Diario de Avisos*, 9-X-1901.

²⁷⁸ Un dels integrants de la candidatura republicana, el fabricant de pastes Martí Bover es va retirar a darrera hora; i, el federal Jaume Ristol es presentà pel districte quart sense el consentiment del comitè electoral del partit, fet pel qual en serà separat per acord de la Junta adoptat l'11 de novembre de 1901.

²⁷⁹ *La Montaña Republicana*, 16-XI-1901.

progressista, dos republicans fusionistes, un republicà socialista i un catalanista ²⁸⁰. Els integrants de la candidatura administrativa van pressionar per tal que la Comissió Provincial declarés parcialment nuls aquests comicis. Es van denunciar irregularitats en l'acte de proclamació d'interventors (que, en realitat fou molt agitat), i d'altres trifulques, però la Comissió provincial va desestimar aquestes protestes, i va declarar vàlids els comicis ²⁸¹.

²⁸⁰ DI: Ramon Raich i Torreguitart (carlí), i Martí Vilajuana i Serra (federal); DII: Urbici Sellarès (republicà progressista) i Joaquim Parera (catalanista); DIII: Ramon Trulls i Soldevila (republicà socialista) i Francisco Manubens (carlí); DIV: Josep Defís i Aleger (republicà fusionista) i Joan Llatjós (liberal monàrquic), i DV: Miquel Oms i Viñas (republicà fusionista), Eloi Torras (liberal monàrquic) i Bernardí Alcañiz (liberal monàrquic).

²⁸¹ Vegeu A.H.C.M., Lligall "Eleccions diverses, 1901-1903".

CAPÍTOL VI

VI- L'HEGEMONIA DEL CATALANISME POLÍTIC CONSERVADOR (1902-1923)

6.1. Els republicans conquesten el govern local sota el lema de *democràcia, benestar i llibertat*. La primera alcaldia de Maurici Fius i Palà, *un señor curial con ribetes de proletario* (1902-1904) ¹.

A Manresa, l'any 1902 es va encetar amb la primera alcaldia del republicà Maurici Fius i Palà format, en els càrrecs principals, per republicans i liberals ². Com era de suposar, els membres de la coalició catòlica i regionalista no podien tolerar una situació d'aquesta mena, i s'esforçaren a impedir que Fius i Palà continués detentant l'alcaldia. En aquest sentit, Leonci Soler i March, que va rebre amb entusiasme la notícia de l'entrada d'Antonio Maura al Govern amb la cartera de Governació, el felicitarà i aprofitarà per demanar-li que *"nos haga con merced de librarnos cuanto antes mejor del Alcalde republicano-socialista que padecemos, D. Mauricio Fius y Palá, nombrado de Real Orden!"* ³. Inclús Fius es va veure obligat a portar als Tribunals als diaris *La Veritat* i *La Lucha* a causa de la campanya de difamació i insult que duïen a terme contra la seva persona ⁴. Tanmateix, la gran prioritat era el sanejament de la hisenda municipal i la implementació del seu programa de reformes.

Maurici Fius i Palà (1864-1920) havia entrat a formar part de la corporació municipal l'any 1897 quan va aconseguir per primera vegada una regidoria, càrrec que revalidaria als comicis de 1899, si bé fins el 1902 no fou designat alcalde. Fius s'havia destacat per les seves continuades intervencions en conflictes socials, sobretot en la vaga de la fàbrica Bertrand i Serra l'any 1897. Així mateix havia estat el corresponsal del diari barceloní *La Publicidad*, durant les vagues de 1890, l'únic mitjà

¹ *Revista Ilustrada Jorba*, Any XXVII, nº311, agost de 1935.

² Les tinences d'alcaldia van correspondre als republicans Miquel Oms Viñas, Josep Defís Aleger, Manuel Castellà, al liberal fusionista Bernardino Alcañiz i al liberal gamacista Eloi Torras. Les dues sindicatures als republicans Ramon Trulls i Antoni Oriol, respectivament.

³ Carta de Soler i March a Antonio Maura, 9-XII-1902 (Lligall 102, Fundación Antonio Maura). Soler també comunicarà al seu amic Prat de la Riba el nomenament de Fius, tot afegint que aquest ha estat *obra dels caciquets fusionista i conservador de Manresa de brasset ab el gran Junoy ...* (Carta de Soler i March a Prat de la Riba, 2-I-1902 a Pilar Martínez-Ascaso, op. cit., p. 95.).

⁴ Vid *La Montaña Republicana*, 24-VII-1903.

possible de donar a conèixer l'evolució d'aquestes com a conseqüència de la censura governativa. Sempre havia estat republicà, primer federal, després possibilista, i a partir de 1895, s'erigí com a un notable republicà, deslligat de tota tendència.

El nou alcalde va inaugurar el seu mandat amb el pronunciament d'un discurs molt ben treballat on, a banda de prometre l'abolició dels consums i la seva substitució per un repartiment veïnal, a fi d'abaratir les subsistències, va centrar les directrius de la seva actuació política en la reforma urbanística de Manresa, la potenciació de la instrucció de les classes populars, la millora de la beneficència pública, i el foment de la higiene i la salubritat de la ciutadania. En definitiva, va insistir en el fet que continuaria perseverant en els ideals de democràcia, benestar i llibertat. Uns ideals que es concretarien en l'àmbit de la salubritat pública amb la construcció d'un nou escorxador que reunís les condicions higièniques adequades, i amb el cobriment dels torrents de Sant Ignasi i de Predicadors, que en l'època eren focus continuats d'infecció.

En el terreny de la instrucció pública, es disposava a obrir classes nocturnes per als obrers, i a inaugurar l'Escola d'Arts i Oficis, *“que impulsará a las clases obreras a salir del círculo rutinario en que se hallan encerradas de modo que cuando en lo sucesivo pretendan entrar en el ejercicio de las diversas industrias que puedan procurarles la subsistencia tengan nociones de lo que son y deben ser los trabajos a que han de dedicarse”*⁵. Poc després, l'escola seria inaugurada pel ministre d'instrucció José Canalejas Méndez, i dos anys després visitada pel rei Alfons XIII en la seva primera visita a la ciutat. Les escoles nocturnes tindrien també un ampli ressò, perquè al final del mes de gener de 1902 ja s'hi havien matriculat 760 alumnes.

L'any 1903 tornà a ser decisiu en matèria electoral ja que el catalanisme conservador al districte de Manresa començava a consolidar les seves posicions polítiques. Les eleccions generals van ser convocades per al 26 d'abril de la mà de Francisco Silvela, que substituïa al vell Sagasta qui amb la seva dimissió de la presidència del Govern posava fi a una llarga i dilatada carrera política. Silvela es proposà de dur a terme, tot apropant-se a Antonio Maura, que tot just s'acabava d'afiliar al partit conservador, allò que Miguel Martínez Cuadrado ha anomenat la

⁵ Sessió del ple municipal de l'ajuntament de Manresa de l'1 de gener de 1902 al *Libro de Acuerdos Municipales, 1902*, pp. 2 i 2v.

“segunda ofensiva regeneracionista del partido conservador”⁶. El partit liberal es trobava submergit en una gran crisi interna provocada per les lluites originades a l'entorn de la successió de Sagasta. A Catalunya, regionalistes i republicans intentaren de consolidar les posicions electorals assolides en les darreres generals de maig de 1901, sobretot en la circumscripció de Barcelona, on, malgrat això, l'ambient preelectoral no estigué tan escalfat com en aquelles eleccions.

Eren tres candidats els que es disputaven l'acta uninominal del districte de Manresa: el regionalista Leonci Soler i March, el conservador Lluís Vila i Miralles, i el republicà possibilista, Eusebi Corominas i Cornell. I una darrera candidatura presentada pel *Comité Democrático Socialista de Manresa* en favor del propagandista obrer Josep Comaposada⁷. El candidat conservador comptà lògicament amb els ressorts governamentals, i a més, tenia l'avantatge de pertànyer a la comissió provincial de la diputació de Barcelona per la seva condició de diputat, si bé al mateix temps aquest fet el podria limitar per detentar la representació parlamentària. Igualment, Soler i March, en ser cap del Sometent del districte de Manresa, l'incapacitava per ser diputat a Corts⁸.

Tanmateix, la veritable lluita s'establiria entre dos candidats, ambdós manresans, Lluís Vila, el candidat encasellat, i Leonci Soler, regionalista. El diari republicà *La Publicidad* avançava que Vila era recolzat pels fabricants, els elements conservadors i "*algunos centenares de elementos particulares a quienes el Sr. Vila ha podido prestar desinteresados servicios desde su puesto de la Diputación Provincial*". Així mateix, assegurava que els elements liberals del districte no es mirarien amb indiferència la presentació de Soler i March i que el votarien. Per la seva banda, a Soler i March li donaven suport "*algunos curas, no todos porque también en el elemento eclesiástico imperan criterios de verdadera rectitud, algunos amigos particulares y los elementos que componen el reducido círculo del partido integrista*", mentre que els carlins li havien donat l'espatlla perquè els regionalistes no havien parlat bé de Vázquez de Mella⁹. La radiografia era certament una mica esbiaixada, i

⁶ M. Martínez Cuadrado: *Elecciones y partidos políticos de España (1868-1931)*, Vol. II, Madrid: Ed. Taurus, 1969, pp. 683 i ss.

⁷ Fundador i director del diari barceloní *La Publicidad*.

⁸ Tal com ho testimonià Emili Junoy en el vot particular que va formular a la Comissió d'Actes del Congrés de Diputats. Vegeu el vot particular emès per Emili Junoy el 29 de maig de 1903, on indicava que el diputat electe *Soler y March es cabo de Somatenes y está, por tanto, incluido en el párrafo 3º del art. 5º de la ley electoral* (A.C.D., sèrie "Doc. Elec.", lligall 118, exp 1).

⁹ *La Publicidad*, 2-III-1903.

no acabava de ponderar les forces amb què comptava el candidat regionalista, malgrat les insistències de la Lliga Regionalista de Barcelona, ja constituïda com a partit, d'una més gran contundència en la mobilització electoral al districte ¹⁰.

En efecte, la tasca propagandística dels catalanistes conservadors manresans continuà vertebrada a l'entorn dels ideals regionalistes, que exposaren amb molta assiduitat, no només en el decurs de les campanyes electorals sinó també en la premsa diària. L'atracció del vot catòlic els era vital, per la qual cosa no es cansaven de repetir que el regionalisme era, per naturalesa, catòlic. Estaven convençuts que tots els seus esforços estaven donant fruit, i que feien via implacable per tot el districte de Manresa ¹¹. Igual que els regionalistes barcelonins, concentraven els seus manifestos a mobilitzar l'electorat i a aconseguir que massivament acudís a les urnes. Per això, prometien que vetllarien per tal que es respectés la legalitat dels comicis i amenaçaven a venjar-se si s'exercien coaccions ¹². Així mateix, asseguraren que el candidat dinàstic Vila i Miralles ¹³ no els feia ombra, però sí els republicans “*que són els únics que enfront de nosaltres comptan ab alguna forsa*” ¹⁴. No obstant això, aquests es trobaven massa dividits altra volta com per constituir una seriosa amenaça a l'avenç catalanista.

A més a més, els regionalistes introduïren en aquests comicis generals algunes novetats en l'organització dels treballs electorals per tal d'assegurar-se un màxim nombre de vots. Aquestes novetats consistiren en el repartiment de la seva candidatura en un sobre tancat, la provisió de tots els seus interventors amb unes llistes de noms desconeguts, absents i difunts, ordenades per ordre alfabètic a fi d'impedir i desfer les rodes falses d'electors; i, en darrer lloc, recomanaven als electors d'anar a votar a primera hora del matí per tal d'evitar que el vot fos adulterat¹⁵. Prou que el mateix candidat ho recordaria a l'opinió pública manresana en la seva proclama electoral on intentaria de promoure la participació electoral, i

¹⁰ Vid. Pilar Martínez-Ascaso, Els inicis del catalanisme polític ..., op. cit., p. 435.

¹¹ Ho corroboren des de les planes del seu portaveu oficiós *La Veritat* amb frases com aquestes: *Nostras forsas son formidables: els metexos contraris ho preveuen y ho confessan ab sos procediments mancats de noblesa y bona fe* o “*L'empenta y el reviscolament dels nostras ideyals per tot el districte de Manresa te aclaparats y esmaperduts a tots els nostras enemichs*” (*La Veritat*, 22-IV-1903).

¹² Al·legaren tenir la plena garantia que els Alcaldes i els secretaris dels pobles del districte s'havien compromès a desenvolupar uns comicis sincers, efectuats dins de la legalitat més estricta.

¹³ Curiosament, Vila i Miralles va ser un dels signants de la candidatura administrativa en les eleccions municipals de novembre de 1901.

¹⁴ *La Veritat*, 24-IV-1903.

¹⁵ Al dors del sobre que contenia la candidatura regionalista, s'hi va fer constar el districte i la secció al qual l'elector pertanyia, i el carrer on es trobava situada la mesa electoral, a fi d'evitar la pèrdua de vots.

prometria vetllar per la puresa del sufragi, combatre el caciquisme, i defensar la religió i els drets i les llibertats de Catalunya ¹⁶.

La crida dels regionalistes anava adreçada a un públic socialment heterogeni, als obrers, propietaris, artesans, comerciants, industrials i intel·lectuals. El caràcter interclassista del seu missatge ideològic es posà de manifest posteriorment amb la celebració d'un banquet al *Círcol Manresà*, entitat filocarlina, per retre homenatge al seu candidat victoriós, on s'aplegaren "*el honrat pages y el laboriós obrer, l'industrial y el comerciant, l'home de lletras y l'home d'acció economica productora, el senyor y el menestral, en una paraula todas las classes de la societat*" ¹⁷. La candidatura de Soler i March va estar recolzada per les entitats catòliques, les carlines, i per l'associació catalanista *Lliga Regional*, que amb la defensa d'aquesta candidatura seguia els dictats de la Unió Catalanista ¹⁸. En realitat, van córrer rumors sobre el fet que els carlins estaven preparant una candidatura independent, cosa que fou desmentida per Erasme de Janer, cap de la Junta Regional Tradicionalista qui, en un comunicat difós en la premsa manresana assenyala que "*ls carlins manresans seguiran apoyant la candidatura catolica de don Leonci Soler*" ¹⁹.

La candidatura monàrquica encapçalada pel fabricant Lluís Vila i Miralles va ser impulsada i recolzada per una part del republicanisme local i per una altra part dels fabricants. El caciquisme dinàstic estava gastant els seus darrers cartutxos en la ciutat, un dels quals va consistir a aprofitar la rivalitat existent entre lideratges dins de la malavinguda família republicana, la qual semblava definitivament unida després de la creació del Centre d'Unió Republicana l'any 1901 ²⁰. No obstant això, les picabaralles intestines corcaven un moviment republicà, potencialment fort, però exhaurit en la pràctica per les constants rivalitats que distanciaven els diferents comitès existents en la ciutat. Unes rivalitats que bàsicament enfrontarien els dos grans lideratges del republicanisme manresà, Francesc Llatjós i Maurici Fius. Aquest

¹⁶ *Als electors del districte de Manresa*, Manresa, abril de 1903, Manresa, Estampa de Sant Josep, 1903.

¹⁷ *La Veritat*, 4-V-1903. Aquest caràcter interclassista és anàleg a l'observat per Jordi Canal quan analitza les bases socials del carlisme espanyol durant els primers anys de la Restauració al LLIBRE CANAL.

¹⁸ El president de la *Lliga Regional de Manresa*, Francesc de P. Capella va dir en el decurs de la celebració del banquet amb què es va obsequiar Soler i March després de la seva reelecció, que s'havia posat al costat de la candidatura de Soler en atenció a l'acord pres per la Unió Catalanista (*La Veritat*, 1-V-1903).

¹⁹ En particular, *El Estandarte Manresan*", 25-IV-1903, i, *La Montaña Republicana*, 1-V-1903.

²⁰ Es tractava de rivalitats de caràcter exclusivament personalista entre el vell cap republicà, que temptejava les files gamacistes, Francesc Llatjós i Perramon, exalcalde de la ciutat (entre el maig de 1893 i el setembre de 1895) i el líder emergent, i alcalde vigent, Maurici Fius i Palà.

darrer retreuria al primer que amb les seves gestions fraudulentament estava fent el joc als regionalistes tot concedint-los vots de manera gratuïta.

Vila i Miralles aprofitaria la conjuntura que ofería l'espectacle decadent que ofería el republicanisme local per recuperar en benefici del Govern l'acta del districte de Manresa, per bé que, a diferència de Carles Muntadas, Vila tenia l'avantatge de ser manresà i ser molt conegut al districte. En realitat, els dinàstics no comptaven amb "*elementos populares que ahora, como siempre, se inclinan del lado de los partidos extremos (...)*"²¹. Amb tot, la seva candidatura no va ser gens clara fins al darrer moment, ja que Francesc Llatjós, segons sembla, sol·licitaria al seu amic, el general Weyler, que el seu fill fos el candidat ministerial, però aquest s'hi va oposar, i ell continuà buscant candidat monàrquic. L'afer es presentava tan enrevessat que, fins i tot, va trascendir a la premsa barcelonina. D'una banda, s'havia decidit de proclamar a Emili Junoy en representació de la candidatura republicana, però aquest preferiria de presentar-se per Barcelona. En substitució de Junoy, s'optà per Eusebi Corominas que era conegut al districte perquè havia estat diputat provincial i candidat electe a diputat a Corts, però el president del comitè republicà fusionista el refusà enèrgicament.

En resum, dues fraccions del republicanisme manresà van maldar, cadascuna pel seu compte, d'atraure's la benvolença governamental. Encara que fou Lluís Vila i Miralles, el candidat proposat i ratificat pel comitè provincial del Círcol Liberal Conservador de Barcelona, presidit per Manel Planas i Casals, Llatjós féu progressar les seves gestions, oposades a la decisió de presentar Corominas en un primer moment, i aconseguí fer venir el dinàstic maurista, Antonio Conrado Contestí, marquès de la Fuensanta²². Els regionalistes n'eren conscients des del moment que Pere Armengou, que mantenia una relació epistolar continuada amb Soler i March, expressava les seves sospites sobre el fet que alguns coreligionaris de Junoy patrocïnaven un altre candidat, el marquès esmentat, per tal de restar vots als republicans²³. En realitat, el seu fill Joan pertanyia al sector maurista que procedia del partit liberal. Paral·lelament, Llatjós feia públic un nou periòdic, titulat *La Lucha* des d'on es desprestigiava a diverses personalitats del republicanisme manresà, i, per

²¹ *El Estandarte Manresano*, 2-V-1903.

²² Soler i March va expressar a Maura les seves sospites sobre la pretensió de Planas i Casals d'encasellar a Vila i Miralles per Manresa (Carta de Soler i March a Antonio Maura, 26-I-1903, Lligall 102, Fundació Antonio Maura).

descomptat, al mateix Emili Junoy, amb qui des de les eleccions generals de 1898 semblava haver trencat l'obediència.

El marquès es va prendre la molèstia de donar-se a conèixer als seus electors amb una proclama on expressava que presentava un "*programa político administrativo de todos los ideales de sus habitantes, amparando las creencias y demás derechos de todo el pueblo, haciéndose compatible de hombre honrado con todas las opiniones políticas*"²⁴. La seva campanya, però, la va iniciar distribuint diners entre els pobres de la ciutat i dels pobles del districte, i les despeses fetes serien quantioses en relació amb el nombre total de vots aconseguits, en concret 288, bona part dels quals obtinguts al poble de Sant Fruitós de Bages. Una inversió per tant malaguanyada²⁵. Malgrat ser un candidat conservador, perquè era amic d'Antonio Maura, va lluitar en nom de la bandera del tradicionalisme. Així també pretenia desorientar l'electorat carlí.

L'únic candidat republicà fou Eusebi Corominas, recolzat pel Centre d'Unió Republicana i pel comitè democràtic progressista, i amb reticències, pel comitè federal. Mentre Llatjós cercava candidat monàrquic, el comitè fusionista proclamava paradoxalment a Junoy, qui en refusar l'oferiment, perquè era conscient d'una derrota segura, es proclamà oficialment a Corominas, sense, però el consentiment directe dels altres comitès republicans. Lògicament, el doble joc de Llatjós, afavoridor simultani de d'un candidat dinàstic i d'un republicà, va desorientar l'electorat republicano-liberal del districte, i, es donà, com era d'esperar, grans avantatges a l'avenç de la candidatura contrària. Tot i les excursions electorals de Corominas pels pobles del districte, la seva candidatura va restar desacreditada. En definitiva, com encertadament valorava Pere Armengou en l'anàlisi d'aquestes eleccions, Soler i March les havia guanyat d'una forma molt neta, "*envidia que Junoy siente a la par que despecho pues queda destruida su influencia personal en este distrito*"²⁶.

²³ Carta de Pere Armengou a Soler i March, 26-V-1903 (Arxiu Leonci Soler i March). Armengou fa aquesta afirmació en el context del plantejament del vot particular d'Emili Junoy en contra de l'adjudicació de l'acta de diputat a Soler i March.

²⁴ *Electores del distrito de Manresa*, 25-IV-1903, Barcelona, Imp. Luis Fasso, 1903. Manifest publicat pel *Diario de Avisos*, 25-IV-1903.

²⁵ *La Publicidad*, 27-IV-1903.

²⁶ Carta de Pere Armengou a Soler i March, 26-V-1903 (Arxiu Leonci Soler i March), op. cit. A més a més, Armengou afegia que la influència de Junoy *va de menos cuando hasta en Fals su amigo Granet se conoce trabaja más por el ministerial que por Corominas á pesar de las recomendaciones de Junoy en el mítning para que lo votasen todos*.

Si ens atenem a la versió donada per la Junta del partit de *Fusión Republicana*, la indefinició dels republicans seguidors de Junoy provenia del fet que es veieren desconcertats per les ambicions polítiques de Maurici Fius i Palà ²⁷. Aquest, mitjançant el concurs de Junoy, hauria arribat a una entesa amb el cacic conservador Francesc Gallifa, segons el qual es comprometria a no presentar cap candidatura a canvi d'obtenir l'alcaldia ²⁸. D'aquí que l'òrgan del Centre d'Unió Republicana, *La Montaña Republicana*, no fes gaires referències al desenvolupament de la campanya electoral, i tardés a publicar la candidatura de Corominas. Cal dir que Fius no podia ser destituït en període electoral, per la qual cosa li deuria interessar d'ajornar la publicitat de dita candidatura.

Igualment, a tenor d'aquesta versió, Junoy estava més engrescat que en les eleccions de maig de 1901, perquè disposava de l'avantatge comparatiu que el Govern no tenia candidat encasellat al districte, i, a més a més, "*se disponía ahora de la alcaldía y presidencia de todos las mesas en Manresa; de la alcaldía y municipios de Monistrol, Balsareny, Sallent, Navarcles y otros pueblos del distrito, todo lo cual aseguraba cuando menos la legalidad (...) condición (...) suficiente para luchar en condiciones de suficiente triunfo*" ²⁹. Sembla, però, que Vila era el candidat ministerial des d'un bon principi, i a més sense reserves.

Aquestes eleccions van transcórrer amb relativa calma ³⁰. Pel que respecta a Manresa, els comicis van estar molt concorreguts, i que hi participà aproximadament un 75% dels electors ³¹. A nivell del districte de Manresa, la participació electoral va assolir el 62,53%, i el candidat electe fou Leonci Soler i March ³². Malgrat haver-se presentat algunes protestes, la Comissió d'Actes del Congr s va acordar que aquestes no afectaven la validesa de les eleccions ³³. Els republicans possibilistes van observar la recuperació de les rodes falses d'electors que haurien, segons el seu parer, afavorit la candidatura regionalista la qual, d'altra banda, constataren que havia

²⁷ Versió reproduïda a *La Veritat*, 6-V-1903 i 7-V-1903.

²⁸ Segons aquesta versió, a part d'haver-se ofert Fius i Palà incondicionalment al cap del partit liberal barceloní, Comas i Masferrer, aquest, si no presentava un candidat adversari a la candidatura de Vila, podria ocupar la vacant de diputat provincial que deixaria Vila en cas que sortís victoriós de la contesa electoral.

²⁹ *La Veritat*, 7-V-1903.

³⁰ Almenys no es va produir cap espectacle sagnant com el que va tenir lloc en un col.legi electoral durant les anteriors eleccions legislatives de 1901.

³¹ Segons *La Veritat*, 27-IV-1903.

³² Leonci Soler i March = 3121; Lluís Vila i Miralles = 1934; Eusebi Corominas = 1630; Marqu s de Fuensanta = 288; Josep Comaposada = 16; Lluís Duran i Ventosa = 2; Josep Pella i Fargas = 2; Francesc Cambó I Batlle = 2 (Font: A.C.D., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 117, exp.8.).

³³ Vegeu aquest dictamen a l'A.C.D., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 118, exp. 1.

*“sido trabajada con activa perseverancia y los que presumen de entendidos en esta clase de luchas aseveran que han presidido una organización perfecta y acabada”*³⁴.

El triomf de Soler i March va ser profusament celebrat per les entitats que l'havien recolzat, i ell mateix obsequià amb un banquet als individus que integraven la Junta d'Escrutini. Entre aquestes celebracions, va destacar per l'elevada concurrència de gent que va assistir a l'acte (unes 300 persones), el que tingué lloc en la societat *Círcol Manresà*, que va comptar amb l'assistència de Francesc Cambó³⁵. El districte de Manresa revalidà per tercer cop consecutiu la confiança en un diputat regionalista. Al Principat, l'avenç de les forces antidinàstiques també fou notable, ja que de les 44 actes que s'enviava a les Corts, 5 havien estat regionalistes, i 15 republicanes³⁶.

La imparable ascensió del catalanisme al districte de Manresa posà en estat d'alerta als dinàstics conservadors i als republicans. Essent diputat a Corts, Soler i March, i disposant els carlins d'un escó a la Diputació Provincial, els catalanistes estaven en condicions d'afavorir el nomenament de funcionariat fidel, i sobretot dels jutges municipals³⁷. Efectivament, el triomf regionalista va fer témer als cacics planistes, un dels quals, Lluís Vila i Miralles, a part de tractar als primers de *"elementos de tendencias separatistas"*, assenyalaria a Dato la necessitat imperiosa de *"evitar que el distrito de Manresa caiga definitivamente en poder de los catalanistas, para lo cual a nuestros constantes esfuerzos se impone la cooperación del Gobierno"*³⁸. Per la seva banda, Fius i Palà es posà a disposició del Govern per tal de *"atajar el avance catalanista en este Distrito"*³⁹. Als regionalistes sols els molestava l'alcaldia republicana de Fius. Per tant, els calia lluitar de valent per aconseguir un màxim de representació al Consistori en les següents eleccions municipals, que se celebrarien el 8 de novembre i pressionar sobre Governació a l'hora de negociar el nou alcalde de designació reial. Per la seva banda, republicans i ministerials havien fet el possible per entretenir la vista de l'acta de Manresa, en la qual s'havia presentat un sol vot particular, el d'Emili Junoy.

³⁴ *La Publicidad*, 27-IV-1903.

³⁵ En aquest banquet, van brindar per al nou diputat, el farmacèutic Josep Esteve, l'advocat Agustí Coma, el propietari Jaume Marcet, i Francesc Cambó entre d'altres (*La Veritat*, 4-V-1903).

³⁶ Balcells, Culla, Mir, op. cit, p. 83.

³⁷ El conservador Vila i Miralles es va queixar a Eduardo Dato del fet que s'hagués contradit l'ordre de nomenament de jutges municipals del districte de Manresa a causa de les pressions exercides per Soler i March, i que trobem constatades en una carta que li tramet on li proposa un seguit de noms. Vegeu carta de Vila i Miralles a Dato de 18 de juny de 1903, i carta de Soler i March a Dato de 23 de març de 1903, (Archivo Eduardo Dato, Real Academia de la Historia).

³⁸ Carta esmentada de Vila i Miralles a Dato, 18-VI-1903, (Archivo Dato, Real Academia de la Historia).

En els comicis municipals següents, els del 8 de novembre de 1903, calia cobrir els 12 llocs reglamentaris, atesa la renovació bienal per meitats que contemplava la llei, més dues vacants extraordinàries que s'havien originat als districtes primer i quart ⁴⁰. Fius i Palà, al front de l'alcaldia, ordenà la garantia d'una màxima sinceritat electoral. Així, va disposar que en la Junta Municipal del Cens, els interventors fossin elegits per les mans innocents dels nens de la institució benèfica Casa Caritat, un cop introduïdes les paperetes dins les urnes que normalment s'utilitzaven per a les quintes. Aquest cop, doncs, la designació d'interventors no va comportar aldarulls de cap tipus.

Els republicans, liderats per Fius i Palà, van emprendre una campanya electoral marcada per un to netament anticatalanista ⁴¹. Es van proposar de mobilitzar el seu electorat per a combatre allò que anomenaven "*la moderna reacció*", contraposant com de costum, la llibertat i la tolerància a la reacció, l'obscurantisme i la intransigència ⁴². Lògicament, estaven principalment interessats a dominar el nou Consistori per continuar les reformes projectades per Fius al seu programa municipal, com eren la pavimentació dels carrers, l'ampliació de la xarxa de clavegueram, la urbanització de l'eixample de la ciutat, etc... A aquest efecte, la Junta Municipal Republicana, dominada pels elements fiuistes, acordà de proclamar una candidatura que no era representativa, però, de tots els corrents republicans.

De poca cosa havien servit les crides a la unió dels veritables republicans que Eusebi Corominas i l'advocat Rafael Ardid feren als republicans manresans en un gran míting que van celebrar al Centre Republicà. A aquests darrers, se'ls feia incompreensible que quan el partit de *Unión Republicana*, acabadilat per Nicolás Salmerón, era una realitat el juny de 1903, perquè en les eleccions generals s'havia personat a Manresa en un míting per a donar suport al candidat Eusebi Corominas, en la pràctica, la discòrdia continuava essent la nota imperant. Amb tot, la candidatura proclamada pel Centre Republicà no incloïa cap lloc al districte cinquè, però es confiava en el triomf de dos candidats, Maurici Casasayas que "*profesa ideas*

³⁹ Carta de Fius i Palà a Eduardo Dato, 6-V-1903 (Archivo Eduardo Dato, Real Academia de la Historia).

⁴⁰ El districte I havia d'elegir 3 candidats, els districtes IV i V, 2, i els districtes II i III, només 1.

⁴¹ Un articulista de *El Diario de Avisos* (2-XI-1903) escrivia sobre els regionalistes "*que con el nombre de un ideal regionalista que no comprenden, quieren jilulos! separamos del resto de España, para poder esclavizar mejor a los catalanes*".

⁴² *El Diario de Avisos*, 6-XI-1903.

carlistas, pero tiene un corazón de demócrata", i el liberal conservador Lluís Casasayas i Morera ⁴³.

Els catòlics regionalistes tornaren a presentar una candidatura socialment heterogènia, confeccionada a casa del diputat Leonci Soler, amb presència de propietaris, industrials, comerciants, un menestral, un obrer i un pagès ⁴⁴. Però en aquesta ocasió no es van plantejar d'anar al *copo* total com en les municipals de novembre de 1901. En realitat, confiaven en una victòria segura, que es va traduir, en la pràctica, en la consecució de vuit regidories. De nou, van comminar la participació electoral per combatre la passivitat, sota l'aureola, naturalment, de l'egregi Leonci Soler i March, per tal com altrament "*de permanexer passius no podriem planyernos si la administració dels interessos generals de Manresa no resultés prou recta y honrada*" ⁴⁵. Raó per la qual sol·licitaven als ciutadans el seu vot "*per Déu y per Manresa*" ⁴⁶. Per assegurar la victòria i atès que no anaven al *copo*, van creure prudent de reforçar la propaganda districte per districte, com va succeir als districtes primer i quart, en què expressament es demanava el vot per als candidats proposats⁴⁷.

No obstant això, la candidatura de l'integrista Josep Vilaseca i Palà pel districte segon va ser discutida per una altra d'alternativa que presentava l'industrial Miquel Ferrer i Torras. Aquest acusaria a Vilaseca de fals catòlic perquè s'escudava sota la pàtina del regionalisme sense haver fet res per a la causa religiosa. Ferrer trencava així l'obediència de la candidatura de dretes i s'enlairava com el candidat caritatiu i pietós, "*de sobres acreditat pe'l concurs que ha prestat sempre á las associacions y conferencias que's dedican al auxili y alivi de pobres y malalts, de vells i criaturas*"; així com el candidat capaç de regenerar l'administració municipal amb la reforma de

⁴³ *El Diario de Avisos*, 7-XI-1903.

⁴⁴ La candidatura regionalista presentada el 7 de novembre estava formada pels candidats següents: Pere Armengou i Manso, propietari; Domènec Farreras i Serrahima, comerciant; Josep Jordana i Bernet, comerciant, pel districte I; Josep Vilaseca i Palà, industrial i propietari, pel districte II; Francesc Sagristà i Soldevila, botiguer, pel districte III; Joaquim Gomis i Cornet, fabricant; Ramon Oliveras i Creus, obrer, pel districte IV; Ignasi de L. March i Batlles, advocat i hisendat; i Pau Ribas i Puig, pagès, pel districte V.

⁴⁵ A casa de Leonci Soler es va elaborar la candidatura catòlica regionalista, la qual es va donar a conèixer en una proclama electoral. Vid *Als electors del districte de Manresa*. Manresa, 7 de Novembre de 1903, Manresa, Imp. de Sant Josep, 1903.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Varis electors del districte primer y quart, *Els nostres defensors*, Manresa, Novembre de 1903, Manresa, Estampa de Sant Josep, 1903.

l'impost de consums ⁴⁸. Tot va ser debades, perquè no aconseguiria els seus propòsits i seria elegit Vilaseca.

Els conservadors no presentarien cap batalla, i solament es limitaven a retreure els nocedalins la seva aliança amb el republicà dissident Francesc Llatjós ⁴⁹. El *Diario de Avisos* denunciava en aquest sentit que a l'hora de designar els interventors *"unidos como un solo hombre, los nocedalinos con una fracción de republicanos, consiguieron ayer formar una mayoría en la Junta Municipal del Censo"* ⁵⁰. En canvi, els republicans, si haguessin anat units haguessin guanyat per majories, de la mateixa manera que els regionalistes triomfaven amb el suport incondicional d'integristes i carlins. En resum, foren elegits 4 carlins, 3 integristes, 3 republicans, 1 republicà socialista, 1 catalanista i dos independents ⁵¹. El portaveu oficiós de la coalició carloregionalista descrivia l'èxit obtingut en aquests termes:

"El triomf es, doncs, nostre en tota la linia, quant a pesar de tots els medis posats a prova, y de disposar l'Alcalde de moltissima gent y influencia de que ha disposat, abusant de son carrech y eczercint coacció sobre tothom, vigilans, burots, serenos municipals, guardas, y fins prevalentse de son mando pera obligar a Societats d'obrers, Arts y Oficis, etz..., a pesar de tot, els nostres amichs han obtingut 8 llocs, contra quatre del Sr. Fius" ⁵². Termes que foren refutats per la premsa republicana en atribuir un caràcter governamental al triomf d'aquesta coalició. De fet, els conservadors s'havien mantingut al marge en aquests comicis ⁵³.

Els republicans no van pair aquesta flagrant derrota, per la qual cosa intentaren d'obtenir l'alcaldia que el Govern estava a punt de nomenar. Així, el Ministre de Governació es va veure literalment assetjat per les demandes procedents de sectors i personalitats polítiques diferents de la ciutat, demandes que es bipolaritzaren a l'entorn de l'alcaldable Pere Armengou i Manso, comerciant de filiació política

⁴⁸ *Als electors del districte segon*. Manresa, 7 de Novembre 1903, Manresa, Imp. Viñals Hermanos, 1903.

⁵⁰ *Diario de Avisos*, 2-XI-1903.

⁵¹ Josep Jordana i Bernet (regionalista), Domènec Farreras i Serrahima (carlí), Pere Armengou i Manso (integrista), i Antoni Oriol i Quingles (republicà), pel districte I; Pere Secases i Iscla (republicà socialista) i Josep Vilaseca Palà (integrista), pel Districte II; Maurici Fius i Palà (republicà) i Francisco Sagristà i Soldevila (integrista), pel districte III; Joaquim Gomis i Cornet (carlí), Ramon Oliveras i Creus (carlí), i Manuel Castellà i Ramoneda (republicà), pel districte IV, i, Lluís Casasayas i Morera (independent), Maurici Casasayas i Brucart (independent) i Pau Ribas i Puig (carlí), pel districte V.

⁵² *La Veritat*, 9-XI-1903.

⁵³ *El Diario de Avisos*, 10-XI-1903.

integrista, i Maurici Fius i Palà ⁵⁴. Pere Armengou i Manso (1854-1909), protegit de Soler i March, havia patit des de ben jove la persecució política per culpa de la seva adscripció al carlisme durant la Gloriosa. Durant el Sexenni es va estrenar com a secretari escrutador, i en el consistori presidit pel conservador Pere Arderiu va ser alcalde de barri del districte primer.

Des de 1899, Armengou era regidor consistorial. Tota vegada que estava vinculat a diverses associacions religioses (des de 1886 era soci acadèmic de l'Acadèmia de la Joventut Catòlica), socials, econòmiques i culturals de la ciutat. No és estrany així que fos proposat per les societats *Círcol Manresà*, el *Gremi d'Agricultors*, la *Lliga de Defensa Social*, *Joventut Catòlica*, *Siglo XX*, el *Círcol Tradicionalista*, i l'*Associació Obrera Catalanista*, totes elles d'arrel catòlica ⁵⁵. Precisament aquestes societats van intercedir davant d'Antonio Maura i del Ministre de Governació per sol·licitar que ell fos el nou alcalde. Per contra, a Maurici Fius, el van proposar com a alcalde la major part de la premsa republicana, sobretot el *Diario de Avisos*, el *Centre Mèdic*, el *Centro Industrial Comercial Manresano* (presidit pel seu gran amic Ramon Trulls i Soldevila), la *Sociedad Patronal de Artes y Oficios*, la *Federación local de las Clases Obreras*, i la *Asociación de la Prensa de Manresa*, és a dir, les classes obreres, la menestralia, petits comerciants i industrials, i la intel·lectualitat progressista.

Ambdós personificaven per tant dues formes antitètiques de concebre la política, l'una tradicionalista amb tints modernitzadors, i l'altra, liberal reformadora en l'esfera social, i tots dos foren remerciats per l'Estat amb condecoracions com la Gran Creu d'Isabel la Catòlica ⁵⁶. Durant el seu pas respectiu per l'alcaldia de Manresa, es van realitzar les millors obres d'infraestructura urbana que es dugueren a terme a principi del segle XX a la ciutat. Malgrat que el ministre de Governació volia en principi nomenar una persona que estigués deslligada d'ambdós bàndols polítics, al final, tot i que Soler i March havia recomanat insistentment a Antonio Maura el seu cosí Ignasi

⁵⁴ Vegeu la correspondència creuada entre el Governador civil i el Ministre de Governació a l'A.H.N., Governació-sèrie A, Lligall 9, exp. 6.

⁵⁵ Armengou constava com a un dels socis acadèmics de la *Joventut Catòlica* l'any 1886 (Lligall 414, A.H.C.M.).

⁵⁶ En una biografia conjunta, es deia de Pere Armengou que era *un català del temps antic, però amb l'esperit obert a totes les legítimes conquestes del món modern*, mentre que de Fius i Palà, que era *un señor curial con ribetes de proletario (...) pero con líneas diplomáticas, patrióticas, populares y sencillas por encima de todo. He aquí el secreto de la fuerza magnética de Fius* (a *Revista Ilustrada Jorba*, Any XXVII, nº311, agost de 1935, op. cit.). Així mateix, Emilio Navarro Reverter considerà a Fius i Palà com a una *de las personalidades más atrayentes y prestigiosas del republicanismo catalán contemporáneo a Historia crítica del Republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*, Barcelona: Ortega-Artís Imp., 1915, p. 250.

de L. March i Batlles ⁵⁷, aquest es decidí per Armengou el desembre de 1903, qui no pogué evitar ser víctima, però, de calumnioses imputacions, de les quals protestà al Govern ⁵⁸.

6.2. Catalanistes i carlins en el consistori. La llarga alcaldia de Pere Armengou i Manso, un català del temps antic, però amb l'esperit obert a totes les legítimes conquestes del món modern (1904-1909) ⁵⁹.

L'any 1904 s'inaugurà amb la presència a l'alcaldia d'un element procliu al regionalisme, Pere Armengou i Manso, qui romangué en la presidència del consistori fins a la seva mort, ocorreguda el febrer de 1909. En realitat, mai no s'arribaria a pronunciar sobre la seva adscripció política, però sembla clar que la seva militància en el passat havia estat al costat del carlisme, conjuntament amb la seva família, i després formaria part del sector integrista escindit d'aquell. Després de frustrats intents d'aconseguir dominar l'alcaldia per part de la coalició carlo-regionalista, aquesta suposà l'ocasió daurada de lluïment de la força política assolida pel regionalisme a la ciutat. Un altre fet, l'inici de la publicació diària, *El Pla de Bages*, portaveu oficiós d'aquest corrent polític, el 12 de març de 1904, constituí, d'altra banda, el començament d'una hegemonia política de llarga durada que s'estroncà l'any 1923. Consolidació política que hagué de vetllar periòdicament enfront dels elements republicans i liberals, coaligats o dividits entre si, i eterns oponents a allò que denominaren el domini carlocatalanista de l'escenari polític.

Per fi, el districte i l'alcaldia de Manresa estaven en mans dels regionalistes. Ara havia arribat el moment de fundar un diari combatiu i modern, *El Pla de Bages*, que fos capaç d'aglutinar tots els sectors d'ordre de la ciutat que “*pensa i sent a Déu y a la Pàtria, dexant que les fraccions federades s'anomenin com vulguin, sostinguin en altres llocs els ideals que cada una ben llegítimament persegueix, per a dedicar aquestes planes ben senceres á les lluytes contra'ls enemics de Déu, de la Pàtria y de la pau social de Manresa y sa Comarca*” ⁶⁰. Per la seva banda, el nou alcalde Pere Armengou acomiadava Fius tot elogiant la seva eloqüència, segons diria, difícil d'imitar, i pronunciava el discurs de benvinguda després del seu nomenament de

⁵⁷ Soler i March a Antonio Maura, 11-I-1903 (Lligall 102, Fundació Antonio Maura).

⁵⁸ Pere Armengou al Ministre de Governació, 26-I-1904 (A.H.N., Governació-Sèrie A, Lligall 9, exp. 6.).

⁵⁹ *Revista Il·lustrada Jorba*, Any XXVII, nº311, agost de 1935, op. cit.

⁶⁰ *El Pla de Bages*, 12-III-1904, nº 1.

Reial Ordre. En aquest, Armengou va desgranar el seu programa de govern que es concentraria a potenciar la instrucció, la beneficència pública i privada, i la salubritat pública. Així mateix, va desitjar harmonia entre els companys del Consistori, i s'oferí, amb un to molt paternalista, al poble manresà com a alcalde, benefactor i pare ⁶¹.

El cronista Joaquim Sarret i Arbós, que militaria en les files de la Lliga Regionalista, descrivia l'ambient imperant en la ciutat era el del domini de la política. Aquesta observació tan elemental no seria altra cosa que el procés de politització de les masses. Segurament els canvis de govern continuarien estant orquestrats des de Madrid, però per primera vegada començaven a funcionar unes autèntiques dretes i esquerres manresanes, alimentades amb les lluites del passat i la memòria de la tradició política de cada bàndol, si bé, al mateix temps, renovades amb els conflictes del present. Al darrere de l'enfrontament ideològic, Sarret hi endevinava els partits dominants que eren “*els conservadors y els regionalistes: el primer, si vol tenir forsa en dia de eleccions se ha de amparar ab els republicans socialistas y els lliberals democratas; el segon se ha de amparar ab els carlistas, els nocedalistas y els catalanistas*” ⁶². En definitiva, els dos blocs polítics que s'enfrontarien durant tot el període que estudiem en aquest capítol. Sense, però, avançar gaire en l'àmbit de l'adquisició d'una cultura per la democràcia. El sectarisme, així, hi seria predominant.

De nou, el cicle electoral s'encetaria amb la celebració de comicis provincials del 12 de març de 1905, en les quals concorrien una candidatura de signe regionalista, una monàrquico-liberal i una de republicana. Els quatre llocs reservats seran per a un carlí (Joan Pelfort i Cirera), dos monàrquics l'un conservador, Lluís Vila i Miralles, i, l'altre liberal, Manuel Farguell de Magarola, i per al regionalista Ignasi de L. March i Batlles ⁶³. Diem reservats perquè aquests comicis tornaren a tenir un caràcter estipulat, fet denunciat pel centre de *Fraternidad Republicana* (que va proclamar una candidatura formada per Josep Garreta i Casals, i Carles Castos i Álvarez, candidatura dissuadida per la Junta d'Unió Republicana, ⁶⁴) i evidenciat pel pacte establert entre regionalistes, carlins i dinàstics ⁶⁵. Els quatre electes van obtenir uns

⁶¹ Sessió del ple municipal de l'1 de gener de 1904 a *Llibre d'actes municipals de l'ajuntament de Manresa. Any 1904*, p. 93.

⁶² Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides, 1898-1916*, Manuscrit inèdit (A.H.C.M.), p. 18 bis.

⁶³ Joan Pelfort i Cirera = 8539 vots; Manuel Farguell de Magarola = 8529; Lluís Vila i Miralles = 8507; Ignasi de L. March i Batlles = 8480 (Font: A.D.B., expedients Eleccions provincials, Lligall 2668).

⁶⁴ A propòsit, vegeu l'article "Simulacro electoral" a *La Fraternidad Republicana*, 18-III-1905.

⁶⁵ Soler i March informà a Prat de la Riba que el Govern li havia recomanat pactar amb els elements d'ordre al districte de Manresa. Carta de Soler i March a Prat de la Riba de 12 de febrer de 1905, a P. Martínez Ascaso, op. cit., p. 108.

percentatges similars de vots, seguits a molt poca distància pel candidat regionalista i fabricant de Sant Joan de Vilatorrada, Joan Guitart i Santasusana (vegeu els resultats a l'apèndix núm. 7). Als pobles les tupinades van continuar estant a l'ordre del dia. Només cal fixar-nos en el mateix nombre de vots que curiosament obtindrien els quatre candidats elegits al municipi d'Aguilar de Sagarra.

Per contra, les eleccions generals convocades per Montero Ríos per al 10 de setembre de 1905 van tenir tot un altre tarannà, pel seu grau de competitivitat i perquè van resultar certament molt conflictives. Les forces polítiques locals adversàries al catalanisme s'aprofitaren de les dissensions que afectaven al partit liberal, dividit essencialment entre els partidaris de Canalejas i els de Moret. Per això, interessava garantir una forta majoria parlamentària, de manera que a aquest fi s'encaminaren totes les maniobres preelectorals que efectuà Manuel García Prieto, dipositari de la cartera de Governació. Precisament fou especialment controvertida la proclamació del candidat ministerial pel districte de Manresa. En una visita que l'alcalde vigent, Pere Armengou efectuà al Governador civil aquest li explicaria a final del mes de juliol que el Govern encara no havia determinat res sobre el districte de Manresa, i en el moment de fer-ho li assegurava que seria una candidat valuós i arrelat. En tot cas, però, tot depenia de la confecció de l'encasellat amb la majoria de candidats addictes necessària. Era massa aviat per a decidir res ⁶⁶. La proclamació del candidat liberal Francisco Toda y Nuño de la Rosa, que fou qui finalment competí amb Soler i March, es va produir molt tardanament, el 29 d'agost.

Els republicans van renunciar a presentar un candidat autòcton. Seguien, en efecte, les consignes de Lerroux conduents a votar solament candidats republicans i de fer guerra als candidats monàrquics Soler i Toda. Per això, recomanava el vot per a Nicolás Salmerón que es presentava pel mecanisme d'acumulació de vots, estratègia que solien seguir per tal de no escatimar esforços. Les instruccions, per tant, eren molt clares. Segons Lerroux, als districtes on no hi hagués candidat republicà l'elector, "*vacilante, creyéndose libre de todo compromiso, claudica, vende o presta su voto*". Es pretenia així per una banda, combatre el crònic retraïment, i per l'altre, que el vot republicà anés a parar a un candidat ministerial, "*republicano por dentro*", però "*ministerial para mejor servirte*" ⁶⁷. L'electorat obrer tendiria a desobeir

⁶⁶ Carta de Pere Armengou a Leonci Soler i March, 27-V-1905 (Arxiu Leonci Soler i March).

⁶⁷ Alejandro Lerroux, *A los republicanos del distrito de Manresa*, Manresa, 5 de Septiembre de 1905, Barcelona, Imp. Badia, 1905.

aquestes ordres i a votar Toda. Salmeron només obtindria un vot testimonial. Les lluites de campanari que tant odiava Lerroux una vegada més s'havien imposat a les directrius d'una política estatal que fes prosperar la presència parlamentària del republicanisme al Congr s de Diputats.

El governador civil de Barcelona considerava Soler com a un regionalista "templado", i segurament no era prou conscient de la força política i dels recursos electorals de què disposava aquest al districte de Manresa ⁶⁸. Bé prou que Toda, enfurismat perquè havia perdut l'acta, posà de relleu aquest fet, quan intent  per tots els mitjans que l'acta fos declarada greu i anul.lada. L'opinió liberal proposà diferents candidats, ja que estava disposada a desbancar el predomini de Soler. En opinió de *El Pla de Bages* "quan es va fer l'encasellat, el Govern va acordar deixar lliure el districte de Manresa, cedint davant la decidida voluntat del cos electoral, manifestada en repetides eleccions, d'emanciparse de la tutela del Govern, imposant la seva voluntat i no acatant servilment la d'aquest, com un districte qualsevol de La Manxa o d'Extremadura" ⁶⁹. Els republicans feien tot el possible per treure Armengou de l'alcaldia i nomenar un alcalde digne de la seva confiança per tal que dirigís els treballs electorals conduents al canvi de situació política al districte de Manresa. Per aix  Fius i Llatjós van visitar el cacic liberal de la província, Josep Comas i Masferrer, "que és molt bo i molt honrat però que també és bastant c ndido y totas aquestas visitas naturalment se comentan y portan l'alarma" ⁷⁰.

La correspondència creuada entre el governador i el Ministeri de Governació no desmenteix totalment les impressions del rotatiu regionalista, malgrat que la designació del candidat ministerial fou, com veiem, bastant laboriosa. Es produïren aix  discrepàncies entre les aspiracions del *Comit  Liberal Mon rquico de Manresa* que proposava al Govern la designació d'Antoni Escuder Brull, vicepresident del directori barceloní, i vocal del comit  provincial del partit liberal, i les dels republicans que es decantaven per Mariano Galiana, personatge completament desconegut al districte. El secretari del Comit  Liberal Monàrquic de Manresa comunic  al Ministre de Governació els seus temors enfront de les intrigues dels republicans, els quals intentaven d'aconseguir "del Gobierno cambios y promesas favorables a su política

⁶⁸ En aquests termes s'expressà al Ministre de Governació el 31 d'agost de 1905 quan li comunicava la situació de competició electoral en cada districte de la província (A.H.N., Governació-sèrie A, Lligall 22, exp. 2).

⁶⁹ *El Pla de Bages*, 2-IX-1905.

⁷⁰ Carta de Pere Armengou a Soler i March, 27-V-1905 op. cit.

valiéndose de toda suerte de resortes y sirviéndose de personas a quienes engañan arrogándose representación de falsas ideas monárquico-liberales y hablando en nombre de agricultores e industriales que no tienen"⁷¹ .

Aquest també era el cas d'Escuder, per la qual cosa el governador civil optà per Francisco Toda y Nuño de la Rosa, que després de ser diputat per Alacant, tornava a intentar sort al districte de Manresa. Segons el parer de García Prieto, comptava amb més suport que no pas l'altre. Tot i així, els regionalistes no desprofitaren l'ocasió per desprestigiar-lo, i presentar-lo com a un candidat "*cunero*", mentre que Toda s'esforçava per treure importància a aquest fet⁷². La disjuntiva es trobava doncs entre Toda i Escuder, amb la diferència qualitativa que Toda seria un home amb qui simpatitzarien els republicans. La intenció primerenca de conservadors, liberals i republicans del districte era la de proclamar a Toda, intenció que fou secundada finalment per Josep Comas i Masferrer i pel comitè liberal barceloní. Aquesta proclamació va complaure al governador civil.

Segons Francisco Toda, pare del candidat ministerial, la lluita al districte de Manresa s'establiria entre "*el partido clerical rabiosamente carlista, que personifica Soler y March, y el candidato Toda apoyado por todos los que abrigan sentimiento liberal, desde conservadores a republicanos*"⁷³. Tot això demostra el gran interès palesat pels partits dinàstics per fer front a la puixança del catalanisme al districte de Manresa, districte que els resultava especialment difícil de dominar. Conscient d'això, Toda demanà reiteradament al Govern que enviés un delegat al districte per tal que vetllés per la puresa del sufragi, i neutralitzar, així, l'enorme capacitat de la màquina electoral de què hom creia que estava dotat Soler i March. El governador civil també va témer possibles alteracions de l'ordre públic a Manresa, de manera que ordenà que es reforcessin els contingents de la Guàrdia Civil. Igual que a Barcelona, aquesta elecció es preparà ràpidament, pràcticament durant la darrera setmana. Els carlins donaren implícitament suport al candidat regionalista, mentre els republicans liderats per Fius el donaren a Toda, després d'haver acceptat l'oferta de Francesc Llatjós de proclamar a aquest darrer.

⁷¹ Carta del secretari del comitè liberal monàrquic de Manresa al ministre de Governació (11-VIII-1905) (A.H.N., Governació-sèrie A, Lligall 22, exp.2.).

⁷² Concretament al manifest *A los electores del distrito de Manresa*, publicat a *La Montaña Republicana*, 9-IX-1905.

⁷³ Carta de Francisco Toda Tortosa a Segismundo Moret de 25 d'octubre de 1905 (A.C.D., sèrie "Documentación Electoral", Lligall 120, exp.1).

L'enfrontament entre les dues candidatures no era tan sols de tipus ideològic, sinó també d'interessos. L'ideari regionalista continuava perfilant el seu contingut que es podria resumir en el missatge final que la comissió electoral faria arribar als electors quan especificava que "*votant á D. Leonci Soler y March votareu la fé dels esperits, la pau de las consciencias, el respecte en la familia, l'ordre en la societat, l'avens en la producció, l'amor en todas las classes y el triomf de Catalunya*"⁷⁴. Així, els fabricants vinaters de la comarca, que veien perillar la seva indústria basada en l'alcohol, perquè la recent aprovada Llei d'Alcohols havia ocasionat la crisi de la viticultura en la comarca, es van posar al servei de Toda.. En un manifest, aquests, en nom del *Sindicat de fabricants d'alcohol vínich de la província de Barcelona* van recriminar a Soler i March no haver estat prou bel.ligerant a l'hora de combatre'n el projecte⁷⁵. En concret, en aquesta missiva el fabricant alcoholer Valentí Cura especificava que els gestos fets per Soler havien estat molt simbòlics i poc eficients, i que el dia de la votació total a la proposició per part del ple de la Cambra, el dia 19 de juny de 1905, Soler i March s'hi absentà perquè estava molt ocupat amb els preparatius de les festes del Bruc que any rere any commemoraven el triomf sobre els francesos. En aquest sentit, Cura afegia que consideraven "*molt lloable honrá la memoria dels héroes, pero nó que vosté (es referia a Soler i March) s'estigués aquí en circunstancias tan críticas, que el dever y el cumpliment de la paraula el cridavan á un altre lloch*"⁷⁶.

Si bé l'elecció al districte de Manresa fou vàlida en línies generals, un fet, la falsificació de les actes dels dos col.legis electorals del districte segon de la ciutat, fou l'única irregularitat que fou denunciada, ja que d'aquests vots depenia la victòria d'un o altre candidat⁷⁷. Els regionalistes acusaren als presidents de les meses d'aquelles dues seccions d'haver-se apoderat dels plecs que contenien els resultats del sufragi, i d'haver-los lliurat a l'Ajuntament fora del termini legal establert. Per contra, Toda culpà a l'alcalde Armengou d'haver manipulat aquelles actes complint ordres de Soler.

Per això, Toda va interposar querella criminal contra Armengou, i sol.licità la intercessió d'Antonio Maura i de Segismundo Moret, per tal que la Comissió d'Actes

⁷⁴ *Als electors del districte de Manresa*, Manresa, 9 de Septiembre de 1905.

⁷⁵ Valentí Cura, *Aclaracions alcohólicas*, Manresa, 6 Septiembre 1905, Manresa, Imp. El Progreso, 1905.

⁷⁶ Valentí Cura replicava el fullet publicat en un suplement de *El Pla de Bages* en el qual es feia un repàs a les actuacions polítiques de Soler i March en benefici del districte de Manresa: *Als comarcans del Bages. La tasca destructora*, Manresa 1905.

⁷⁷ Leonci Soler i March = 3.784 vots; Francisco Toda y Nuño de la Rosa = 3.413; Nicolás Salmerón = 17; José Comaposada = 6; Maurici Fius i Palà = 2 (Font: A.C.D., Sèrie "Doc. Elect.", Lligall 119).

del Congrés dictaminés sobre el recompte de vots, i no pas sobre la incapacitat legal del diputat electe ⁷⁸. Malgrat que confiava en un dictamen favorable a les seves intencions, aquella Comissió acordà de donar validesa a l'acta de Manresa, i d'invalidar el vot particular proposat per Emili Junoy. En efecte, Toda en un document enviat a la Comissió d'Actes sentencià: *"resígnase el Sr. Soler al desengaño que debe producirle el equivocado concepto de creer el Distrito feudo suyo, y de que ni con ser maurista de ocasión, ni con las influencias de demócratas y liberales que con tanto ahinco busca y allega a su pérdida causa, logrará torcer el recto juicio de la digna Comisión del Congreso"*. Pel seu cantó, Moret pregà al Marqués de Taverge, president de la dita Comissió que es fes justícia a Toda.

Com expliquem en el capítol segon, aquesta acta, per tant, va ser a punt de ser declarada greu per la Comissió d'Actes del Congrés de Diputats. Les irregularitats es van cometre en les dues seccions del districte segon. Si consideréssim l'escrutini falsejat, la ciutat s'hauria desmarcat respecte del districte i hagués triomfat el candidat perdedor per una diferència de 647 vots. Certament, aquests comicis foren molt renyits i el procés de designació dels candidat antiregionalista va ser especialment enrevessat. Tant liberals com republicans proposaven el seu propi candidat i al final se'n consensuà un que era de la confiança d'aquests i dels conservadors, Francisco Toda y Nuño de la Rosa. Al mateix temps es donava la coincidència que era un amic polític del republicà i exalcalde Francesc Llatjós i Perramon.

Francisco Toda va culpabilitzar l'alcalde regionalista Pere Armengou d'haver manipulat aquelles actes en compliment de les ordres de Soler i March i li va interposar una querella criminal. Per la seva banda, els regionalistes acusaren els presidents de les meses d'aquelles dues seccions d'haver-se apoderat dels plecs que contenien els resultats dels sufragis i d'haver-los lliurat a l'Ajuntament fora del termini legal establert. Foren acusacions creuades que es posaren de manifest en les discussions de la Comissió d'Actes del Congrés de Diputats, però aquesta, malgrat

⁷⁸ Vid tota la documentació presentada a la Comissió d'Actes del Congrés per Francisco Toda i Leonci Soler, on al.legaren amb arguments diversos la falsificació d'aquelles actes (A.C.D., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 120, exp. 1). Vegeu també el discurs d'Emili Junoy al Congrés de Diputats sobre la discussió de l'acta de Manresa, en el qual afirmà que tant Toda com Soler havien falsificat documents públics, i que per aquest motiu es decantava per la declaració de gravetat, però com que no volia deixar sense representació parlamentària al districte s'abstenia (discurs reproduït a *El Diario de Avisos*, 21-XI-1905). També la relació dels fets a *Manresa. Las actas discutidas son las correspondientes a las Secciones 1ª y 2ª del Distrito 2º de la ciudad de Manresa*, Manresa, Imp. Vives, 1905.

les insistents pressions de l'entorn de Toda, declarà com a vàlida l'acta del districte de Manresa ⁷⁹.

Joaquim Sarret, expectador dels fets perquè es trobava en la mesa electoral de la primera secció del districte segon, afirmava el mateix dia de les eleccions que *“els lliberals demòcrates y socialistas que veuen perduda la victòria han tramut un escàndol y á més de forsar la elecció dels pobles han fet de les seves en Manresa quedantse les actes en dos colegis que son el Districte segon, primera y segona secció presidida respectivament per Jaume Ristol y Eloy Torras quins se han guanyat el despreci de tota la gent de orde”* ⁸⁰. Ambdós eren tinents d'alcalde i foren acusats d'haver retingut dues actes electorals ja que no les havien presentat a temps tal com la llei prescrivia. El cronista manresà va estar molt a l'aguait del desenllaç d'aquest assumpte. Per això, va assistir a la sessió d'escrutini que es va celebrar el dia 14 de setembre i explicaria en les seves memòries que els secretaris escrutadors de les meses polèmiques havien presentat una acta *“en la que hi havia falsejat el número de vots que han raspat ingeniosament y el candidat D. Leonci Soler en el acte ha presentat una denuncia formulada al tribunal per haverli sigut robats uns quants cents vots”* ⁸¹. Finalment el magistrat que presidia l'acte va donar per bones les actes que presentaria aquest candidat, per la qual cosa va resultar proclamat diputat.

El cas és que el Magistrat del Suprem, Francisco Toda, en defensa del seu fill, va sofrir una terrible vexació, humiliació impensable durant els anys en què es presentava com a candidat ministerial pel districte de Manresa. El caciquisme es recolzava en l'oposició al regionalisme manresà, i s'infiltrava per allà on podia, amb l'animositat de recuperar un espai social i polític que des de feia alguns anys estava monopolitzat pel catalanisme. El disputar-se una acta en condicions de relativa legalitat -adaptada a les directrius polítiques del grup que presidia l'Ajuntament- i en un medi urbà molt polititzat, resultava en certa manera incòmode a aquells cacics acostumats a infringir sistemàticament la llei en benefici propi.

Les trampes electorals eren difícils de cometre, i si s'efectuaven, solien revestir formes molt sofisticades, fins al punt que la seva detecció a efectes legals esdevenia pràcticament impossible. Aquest n'és un exponent: la Comissió d'Actes no trobà cap argument legal per invalidar aquestes eleccions. Als tripijocs caciquils, el regionalisme

⁷⁹ Vegeu la documentació continguda al lligall 102 de la secció F de l'Arxiu La Cierva.

⁸⁰ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemérides 1898-1916*, op. cit., pp. 23 v i 24.

⁸¹ *Ibidem*, pp. 25 v i 26.

devia respondre amb la mateixa moneda, si bé, a diferència del vell caciquisme, aquest darrer actuava amb una certa legitimació dels seus actes de naturalesa caciquil, encara que fos, per respectar, irònicament, la voluntat del cos electoral, o almenys, la que creien que tenia. En definitiva, aquesta victòria enfortí de valent al regionalisme manresà, i, en bona part, l'èxit es devia a Soler i March, polític hàbil que havia après ràpidament a moure's dins les xarxes caciquils. Els regidors processats, amics polítics de Llatjós, van ser finalment processats pel jutge instructor de Manresa, cosa que va afavorir de forma determinant la votació de la comissió d'actes i l'adjudicació de l'escó a Soler i March ⁸². Al seu favor, els partidaris de Soler comptaven amb l'amistat del jutge municipal suplent, Josep Rosal i Esteve, membre d'una important família carlina de la ciutat, i futur alcalde de la Dictadura, que coincidia ser l'instructor del cas. No obstant això, el judici oral i la vista no se celebrarien fins al 20 de novembre de 1907 en l'Audiència Provincial de Barcelona. Els processats van aconseguir el perdó dels seus acusadors, és a dir, de Soler i March i Pere Armengou, fet que va ser decisiu a l'hora de dictar la sentència que va ser absolutòria.

Els carlins compartiren l'èxit amb el mateix abandonament que els catòlics regionalistes, perquè havien lluitat per les mateixes idees que categòricament el nouvingut portaveu de la Joventut Carlista, *L'Amich del Poble*, aparegut l'agost de 1905, es feia seves, tot defensant-se de les acusacions d'anticatalanistes a què havien estat sotmesos ⁸³. Els carlins contribuïren poderosament a enaltir la figura de Soler mitjançant la propaganda periòdica, i l'oratòria en mítings que expressament organitzava als salons de l'entitat *Siglo XX*, presidits pel diputat provincial i cap de la Junta de districte, Joan Pelfort. I també celebraren conjuntament amb les entitats catòliques, la *Lliga Regional*, l'*Associació Obrera Catalanista*, i el *Gremi d'Agricultors*, la renovada victòria de Soler, triomf que va estar exageradament remarcat, perquè al capdavant es tractava d'una majoria molt reduïda, limitada a un centenar de vots a la ciutat de Manresa.

Contràriament, els republicans que havien apel·lat als liberals, demòcrates, obrers i lliurepensadors per tal de fer front al candidat regionalista, l'anomenat "*el non*

⁸² Joaquim Sarret va ser un testimoni d'excepció perquè va ser cirdat a declarar en la instrucció del sumari.

⁸³ "...No hi ha a Catalunya un sol carlí que no sia regionalista ¡Si el dia que'l carlisme borrhés de sa bandera las llibertats regionals seria l'últim de la seva existencia! ¡Si d'axo y per axo viu! ¡Si en la guerra civil passada no defensavem també els drets de Carles VII era perquè aquest representava, era símbol de nostras llibertats, de nostras furs ..." (L'*Amich del Poble*, 30-IX-1905).

plus ultra de la reacció"⁸⁴, atribuïren la victòria del primer al funcionament de rodes falses d'electors, i a la coacció dels patrons sobre els obrers, de propietaris rurals sobre arrendataris, i a l'activitat dels "*púlpitos, los confesionarios, cartitas místicas, misivas, amenazas de todas clases*"⁸⁵. Tampoc la presentació de la candidatura de Nicolás Salmeron pel mecanisme d'acumulació de vots no havia servit de gran cosa. Els resultats globals d'aquestes eleccions a Catalunya van palesar un avenç important dels escons antidinàstics, cosa que diferencià amb distància el comportament electoral d'aquesta de la resta de l'Estat⁸⁶.

Amb l'alcaldia perduda, els republicans manresans, de nou dividits, ja que Francesc Llatjós, en connivència amb el *Comité Liberal Democrático de Manresa* intrigà per a desbancar al seu etern rival, Maurici Fius, concorregueren a les eleccions municipals que tindrien lloc el 12 de novembre de 1905, atiant la bandera de la participació electoral. El retraïment de l'electorat els podia ser molt perjudicial ja que no es presentaven units a la palestra electoral. Els regionalistes continuaren insistint sobre el caràcter exclusivament administratiu dels comicis municipals, però també justificaren que calia fer "*política*" per a fer triomfar els seus ideals. Els carlins, com era ja habitual, comminaren als electors a fer ús del dret de sufragi i a vetllar per la sinceritat dels comicis. En total calia cobrir 12 regidories, dos pels districtes primer, segon i tercer, respectivament, i tres per als districtes quart i cinquè.

El sorteig dels regidors sortints que va tenir lloc en el ple municipal de l'1 de novembre ja va constituir una sessió accidentada perquè els dos bàndols municipals no es posaven d'acord sobre el procediment de dur a terme la votació, si mitjançant boles i bombo, com ho demanava el grup de Fius, o a través d'una urna. El públic, que seguia el desenvolupament de la sessió, "*alborotado hizo ademán de invadir el estrado y la Presidencia en vista de que no eran atendidas sus amonestaciones y las advertencias de que si continuaba el desorden mandarí despejar el salón*"⁸⁷. Cosa que va dur a terme, de manera que la votació de les vacants es va efectuar sense públic al davant, de la qual cosa van protestar els republicans, i utilitzant el bombo, tal com ho demanaven els fiiistes.

⁸⁴ *La Montaña Republicana*, 5-VIII-1905.

⁸⁵ *La Montaña Republicana*, 16-IX-1905.

⁸⁶ Dels 44 escons catalans, 26 foren dinàstics i 18 antidinàstics (Font: Balcells, Culla, Mir, op. cit, p.113).

⁸⁷ Sessió del ple municipal de l'1 de novembre de 1905 a *Llibre d'Actes Municipals, 28-IX-1904 - 4-VII-1906* (A.H.C.M.), pp. 126-126 v.

Els republicans presentaven un programa municipal força elaborat, on s'insistia sobre la urbanització de la ciutat, el sanejament, la protecció a les classes desvalgudes i el foment de la cultura. Aquest programa va ser exposat per Fius i Palà al míting electoral que va tenir lloc al Centre Republicà, on, a més a més, hi participaren Ramon Trulls, de la Junta Municipal Republicana, Josep Golet, vocal de la Junta Local de Reformes Socials, i Llorenç Tardà, membre de la junta directiva de l'Ateneu Manresà de la Classe Obrera. Els regionalistes, que de nou concorrien a les eleccions apadrinant una candidatura administrativa, continuaren vindicant l'emancipació política de Manresa respecte de la tutela del Govern, la necessitat de consolidar els seus ideals i d'extirpar els "*vivadors d'ofici*" de la corporació municipal, embolcallant aquest discurs amb un vel vague d'invocació al progrés material de la ciutat ⁸⁸.

L'opinió conservadora i catalanista cada vegada veia més clar l'enfrontament que dividia la ciutat en dos blocs polítics clarament configurats, l'un, el d'ordre i de la recta administració, i l'altre el dels republicans, moguts, segons aquesta òptica, per l'ambició i afany de poder. Al parer de Joaquim Sarret, que personifica la visió dels regionalistes, el bàndol republicà presentava uns candidats que eren els "*mateixos que un dia varen votar que'es tragués l'imatge del Sagrat Cor de Jesús de Casa la ciutat; els mateixos que han votat per que l'Ajuntament suprimís del Pressupost les quantitats destinades a funcions religioses y de beneficència que tot el poble honrat ha mantingut y vol mantenir. Son els mateixos individus que en les eleccions de Diputat ultimament celebrades varen falsificar y robar les actes verdaderas*" ⁸⁹. Com podem observar, la politització estava servida.

De les 12 vacants que calia cobrir, sortiren pel districte primer, l'advocat catalanista Sants Yellestich i el republicà, Josep Defís; el carlí Celestí Martí i Firmat, i el republicà Ramon Trulls pel segon; l'independent Joan Esquius i el republicà Tomàs Dalmau pel tercer; els independents Vicenç F. Gabriel i Maurici Algué, i el republicà Francesc Llatjós pel quart; i, finalment, el carlí Joan Tarrats, l'integrista Atanasi Perramon i el federal Pau Prat Casanovas pel districte cinquè. Els republicans perdien així novament les majories, i la candidatura administrativa s'endua set regidories. Aquests regidors foren proclamats no sense etzibar protestes en la sessió de la Junta

⁸⁸ *El Diario de Avisos*, 6-XI-1905.

⁸⁹ Joaquim Sarret, *Efemérides, 1898-1916*, op. cit., p. 30.

d'Escrutini, malgrat que dels deu col.legis electorals, set havien estaven presidits pels republicans ⁹⁰.

Un cop finalitzats els comicis municipals, la gran qüestió que es plantejà era si l'alcalde Pere Armengou romandria o no en l'alcaldia. Com que el Govern havia de renovar-ne el nomenament, les fraccions polítiques es mobilitzaren per a obtenir el favor governamental en benefici dels respectius candidats proposats. Soler i March recordà a Maura la conveniència de mantenir a Armengou, de qui li recordà, de passada, que no era regionalista ⁹¹. En aquest sentit, també s'expressà el president del *Comitè de Defensa Social*, Fermí Roca i Coma, i els diputats provincials, Joan Pelfort i Ignasi de L. March i Batlles al Ministre de Governació. Roca assenyalà que Armengou era "*un firme amante de la instituciones de la patria y monarquía española, y atento siempre a los intereses del Gobierno*" ⁹².

Mentre, pel seu cantó, Francesc Llatjós i Maurici Fius intrigaven per recuperar l'alcaldia fos com fos abans de la constitució l'1 de gener del nou cartipàs municipal. Armengou no va dubtar a portar als tribunals al diari *La Montaña Republicana* perquè havia insultat la seva persona tractant-lo de separatista en un article que especulava que havia redactat el mateix Fius i Palà ⁹³. Respecte de Llatjós, aquest, desesperat, "*enviava telegrames á Morayta, Canalejas, López Domínguez a fi de destorbar el nomenament de'n Fius*" ⁹⁴. Tot va ser en va, perquè Armengou revalidava l'alcaldia el mateix 31 de desembre. En la sessió del ple municipal de l'1 de gener de 1906, Armengou, en el seu discurs d'obertura, reiterava la necessitat d'exigir un monument en record dels herois manresans de les batalles del Bruc, i tornava a posar de relleu la necessitat de tenir curs de la instrucció, i de la resta de les branques administratives ⁹⁵.

⁹⁰ Els regidors republicans ja havien protestat al Governador civil sobre una pretesa arbitrariedad comesa en el sorteig per determinar els regidors cessants (A.H.C.M, Lligall 19).

⁹¹ Carta de Soler i March a Antonio Maura, 19-XII-1905 (Fundación Antonio Maura, Lligall 102).

⁹² Fermí Roca i Coma al Ministre de Governació, 27-XII-1905 (A.H.N., Governació-sèrie A, Lligall 9, exp.27).

⁹³ Carta de Pere Armengou a Soler i March, 5-XII-1905 (7.1 Arm 51, Arxiu de Leonci Soler i March).

⁹⁴ Carta de Pere Armengou a Soler i March, 29-XII-1905 (7.1 Arm 52, Arxiu Leonci Soler i March).

⁹⁵ Sessió del ple municipal de l'1 de gener de 1906 al *Llibre d'Actes Municipals, 1904-1906, op. cit.*, p. 132.

6.2.1. L'experiència solidària (1906-1909): les eleccions generals de 1907 i les eleccions municipals de maig de 1909.

El moviment de Solidaritat Catalana que mobilitzà l'electorat català entorn de les reivindicacions catalanistes s'originà arran dels incidents dels setmanari satíric *Cu-Cut* per haver publicat una caricatura al·lusiva al "*banquet de la victòria*" que els regionalistes celebraren la nit del 25 de novembre, al·lusió que provocà la irritació de l'exèrcit, i l'ascens de les ires anticatalanistes que quallaren en la destrossa de la redacció d'aquest setmanari. Immediatament foren suspeses les garanties constitucionals, i va caure estrepitosament el govern de Montero Ríos, qui fou substituït pel també liberal Segismundo Moret, disposat a promoure el projecte de la Llei de Jurisdiccions, amb la qual tota ofensa a a la pàtria seria castigada i jutjada per tribunals militars. En contra d'aquesta llei s'organitzà un vast moviment que aplegava sectors políticament i ideològica heterogenis, des de regionalistes, a republicans unionistes i federals, passant pels tradicionalistes. Solament es van declarar antisolidaris els republicans lerrouxistes i els dinàstics ⁹⁶. L'aliança solidària va ser encapçalada per la Lliga Regionalista, partit que, d'entre d'altres actuacions, va promoure una subscripció per finançar la campanya, que va comptar amb la publicació d'un número extraordinari de la *Veü de Catalunya*, en el qual va participar Soler i March l'abril de 1907.

Efectivament, la Solidaritat Catalana vingué a transformar la corelació de forces polítiques existents al Principat, si bé, pel que respecta a Manresa, confirmà la trajectòria política iniciada uns anys abans. La Solidaritat provocà i consumà dins el moviment republicà local, però, la principal escissió que experimentà en aquests anys, la que donà l'origen a la fundació del *Centre Nacionalista Republicà* l'any 1908. Mentalitzats per les conseqüències nefastes que el moviment solidari podia originar, els republicans manresans, esperaren amb entusiasme l'arribada de Lerroux a Manresa a principi de setembre de 1906 ⁹⁷. El diari *La Montaña Republicana* exhortava la presència del polític republicà quan afirmava: "*Venga Lerroux en hora buena, a exponernos con el alma en los labios su Evangelio; venga Lerroux a disipar la nube solidaria que en mal hora nubló el cielo republicano; venga Lerroux y alto y*

⁹⁶ Vid. J. Camps i Arboix.: *Història de la Solidaritat Catalana*, Barcelona: Ed. Destino, 1970. Per a un seguiment general i la participació específica de Leonci Soler i March en el moviment de Solidaritat Catalana vegeu de nou Pilar Martínez-Ascaso, *Els inicis del catalanisme ...*, op. cit., 491-545.

⁹⁷ *La Montaña Republicana*, 29-VIII-1906.

claro diga al obrero que los elementos que fundaron la solidaridad la fundaron para la defensa catalanista y nunca para la defensa del pueblo que trabaja, calla, sufre y paga".

Així, bona part del republicanisme local es va declarar antisolidari, fins i tot el partit federal, encara que no pas la totalitat de les bases federals ⁹⁸. En el míting que se celebrà amb ocasió de la visita de Lerroux, els prohoms republicans combateren enèrgicament el moviment solidari, moviment que havia trencat el pacte que l'any 1903 havia estat l'origen del partit d'Unió Republicana ⁹⁹. No obstant això, la Lliga Regionalista anava consolidant el seu predomini al districte de Manresa.

Davant la perspectiva de les eleccions legislatives convocades pel Govern conservador de Maura per al 21 d'abril de 1907, els republicans optaren pel datista Fernando Puig i Mauri, Marquès de Santa Ana, qui, en principi, es volia presentar pel districte de Puigcerdà. Aquests prometeren al marquès que recolzarien la seva candidatura a canvi del fet que recomanés al Govern el progrés d'un recurs d'alçada que havien interposat contra el fallament de la Comissió Provincial de Barcelona que havia declarat vàlides les eleccions municipals de 1903. Novament, els republicans més dividits que mai, renunciaven a presentar candidat propi pel districte de Manresa, cosa que facilità el triomf reiterat del candidat solidari Leonci Soler i March.

Com ja avançavem en el capítol segon, les eleccions d'abril de 1907, en què la candidatura solidària va assolir 41 de les 44 actes catalanes, a la ciutat de Manresa no van suposar un augment important de la participació ¹⁰⁰. Leonci Soler i March guanyà per una esclatant majoria enfront el seu rival, Ferran Puig, Marquès de Santa Anna, important propietari de la vila de Puigcerdà, a qui els republicans i dinàstics donaven ple recolzament.

Uns i altres van pressionar per tal que el Govern suspengués l'ajuntament carlo-regionalista presidit per Pere Armengou. Soler i March davant d'aquest abús va

⁹⁸ Sobre les conseqüències del moviment de Solidaritat Catalana en l'organització republicana del districte, remetem al lector al corresponent apartat on tractem el republicanisme en global.

⁹⁹ Aquest míting s'havia de celebrar al Teatre Conservatori, però sembla que l'alcalde Pere Armengou el va prohibir.

¹⁰⁰ A Catalunya, la candidatura solidària va presentar en la província de Barcelona Eduard Calvet pel districte d'Arenys de Mar, Francesc Pi i Arsuaga pel de Sabadell, Josep Zulueta i Gomis al de Vilafranca del Penedès, Lluís Ferrer-Vidal i Soler al de Castellterçol, Leonci Soler i March al de Manresa, Trinitat Rius i Torres al de Mataró, i Josep Bertran i Musitu al de Vilanova i la Geltrú. En la província de Tarragona, Manuel Raventós pel districte de Valls-Montblanc, Jaume Carner i Romeu, pel del Vendrell. En la província de Lleida, Joan Moles i Ormella pel districte de Lleida, Josep Llari i Areny, pel de la Seu d'Urgell, Pere Milà i Camps al de Solsona, i Francesc Macià al de les Borges Blanques. Finalment, en la província de Girona, Eusebi Corominas pel districte de Girona, Joaquim Salvatella pel de Figueres, Pere Llosa i Badia pel d'Olot, Eusebi Bertrand i Serra pel de Puigcerdà, i Joan Ventosa i Calvell pel de Santa Coloma de Farners.

reaccionar iradament i va tornar a insistir, en una carta adreçada al Ministre de Governació, Juan de La Cierva, que ell comptava amb la majoria veritable del districte i que defensava els principis socialment conservadors. A més a més, Soler li recordaria que l'alcalde de Manresa, Pere Armengou i Manso, "*es conservador y el Ayuntamiento que preside no debe un céntimo al Estado y a la provincia, mereciendo la confianza de todo el elemento de orden*". Tota vegada que afegia que "*es inverosímil que se entregue aquella ciudad y comarca a los enemigos de la Monarquía, de la Religión y del orden social*". Igualment assenyalava que el marquès de Santa Ana no estava ben aconsellat i que els republicans li oferien el seu suport amb la finalitat d'apoderar-se de l'ajuntament ¹⁰¹.

Regionalistes i carlins es van abocar a una lluita febrosa, envalentonats per l'aliança solidària que s'havia forjat a nivell català. Estaven molt esperançats pel fet que s'anava a "*emprendre una campanya ferma, entusiasta, febril (...) a promoure potser la mes fonda de quantes agitacions de caracter polític s'hagin lograt promoure a Catalunya, en els temps moderns*" ¹⁰². Durant el mes anterior al dia de la votació, el rotatiu regionalista *El Pla de Bages* destacà freqüentment l'abast del moviment solidari, que era vist com a una gran manifestació cívica del poble català. Mentrestant, els carlins tenien cura de convèncer a aquells sectors catòlics que es mostraven encara recelosos del nacionalisme. El mateix cronista de la ciutat, Joaquim Sarret i Arbó, que personificava l'aliniament polític dels sectors catòlics anotava en el seu quadern que "*al veurer l'actitut dels diputats catalans de tots partits y les raons que aquestos exposen en el Congrès, alguns enemichs de Catalunya que's creyam que tot era separatisme, ya ho veuen d'un altre color y diuen esser necessari prendre mides de conciliació a favor dels catalans*" ¹⁰³.

Es va lluitar amb la confiança plena en la victòria, ja que no es temia una oposició ferma, per bé que se la desqualificava. I amb raó, atès que els republicans solidaris del districte de Manresa s'indignaren davant de la candidatura del marquès, quan ells eren partidaris del retraïment, vist com es presentava la lluita en aquest districte ¹⁰⁴. Els regionalistes, com era d'esperar, estimularen la seva propaganda electoral d'una forma maniquea, oposant solidaris a antisolidaris, i catalans a

¹⁰¹ Carta de Leonci Soler i March a Juan de La Cierva del 18 de març de 1907, Arxiu La Cierva, secció G, 1ª part, caixa 7. He d'agrair l'amabilitat de l'historiador Rafael Zurita a facilitar-me aquesta documentació.

¹⁰² *El Pla de Bages*, 30-III-1907.

¹⁰³ Joaquim Sarret i Arbó, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., p. 37.

¹⁰⁴ Vegeu a propòsit *La Publicidad*, 17-IV-1907.

anticatalans. Com resava un pasquí electoral que demanava el vot per a Leonci Soler i March, "*els qui's deyen republicans han trait la república, presentant un candidat monàrquic; els qui's deyen demòcrates han trait la democràcia, presentant un aristòcrata; els qui's deyen revolucionaris s'han tornat manos anyells, fent el joc dels conservadors den Maura; els qui's deyen anticlericals han enganyat la seva gent, apoyant el candidat d'un govern al que ells metexos titllen de reaccionari (...)*"¹⁰⁵. La conjuntura els era plenament favorable, cosa que es plasmà en una votació majoritària en favor del candidat solidari¹⁰⁶. La participació electoral fou del 52,52%, una de les més baixes enregistrades entre 1901 i 1923 al districte. Tot i així, Soler guanyà vots en termes absoluts, i es beneficià del retraïment de les masses republicanes que s'abstingueren d'anar a les urnes per causa del confusionisme imperant¹⁰⁷. Les consignes a favor de la participació electoral i la concessió del vot a la candidatura de Solidaritat catalana havien tingut força impacte. No en va es cominava a votar en tant que era el primer deure d'un bon ciutadà, o qui no donava el seu vot no imposaria mai la seva voluntat¹⁰⁸. L'èxit de la candidatura solidària fou total a Catalunya on assolí 41 actes.

Sota el govern conservador de Antonio Maura, es discutí el projecte de Llei d'Administració local, concebut en bona mesura per esmorteir les aspiracions autonomistes i de descentralització administrativa dels solidaris. Això, juntament amb l'aprovació d'una nova llei electoral l'any 1907 foren les causes per les quals s'ajornaren les eleccions locals, tant per diputats provincials, com per regidors. Així, arribem a la convocatòria de les eleccions municipals del mes de maig de 1909, agafant de ple l'etapa de davallada del moviment de Solidaritat Catalana.

L'èxit solidari contribuí a reforçar la consolidació dels regionalistes a Manresa, que al llarg de 1908 capitalitzaren políticament i ideològicament les festes en commemoració del centenari de les batalles del Bruc. A aquest respecte, Soler i March va intervenir en la concessió d'una subvenció estatal per a la construcció d'un

¹⁰⁵ *Electors A votar*. A continuació s'afegia que "*els qui's deyen patriotas, traexen la patria entrebancant els ideals salvadors de Catalunya; els qui's deyen tolerants no s'hi troven be dintre l'estreta abrassada de germanor solidaria de tots els fills de la terra*". Aquesta al·locució també va ser reproduïda a *El Pla de Bages*, 17-IV-1907.

¹⁰⁶ Soler i March = 5880; Fernando Puig Mauri = 889; Pablo Iglesias = 9; Luis Viadiu = 5; Maurici Fius = 2; Martí Serra = 2; Nicolás Salmerón = 2; Agustín Ezequiel = 2 (Font: A.C.D., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 121, exp. 8).

¹⁰⁷ Segons *El Pla de Bages*, (22-IV-1907), Soler guanyà a Manresa 514 vots, i en tot el districte, 2105.

¹⁰⁸ ¡*Elector, vé a votar!*. Manresa, abril de 1907, Manresa, Estampa de Sant Josep, 1907.

Grup Escolar (que posteriorment es convertí en un institut de segona ensenyança) ¹⁰⁹. L'any 1909 començaria, però, amb l'absència de Pere Armengou al capdavant de l'alcaldia manresana, perquè s'havia vist obligat a separar-se'n per motius de salut. El 7 de febrer moriria. El 4 de gener de 1909 el primer tinent d'alcalde, fabricant i destacat polític carlí, Joaquim Gomis i Cornet, era l'alcalde accidental. En la sessió municipal celebrada aquest mateix dia, Gomis es congratulava de la disciplina i harmonia que havia caracteritzat la majoria consistorial després de cinc anys ininterromputs de govern. Una estabilitat que havia d'omplir de satisfacció a tots els regidors, "*no solo porque tal hecho significa un notable mejoramiento de las costumbres públicas toda vez que ha determinado la cesación de la corruptela tan arraigada de los Ayuntamientos políticos y de duración efímera, imposibilitados en absoluto de llevar a cabo obra alguna provechosa*" ¹¹⁰.

Els comicis municipals del 2 de maig de 1909 es van caracteritzar, d'una banda, per la vigència de la nova llei electoral que introduïa, la novetat, per cert, molt ben rebuda per les agrupacions polítiques locals, del vot obligatori, i, de l'altra, l'estrena electoral del Centre Nacionalista Republicà. En total es van proclamar 39 candidats, 8 pels districtes primer, segon, quart i cinquè, i, 7 pel districte tercer, d'entre els quals l'electorat havia d'escollir els regidors que havien de cobrir en aquesta ocasió 13 vacants. La conjuntura també potenciaria la presentació de candidats independents com és el cas d'Àngel Amat i Tenes pel districte tercer ¹¹¹. La introducció del vot obligatori estimulà als centres polítics a elaborar amb més sofisticació les seves respectives candidatures, i sobretot el nouat CNR ¹¹². *EL Diario de Avisos*, que va exercir d'òrgan de difusió d'aquest centre, va alabar la forma com aquest va elegir els candidats, ja que la candidatura amb què concorria als comicis va ser minuciosament confeccionada, i els seus homes elegits pels electors de cada districte. Trenta persones signaren la candidatura del CNR, i recomanaren que es votés íntegrament, tot considerant-se els elements democràtics de Solidaritat

¹⁰⁹ Sobre les gestions realitzades per Leonxi Soler i March en relació amb el Grup Escolar, vegeu Pilar Martínez-Ascaso, *Els inicis del catalanisme polític ...*, op. cit.

¹¹⁰ Sessió del ple municipal del 4 de gener de 1909 al *Libro de Acuerdos Municipals 1-VII-1908 - 22-XI-1909*, p. 75.

¹¹¹ Varios electores del Distrito, *Electores del distrito tercero*, Manresa, Abril de 1909, Manresa, Imp. Esparbé, 1909.

¹¹² La Llei preveia un seguit de sancions per al no compliment d'aquest precepte, com era un recàrrec del 2% a la contribució que es pagava a l'Estat, i si es tractava d'un funcionari, se li rebaixaria un 1% del sou.

Catalana ¹¹³. En el manifest que presentà a l'opinió pública, el CNR defensava la seva candidatura, destacant el procediment democràtic emprat per a la proclamació de candidats així:

"Aquests homes no han sigut pas cercats entre els polítics de professió, ni únicament entre'ls resclosos murs de l'entitat que'ls patrocina, sino que s'han ullat dintre l'esclatant esplendor de la multitud, fills lilegítims del poble, encarnació viventa de los diversos estaments, professions, indústries, arts y oficis, com es manmanet de democràcia, ratificada la llur designació pels matexos electors de cada districte convocats a l'efecte (...)" ¹¹⁴.

Tanmateix, eren mostraven contraris a organitzar solidaritats locals perquè entenien que aquestes podrien lesionar els interessos de la Solidaritat Catalana que era la important. Igualment justificaven el perquè concorrien en solitari a aquests comicis. Manifestaven així que podien haver-se aliat amb els regionalistes si haguessin estat organitzats, o bé amb els antics republicans de la Unió, si hi hagués hagut algun grup organitzat. Afegien que *"hem entès que no debíem anar coaligats amb els carlins, pol oposit á nostres aspiracions"* ¹¹⁵.

La coalició carlo-regionalista aprofità de valent els èxits solidaris, només que a Manresa la Solidaritat es presentaria com a la representant de l'antiga concòrdia que abans de 1907 ja unia els elements d'ordre, i que nomenaren *Solidaritat Manresana*. Sobre aquesta unió d'efectius, s'afirmà que aquesta candidatura *"subsistex y subsistira per molt temps, puig han reforsat les seves files elements nous d'una influència positiva a n'el poble"* ¹¹⁶. Centraren la campanya en l'abast d'aquesta solidaritat, i en les grans possibilitats que oferia l'obligatorietat del vot de cara a la mobilització de les masses neutres, que havien estaven mancades, segons el seu parer, de tot valor cívic perquè no exercien el dret de sufragi.

Aquesta candidatura solidària municipal era representativa dels gremis, entitats econòmiques i societats patriòtiques, a qui els elements regionalistes havien acudit de nou. Necessitaven del concurs de les classes productores, de les quals cercaven suport a fi de donar a entendre que la solidaritat a Manresa no s'havia desfet, i que aquesta era anterior a la de 1907. En realitat, la convergència dels elements solidaris a la ciutat es va veure seriosament afectada pel trencament del moviment, trencament

¹¹³ Vegeu la circular de 26 d'abril de 1909, publicada a *El Diario de Avisos*, 28-IV-1909.

¹¹⁴ *El Diario de Avisos*, 28-IV-1909.

¹¹⁵ "Solidaritat Catalana" a la *Fulla electoral del Centre Nacionalista Republicà*, nº 2, 29-IV-1909.

¹¹⁶ *El Pla de Bages*, 23-IV-1909.

que havia estat evitat per Soler i March. Per això, no fou estrany que se sol·licités l'ajut de les forces econòmiques, i, en certa mesura, s'intentés de repetir l'experiència mobilitzadora de 1901. Es recordava també a l'electorat que Manresa era un dels primeres indrets catalans on es va trencar el domini caciquil, qüestió que els calia emfasitzar en el context de davallada del moviment solidari.

Fruit de la deserció dels elements més radicalitzats que passaren a integrar les files del republicanisme nacionalista, els regionalistes insistiren a presentar la seva candidatura com la més genuïnament democràtica perquè *"ha abarcat a tots els elements manresans de bona voluntat, ha procedit ab entera neutralitat, ab tot esprit d'escola, tendencia de grupo, interes de cassino, actuant en principi y ab un medi purament democratic"* ¹¹⁷. Amb el benentès que es tractava d'una coalició suprapartidista que intentava de rendibilitzar el màxim la conjuntura solidària, i s'esforçava per convèncer a l'electorat de la seva superioritat enfront de la candidatura del CNR.

La clau de volta de la propaganda d'Unió Republicana va radicar en la denúncia de l'augment de la pressió fiscal i en la creació de nous impostos que les administracions dretanes havien realitzat des de 1904, cosa que no s'havia materialitzat en millores materials sinó en endeutament. Fius i Palà i la seva candidatura proposava aprofundir en *"los tres ramos más importantes de toda gestión administrativa como son, Instrucción, Beneficencia y Sanidad, base y fundamento de todo progreso y adelanto de los pueblos cultos"*. Al parer d'aquest advocat, no era suficient per a merèixer la confiança del cos electoral demanar el vot en nom de Déu i de la pàtria com ho feien els *"carlistas, nocedalistas y fabricantes"*, ni en nom de Catalunya, com així ho sol·licitava el Centre Nacionalista Republicà. Segons ell, abans que les paraules, havien de tenir força els fets i les promeses ¹¹⁸. Com, per exemple, la promesa d'una pensió de jubilació que l'ajuntament garantiria als treballadors més grans de 60 anys.

Els tradicionalistes, tot aprofitant els beneficis electorals que els havia comportat l'experiència solidària, decidiren de recomanar la candidatura de *Solidaritat Manresana* que havien contribuït directament a elaborar, i es mostraren reticents a

¹¹⁷ *El Pla de Bages*, 29-IV-1907.

¹¹⁸ M. Fius y Palá, *Manresanos*, Manresa, 30 de Abril de 1909, Manresa, Imp. Comercio, 1909.

lluitar en solitari ¹¹⁹. Pel que sembla, no havien estat motiu de discòrdia en l'elaboració de la candidatura, sinó al contrari, hom els havia afavorit, en detriment dels components liberals i democràtics que havien combregat des d'un principi amb el catalanisme polític. Aquest fet obligà als regionalistes a definir la seva concepció política sobre el nacionalisme, que entenien com a un ampli moviment interclassista i ideològicament inocu ¹²⁰.

Els republicans de la Unió, enfront de l'embestida solidària, van creure que havia arribat l'hora de cohesionar-se realment, per bé que la iniciativa de consolidar una plataforma electoral l'any anterior, *Bloque Liberal*, havia fracassat estrepitosament a causa de la lluita permanent que es debatia entre Fius i Llatjós pel lideratge del republicanisme manresà. Presentaren dues candidatures, la d'Unió Republicana i la de *Fraternidad Republicana*, composta per tres candidats i encapçalada per Francesc Llatjós. A aquest darrer, però, li va sortir una candidatura opositora de caire dissident al seu propi districte, el quart. Aquesta promocionava el cafeter Josep Tarrés i l'estanquer Joan Bonhora, candidats "*independents en política y ben dependents del districte*" ¹²¹. Tots dos es queixaven amargament del fet que l'únic polític en qui confiaven, Francesc Llatjós, no havia assistit a cap sessió municipal durant l'extingida legislatura, i que era incapaç de protestar perquè li havien col·locat amb un caràcter de mofa una casella de burots just al davant de casa seva. Finalment, reclamaven el reg més freqüent dels carrers i la possibilitat que es pogués fer la matança del porc al pati de les cases particulars.

Per tant, els republicans i liberals van ser així incapaços d'elaborar una candidatura unitària, tot i haver-se redactat les bases que van originar el *Bloque Liberal*, que era una concentració de "*corporaciones, comités, centros, sociedades, gremios, y agrupaciones liberales, demócratas, republicanos, obreros y de libre examen e individuos que hayan figurado por sus ideas liberales, conservando sus respectivas organizaciones y en libertad de acción para su política peculiar*" ¹²². La

¹¹⁹ Així, el president de la *Juventut Carlista*, el fabricant Fermí Roca i Coma formava part de la comissió electoral de la candidatura de *Solidaritat Manresana*.

¹²⁰ Vegeu a propòsit l'interessant article "El nostre nacionalisme y la Solidaritat manresana", publicat a *El Pla de Bages*, 30-IV-1907, on l'articulista sostenia: "*nosaltres considerem tant autonomistas als tradicionalistes, que tenen els matexos exclusivismes y perjudicis que'ls republicans d'altres menes. Encara més, considerem als tradicionalistas, nacionalistes ab més actualitat perquè n'han sigut sempre per sobre de les contingències del temps y les circumstancies d'època*".

¹²¹ *Votants de aquest districte* (1909).

¹²² Base primera de les bases redactades per la Comissió del *Bloque Liberal*, i publicades a *La Montaña Republicana*, 15-V-1909.

Montaña Republicana situaria la campanya electoral en el terreny de la gestió municipal, criticant l'augment d'impostos que la llarga alcaldia de Pere Armengou havia comportat. També van sorgir candidatures rebels com la que va encapçalar el fuster Domènec Andreu i Gual al districte segon, candidatura molt protestada pels obrers del ram de la fusteria que el culpaven de no haver assolit la jornada de 9 hores per als oficials fusters ¹²³.

Tot i així, els republicans resultaren els vencedors d'aquests comicis municipals, obtenint 6 regidors; la candidatura de *Solidaritat Manresana*, per contra, n'obtingué un nombre igual, i el CNR solament un lloc pel districte segon ¹²⁴. Amb tot, el CNR s'estrenà a la ciutat per primera vegada amb l'elecció d'un dels seus homes, fet que fou amplament comentat per *El Diario de Avisos* en afirmar que era un partit que havia sabut atraure's l'adhesió de bona part de la joventut intel·lectual manresana ¹²⁵. Els regionalistes, pel seu cantó, assenyaleren que l'escissió protagonitzada pel CNR de les files solidàries, l'havia perjudicat, i que els republicans nacionalistes havien fracassat en la seva intenció de captar els elements lerrouxistes amb inclinacions catalanistes ¹²⁶.

Tota la premsa manresana es féu ressò de l'exceptional nivell de participació electoral assolit que se situà a l'entorn del 80%, augment propiciat per la mobilització de les masses neutres, d'aquells qui practicaven normalment el retraïment, així com de la tranquil·litat en què es van desenvolupar les eleccions, cosa que fou contemplada com a una manifestació de maduresa política. Així com tots els grups polítics s'havien beneficiat del descens de l'abstenció, incrementant el nombre absolut de vots, significativament, els republicans que es van recuperar notablement.

A Manresa, doncs, tot i volent salvar la imatge d'una solidaritat particular, la manresana, el cert és que l'escissió de l'esquerra solidària era ja una realitat. Els fets sagnants de la posteriorment anomenada *Setmana Tràgica* contribuïren a definir el reposicionament de les forces polítiques locals que el moviment solidari havia generat. Els republicans de la Unió recelaven constantment dels nacionalistes, dels quals retreien que perdien el temps concentrant les seves energies polítiques en el

¹²³ *A los obreros del Distrito 2º*, Manresa, Imp. Viñals Hnos, 1909.

¹²⁴ Josep Puigdemívol i Calmet pel Districte I; Andreu Clari i Requesens pel Districte II; Maurici Fius i Palà pel Districte III; Josep Corominas i Basons, i Jaume Lladó i Clari pel Districte IV; i, Ramon Morera i Jorba pel Districte V.

¹²⁵ *El Diario de Avisos*, 3-V-1909.

¹²⁶ *El Pla de Bages*, 3-V-1909.

sol fet de reivindicar l'autonomia de Catalunya, quan ells eren partidaris, primer de l'emancipació individual, i després de la col·lectiva. A la vetlla de l'esclat dels aldarulls de la darrera setmana de juliol de 1909, els nacionalistes republicans encara palesaven una actitud ambígua sobre quina tàctica política calia desenvolupar, tota vegada que no s'havien desmarcat totalment del moviment solidari.

6. 2. 2. La Setmana Tràgica: una explosió d'anticlericalisme

Al final del llarg Govern conservador de Maura, la crida de reservistes per anar a lluitar al Marroc desencadenà l'esclat de la vaga general revolucionària a Barcelona, i aldarulls diversos que desembocaren en la crema de felats dels consums i de convents. Seguidament, el Govern va suspendre les garanties constitucionals i decretà l'estat de guerra en la província de Barcelona. El moviment també fou secundat a Manresa, on des de feia temps es vivia una aguditzada crisi social i econòmica. Els obrers, en actitud de potesta, declararen la vaga pacífica i foren paralizats els establiments comercials. Aviat, però, es desbordaren els esdeveniments, i les comunicacions foren bloquejades (telèfon, telègraf i ferrocarril), mentre es cremaven algunes casetes dels consums i els convents de les monges caputxines, de Sant Francesc i del Sagrat Cor de Jesús. L'avalot fou sufocat amb la intervenció del Sometent, qui experimentà una important baixa, la de Joaquim Cardona, alcalde de barri, qui va esdevenir el màrtir i heroi dels sectors polítics dretans de la ciutat.

La virulència dels actes vandàlics comesos pels incendiàries de la Setmana Tràgica, de juliol de 1909, van posar al descobert un evident malestar social. La institució eclesiàstica no n'era aliena, des del moment que reproduïa la divisió classista de la societat, i accentuava així les diferències entre rics i pobres. En la ciutat de Manresa les protestes en contra de les lleves de reservistes per anar a lluitar a l'anomenada guerra del Rif van trigar dos dies a produir-se. Fins el dimecres dia 29 de juliol la població va romandre a l'expectativa dels esdeveniments que a Barcelona i d'altres ciutats catalanes s'estaven desencadenant de forma precipitada.

Sarret relata el començament dels fets amb la realització d'una manifestació pacífica i la declaració de l'atur generalitzat de fàbriques i tallers. A primera hora de la tarda del dia 29, segons el cronista, la manifestació que es feia al Passeig de Pere III

va derivar en revolta: *"Uns quants xicots ganassos de 16 á 18 anys y algunas donas bagassas desfrenades han comensat a cridar ¡Viva la República! Viva la anarquía! produintse un motí que ha anat seguint acompanyat dels homes que feyan de directors de la turba y molts de curiosos que s'adherien a la manifestació que era ab la excusa de protestar de la guerra y del envio de tropas a Melilla"* ¹²⁷.

En efecte, la vaga general va ser decretada a primera hora del matí del dia 29. Grups d'obriers van recórrer la ciutat obligant a l'atur forçós que es va generalitzar cap a les dues de la tarda. Després, un grup nombrós format per unes 200 persones aproximadament es van adreçar a les estacions del Nord i del ferrocarril de Berga per tallar tres rails i interceptar les comunicacions telegràfiques. La ciutat quedaria incomunicada. Immediatament es formaren grups més petits que es disposaren a cremar els burots dels consums repartits per la ciutat, i a saquejar la caixa de l'administració de consums de Sant Domènec. Al vespre, van ser incendiats els convents de les Caputxines al carrer de Talamanca, el del Sagrat Cor de Jesús situat al davant de la fàbrica Balcells, i el de les monges de l'Ensenyança al carrer de Campanes, el qual, a més a més, va ser saquejat.

Joaquim Sarret escriuria en les seves memòries que *"aquellas turbas de homes xicots y dones se aumentaven y els crit també anaven sent mes forts. Proveits de materias incendiarias com anaven y armats de punyals, pistolas y revolvers, varen anar furiosos cap al convent de les Caputxinas y pegaren foc á la iglesia (...) Aquells salvatjes sen anaren al convent de les Sirventes del Sagrat Cor de la plassa de Montserrat y després á la Enseñansa de San Francisco y tot ho cremaren y robaren cometent mils sacrilegis ab els Sagraris y en les imatges que ni'ls matexos dimonis haurian fet més"* ¹²⁸.

L'alcalde Joaquim Gomis recordaria que amb aquests incendis *"han perdido sus pequeños ahorros algunas mujeres pobres y han quedado huérfanas de la instrucción que en el segundo de dichos conventos recibían más de 600 niñas"* ¹²⁹. A la nit, va ser tirotejat l'edifici de l'ajuntament, i es van destruir els fanals públics de manera que la ciutat va quedar a les fosques. L'endemà va caure mort l'alcalde de barri i membre del Sometent, Joaquim Cardona, i en els diferents tirotejos va resultar

¹²⁷ Joaquim Sarret, *Efemérides, 1898-1916*, op. cit., pp. 69 i 69v i ss.

¹²⁸ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemérides, 1898-1916*, op. cit., p. 70.

¹²⁹ Sessió del ple municipal del dia 2 d'agost de 1909 al *Libro de Acuerdos Municipales 1-VII-1908 - 22-XI-1909*, p. 145 v, (A.H.C.M.).

víctima mortal un dels assaltadors i uns quants ferits. També van resultar ferits alguns bombers quan intentaven d'apagar el foc de les esglésies. La calma es va poder reestablir el dia 31, tot i que les fàbriques i tallers encara no havien tornat a la feina, cosa que farien l'endemà ¹³⁰.

El cronista de la ciutat, Joaquim Sarret i Arbós no dubtava a atribuir la responsabilitat dels incidents a la propaganda que es feia en periòdics, mítings i reunions, perquè "*molta part de aquella ataca sempre a la religió y al Estat ha de venir un dia que carregada la mina ab aquesta classe de combustible, necessàriament ha de rebentar y produir efectes desastrosos*" ¹³¹. El mateix Sarret calculava que més de la meitat dels ciutadans de Manresa eren republicans. Si bé, atribuïa la responsabilitat dels incidents als treballadors immigrants que procedents de Castellà i Aragó s'havien instal·lat a Manresa per treballar. De manera que es confirmava la tendència a buscar bocs expiatoris fora de la comunitat a la qual un pertany ¹³².

Les conseqüències polítiques, tanmateix, encara foren molt superiors a l'abast dels aldarulls, ja que es practicaren mesures repressives que van afectar les classes populars i les seves institucions d'esplai i d'instrucció. El Governador militar va decretar el tancament fins i tot del moderat Ateneu Manresà de la Classe Obrera. Naturalment, s'acusà al Centre d'Unió Republicana d'haver volgut encapçalar en un principi el moviment, si bé no se li imputà directament la culpabilitat sobre els fets ¹³³. Indirectament, sí perquè els republicans esdevingueren un cap de turc políticament molt rendible per a la dreta regionalista ¹³⁴. Ells respongueren a l'ofensiva regionalista amb l'acusació de pusil·lanimitat que demostrà l'alcalde carlí Joaquim Gomis i Cornet durant aquesta setmana. En realitat, el Governador militar va actuar una mica tard, perquè creia que l'odi de les masses només s'adreçaria als burots, però no als convents. Sembla també que aquest deoriria els precés de l'alcalde d'actuar amb immediatesa amb el concurs del Sometent.

¹³⁰ Lluís F. Toledano; G. Rubí, *Història gràfica de la Restauració. Manresa, 1875-1931*, Vol.II: *Societat, treball i política*, Manresa, Parc Edicions Selectes, 2000.

¹³¹ Joaquim Sarret, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., 68 v.

¹³² Joaquim Sarret, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., pp. 71 i 71v.

¹³³ Vegeu la relació de fets que conté l'informe que s'envià al Governador militar, a l'A.H.C.M, Lligall "Setmana Tràgica, II".

¹³⁴ Un cop aixecada la censura, l'òrgan d'expressió republicà *La Montaña Republicana*, cuità per exculpar a Fius i Palà, i desvincular-lo de la direcció del moviment. Vegeu-ne els números corresponents als dies 13, 20 i 27 de novembre de 1909.

En protesta als incendis i saquejos, l'Ajuntament presidit per Joaquim Gomis, que havia assumit l'alcaldia per designació reial l'1 de juliol, va redactar un manifest que envià al president del Consell de Ministres, on es constata que l'aldarull havia estat fruit de la introducció d'idees subversives en la classe obrera local *"desgraciadamente inculta y por esta misma razón bien predispuesta al convencimiento de su opresión"*. Molt hàbilment es desprestigiava als líders republicans, amants del desordre i incitadors de la revolta. De forma que es pregava al Govern que es prohibís per sempre la *"propaganda del crimen, la difamación de personas e institutos religiosos y las incitaciones sediciosas en la prensa como en el míting y dentro de la escuela, suprimiendo aquellas sociedades, escuelas, periódicos y elementos todos de publicidad, en las que se haga la apología de ideas atentatorias a la libertad y a los fundamentos de la sociedad"* ¹³⁵.

Aquest document va ser signat per la majoria d'entitats catòliques, comercials i industrials, per les societats patriòtiques, per les corporacions professionals, i, també pel CNR. En canvi, la minoria consistorial formada pels regidors republicans radicals s'hi van oposar enèrgicament, perquè consideraven que aquesta protesta representava les aspiracions de determinats elements polítics, però no pas els de tota la ciutat. Malgrat aquesta oposició, la proposició seria votada al ple municipal i aprovada ¹³⁶. Tampoc no seria acceptada la proposta de Maurici Fius i els seus coreligionaris d'estendre la subscripció popular que el consistori havia obert per tal d'ajudar la família del caporal assassinat a totes les víctimes sempre i quan es pogués demostrar que no havien comès cap delictes ¹³⁷. No cal menystenir que les conseqüències d'aquests esdeveniments van acabar de radicalitzar les actituds polítiques, tot exacerbant la por a la revolució en les classes d'ordre, i estimulants l'anticlericalisme per part dels elements d'esquerres.

¹³⁵ Aquesta proposició-protesta fou aprovada a final del mes d'agost de 1909. Es pot consultar a l'A.H.C.M., Lligall "Setmana Tràgica, II".

¹³⁶ La discussió de la proposició i la votació va tenir lloc en la sessió del ple municipal del 23 d'agost de 1909 al *Libro de Acuerdos Municipales 1-VII-1908 - 22-XI-1909*, pp. 153 v-154.

¹³⁷ Sessió del ple municipal del 9 d'agost de 1909 al *Libro de Acuerdos Municipales 1-VII-1908 - 22-XI-1909*.

6.3. Els nivells d'influència política s'inverteixen: la nova alcaldia republicana de Maurici Fius i Palà i la recuperació dinàstica del districte de Manresa (1910-1916).

6.3.1. L'èxit del copo regionalista en les eleccions provincials d'octubre i el triomf republicà als comicis municipals de desembre de 1909.

Les eleccions provincials convocades per al 24 d'octubre de 1909, van constituir una oportunitat per a renovar l'interès per la representació a l'ens provincial. Els regionalistes van presentar una candidatura plena, integrada pel conservador Lluís Vila i Miralles, que havia demostrat gestos d'acostament als objectius de Solidaritat Catalana, pel liberal trasvassat a les files regionalistes, Manuel Farguell i de Magarola, pel regionalista Ignasi de L. March i Batlles, i pel carlí Joan Pelfort i Cirera. Aquesta seria la candidatura que rebria la confiança dels ciutadans del districte setè, format pels partits judicials de Manresa i Berga ¹³⁸. Aquests comicis es dugueren a terme mentre romanien encara suspeses les garanties constitucionals i la censura eclipsava la premsa radical, i alguns periòdics havien estat prohibits. Els republicans nacionalistes hi concorregueren amb una candidatura de coalició, la *candidatura popular*, formada per un federal, Josep Surribas i Riera, un nacionalista, Andreu Abadal i Soldevila, i un independent, Salvador M. Miarons i Monegal, candidatura que no es pogué promocionar a causa de la censura imperant (els diaris barcelonins *El Progreso* i *El Poble Català* havien estat clausurats per ordre governamental) ¹³⁹.

El Centre Nacionalista Republicà patrocinaria aquesta candidatura davant de la intenció dels partits dretans d'anar al *copo* total en aquestes eleccions. Si bé eren conscients que aquesta candidatura no tenia en la seva totalitat “*el nostre caràcter polític*”. A més a més, sostenien que aquest era un mal menor, i pel fet de tractar-se d'unes eleccions administratives el que primava era la qualitat dels candidats que es presentaven. Així comminaven a votar íntegrament aquesta candidatura “*per la pau, pel progrés y per la tolerancia d'aquestes comarques*” ¹⁴⁰. Per la seva banda, els

¹³⁸ Lluís Vila i Miralles = 11.569; Manuel Farguell de Magarola = 10.811; Ignasi de L. March i Batlles = 9.667; Joan Pelfort i Cirera = 8.996 (Font: A.D.B., expedients Eleccions provincials, Lligall 2.669). Vegeu-ne els resultats desglossats pels districtes municipals de Manresa i pels municipis de la comarca del Bages a l'apèndix corresponent.

¹³⁹ Josep Surribas i Riera era un notari de Sallent; Andreu Abadal i Soldevila era un important fabricant de teixits i filats a Manresa i Súria; i, Salvador Maria Mirarions i Monegal era un advocat i l'alcalde vigent de la ciutat de Berga.

¹⁴⁰ *Centre Nacionalista Republicà. Comarcans de Bages, Bergadà i Castelletsol, Manresa, 22 d'Octubre 1909*, Manresa, Imp. Rubiralta, 1909.

altres republicans declaraven que si el vot no hagués estat obligatori haurien optat pel retraïment ¹⁴¹.

En realitat, els elements regionalistes havien dedicat una especial atenció a aquestes eleccions. No volien per res del món que els republicans solidaris en poguessin treure cap profit. Els interessava aconseguir la màxima representació en la corporació provincial per tal de preparar la implantació de la Mancomunitat, un cop aprovada la Llei d'administració local. Per a aquesta raó el comitè d'acció política de la Lliga Regionalista preferiria nomenar candidat un exliberal procedent del districte de Berga, Manuel Farguell de Magarola, que s'havia mostrat interessat per pertànyer a la candidatura solidària. Com explica amb tota mena de detalls Pilar Martínez-Ascaso, des de Manresa es proposava una candidatura formada per Ignasi March, Joan Pelfort i Lluís Vila, amb exclusió del seu etern rival en ocasions passades, Manuel Farguell ¹⁴².

Cambó tenia molt clar que si marginava Farguell hi havia el perill que aquest elaborés una candidatura solidària alternativa formada per carlins i republicans, tota vegada que volia assegurar l'obediència catalanista del districte de Berga en les següents eleccions generals. Preferia així marginar Lluís Vila a qui no veia un polític gaire fidel a la seva política, com posteriorment es demostraria. La intromissió directa de Francesc Cambó i de la Lliga en la confecció de la candidatura va ser mal vistos pels carlins manresans, sobretot per l'advocat Joan Pelfort i Cirera que fins aleshores havia dirigit els destins del tradicionalisme al districte, i que començava a ser substituït per un altre lideratge que s'estava obrint camí, el del fabricant Joaquim Gomis i Cornet. Precisament, aquest darrer confiava a Soler i March que *"l'indisciplinat Pelfort ha pogut veurer que sense un empenyo gros, molt gros, de nosaltres que en bona part he tingut ocasió de posarhi jo mateix, anava a l'aigua"* ¹⁴³.

L'estratègia de Cambó havia estat l'encertada. La Lliga aconseguiria els quatre escons davant la incredulitat d'alguns que no confiaven que el *copo* els sortís bé. Per bé que no hem pogut localitzar la totalitat dels resultats al butlletí oficial de la província, a tenor de les dades que oferiren els regionalistes, amb una participació propera al 50% del cens, aquests van perdre a la ciutat de Manresa per tres-cents

¹⁴¹ *La Montaña Republicana*, 23-X-1909. També la proclama electoral *Candidatura popular. Comarcans de Bages, Bergadà i Castelltersol*. Manresa, 17 d'Octubre de 1909, Manresa, Imp. El Progreso, 1909.

¹⁴² Pilar Martínez-Ascaso, *Els inicis del catalanisme polític ...*, op. cit., pp. 576-580.

¹⁴³ Carta de Joaquim Gomis i Cornet a Leonci Soler i March, del 25 d'octubre de 1909 (Arxiu de Leonci Soler i March).

vots, perquè els primers havien obtingut 1500 vots, i els nacionalistes i lerrouxistes, un total de 1800. L'anàlisi electoral que feia Gomis a Soler posava al descobert que uns i altres havien perdut vots en relació amb els comicis municipals del mes de maig, cosa que assenyalava que calia estudiar per a properes ocasions.

Els comicis municipals següents estaven convocats per al 12 de desembre de 1909. A principi de juliol, el govern Maura va nomenar com a nou alcalde de Reial Ordre, el carlista Joaquíuim Gomis i Cornet, que passà a presidir un Consistori amb majoria republicana. Evidentment els republicans van veure la necessitat de reorganitzar-se, i preparar conscientment els nous comicis. Els fiuistes van proposar al ple municipal ajustar el nombre de regidors en proporció al nombre de votants, per tal d'actualitzar el cens electoral i englobar també la població flotant, molt nombrosa, que no hi estava contemplada. Proposició que seria refusada ¹⁴⁵.

Els republicans proclamaren per separat dues candidatures, l'una d'addició lerrouxista i integrada per republicans fiuistes, i que es nomenava la candidatura popular d'Unió Republicana. L'altra candidatura, *Esquerra Catalana*, aplegava els solidaris de la Unió, federals i el CNR. Sembla que es va intentar estrényer una entesa amb els republicans radicals, però no va fructificar perquè els nacionalistes volien presentar el seu candidat en règim d'exclusivitat al districte primer, cosa que els radicals no van acceptar. El trencament al si de les files republicanes s'havia materialitzat. Al costat dels nacionalistes republicans es van alinear republicans tan carismàtics com el professor Josep Defis, antic republicà possibilista, i el comerciant Jaume Ristol, veterà federal. Els radicals acusaven aquests republicans que consideraven dissidents d'haver facilitat el terreny a les dretes consistorials. Respecte als nacionalistes republicans afirmaven "*que hasta hace poco votaban como mansos corderos a favor de la reacción en las elecciones de concejales y de diputados*" ¹⁴⁶.

Els republicans fiuistes van mobilitzar tots els recursos tant organitzatius com propagandístics. Eren conscients que aquesta vegada tenien moltes més possibilitats de convertir-se en la majoria consistorial. Es van llençar a la competició electoral fent constància de la bancarrota "*de un Ayuntamiento dominado por una mayoría sectaria,*

¹⁴⁴ Fabricant de teixits de cotó, i capdavanter de la indústria elèctrica a la ciutat. Ingressà de jove a la *Juventut Carlista*, i subvencionà els rotatius carlins *L'Amich del Poble* i *Seny*. Esdevingué el líder indiscutible del carlisme manresà. Per a una major informació, consulteu la revista carlina *Seny*, del mes de gener de 1957, i sobretot l'apèndix de les biografies dels alcaldes.

¹⁴⁵ Sessió municipal del 6 de desembre de 1909 al *Libro de Acuerdos Municipales ...*, op. cit.

¹⁴⁶ *Manresanos*, Manresa, 10 de Diciembre de 1909, Manresa, Imp Comercio, 1909.

absorbente y dilapidadora que no ha reparado en aumentar todos los impuestos y en crear otros más irritantes, para gastarlos en las atenciones de la política personal que persigue" ¹⁴⁷. Es retreria també a la coalició dretana que no volgués presentar els comptes municipals, cosa que finalment acabaria fent. Criticaven el dispendi de les festes del centenari de la Guerra de la Independència celebrat el juny de 1908, així com la seva desídia a canalitzar els aldarulls de juliol de 1909.

Sobre els fets del mes de juliol, sentenciaven que "*en aquellos momentos supremos de angustia para la ciudad, ellos, sin norma de justicia, desatienden los consejos del Juez de 1ª instancia que les dá medios para prevenir el conflicto; ellos, católicos hipócritas, desoyen la voz del Archipreste que les pide se dirijan al pueblo para que no sea engañado; ellos, faltos de patriotismo, niegan su concurso al Ejército*" ¹⁴⁸. No solament els va caracteritzar una conducta negligent, sinó que a més van promoure les persecucions i empresonaments, així com la clausura de l'ateneu obrer. Al contrari, els republicans havien fet tot el possible per a contenir el moviment, si bé es van veure deseparats pel comportament pusil.lànim de l'autoritat municipal. Per aquests motius, la candidatura demòcrata, liberal i republicana es presentava davant de l'opinió pública manresana amb un programa que tenia com a prioritats la solució al problema de la vellesa, la higiene, la instrucció i la beneficència.

La candidatura d'*Esquerra Catalana*, incompleta perquè no presentava cap candidat al districte cinquè, fou promocionada pel novell òrgan de difusió del CNR, *Bages-Ciutat* ¹⁴⁹. Aquest basà la campanya entorn de la reivindicació de la llibertat i de l'autonomia de Catalunya, i de la República democràtica federal, tota vegada que en un manifest on s'apel.lava a la unió de tots els elements liberals de Manresa, exposà el seu programa municipal, que insistia a dur en la pràctica una política social renovadora ¹⁵⁰. Es manifestava com a l'esquerra moderna que pretenia de col.locar-se entre els dos extrems, el blanc o reaccionari i el roig, portagonitzat per "*elements revolucionaris (...) que voldrian la república a plasso ficso, els que encara guardan els programes del any de la picor y somnien ab en Ruiz Zorrilla y en Castelar*" ¹⁵¹. La coalició carlo-regionalista va participar en aquests comicis de nou sota una

¹⁴⁷ *Ibíd.*

¹⁴⁸ *Ibíd.*

¹⁴⁹ El primer número de *Bages Ciutat* va aparèixer el 2 de desembre de 1909. Durant tota la seva trajectòria periodística, va estar vinculat al republicanisme nacionalista. Cf. J.B. Culla; A. Duarte: *La premsa republicana*, Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990, pp. 63 i 64.

¹⁵⁰ *Bages-Ciutat*, 9-XII-1909.

¹⁵¹ *Bages-Ciutat*, 10-XII-1909.

candidatura de *Solidaritat Manresana*, integrada igualment que en les municipals de maig per tradicionalistes, integristes (catòlics) i regionalistes. S'intentaria de capitalitzar encara els fets de juliol, si bé la premsa addicta a Fius i Palà, s'havia preocupat de desmentir les acusacions fetes per *El Pla de Bages*, d'ençà que la llibertat d'expressió havia estat restaurada el mes de novembre. Ara bé, els integrants de la candidatura de solidaritat manresana presentien que se'ls acostava una derrota. Per això, van creure adient de presentar balanç de les gestions dutes a terme entre 1904 i 1909, el període d'hegemonia carlo regionalista. Tota vegada que les consignes continuaven essent les mateixes: una administració honrada i profitosa; l'imperi de la moralitat; la pau, harmonia i benestar; l'engrandiment de Manresa i la prosperitat de totes les classes socials; la protecció dels pagesos i la classe treballadora; el foment de la instrucció i la cultura popular; i, la religió, la propietat i la vida, en al·lusió als fets de la Setmana Tràgica ¹⁵².

D'altra banda, el moviment obrer organitzat estava dividit respecte a la concessió del vot obrer. El partit socialista aconsellava votar la candidatura de la Unió Republicana, mentre circulaven fulls clandestins, presumptament signats pel comitè socialista que recomanaven per contra el vot en blanc ¹⁵³. El cert és que aquest full clandestí es queixava del fet que en la candidatura del partit republicà radical no hi hagués un candidat obrer quan "*nos habían prometido dos concejales obreros y la promesa queda incumplida como tantas veces (...) El apoyo decidido y desinteresado que en casos difíciles hemos rpeitado al partido radical del Sr. Fius nos daba derecho á ello (...) Han preferido los burgueses, propietarios, industriales y comerciantes á los sufridos obreros*" ¹⁵⁴.

Els republicans fiuistes foren els virtuals guanyadors de la contesa si ens atenem a la quantitat absoluta de vots obtinguts, però dels 6 regidors elegits, només un ho era per majories. Aquests van perdre el *copo* dels districtes segon i tercer, feus tradicionals d'implantació ¹⁵⁵. *Solidaritat Manresana* aconseguí 5 regidories, i de la candidatura de l'*Esquerra Catalana*, solament en resultà vencedor el republicà

¹⁵² *Ciudadans*, Manresa, 10 de Desembre de 1909, Manresa, Imp. Vives, 1909.

¹⁵³ *Obreros*, Manresa, 11 de Diciembre de 1909, Manresa, Imprenta Viñals, 1909.

¹⁵⁴ El comitè socialista, *Obreros*, Manresa, 11 de Diciembre de 1909.

¹⁵⁵ Segons *El Diario de Avisos* (13-XII-1909), la pèrdua del "copo" en aquests districtes va ser ocasionada per la realització de "*todas las artes de la chanchullería; desde la hoja suelta en que se les injuriaba, a la que se les acusaba de haber establecido un pacto secreto con los reaccionarios; desde el pesquín insidioso denigrándoles, bajo la firma usurpada del Comité socialista* (en què hom demanava que els obrers votessin en blanc), a la *presión y al soborno*".

Francesc Llatjós pel districte quart, on disposava d'un feu personal, ja que sempre sortia elegit per aquest districte, d'altra banda el de la seva residència.

Atès el fet que el nomenament d'alcaldis de R.O. estava a punt d'efectuar-se, els republicans fiuistes, que disposaven d'11 regidors al consistori, intrigaren per obtenir l'alcaldia en benefici de Fius, qui finalment l'assolí per Reial Ordre el 27 de desembre de 1909 ¹⁵⁶. La nova corporació municipal es va constituir el 10 de gener de 1910 (vegeu-ne la composició a l'apèndix núm. 15). Així, doncs, després del predomini carlo-regionalista a l'Ajuntament manresà durant 6 anys, els republicans recuperaven el control de la corporació municipal, i s'inaugurava, sota el padrinatge conservador datista, una nova etapa en les lluites pel poder local, presidida per l'estabilitat de la correlació de forces polítiques, la regionalista que s'imposà sobre la carlina que l'havia ascendit, i la republicana que aconseguí finalment sobreposar-se a les seves divisions internes.

Sarret i Arbós, que representava el parer dels elements d'ordre i el sentir dels sectors catòlics ho tenia molt clar. Tornarien a governar "*els de la colla d'aduladors propagandistas y directors dels tristos sucessos del Juliol passat*", referint-se als lamentables fets de la Setmana Tràgica. Al mateix temps feia prediccions sobre el futur polític, de com estaria Manresa "*en mans dels enemics de la religió*", i es preguntava si aquesta seria respectada en la vida pública. Això sí, assegurava que en l'àmbit privat no ho seria, perquè "*la llibertat triomfa y aquesta l'enetenen els homes republicans ab la cohibició y guerra contra els catòlics*" ¹⁵⁷. Fàcilment podem comprendre com el to d'aquestes afirmacions és molt alarmant i gairebé apocalíptic.

6.3.2. Els conservadors obtenen l'acta del districte de Manresa en període de govern liberal. Els preparatius de les eleccions generals de 1910: intrigues, pressions, influències i deslleialtats.

Durant aquest període l'ajuntament va ser presidit pels dos notables republicans que maldaven per a imposar-se com a líders del republicanisme local: Maurici Fius i Palà, qui fou alcalde entre gener de 1910 i gener de 1912, i

¹⁵⁶ Fius i Palà telegrafia a Segismundo Moret per a comunicar-li els resultats dels comicis municipals, i obtenir el seu suport. Vegeu Lligall 11/8890, Archivo Natalio Rivas, Real Academia de la Historia.

¹⁵⁷ Joaquim Sarret, *Efemérides, 1898-1936*, op. cit., pp. 76 i 76v.

posteriorment, entre 1914 i 1916, i, Francesc Llatjós i Perramon, entre 1912 i 1914 ¹⁵⁸. Les intrigues dels dos personatges van ser certament complicades, i les corredisses, com era habitual en aquests casos, frenètiques. Ambicionaven ardentment la vara de l'alcaldia de Manresa. Qualsevol mitjà podia ser idoni. Llatjós que feia molts anys que no arreplegava cap càrrec polític important i que feia quinze anys que no gaudia de l'alcaldia, va creure arribat el moment idoni per a moure tots els fils i aconseguir aquesta preuada recompensa.

Naturalment, Francesc Llatjós va tornar a sondejar el seu amic Francisco Toda¹⁵⁹. El problema era que l'alcaldia estava vinculada directament amb la consecució de la representació parlamentària davant d'una conjuntura en què l'acta no estaria garantida per a Soler i March. Com Toda explicaria a Soler i March, ell se sentia obligat a intercedir en l'elecció de 1910, per tal d'evitar que els liberals barcelonins, decidissin al seu aire, com sempre havien fet. Per això proposava un candidat al Govern, el seu fill polític, el comte de San Bernardo, a qui prevenia "*contra el cacicato de Barcelona, que siempre tratan de repartirse como pan bendito la provincia los cuatro santones liberales y conservadores á quienes Cánovas y Sagasta les tenían entregado el cantón catalán*" ¹⁶⁰. Però que no es veia amb cor, malgrat les insistències dels seus amics manresans, de fer front a la candidatura regionalista de Soler. Al mateix temps, li explicava que a Manresa ja donaven per perduda l'acta de Manresa fins ara en possessió de la Lliga en la persona d'aquell darrer, i que havia aconseguit que el cacic liberal Josep Comas i Masferrer s'ocupés del districte. Al contrari Toda tenia molt bones intencions per a Soler a qui desitjava veure col.locat en el Senat, i evitar-li la lluita al districte de Manresa.

Simultàniament, Toda i els seus amics polítics del partit liberal, ara en el poder, demanaven a Llatjós que reflatessin el partit al districte. Toda confessaria a Llatjós les seves veritables intencions que passaven per calibrar la possibilitat de tornar a ser diputat pel districte de Manresa, però no es podia permetre el luxe d'una derrota. El 4 de desembre de 1909 li avançava que ell no seria diputat a cap preu, que no tenia "*ganas de luchar sino es con las varas a la mano*", i que no volia "*comprometer a los amigos, para perder honra y dinero*". En aquesta empresa confiava en l'astúcia i

¹⁵⁸ Francesc Llatjós i Perramon (1850-1918), comerciant graner, va pertànyer a quasi tots els corrents polítics republicans. Al final de la seva vida esdevingué liberal albista. Polític al vell estil, es refià d'una clientela fidel i d'un districte quasi personal, el quart. Vegeu la seva biografia a l'apèndix d'alcaldes.

¹⁵⁹ Francisco Toda arribaria a dir de Francesc Llatjós que aquest era el seu amic predilecte a Manresa.

insistència de Llatjós per aconseguir l'alcaldia, i exclamava amb contundència que "*con ella en nuestro poder y bien encasillado hacemos la elección*"¹⁶¹.

Des de feia almenys tres mesos, Toda estava canalitzant totes les seves energies a convèncer el governador civil, Suárez Inclán, de la vàlua de Llatjós, qui finalment faria la recomanació al Govern. De forma paral·lela, intentava convèncer Segismundo Moret de la necessitat de nomenar Llatjós com a alcalde, tot argumentant que els republicans fiuistes batallaven contra ell perquè sabien que Llatjós "*con el bastón los mata políticamente*"¹⁶². El mateix feia amb Santiago Alba i Manuel García Prieto que ocupaven alts llocs dins l'administració de l'Estat. Per la seva banda, Fius s'atribuïa la responsabilitat d'haver reorganitzat les forces liberals del districte que "*han dado al traste con la influencia de Soler y March*", per la qual cosa sol·licitava a Toda, -tot un atreviment-, que fos nomenat ell l'alcalde.

L'enemistat de Llatjós amb Fius venia de lluny. Tant aquell com el polític liberal estaven convençuts que Fius en les eleccions de 1905 havia propiciat la consecució per part de Soler i March de l'acta de Manresa quan, en el decurs de la discussió d'aquesta acta, es va posar d'acord amb Emili Junoy per tal que l'alcaldia de Manresa no anés a parar a mans de Llatjós, a canvi de la proclamació de Soler. Toda recordaria a Llatjós que Soler i March li devia la seva "*primera elección de diputado por Manresa y que tan ingratamente me pagó*"¹⁶³. Tots els esforços van ser debades perquè el Govern va concedir la vara a Maurici Fius i Palà.

Toda continuaria donant ferm suport al seu protegit Llatjós, però renunciaria a tornar a presentar candidatura en les eleccions generals de l'any següent. Així ja ho havia fet saber a Soler i March el mes d'agost. Tot i que, el seu desig de venjança era molt gran, especialment en contra de "*esos politicastros de Barcelona que no habiendo sabido mantenerse en su casa y perdido en ella hasta la señal de su existencia política, buscan el asilo de los distritos de fuera, imponiéndose por medios nada acordes con sus ideas políticas y faltando hasta lo que la consecuencia y disciplina política enseñan*". Parlava, és clar, de la Lliga Regionalista que estava vivint uns moments molt baixos, cosa que volien aprofitar els dinàstics per a recuperar posicions. Però Francisco Toda, com li explicava a Llatjós l'11 de gener de 1910 se

¹⁶⁰ Carta de Francisco Toda a Leonci Soler i March, del 9 d'agost de 1909 (73.2 Tod 10, Arxiu de Leonci Soler i March).

¹⁶¹ Carta de Francisco Toda a Francesc Llatjós, del 4 de desembre de 1909 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

¹⁶² *Ibidem*, del 29 d'octubre de 1909 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

¹⁶³ Carta de Francisco Toda a Francesc Llatjós, del 27 de novembre de 1909 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

sentia massa vell per a aquestes batalles. Tampoc no veia engrescat al seu fill Francisco Toda y Nuño de la Rosa, qui feia poc havia perdut la seva dona, i estava a punt de contreure matrimoni amb la filla d'un borsista de Barcelona ¹⁶⁴.

Els catalanistes de la Lliga van encaminar les seves pressions a desqualificar Fius i Palà. L'alcalde Gomis intentaria de convèncer la plana major del liberalisme barceloní, com Roig i Bergadà, Pere Grau Maristany, Josep Collaso i també l'influent comte d'Egara, Alfons Sala que *"el partit lliberal no podia pas axecar a Manresa la bandera de la pertorbació social que representava en Fius"* ¹⁶⁵. Tot i que era conscient que aquesta vegada la lluita no seria gens fàcil, sobretot perquè considerava que Cambó *"ha fet aquí molta falta y no se n'hauria d'anar en moments tan culminants"* ¹⁶⁶. Els elements liberals catalans estaven molt dividits i no havien consensuat una estratègia comuna per a la seva política a Catalunya. Roig i Bergadà estava convençut que districtes com Vic i Manresa s'havien de respectar *"y molt més després de les noves orientacions de la Lliga y en Cambó"* ¹⁶⁷. Mentre que Pere Grau i Josep Collaso eren partidaris d'atorgar l'alcaldia i l'acta de Manresa a Fius i Palà, perquè aquesta era la voluntat de José Canalejas i així ho havia ratificat Segismundo Moret .

Fins i tot, alguns fabricants i propietaris, encapaçalats pel regionalista Manuel Bertrand havien protestat del nomenament de Fius com a alcalde davant de Govern civil ¹⁶⁸. En una línia semblant es pronunciaven els fabricants Lluís Vila, qui seria el contrincant de Soler en aquestes eleccions, i Fermí Roca i Coma. Ingènuament, Joaquim Gomis explicava a Soler i March que li havia dit *"a n'en Vila que aquí tot venia d'en Collaso, que un ó altre ens enganyava ja que havia descobert tot lo succeït. Ha repetit que en Collaso li havia dit an'ell que Manresa i Vich els dexarian lliures"* ¹⁶⁹. Com podem observar Joaquim Vila tornava el favor de la inclusió del seu nom en la candidatura regionalista en les eleccions provincials d'octubre, però el seu joc no era gens net. La veritat és que estava preparant el terreny per al seu accés a la representació parlamentària, enganyant a uns i altres, de la mateixa manera com

¹⁶⁴ Carta de Francisco Toda a Francesc Llatjós, de l'11 de gener de 1910 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

¹⁶⁵ Carta de Joaquim Gomis i Cornet a Leonci Soler i March, del 27 de desembre de 1909 (35.8 Gom 11bis, Arxiu Leonci Soler i March).

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ A Manuel Bertrand l'acompanyaven el seu fill, el fabricants Pere Parera, Manuel Vallès, Manuel March, Josep Vilaseca, Joaquim Bertrand i Calderó, i Jaume Armengou, entre d'altres.

¹⁶⁹ Carta de Joaquim Gomis a Soler i March, del 27 de desembre de 1909), op. cit.

semblava que ho estava fent Josep Collaso. De fet, sorprèn com els elements regionalistes de Manresa confiessin en prohoms tan sospitosos de veneració al catalanisme com Joaquim Vila i sobretot Alfons Sala, l'etern diputat per Terassa.

Les pressions del bloc carlo-regionalista manresà també anaren adreçades a Enric Prat de la Riba a qui també demanaren que parlés amb el governador civil per tal que no es decantés per Fius i Palà per a ocupar l'alcaldia. Joaquim Gomis estava rendit de fer tantes gestions i així li comunicava a Soler i March quan li expressava que "*no sé qué ferhi més. A Manresa hi ha una expectació com may. Preocupa de debò*", i deixava a la voluntat de la providència el desenllaç final ¹⁷⁰. A les portes de les eleccions li confessaria que "*per part de molts amics nostres noto certa desconfiança en l'èxit de la campanya electoral*", tot assegurant-li que la "*desconfiansa és mala companyera*" ¹⁷¹.

La repressió consegüent als fets de juliol de 1909 van precipitar la caiguda d'Antonio Maura el 19 d'octubre, la seva substitució per Segismundo Moret, com a president del Consell de Ministres, i per tant la fi del torn conservador. Moret fou l'inspirador de l'anomenat *Bloque de Izquierdas* que aplegava liberals, republicans i socialistes, que havia de contrarestar el pes de la dreta maurista. Tanmateix, aquest no posseïa el domini del partit liberal, sinó que el cabdillatge corresponia a José Canalejas. Així ho considerà el Rei qui li negà el decret de dissolució de les Corts, mentre que el febrer de 1910, José Canalejas assumia la presidència del Govern. Aquest convocà eleccions generals per al 8 de maig sota vigència de la nova llei electoral de 1907. A Catalunya, els partits dinàstics pretengueren continuar la dinàmica del torn, i estaven disposats a recuperar el predomini perdut, i a mobilitzar-se no tan sols en els districtes rurals. La conjunció republicano-socialista que havia sorgit del trencament del *Bloque de Izquierdas* fou inviable aquí a causa dels antagonismes existents entre republicans nacionalistes i republicans lerrouxistes, de forma que l'Esquerra Catalana acabà per solidificar una nova plataforma política, la U.F.N.R., que encabia al CNR i als federals.

Com hem tingut ocasió de comprovar, les lluites de caràcter local continuaven caracteritzant la vida política manresana, i a aquest objectiu se sacrificaven els ideals, i segurament la disciplina de partit. Així ho entengué Antonio Maura quan respongué a la missiva de Soler i March, en què li afirmava amb desesperació que l'acta electoral

¹⁷⁰ Carta de Joaquim Gomis a Soler i March, del 29 de desembre de 1909 (Arxiu de Leonci Soler i March).

que havia obtingut el seu protegit, Lluís Vila i Miralles, perjudicava en realitat els interessos de la política conservadora, i que aquesta havia estat derrotada "*en Manresa, que vive bajo el mando de los revolucionarios y sectarios*", tot referint-se als fiiuistes ¹⁷². Els republicans nacionalistes acusaren en aquest sentit als lerrouxistes manresans d'haver desobeït les ordres de Lerroux a l'hora de designar el candidat pel districte de Manresa. Aquests darrers manifestaren la impossibilitat d'enviar un candidat propi a les Corts, per la qual cosa es decantaren per la candidatura proclamada pels liberals barcelonins, la de Lluís Vila i Miralles, per ser la menys reaccionària i la més liberal, i també la que més profit polític els podia garantir ¹⁷³.

El bescantament per un candidat conservador, encara que protegit per un govern liberal, no satisfieia un sector del republicanisme radical, que s'hi oposà enèrgicament tot desqualificant els fiiuistes de *devoradors* de la vara d'alcalde. Fins i tot edità expressament un diari de caire radical, *L'Halley*, durant la campanya electoral, des d'on els republicans, desenganyats del lideratge de Fius, denunciaven amb vehemència la pressumpta traïció comesa ¹⁷⁴. Davant d'aquest panorama desconcertador, els republicans nacionalistes decidiren de no presentar-se a les eleccions, i aconsellaren als electors de romandre indiferents enfront de les dues candidatures que consideraven que només havien estat mogudes per l'ambició personal ¹⁷⁵. Certament, no podien optar per cap altra alternativa quan els fronts estaven tan ben desllindats, i quan la candidatura republicano-conservadora tenia força garanties de guanyar, ja que comptava amb tot el suport ministerial, i amb el control de la màquina electoral des del consistori dominat per Fius i Palà.

Des de la perspectiva fiiuista, aquesta era una ocasió excel·lent per aprofitar. Desfeta la *Solidaritat Manresana*, definit el caràcter obertament reaccionari del regionalisme, perduda una part dels efectius republicans (solidaris i federals), i els dinàstics disposats a competir amb el catalanisme, Fius podria definitivament materialitzar el seu programa de reformes municipals. I això al preu que fos. Més

¹⁷¹ Carta de Joaquim Gomis i Cornet, del 14 de març de 1910 (35.8 Gom 14, Arxiu de Leonci Soler i March).

¹⁷² Carta de Leonci Soler i March a Antonio Maura, 10-VI-1910, Fundación Antonio Maura, Lligall 112.

¹⁷³ Sobre el respecte a *La Montaña Republicana* (10-IV-1910) es deia que aquesta candidatura "*aunque no satisfice por completo nuestras ideas republicanas es preferible mil veces al loyalesco D. Leoncio Soler*".

¹⁷⁴ Al primer número de *L'Halley* (28-IV-1910) s'indicava: "*Vamos a la lucha solos, bien solos, abandonados de nuestro jefe, que se ha pasado al enemigo con armas y bagajes (...). Vamos a desenmascarar a los que sin parar mientes a los clamores del pueblo se han vendido al oro conservador, a la reacción, al mismísimo Maura. Vamos a vapulear de lo lindo al hasta hoy amigo Fius, al que fue republicano mientras no estaba en posesión de la codiciada vara, ni el Rey lo había hecho su representante en esta ciudad*".

¹⁷⁵ *Bages-Ciutat*, 30-IV-1910.

escissions ja no es podien produir, perquè la fragilitat en què havia viscut la Unió Republicana havia desembocat en un trencament definitiu, i ara romania acèfal el partit després de la mort de Salmerón, cosa que predeïa una entesa conciliadora poc probable al si de les forces republicanes. Ara bé, els calia justificar amb una àmplia bateria d'arguments el perquè patrocïnaven la candidatura d'un polític conservador com era Lluís Vila i Miralles, i no presentaven un candidat propi. En efecte Vila estava avalat per la Junta Municipal republicana, pel partit democràtic republicà progressista, pel partit federal i per la Joventut Republicana.

La candidatura de Vila també agafà per sorpresa a Soler i March, qui se sentí desorientat, i demanà consell al seu amic Enric Prat de la Riba, col·lega d'aquell en la corporació provincial, qui li recomanà que actués lliurement en favor de la causa per la qual lluitaven. Vila era amic personal de Prat de la Riba, i també del mateix Soler, però *"una cosa és la Diputació (on se solia pactar), y l'altra cosa és la lluyta electoral política per unes eleccions de Diputat a Corts"* ¹⁷⁶. Tot i els esforços encaminats a desprestigiar la personalitat de Vila i Miralles quan s'afirmava que aquest *"opulento fabricante, un gran industrial que al fin y al cabo no busca, no, la representación de su distrito, si que no mas la influencia oficial, para ver aumentada su riqueza pecuniaria"* ¹⁷⁷. Però la supervivència del torn no feia concessions, i Vila sortí airós de la contesa electoral, després d'una disputada lluita ¹⁷⁸. Soler fou derrotat al cap de 10 anys consecutius d'haver enfeudat el districte de Manresa. En recompensa, però, seria elegit el 22 de maig senador per les Societats Econòmiques de Barcelona.

Els republicans nacionalistes asseguraren que no havia estat derrotat el catalanisme, ni l'autonomisme, sinó només el carlo-integrisme, i adduïen que *"no és el candidat regionalista'l derrotat, és el candidat de la Lliga de Defensa Social, puig no altre cosa representava el senyor Soler y la conjunció carlointegrista que ab ell actuava a Manresa y en el districte"* ¹⁷⁹. No obstant això, la Lliga Regionalista va patir una important reculada en aquestes eleccions generals. En la circumscripció de Barcelona no va obtenir cap escó. Fins i tot, Cambó es va quedar sense acta de diputat, i calgué que Lluís Ferrer-Soler renunciés al districte de Castellerterçol per tal que aquell el rellevés i tornés a estar present al Congrés de Diputats. Tot i així, la

¹⁷⁶ Vegeu carta de Prat de la Riba a Soler i March, de 10 d'abril de 1910, a P. Martínez Ascaso, op. cit., p.146.

¹⁷⁷ *Electores a las urnas*, Manresa, Imp. Rubiralta, 1910.

¹⁷⁸ Lluís Vila i Miralles = 5.446; Leonci Soler i March = 4.156 (Font: A.C.D., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 123, exp. 8).

¹⁷⁹ *Bages-Ciutat*, 9-V-1910.

davallada pronunciada de la Lliga i el triomf ampli de les candidatures republicanes no van suposar el restabliment de la fidelitat al torn governamental a Catalunya ¹⁸⁰.

Vila i Miralles continuà protegint a Fius i Palà durant els anys successius, tot tolerant les campanyes demagògiques i de caràcter populista que aquest promovia. Aquest populisme irritava als republicans nacionalistes, els quals desqualificaven als lerrouxistes, els demanaven que es definissin políticament, precés que eren contestats pels primers amb articles de finalitat estripadora que posaven de manifest l'escassa cohesió de la UFNR i l'hipoteca solidària que arrossegava en haver format part d'una coalició tinguda com a *sectària* ¹⁸¹.

6.3.3. Clericals versus anticlericals: les eleccions provincials i municipals de 1911.

L'ambient que es respirava a Manresa era certament crispat. Abans de la celebració de les eleccions generals, el Patronat Obrer, associació que depenia de l'Església, havia organitzat el 13 de febrer mítings catòlics de protesta en contra de la reobertura de les escoles laiques que havien estat clausurades arran dels fets de juliol de 1909. El míting celebrat al matí va estar presidit pel diputat a Corts per Manresa Leonci Soler i March i anava dirigit al públic en general, mentre que el que va tenir lloc a la tarda s'havia organitzat per a mares de família en la seva pràctica majoria. No en va, foren oradores les que es van adreçar a la multitud congregada al pati de la seu del Patronat Obrer, situat al davant de l'església de la Cova de Sant Ignasi. La presidenta del míting fou Vicenta March, mare del diputat a corts pel districte de Manresa, Leonci Soler i March, qui al cap de poc moriria. En la tribuna també hi figuraven d'altres personalitats, com Caritat Girandier, presidenta de la Lliga de la defensa social de Barcelona, i Assumpta Segalés, esposa del tradicionalista Ignasi M. Vallès i Pons, entre d'altres assistents ¹⁸².

La publicació catòlica *La Hormiga de Oro* ressenyava l'aspecte que oferia la ciutat davant aquest esdeveniment així: "*La vila era plena, y una vibració*

¹⁸⁰ Balcells, Culla, Mir, op. cit, p.186.

¹⁸¹ "*Lerroux mantuvo enhiesta la bandera republicana y con él formamos el cuadro todos los republicanos conscientes recibiendo en pago de nuestra consecuencia los insultos de los que declaraban cerrado el ciclo de la revoluciones, de los que llegaron a sostener que ¡los carlistas! nos ayudarían a implantar la República*" a *La Montaña Republicana*, 10-VI-1911.

¹⁸² G. Rubí; Ll. F. Toledano, *Història gràfica de la Restauració. Manresa, 1875-1931*, Vol. II: *Societat, treball i política*, op. cit.

d'entusiasme agitava tots els cors d'aquelles mares de família qui per primera vegada se trobaven unides en un mateix anhel: el de que rès, en l'avenir dels seus fills pugui restar d'ells idees altes y honrades: la fé dels avis pera tot lo que sempre ha merescut el respecte de nostra Catalunya", en al·lusió a les idees de Déu, Pàtria i família ¹⁸³. Certament, els grans principis inspiradors del catolicisme militant i combatiu. En el decurs de l'acte, es va reclamar, a iniciativa de Carmen Karr, directora de la revista *Feminal* el dret dels pares i mares de família a intervenir en l'ensenyança de les escoles, i de formar part de juntes d'inspecció per a vetllar per aquesta.

La clivella religiosa estava dividint la ciutadania manresana. Mentre els catòlics resaven a la basílica de la Seu per les necessitats de l'església "*y la guerra descarada que li fan els ateos y cristians renegats*", els anarquistes responien amb aires de provocació quan van col·locar un petard de dinamita en les parets d'aquest magne temple que explotava a la matinada del dia 25 d'agost de 1910. Dos dies més tard, un altre petard va ser trobat en una finestra del convent de les Reparadores, acompanyat d'un escrit a la paret que deia: "*Mori el Clero! ¡Viva la República!*" ¹⁸⁴.

Els republicans radicals, que es proclamaven els únics i vertaders republicans de Manresa, se sumaren a les campanyes en favor de la llibertat de consciència decretada pel Govern Canalejas el juliol de 1910, i de les escoles laiques. Ells eren reticents a anomenar-se radicals perquè preferien preservar l'autonomia del centre local d'Unió Republicana, si bé admiraven a qui consideraven el seu cap i redemptor del republicanisme català, Alejandro Lerroux. Tot i així, fundaren una entitat paral·lela al Centre, la *Joventut Radical Instructiva* l'any 1910.

Amb ocasió de les eleccions provincials de 12 de març de 1911, decidiren obeir el criteri de Lerroux quant a l'estratègia electoral que calia seguir, que es concretà en el suport al candidat liberal-conservador Joaquim Borràs i Ferrer. Si bé la *Joventut Radical Instructiva* s'insubordinaria amb la proclamació d'un candidat propi, el periodista Cristóbal Litrán, sense l'autorització del Centre. Aquest preconitzaria els lemes de justícia, llibertat, igualtat i fraternitat, els valors que impulsaven els joves del republicanisme, que no s'havien venut al maurisme com ho havien fet els del Centre. Aquests joves que s'autodenominaven adolescents estaven decidits a anar al "*palenque, serenos, no con ambiciones desmedradas, no con la idea de venganzas, de las que se podrían deducir de nuestra actitud rebelde, en frente del conglomerado*

¹⁸³ *La Hormiga de Oro*, febrer 1910.

político que tan inícuamente se apropia el apelativo republicano" ¹⁸⁵. Igualment, pontificaven que no podien consentir que s'unís "el nombre immaculado del Sr. Litran, al del maurista Borràs. El Sr. Litran, podrá no lograr el triunfo, pero cuando menos, quedará tan honrado y tan republicano como antes" ¹⁸⁶.

En efecte, en aquests comicis provincials hi concorrien quatre candidatures. La conservadora representada per l'industrial tèxtil Joaquim Borràs i Ferrer; la tradicionalista encapçalada per l'advocat i president del Cercle Tradicionalista de Barcelona, Pere Vives i Garriga; l'autonomista presentada per l'advocat de la Unió Catalanista, Antoni Sansalvador i Castells; i, la candidatura republicana dissident del publicista Cristòfol Litran i Canet. La candidatura carlina competiria fent ús del monopoli de l'ultratge patit per la religió catòlica, cosa que seria criticada pel candidat regionalista quan afirmava que aquella es tapava amb la capa de la religió, "*de la nostra religió, com si aquesta pogués ser privilegi d'un partit y no patrimoni espiritual de tots*" ¹⁸⁷. La bandera específica de la Lliga en aquesta ocasió seria exclusivament l'autonomia i la llibertat de Catalunya. Els carlins barcelonins van imposar el seu criteri sobre la voluntat del tradicionalisme local, tot fent constar que "*qui vulga venir ab nosaltres, ab els tradicionalistes que som regionalistes, autonomistes de soca y arrel, ha d'esser avans que tot y per damunt de tot, catòlic*" ¹⁸⁸. La candidatura carlina estava avalada pel president de la Junta del Districte de Manresa, Jaume Marcet, i pel president de la Joventut Carlista de Manresa, Fermí Roca, així com pels seus homòlegs de Berga. Les votacions van permetre l'adjudicació dels dos escons en disputa als candidat ministerial i regionalista, respectivament ¹⁸⁹. En la ciutat de Manresa, la superioritat de Borràs va ser total, per tal com obtindria tres vegades més de vots que els seus rivals regionalista i carlí, mentre que la participació enregistrada va ser baixíssima, al voltant d'un 29,5% (vegeu-ne els resultats a l'apèndix núm. 7).

El mes anterior a la celebració dels comicis municipals de novembre de 1911 es va caracteritzar per la competició que van establir republicans i regionalistes per

¹⁸⁴ Joaquim Sarret i Arbós, *Efmèrides, 1898-1916*, op. cit., p. 78 v.

¹⁸⁵ Juventud Radical Instructiva, *Al distrito electoral de Manresa-Berga*, Manresa, 11 de Marzo de 1911, Manresa, Viñals Hermanos, 1911.

¹⁸⁶ La Junta de la Juventud Radical, *Al pueblo*, Manresa, Sociedad Editorial Manresana, 1911.

¹⁸⁷ Antoni Sansalvador i Castells, *Als electors del districte de Manresa-Berga*, Manresa, Mars de 1911, Manresa, Imp. Esparbé, 1911.

¹⁸⁸ *Electors dels districtes de Manresa-Berga*, Manresa-Berga, Mars de 1911, Manresa, Imp. Roca, 1911.

¹⁸⁹ Joaquim Borràs i Ferrer (liberal) = 7.457; Antonio Sansalvador i Castells (regionalista) = 5.758; Pere Vives Garriga (carlista) = 4.355; Cristóbal Litrán (republicà) = 357 (Font: A.D.B., expedients Eleccions provincials, Lligall 2.670, exp. 5).

demostrar quina havia estat l'Administració municipal més eficaç, tot basant-se en les recaptacions mensuals en matèria de consums. Els republicans d'obediència fiuista estaven enormement interessats a assolir la majoria absoluta a l'Ajuntament, i, de moment, estaven esperançats a obtenir-la sense el suport dels republicans nacionalistes. El fet de no tenir una majoria ampla al consistori, els impedia de dur a la pràctica les reformes proposades, a causa de l'existència d'una oposició que consideraven obstructionista. El terreny on s'atribuïen majors mèrits era el social, i certament, els conflictes laborals es resolien amb major fluïdesa en períodes de govern republicà, fet corroborat per la inoperativitat de la Junta Local de Reformes Socials durant l'alcaldia d'Armengou, i la retirada dels vocals obrers en algunes ocasions, o els reiterats agraïments que apareixien a la premsa o en instàncies elevades a l'Ajuntament fets per les societats d'ofici a l'alcalde Fius.

Així, els republicans estaven disposats a repetir la victòria aconseguida en les municipals de desembre de 1909. Aquesta vegada, però, a Fius li tocava de presentar-se per a la reelecció, anàlogament que l'alcalde predecessor, Joaquim Gomis. Mentre aquest es presentà pel districte primer on podia garantir amb més facilitat el sortir per majories, Fius confiava que l'electorat del seu districte, el tercer, li renovaria per enèssima vegada l'elecció. Eren conscients també del fet que dos anys al capdavant del govern de la ciutat sense comptar amb una majoria clara, perquè l'oposició era majoritària, era difícil de dur endavant les reformes proposades. Tot i així, van fer repàs de les obres urbanístiques aconseguides: el cobriment dels torrents de Predicadors i de Sant Ignasi; construcció de clavegueram; empedrat de carrers i places; i, l'inici de la reforma i eixample de la ciutat. En l'àmbit de l'ensenyament, s'havia obtingut de l'Estat la concessió d'una escola graduada de nenes, i la introducció dels estudis de filatura a l'Escola d'Arts i Oficis, entre d'altres. En el terreny sanitari, s'havien prosseguit les campanyes de vacunació, s'havia adquirit el material de desinfecció i s'havia portat l'aigua potable a les fonts públiques dels barris que no entenien. A més, s'havien resolt satisfactòriament els conflictes socials amb la intercessió de l'ajuntament, i s'havien posat les bases del projecte de pensions per a la vellesa ¹⁹⁰.

De nou, els republicans d'addició fiuista no van evitar que la *Juventud Radical Instructiva* recomanés als electors l'emetre el seu vot lliurament i espontània a favor

¹⁹⁰ *Ciudadanos*, Manresa, 10 Noviembre 1911, Manresa, Imp. Comercio, 1911.

dels candidats més afins a la ideologia d'aquesta entitat llevat del districte segon on promocionava específicament el candidat Miquel Forn i Flotats ¹⁹¹. En realitat, aquesta entitat, deslligada de l'obediència de Fius i Palà, va optar per no presentar cap candidatura, conscient de la seva feblesa, però també per tal de sortir del pas de les difamacions i calúmnies de què eren objecte quan eren acusats de pactar amb partits polítics d'idees contràries. Les joventuts republicanes pensaven així, si bé hi havia republicans radicals que, desenganyats de l'estratègia possibilista de Fius i Palà, es decantaren per votar en blanc. En concret, consideraven els republicans fiuistes com a traïdors, els quals *"ambiciosos de mando, se han vendido la mejor ocasión de hacer triunfar la democracia"* ¹⁹².

La coalició carlo-regionalista va concórrer a aquesta contesa electoral amb la *Candidatura Manresana*, proclamada al saló de la *Joventut Carlista*, i recolzada per la *Joventut Catòlica*, el *Círcol Manresà*, i el centre regionalista, candidatura que, a diferència dels anteriors comicis de 1909, no feia cap referència al contingut solidari. Que sapiguem ni tan sols es va fer l'esforç de replicar l'ofensiva republicana i es criticava genèricament la gestió de la darrera alcaldia de Fius i Palà quan s'afirmava que *"relaxats els vincles de tota moral y de tota disciplina, regna en els enlairats llocs del comú el més tirànic desenfret, y el despotisme democràtic s'ha donat el ple de trepitjar les lleys y reglaments que son garantia dels drets dels ciutadans fent sols prevaldre sa voluntat capritxosa y arbitrària"* ¹⁹³. La desconfiança envers la democràcia continuava planejant en l'ànima del bloc dretà de la ciutat. Ara bé el programa electoral l'havien donat a conèixer. Aquest es basava en el sanejament de les aigües, la urbanització de l'entrada a Manresa, la perllongació del Passeig de Pere III i la conversió del turó de Puigterrà en parc, la creació d'un alberg per als pobres, i la fundació d'una caixa de pensions per a la vellesa, entre d'altres.

El CNR, en nom ara de la U.F.N.R de Manresa, es tornà a presentar amb una candidatura separada de la dels republicans de la Unió, formada per tres candidats, respectivament pels districtes primer, tercer i quart. El lema de la seva campanya electoral estaria vertebrat a l'entorn de la llibertat i de la justícia social. Respecte al primer valor, entenien piroitàriament la llibertat del poble de Catalunya i dels catalans, *"y l'agermanament de les antigues nacions espanyoles en una potentia federació que*

¹⁹¹ *Alrededor de una falsedad*, Manresa, Noviembre de 1911, Manresa, Sociedad Editorial Manresana, 1911.

¹⁹² *Republicanos, ¡Fuera traidores!*, Manresa, 1911.

¹⁹³ *Manresans*, Manresa, 10 Novembre de 1911.

tingui per mires la vista ficsa amb la nostra germana Portugal y'l continuat treball per aprocsimarnos mes y mes cada dia, materialment y espiritualment, am tots els pobles del món"¹⁹⁴. La justícia la identificaven amb la legislació social dels països avançats. Eren apertidaris també de l'organització d'una beneficència efectiva que tingués cura del d'auxiliar els "*nens desemparats, als desenfeynats involuntàriament y als vells que siguin pobres*". També advocaven per un servei militar voluntari limitat als casos de guerra de defensa, tot i que consideraven el servei militar obligatori com a mal menor i preferible al sistema de les quintes.

El balanç d'aquests comicis determinà un guany absolut de vots per a la candidatura fiuista, obtinguts sobretot als districtes primer i cinquè on la participació fou més elevada, continuant, així, l'ascens inaugurat el maig de 1909. Els regionalistes i carlins conservaren el mateix nombre de regidors, però, en canvi, perderen vots, igualment que els republicans nacionalistes, els quals, a més a més, no obtingueren cap lloc (vegeu-ne els resultats a l'apèndix núm. 6). En total, s'eligiren 7 republicans, 3 regionalistes, 1 carlí i 1 integrista, i el Consistori que es constituí immediatament estava compost per 13 republicans, 10 de la coalició de dretes i un nacionalista republicà¹⁹⁵.

Els republicans intentaren, però, cercar una entesa amb els republicans nacionalistes, dels quals consideraven que com a força política tenien tants afiliats com els carlins, i, que, per això, havien d'intervenir en l'Administració municipal¹⁹⁶. Segons els càlculs de Joaquim Sarret, les dretes, formades per carlins i regionalistes, haurien obtingut 1212 vots (19,7%), mentre que les esquerres representades pels republicans, amb el suprot dels conservadors, 2399 sufragis (39,04%), d'un cens total

¹⁹⁴ *La U.F.N.R. de Manresa á la Ciutat*, Manresa 10 Novembre 1911, Manresa, Imp. Esparbé, 1911.

¹⁹⁵ DI: Joaquim Gomis i Cornet (Candidatura Manresana).

Celdoni Puigdemívol i Calmet (Ierrouxista)

DII: Pere Rebordosa i Miralles (C.M.)

Andreu Clari i Recasens (Ierrouxista).

DIII: Francisco Torrella i Martí (C.M.).

Maurici Fius i Palà (Ierrouxista).

DIV: Francisco M. Capella i Miret (C.M.).

Diego Mujal i Subirana (Ierrouxista)

DV: Joan Serra i Suñé (C.M.).

Josep Rovira i Casajuana (Ierrouxista)

Urbici Sellarès i Costa (Ierrouxista).

¹⁹⁶ *La Montaña Republicana*, 25-XI-1911.

de 6144 electors. Per tant, al parer del cronista havien deixat de votar 2533 electors, "*gent indiferenta, comodona y els desenganyats de medrar en política*"¹⁹⁷ .

¹⁹⁷ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., p. 80.

VI- L'HEGEMONIA DEL CATALANISME POLÍTIC CONSERVADOR (1902-1923) (II)

6. 3. 4. "Derribar al endiosado Fius" ¹⁹⁸: l'alcaldia de Francesc Llatjós i Perramon (1912-1913) i les eleccions municipals de 1913.

La designació inesperada del republicà i alhora liberal Francesc Llatjós com a alcalde vingué a alterar el predomini republicà al Consistori. Des d'aleshores, els republicans fiuistes pugnaren per tal que en fos separat. Evidentment, els regionalistes reberen amb alegria la notícia, ja que políticament hi sortien guanyant ¹⁹⁹. Sarret i Arbós observava que "*tothom creya que seria nomenat arcalde el mateix Sr. Fius y Palà qui ha experimentat un cop fort en la política que aquest anava desenrotllant a Manresa*" ²⁰⁰.

En realitat, Llatjós no pertanyia a cap grup consistorial, i era l'únic regidor que no disposava de representació dins del consistori. Però comptava amb el suport gairebé incondicional del general Valeriano Weyler, capità general de Catalunya en aquests moments, per una banda, i amb el desprestigi creixent que Fius anava tenint entre les files liberals. Així, Francisco Toda, etern confident de Llatjós, li explicava que diàriament José Canalejas estava informat de "*cuantas malas artes ha hecho Fius para engañar al Gobierno*". Al mateix temps, Manuel García Prieto es venjava de la mala jugada que Fius, en connivència amb el republicà Emili Junoy, havia fet als designis del Govern "regalant" l'acta de Manresa a Soler i March en les eleccions de 1905 ²⁰¹.

En el decurs dels anys 1912 i 1913, l'alcalde Llatjós es dedicaria a bloquejar la tasca municipal desenvolupada pels republicans fiuistes. Per aquest motiu, la majoria republicana elevà el març de 1912 una protesta al Govern, on denunciava que l'alcalde desatenia els serveis sanitaris, inutilitzant l'activitat de la Junta de Sanitat, instaurada durant el bienni anterior, presidit per Fius ²⁰². En aquesta línia, el seu rival posaria de relleu que durant el juliol de 1913, en plena

¹⁹⁸ Carta de Francisco Toda a Francesc Llatjós, de l'1 de gener de 1912 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

¹⁹⁹ *El Pla de Bages*, 2-I-1912.

²⁰⁰ Joaquim Sarret, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., p. 84.

²⁰¹ Carta de Francisco Toda a Francesc Llatjós, de l'1 de gener de 1912, (Arxiu de Jaume Pons i Agulló).

²⁰² Vegeu aquesta protesta a *La Montaña Republicana*, 23-III-1912.

època estival, que les clavegueres encara no s'havien desinfectat, i que continuava funcionant un escorxador clandestí que no reunia les condicions higièniques adequades ²⁰³.

En d'altres ocasions, denunciaren en la premsa les arbitriarietats que presumptament cometia Llatjós, i el seu criteri parcial a l'hora de resoldre els afers municipals, així com la negativa d'aquest darrer a deixar que els regidors fiscalitzessin els comptes, i les llargues absències injustificades, eludint les seves responsabilitats. El donaven per home políticament mort, l'home que havia ensinistrat a Fius, i ara es venjava dels suposats excessos que aquest darrer cometia, en opinió de la premsa catòlico-regionalista. Aquest malestar produït per la permanença d'un alcalde malvist per la majoria republicana va culminar amb la negativa rotunda dels regidors d'aquesta majoria a assistir als actes oficials preparats per rebre la visita del general Valeriano Weyler, protector de Llatjós, qui havia estat invitat per commemorar les festes del Bruc el juny de 1912. Aquest acte s'aprofitaria per a nomenar-lo fill adoptiu de Manresa.

El mes de novembre de 1912 esclataren simultàniament una vaga de ferroviaris, i una altra de metal·lúrgics. Mentre que la primera trobaria una solució força ràpida, l'altra s'eternitzaria durant gairebé tot un any. La vaga dels obrers metal·lúrgics s'inicià al taller de l'industrial fonedor Casimir Abellanet, que havia llogat un obrer que no havia pagat la quota a la Societat de Metal·lúrgics. Aquest incident va ser aprofitat pels obrers d'aquest ram per reivindicar la jornada laboral de 9 hores, i, per això, es van declarar en vaga, vaga secundada pels obrers barcelonins que treballaven en la fàbrica de comptadors de gas que Abellanet tenia instal·lada a Barcelona. L'actitud intransigent de la Patronal metal·lúrgica, que es negava a satisfer les demandes dels treballadors desembocà en la declaració d'un lock-out que a Manresa comportà l'atur de 193 operaris. El lock-out va finalitzar el març de 1913 quan alguns patrons decidiren d'acceptar novament als obrers als seus tallers, així com llurs reivindicacions.

Entre 1912 i 1913 s'observaria a la ciutat un procés de reorganització del moviment obrer que es traduí en la creació d'una Federació Local de Societats Obreres, i en la creació de noves societats d'ofici. Pel que sembla, Llatjós no

²⁰³ Sessió del ple municipal del 14 de juliol de 1913, al *Libro de Actas de Sesiones del Ayuntamiento de esta ciudad. Año de 1911 a 1912*.

demonstraria gaire dots conciliadores. Contràriament, Fius tenia llarga experiència en l'arbitratge de conflictes laborals, alhora que havia intervingut en l'organització de les masses obreres, convertint-se en el protector d'aquestes, per tal que aquestes exercissin i fessin respectar el dret d'associació, de manera que les bases que regulaven el treball contemplessin que el patró no llogués cap obrer que no estigués afiliat a la respectiva societat d'ofici. Cal afegir que fins l'any 1918, la classe obrera manresana estava organitzada en societats d'ofici, i depenia depenia orgànicament i ideològicament del republicanisme.

La poca traça de Llatjós a solucionar a la llarga vaga dels metal·lúrgics, el col.lapse de l'administració municipal a què havia conduït la seva gestió, i la incapacitat manifesta per resoldre amb imparcialitat les qüestions de política municipal que es debatien en els plens, dugué, als republicans a sol.licitar la intervenció del Govern perquè posés ordre a aquesta situació anòmala. Amenaçaren, així, de dimitir dels seus càrrecs de regidors si Llatjós no era suspès. Fins i tot, l'octubre de 1912 un regidor republicà, Josep Coromines va plantejar un vot de censura contra aquell, proposta que no prendria força fins el juny de 1913, en què Fius i Palà es queixaria de la conducta desconsiderada que l'alcalde tenia quan no concedia la paraula als regidors que la sol.licitaven ²⁰⁴. Entremig, recordem que el president del Govern José Canalejas, fill adoptiu de Manresa, havia mort assassinat el 12 de novembre de 1912.

Enfront de les contínues denúncies que s'expressaren entre febrer i maig de 1913, el Ministre de Governació intentà d'esbrinar les raons de fons que motivaven aquestes irregularitats ²⁰⁵. Tanmateix, com que Llatjós era el favorit del Capità General de Catalunya, Valeriano Weyler, qui, en realitat, sembla que aquesta vegada no l'havia proposat, aquest s'oposà a la destitució de Llatjós si no era per una causa de força major, ja que altrament la seva reputació es veuria compromesa. Així, el Ministre satisfé la demanda de Llatjós d'enviar un inspector per tal que examinés les finances municipals, sobretot les que corresponien al bienni 1910-1911, sota l'alcaldia de Fius i Palà, i resolgués les acusacions de corrupció que Llatjós rebia per part del grup republicà.

²⁰⁴ Sessió del ple municipal del 2 de juny de 1913 al *Libro de Actas de Sesiones del Ayuntamiento de esta ciudad. Año de 1911 a 1912*.

²⁰⁵ En un telegrama datat del 10 de febrer de 1913, hom denuncià que l'alcalde Llatjós havia intimidat als regidors amb un revòlver en el decurs d'una sessió municipal en què es debatia el retorn o no dels jesuïtes al Col.legi de Sant Ignasi. (A.H.N., Governació-sèrie A, Lligall 10, exp.4).

Però, el delegat administratiu trobaria les finances ben sanejades, i Llatjós no seria destituït. L'afer era extremadament delicat, i no convenia als interessos polítics del Govern a Catalunya la destitució d'un alcalde monàrquic, perquè contràriament hagués suposat donar avantatges gratuïts a republicans i catalanistes. Fius i Palà no s'aconformaria amb aquesta visita de tràmit. En la sessió municipal del 17 de setembre de 1913 recordaria que l'alcalde Llatjós havia pagat factures sense haver-se fet l'aprovació prèvia de la corporació, i sense la fiscalització de la comissió corresponent. Així com també havia nomenat empleats sense haver estat designats per l'ajuntament ²⁰⁶.

En conseqüència, després de dos anys de combatre la gestió de Francesc Llatjós al consistori, els republicans fiuistes, recolzats pel diputat a Corts, Lluís Vila i Miralles, hagueren de tolerar que les eleccions municipals següents, les de novembre de 1913, es realitzessin encara sota la seva alcaldia. Van tenir, però, la sort que l'octubre caigués el govern del Comte de Romanones que tot just s'havia estrenat a principi d'any, i fos substituït pel govern conservador liderat per Eduardo Dato, aliat de Fius i Palà. Aquests comicis es caracteritzaren bàsicament per la concurrència de com a mínim cinc candidatures: la del Partit d'Unió Republicana, la *candidatura popular*, de signe monàrquic liberal, la de la UFNR, la del *Centre Jaumista del Pla de Bages*, i la candidatura administrativa, formada per regionalistes i tradicionalistes.

Les dretes es presentaven esmicolades per qüestions de caire tàctic: una sector dels jaumins que estaven acusant un procés de reorganització interna (cal destacar així la creació del requeté), es va veure prou envalentonat com per presentar-se en solitari. Igualment, van haver de combatre la proliferació de candidatures que duien noms equivocats malgrat reclamar el vot per a la candidatura administrativa. Així, el mateix dia de les eleccions, s'avisava als electors del districte primer que no es confonguessin, que el seu candidat era Josep Coll i Roca, futur alcalde de la ciutat, perquè "*els adversaris atemoritzats pel gran prestigi d'aquest nom i la esplèndida votació qu'està obtenint, fan circular candidatures amb algú dels cognoms equivocats*" ²⁰⁷.

²⁰⁶ Sessió del ple municipal del 17 de setembre de 1913, al *Libro de Actas de Sesiones del Ayuntamiento de esta ciudad. Año de 1911 a 1912*.

²⁰⁷ La Comissió Electoral del Districte, *Avís important als electors del districte primer*, Manresa, Societat Editorial Manresana, 1911.

En efecte, els regionalistes es van atemorir davant de la possible divisió del vot dretà, per això canalitzaren la campanya electoral entorn de la inutilitat de votar altres opcions que no fossin l'administrativa, perquè indirectament s'afavoriria la causa republicana. Per tal de contrapesar l'ofensiva republicana, *El Pla de Bages* publicà durant els dies anteriors articles on es criticava la gestió municipal de Fius. D'altra banda, a fi de copsar el vot catòlic es denunciava l'oposició de la majoria republicana al retorn dels jesuïtes a Manresa. Els republicans nacionalistes compartiren les crítiques adreçades a l'administració de Fius, així com el retret d'haver-se confabulat republicans i conservadors.

Tanmateix, els republicans van ser prou hàbils com per analitzar amb esperit crític la gestió de l'alcalde Llatjós, i recordar la seva gestió durant el bienni 1910-1911. Així, denunciaven de nou l'estil presidencialista d'aquest comerciant graner que va deixar inoperant el ple municipal davant la complicitat de la minoria dretana. Posaven de relleu l'enorme dèficit que arrossegava la hisenda municipal i la paràlisi en què es trobava l'administració comunal amb l'alcalde Llatjós, tota vegada que feien un llistat exhaustiu de les millores dutes a terme durant la darrera alcaldia de Fius. En un altre sentit, desconfiaven que la companyia de Jesús tornés a regentar el col·legi de Sant Ignasi, tal com al candidatura administrativa anunciava amb veu molt alta ²⁰⁸. Finalment, assenyalaven que *"todos cuantos estén conformes con la incuria y pasividad imperantes, con la paralización de trabajos y obras municipales, con la administración municipal regida por un solo hombre, con los abusos, atropellos y vejaciones que estamos sufriendo; que voten las candidaturas patrocinadas por Llatjós, o por la minoría católica, o por los nacionalistas, pues todos han defendido y son cómplices de todo cuanto ha ocurrido durante estos dos años"*

²⁰⁹

D'aquest aiguabarreig de candidatures, foren les mateixes forces polítiques existents al consistori les que van ratificar la seva representació: 5 regidors de la Candidatura Administrativa, 5 de la Unió Republicana, 1 regidor del CNR, i l'alcalde Francesc Llatjós ²¹⁰. Els republicans fiuistes van patir una

²⁰⁸ *Ciudadanos*, Manresa, 7 de Noviembre de 1913, Manresa, Imp. Boixeda, 1913.

²⁰⁹ *Ibidem*.

²¹⁰ Aquests foren: Josep Coll i Roca (regionalista), i Joan Espinalt i Oller (lerrouxista) pel districte primer; Ramon Trulls i Soldevila (lerrouxista) i Ignasi Marsal i Solà (reg.), pel segon; Ignasi Dalmau i Arañó (republicà) i Celestí Martí i Firmat (carlí) pel tercer; Francesc Llatjós i Perramon (monàrquic liberal), Josep

davallada neta de vots, la qual cosa es va traduir en la pèrdua d'una regidoria. Ara més que mai necessitaven del concurs de l'únic representant del CNR per a donar viabilitat a les seves propostes, ja que les protestes que van plantejar en la Junta Municipal del Cens per a la proclamació de regidors, basades en el repartiment de candidatures falses, en l'eliminació d'electors de les llistes, en la coacció dels empleats municipals no els van servir de res ²¹¹. Ara el consistori es composava de dues fraccions polítiques que disposaven del mateix nombre de regidors, 12 per a les dretes i 12 per a les esquerres.

La coalició carloregionalista es mantenia en la mateixa posició sense incrementar vots, i sense haver impedit que l'aliança entre fiuistes i dinàstics conservadors barrés el pas a aquells qui es consideraven "*los elementos de orden, conservadores de verdad, regionalistas, tradicionalistas e independientes*" ²¹². Com podem observar, aquesta consideració feta per la boca d'un carlista és sorprenent, i ens fa pensar que l'accidentalisme polític no era patrimoni exclusiu de la Lliga Regionalista, sinó també d'altres forces polítiques (republicanes i monàrquiques) que, en funció dels interessos de la política local, renunciaven a certs postulats ideològics en nom dels quals, paradoxalment, s'havien mobilitzat.

6.3.5. "Sin Vila no es posible en Manresa candidato adicto, y Vila no es candidato sin alcalde Fius" ²¹³. Les eleccions generals de 1914.

En un telegrama enviat pel Governador civil al Ministre de Governació, Sánchez Guerra, en què informava sobre les possibilitats que tenien els dinàstics d'obtenir actes a la província de Barcelona, feia constar que el districte de Manresa podria ser una "*presa*" fàcil per al conservador Vila i Miralles, només si es canviava l'alcalde que sostenia el general Weyler ²¹⁴. Hauríem de suposar que Weyler s'enfurismaria amb Llatjós per causa de l'agraïda rebuda que va tenir en

Arola i Sala (republicà nacionalista), i Antoni Pesarrodona i Clara (republicà) pel quart; i, Ignasi Martí i Fainé (carlí), Pau Ribas i Puig (carlí) i Ramon Morera i Jorba (republicà), pel districte cinquè.

²¹¹ *El Diario de Avisos* (9-XI-1913) i *La Reforma* (13-XI-1913).

²¹² Es consideraven d'aquesta manera en una carta que adreçà l'exalcalde tradicionalista Joaquim Gomis i Cornet a Antonio Maura, on, a part d'aplaudir els discursos parlamentaris d'aquest, es posava a la seva disposició "*para secundar, en la modesta esfera de acción nuestra, la honrada política que V.S. proclama y sostiene noblemente en bien de nuestra Patria*". Carta de Joaquim Gomis a Antonio Maura, 3-VI-1913, Lligall 46, Fundació Antonio Maura.

²¹³ Governador civil de Barcelona al Ministre de Governació, 7-XII-1913 (A.H.N., Governació-sèrie A, Lligall 26, exp. 16).

²¹⁴ *Ibidem*.

visitar la ciutat, i sembla que es decantaria per a proposar a Fius i Palà. Tot i que el Ministre no s'acabava de refiar de Fius, perquè l'havien informat del seu antidinastisme, i tampoc no tenia totalment clara la designació de Vila i Miralles com el candidat ministerial, el governador i el general Weyler s'entestaren a convèncer al primer que *"la no presentación de la candidatura de éste según todos mis informes representaría la pérdida del distrito con todas sus consecuencias en la elección de senadores"* ²¹⁵. Però Llatjós no es resignava tan fàcilment a perdre l'alcaldia, de manera que garantia el triomf segur del candidat ministerial, fos quin fos. Tanmateix, el problema, en opinió del governador era que *"sin Vila no es posible en Manresa candidato adicto, y Vila no es candidato sin alcalde Fius"* ²¹⁶.

En canvi, el cronista arxiver Sarret i Arbós interpretava que Llatjós seria novament l'alcalde de Manresa, perquè el continuava patrocinant el seu amic, el capità general, Weyler. En virtut del canvi de govern, explica Sarret, Weyler havia presentat la dimissió del càrrec *"per no tenir la política conservadora y el Govern li suplicà ab vivas ansias que retires dita dimissió y continués en el mando de Catalunya"* ²¹⁷. Per aquest motiu, tothom donava per fet que Llatjós continuaria detentant la vara d'alcalde. Aquest escriuria en les seves notes que la notícia del nomenament de Fius que es va rebre el dia 31 de desembre de 1914 va caure com una bomba sobre la ciutat. Segons s'especificaria en les actes dels plens municipals, el president del govern, Eduardo Dato, en aquest nomenament havia tingut en compte la tasca desenvolupada per Fius en benefici de la classe obrera, tasca a la qual havien col.laborat, com explicaria el mateix alcalde en el seu discurs, el metge Josep Arola i el regionalista Josep Coll i Roca ²¹⁸. Fius intentava així llimar les aspereses d'una oposició que expressava el disgust de *"las clases conservadoras de esta ciudad por haber recaído tal nombramiento en persona de ideas republicanas"* ²¹⁹. Protesta que es vehicularia en el rebuig de les minories a prendre part en les sessions municipals, per bé que els republicans nacionalistes ho feien perquè entenien que l'elecció de

²¹⁵ *Ibidem*, 24-XII-1913.

²¹⁶ *Ibidem*, 28-XII-1913.

²¹⁷ Joaquim Sarret, *Efemérides, 1898-1916*, op. cit., p. 90.

²¹⁸ Acta del ple municipal de l'1 de gener de 1914 al *Libro de Actas de Sesiones del Ayuntamiento de esta ciudad. Año de 1913 a 1914*, p. 176.

²¹⁹ *Ibidem*, p. 176.

l'alcalde havia de correspondre al ple consistorial, i no pas al Govern. La constitució del nou cartipàs seria certament problemàtica (vegeu-ne la constitució a l'apèndix núm. 15).

El nomenament de Fius i Palà de sorprenent no en tenia res. La designació havia estat diligentment gestionada. El diputat pel districte Lluís Vila estava treballant freqüentment amb Fius i Palà per tal de preparar el terreny per a la seva reelecció. Fius ho feia en l'àmbit estrictament del govern local quan feia el possible per tal de rebaixar el nombre de regidors que elegia el districte cinquè, on els carlins tenien majoria, i augmentar els que elegia el districte segon, d'orientació política republicana. Al mateix temps, Fius presentava recurs en relació amb l'actualització de les llistes electorals aprovada per la Junta Provincial del Cens, un recurs que havia de resoldre l'Audiència de Barcelona sobre la inclusió de noms falsos, i Vila treballava per aconseguir un fallo favorable. Per tal de contrarestar aquestes gestions, l'exalcalde carlí Joaquim Gomis es bellugava en l'entorn de Prat de la Riba per tal que l'Audiència de Barcelona confirmés la resolució de la Junta Provincial. També pregava a Soler i March que parlés amb Francesc Cambó d'aquest afer. Gomis tenia ben clar que aquest assumpte tenia tanta importància "*que pot ben dirse que ara es quan se fan las elecciones*"²²⁰.

El resultat final va ser que Vila seria novament el candidat addicte del Govern ara, però, conservador. El Rei havia confiat a Eduardo Dato la presidència del govern després de la caiguda del Comte de Romanones que havia succeït a Canalejas, assassinat el novembre de 1912. Trencat l'històric Pacte del Pardo, condemnat Antoni Maura a l'aïllament polític, i esmicolats els partits dinàstics, aquests darrers es van presentar afeblits als nous comicis, atemorits sobretot a Catalunya, per la conjunció entre radicals i nacionalistes, com a conseqüència de la signatura del Pacte de Sant Gervasi el febrer de 1914.

La competició al districte de Manresa tornaria a ser a tres bandes, ja que se'l disputaven tres candidats: el regionalista Leonci Soler i March; Andreu Abadal i Soldevila, candidat del CNR; i, el monàrquic Lluís Vila i Miralles. Aquest darrer, atesos els compromisos polítics que Fius i Palà tenia contrets amb ell, i gràcies als quals tornava a regentar l'alcaldia des de gener de 1914, comptaren

²²⁰ Carta de Joaquim Gomis a Soler i March, del 4 de juny de 1913, (35.8 Gom 20, Arxiu de Leonci Soler i March).

amb el suport del Centre d'Unió Republicana. Aquest publicaria un manifest electoral on exhortava als ciutadans a votar per Vila i Miralles, per ser el candidat que més convenia als seus interessos, per ser datista (aplaudien la legislació social introduïda per Dato), i perquè la divisió del vot republicà podria comportar de nou una hipotètica derrota, de la mateixa manera que va succeir en les generals de 1903 ²²¹. En aquest sentit, cal recordar la visita que Eduardo Dato faria el 1912 a la seu de l'Ateneu obrer on va repartir llibretes d'estalvis entre els socis que s'hi congregaven, a banda de ser el que va potenciar la promulgació d'un paquet legislatiu on es regulaven els accidents de treball i el treball dels infants i les dones als centres fabrils. Al mateix temps aquestes mesures socials posaven les bases de l'embrió d'un sistema de previsió social per a fer front a la vellesa i a les malalties dels treballadors ²²².

D'altra banda, els republicans fiuistes eren conscients del fet que no controlaven tot el districte, que els seus vots es reclutaven especialment a Manresa, i als pobles industrials, però que, en conjunt no eren suficients per contrarestar el vot dretà. D'aquí, la insistència a donar suport a un candidat monàrquic que gaudia d'un cert arrelament i prestigi al districte, obtingut especialment durant la seva etapa com a diputat provincial. Igualment, també desautoritzarien el candidat nacionalista, i retreien al CNR haver fet cas omís del pacte de Sant Gervasi, però sobretot d'haver donat suport de forma sistemàtica a l'alcalde Llatjós, i d'haver fet costat així a les dretes consistorials.

Els catalanistes de la Lliga insistien en el fet que calia votar com a "*ciudadà modern i patriota pràctic*". Per això, el candidat adient havia d'abandonar les seves mires particulars i no voler l'acta "*per a pròpies conveniències de empreses i negocis*". La referència a Lluís Vila era ben explícita. No oblidem que aquest fabricant era un dels socis de la companyia d'electricitat que es lucrava amb el contracte que havia subscrit amb l'ajuntament. Però també al fabricant Andreu Abadal i Soldevila, per bé que aquest candidat concorria a l'arena electoral per a renovar la sava de la política

²²¹ Aquest manifest es pot localitzar a l'A.H.C.M., Lligall "Censo electoral de Manresa. Poblaciones de su Partido Judicial, 1912, 1915, 1917".

²²² Sobre la contribució del partit conservador en l'elaboració d'un sistema de previsió social vegeu Rosalía Mota, "La definición del sistema de seguridad social en España" a Lourdes López-Nieto (ed.), *Democratización y políticas sociales: las pensiones de jubilación en España, Hungría y México*, pp. 139-172, especialment, pp. 141-146.

comarcal ²²³. En canvi, Soler aportava l'experiència com a diputat. Però sobretot, era l'"home generós, el ciutadà íntegre, el cavaller model que, obeint a dictats de la seva consciència honrada, enarbola, ara com abans, sense enganyoses hipocresies, lo mateix en èpoques d'eleccions que després de celebrades, els principis que informen la renaixensa de la nostra Pàtria" ²²⁴.

L'elecció va ser molt renyida. Vila triomfà per un marge molt estret de vots sobre Soler i March, mentre que el fabricant Abadal se situà en una bona posició ²²⁵. Per aquest motiu, l'acta de Manresa va ser protestada per irregularitats comeses a Monistrol de Montserrat presumptament per part de Leonci Soler i March. Però, Soler presentaria una protesta general contra les eleccions i la capacitat del diputat Vila. Així aportaria documents que testimoniaven que Vila era el principal accionista i, fins feia poc temps, president de la Companyia Anònima Manresana d'Electricitat que tenia el monopoli de l'enllumenat públic a la ciutat. No obstant això, el Tribunal Suprem considerà que les reclamacions no tenien prou fonament, i va declarar vàlids els comicis l'abril de 1914 ²²⁶.

En confiança, Soler i March digué a Prat de la Riba, en felicitar-lo per l'esplendorós triomf obtingut per la Lliga Regionalista a Barcelona, on s'endugué les majories, que la seva derrota havia estat provocada perquè no havia pogut comptar amb els vots dels districtes rurals de Sant Mateu de Bages i Castelladral, seccions de fàcil domini caciquil ²²⁷. Als districtes municipals de la ciutat, Vila hi guanyà en tots, llevat del districte primer per un nombre molt reduït de vots. Als municipis del districte, els resultats van anar molt freqüentment a freqüentment (vegeu-los a l'apèndix núm. 5). Malgrat que la Lliga va perdre per segona vegada

²²³ La proclama electoral que patrocinava la candidatura d'Andreu Abadal i Soldevila assenyalava que ell era un "un home jove, ple d'iniciatives, generós, de cor franc i noble, popular, cultíssim, el ciutadà fill de la nostra estimada Manresa" a *Ciudadà*, Manresa, 1 Març 1914, Manresa, Imp. Rubiralta, 1914.

²²⁴ Fragments de la proclama electoral que la comissió del Casal Regionalista va adreçar als ciutadans del districte el 15 de febrer de 1914. Estava avalada pels diputats provincials, Antoni Abadal i Portella, Joan Maria Roma i Iu Minoves i Anglerill, i naturalment per la comissió electoral en nom d'Ignasi de L. March i Batlles, i de Joaquim Gomis i Cornet.

²²⁵ Lluís Vila i Miralles = 3.923; Leonci Soler i March = 3.731; Andreu Abadal i Soldevila = 2.021 (Font: A.C.D., sèrie "Doc.elec.", Lligall 125, exp. 8).

²²⁶ "Informe sobre el acta del distrito de Manresa, provincia de Barcelona, emitido por el Tribunal Supremo, constituido en la forma especial dispuesta en el art. 53 de la ley Electoral, proponiendo se declare la validez de la elección y la aptitud y capacidad del candidato proclamado Sr. D. Luis Vila Miralles" (A.C.D., sèrie "Doc. Elect.", Lligall 126, exp. 1).

²²⁷ Carta de Soler i March a Prat de la Riba, 13-III-1914 a P. Martínez-Ascaso, op. cit, p.178.

consecutiva l'acta de Manresa, per contra, va guanyar 4 escons a Catalunya, mentre els republicans experimentaren un considerable descens ²²⁸.

6.3.6. Maurici Fius i Palà torna a obtenir la confiança governamental. Les eleccions municipals del 14 de novembre de 1915.

L'ambient que es respirava a nivell local era més aviat tens. Això succeïa mentre Europa entrava a la primera guerra mundial el juliol de 1914, i el preu de les subsistències s'encarien notablement. El setembre de 1915 diverses entitats obreres es van adreçar a l'ajuntament per tal de demanar que es prenguessin mesures per tal de pal·liar la situació precària en què es trobava la classe obrera de la ciutat, amb motiu de l'alça que havien experimentat els articles de primera necessitat en relació amb uns salaris exigus. Adduïen també que els articles alimentaris tenien un preu més alt que no pas a Lleida, Tarragona, Terrassa i Sabadell, ciutats on els salaris eren més elevats. Fius reconeixeria que els salaris només havien augmentat en el sector de la construcció i en alguna fàbrica, però que l'alça no s'havia generalitzat. Però que el pa es venia a Manresa a un preu inferior a la totalitat de poblacions similars, mentre que la carn, tot i ser d'una qualitat superior, es venia massa cara. Prometia finalment que faria tot el possible per convèncer els comerciants que continguessin els preus i que els patrons milloressin la situació econòmica dels treballadors ²²⁹.

Durant els anys 1914 i 1915, la minoria regionalista que havia protestat de la designació de Fius tendria a absentar-se dels plens municipals. Aquest fet va representar una poderosa arma de combat per a la majoria republicana en les següents eleccions municipals del 14 de novembre 1915 ²³⁰. Els republicans nacionalistes en aquests comicis va justificar una intel·ligència electoral amb els republicans fiuistes com a una mesura obligada mentre no s'implantés el sistema de representació proporcional, de manera que passaren a adoptar una actitud pragmàtica enfront del fet electoral, i optaven per la coalició electoral com a mal menor ²³¹. Actitud que fou durament atacada pels carlins ²³². Malgrat l'aliança

²²⁸ Balcells; Culla; Mir, op. cit., p. 210.

²²⁹ Sessió del ple municipal del 22 de setembre de 1915 al *Libro de Actas del Ayuntamiento, 1915-1916*, p. 37.

²³⁰ Vegeu, en especial, *La Montaña Republicana*, 13-XI-1915.

²³¹ *Bages-Ciutat*, 12-XI-1915.

²³² *L'Amich del Poble*, 6-XI-1915.

conjuntural amb els republicans radicals, els nacionalistes republicans no van voler veure aigualit el seu missatge ideològic que es resumia bàsicament en el reconeixement de la nacionalitat catalana i la solució federal per a l'estat espanyol. El programa municipal el sintetitzaven en una beneficència municipal no basada en la caritat, "*sinó en el de dret pel desvalgut, de deure per l'afortunat*"; la divulgació de l'educació popular; i, el foment de la higiene de la ciutat ²³³.

Amb tot, Fius i el grup municipal que liderava va aconseguir finalment que el mapa electoral de la ciutat es modifiqués d'acord amb el pes proporcional d'habitants de cada un dels districtes. Aquests consideraven il·legal que el districte cinquè, el menys populós de tots tingués 6 regidors en relació amb els altres districtes que en tenien 5, el primer i el quart, i 4, el segon i tercer, respectivament quan hi vivien molts més ciutadans ²³⁴. En la sessió municipal del 5 d'abril de 1915, malgrat les objeccions presentades pel regionalista Coll i Roca, el dictamen va prosperar i la ciutat es dividiria en cinc districtes igualment, que eligirien tots ells cinc regidors, excepte el cinquè, que n'escolliria 4. Igualment tots els districtes estarien compostats per tres seccions, llevat del segon, que l'integrarien quatre seccions ²³⁵. Per aquesta raó, en les següents eleccions s'havien de cobrir 12 vacants, tres per als districtes primer i segon, i dos per a la resta. Com que es tractava d'un vot limitat, els electors dels dos primers districtes solament podien votar dos candidats, mentre que els de la resta de districtes només un nom. Aquesta distribució de regidors seria impugnada amb posterioritat per la minoria regionalista, però el govern civil va desestimar el mes de novembre de 1915 el recurs d'alçada interposat.

Sobre els preparatius dels comicis, la veritat és que hi van haver discòrdies a l'hora de proclamar la candidatura manresana entre catalanistes i carlins, manca de cohesió originada pel fet que es reservaven menys llocs per a aquests darrers, motiu que fou remarcat posteriorment com a la causa fonamental de la pèrdua de vots que experimentaria dita candidatura. En concret, als carlins solament se'ls reservava el districte cinquè, amb el candidat i

²³³ La Junta Municipal de U.F.N.R., *La Unió Federal Nacionalista Republicana a la Ciutat*, Manresa, 10 Novembre de 1915, Manresa, Imp. Esparbé, 1915.

²³⁴ Al districte primer hi vivien 1206 electors. Al districte segon, 1429; al districte tercer, 1169; al districte quart, 1254; i, al districte cinquè, 947.

excalcalde Joaquim Gomis i Cornet. Aquesta, però, no constituí l'única causa de la desfeta dretana, sinó que cal afegir-hi, a més a més, la fragmentació del vot dretà produïda per la presentació d'altres candidatures com la del *Círculo Liberal Popular*, formada pel seu president, el fabricant metal·lúrgic Casimir Abellanet. Per la seva banda, els candidats del Casal Regionalista pel districte segon feien separatament propaganda quan es posicionaven a favor dels interessos agrícoles i de la desgravació dels vins que tant reclamaven i que Fius els havia negat.

Paral·lelament, la candidatura manresana es va veure afectada pel retraïment de l'electorat de dretes, que no escoltava les amenaces de *El Pla de Bages* quan afirmava que l'abstenció era sinònim de traïció, i deuria preferir prescindir del dret de sufragi en veure perduda l'elecció abans d'efectuar-se ²³⁶. Per això, la seva consigna era que "*per desenganyats que us trobéu, per anti-polítics que us sentiu, a ningú es lícit retreure's i deixar de votar*" ²³⁷. Les raons, afirmaven, eren moltes: un Grup Escolar a mig fer i abandonat, quan era el resultat de l'homenatge que l'Estat tributava als herois manresans del Bruc; les obres de reforma i embelliment estaven suspeses; ja no s'impedaven més carrers i la perllongació del Passeig estava aturada i sense urbanitzar. A més, afegien amb molta sorna que "*els guàrdies municipals van com els trinxeraires i els trinxeraires van rumbosos i satisfets com si fossin municipals*".

Naturalment, no es prenen en consideració els grans avenços que en matèria d'higiene i salubritat públiques l'alcaldia de Fius havia impulsat. Però també en el camp de l'ensenyament on els republicans s'atribuïen mèrits com l'Escola d'Arts i Oficis, l'Escola Militar gratuïta acabada d'estrenar, les classes nocturnes de pàrvuls, l'ensenyament als presos, el col·legi municipal de segon ensenyament i l'escola graduada de nenes, entre d'altres. Igualment en el terreny de la beneficència pública quan el 1910 l'alcaldia de Fius va posar en funcionament la junta local de protecció a la infantesa. Amb tot aquest bagatge i prestigi, els republicans van poder actuar amb disciplina, i coparen els districtes segon i tercer. Sense impedir, és clar, la candidatura que al districte segon va

²³⁵ Acta del ple municipal del 5 d'abril de 1915 al *Libro de Actas del Ayuntamiento de Manresa. Años 1914-1915*, p. 191 v. També el lligall "Elecciones diversas, 1901-1909" a l'A.H.C.M.

²³⁶ *El Pla de Bages*, 10-XI-1915.

²³⁷ D'aquesta manera començava el manifest electoral que la candidatura del Casal Regionalista, en connivència amb els carlins, faria arribar a l'opinió pública de la ciutat.

presentar el republicà Miquel Forn i Flotats, que havia observat repetides vegades un comportament díscol, l'alcalde de barri d'aquest districte, sota el lema d'administració, democràcia, llibertat i justícia.

En definitiva, els republicans radicals s'aprofitaren de la gestió desastrosa de l'alcalde Llatjós i de la connivència amb aquella del grup municipal dretà. Posaven així de manifest que malgrat la conducta de l'alcalde considerada com a despòtica, els regidors republicans, "*vejados en sus derechos, amenazados y atropellados a veces, negándoles hasta el derecho de investigación, el de saber la marcha administrativa*", mai no van deixar d'assistir a les sessions del ple, a diferència de l'absentisme que el bloc dretà havia practicat durant l'anterior alcaldia de signe republicà ²³⁸. A la llum dels resultats, foren elegits 9 republicans, 2 regionalistes i 1 jaumí ²³⁹, i les esquerres coaligades assoliren 2661 vots, enfront del 1517 vots obtinguts per la *Candidatura Manresana* ²⁴⁰.

L'Ajuntament que es va formar l'1 de gener de 1916 estava integrat per 16 republicans, 4 jaumins i 4 regionalistes (vegeu-ne la constitució a l'apèndix núm. 15). Finalment, els republicans aconseguien l'anelhada majoria absoluta, si bé, de nou, Llatjós avortaria les aspiracions fiuistes quan es va fer designar alcalde en virtut de la R.O. de 29 de desembre de 1915. En realitat, la vara no li corresponia perquè era Fius i no pas aquest qui havia rebut el més elevat nombre de vots ²⁴¹. Tota vegada que els republicans lerroxistes i els nacionalistes ocupaven 14 regidories, enfront de les 10 dels regionalistes, carlins i liberals demòcrates. Recordem que el juliol de 1915, Llatjós havia orquestrat una campanya difamatòria contra l'alcalde Fius perquè havia consentit l'agressió del periodista Josep Soler i Agustench, director del diari monàrquic romanonista, *El Demócrata* ²⁴².

La constitució efectiva del nou cartipàs municipal va ser força agitada, perquè el regionalista Josep Coll i Roca no va acceptar la cinquena tinença

²³⁸ *Ciudadanos*, Manresa, 11 de Noviembre de 1915, Manresa, Imp. Boixeda, 1915.

²³⁹ Marià Rius (republicà nacionalista), Paulí Gros Albí (republicà) i Valentí Grané (Candidatura Manresana) al districte I; Roc Cuadrench (republicà nacionalista), els republicans Andreu Clari i Recasens i Urbici Sellarès i Costa, al districte II; Maurici Fius i Palà (republicà) i Agustí Coma i Morros (C.M.), al districte III; Dídac Mujal i Subirana (republicà) i Baudili Vilalta i Sala (C.M.) al districte IV; i, Josep Rovira i Casajuana (republicà) i Joaquim Gomis i Cornet (C.M.) al districte cinquè.

²⁴⁰ Sobre un cens de 6.005 electors, van votar 4.030 ciutadans, és a dir, un 67% del cens.

²⁴¹ La darrer alcaldia de Francesc Llatjós només durà 4 mesos escassos.

²⁴² Vegeu la correspondència entre Francesc Llatjós i Governació (A.H.N., Governació-Sèrie A, Lligall 10, exp.7).

d'alcaldia, i protestava de la composició, al seu parer, poc representativa de les comissions municipals. En la sessió plenària del 5 de gener de 1916, Coll i Roca, en nom de la minoria regionalista, es felicità del nomenament de Llatjós, i va justificar l'absència del seu grup en les sessions del ple durant el bienni anterior. Així, va fer constar que "*él y sus amigos no asistieron a sesión durante el anterior año por estimar estéril la actuación del Sr. Fius, toda vez que dijo que no se había llevado a cabo obra alguna de importancia, ni se realizaron las mejoras prometidas por dicho Sr. antes de posicionarse de la Alcaldía*" ²⁴³. Coll no valorava el gest de Fius de donar representació a la minoria regionalista. Sotmesa a votació, tot i el vot contrari de Llatjós, la dimissió de Coll i Roca no seria acceptada.

De fet, el propòsit dels republicans fiuistes era el destronar el seu rival etern, Francesc Llatjós, cosa que aconseguirien quatre mesos més tard, el 25 d'abril de 1916, a la vetlla dels comicis legislatius. No sense abans haver portat un delegat de Govern Civil a presidir les sessions del ple municipal davant l'enèrgica protesta de la minoria regionalista ²⁴⁴. Amb l'alcaldia en mans del republicà Ramon Trulls i Soldevila, mà dreta de Fius, les eleccions generals serien més fàcils de preparar per als ministerials romanonistes. Sarret i Arbós atribuïa a les poderoses influències dels fabricants, aliniats al costat del partit conservador, la suspensió de Llatjós ²⁴⁵.

6.4. Crisi i desorientació en la política manresana. L'esmicolament del bloc polític dretà i la davallada del republicanisme (1917-1923).

6.4.1. Els regionalistes recuperen el control del districte de Manresa. Les disputades eleccions generals del 9 d'abril de 1916.

La moció de censura presentada per les oposicions parlamentàries a la política econòmica del Govern Dato, que no havia adoptat mesures excepcionals davant de l'esclat de la Primera Guerra Mundial l'agost de 1914, va provocar la seva caiguda. Amb tot, el mes de maig de 1915, Eduardo Dato esdevenia el cap indiscutible del vell partit liberal conservador. Complint el torn, aquest va ser

²⁴³ Sessió del ple municipal del 5 de gener de 1916 al *Libro de Acuerdos del Ayuntamiento de Manresa ...*, op. cit., pp. 76 i 76v.

²⁴⁴ Vegeu les sessions del ple municipal dels dies 5 i 25 d'abril de 1916.

²⁴⁵ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., p. 101.

reemplaçat pel Comte de Romanones que va formar un Govern de concentració liberal el desembre de 1915. Sota aquest Govern es van celebrar les eleccions generals de 9 d'abril de 1916, les quals per a la Lliga suposaran la recuperació de l'acta del districte de Manresa. Mentrestant, tot i la neutralitat espanyola en la Gran Guerra, els bàndols polítics es dividien entre aliàdofils i germanòfils. Bé que ho constatava Joaquim Sarret i Arbós al seu quadern quan observava que bona part de la premsa manresana s'aliniava a favor de França i per tant dels aliats. Sarret identificava aquest aliniament amb el mateix fenomen, allò que ell anomenava curiosament la majoria de les esquerres ²⁴⁶.

En aquestes eleccions, com ens explica Sarret i Arbós, el comte de Romanones, en la presidència del Govern, intentaria de col·locar un candidat que fos proposat pels alcaldes del districte, i que ell mateix ja escolliria. El cronista ironitzava amb aquesta nova aventura quan escrivia que a Manresa "*les imposicions no han anat may bé; y ara que'ls partits polítics estant agrupats en dos bàndols ha sigut infructuosa la presentació de un candidat ministerial que aquesta vegada es deya Jorge*" ²⁴⁷. Com expliquem després es tractava de Jorge López de Sagrado, el fill polític del general Valeriano Weyler. El cert és que els dos bàndols de què fa esment Sarret pugnaven per elegir pel seu compte el respectiu candidat. Per un costat, Soler i March, senador electe per la província de Barcelona, decidí de no participar-hi, i el seu lloc fou ocupat pel fabricant Josep Claret i Asols, proclamat pel *Casal Regionalista de la Comarca de Bages*, i amb el vistiplau de la *Joventut Carlina* ²⁴⁸.

Per l'altre, Lluís Vila i Miralles, recolzat per la plana major del republicanisme del districte, es presentaria finalment com a candidat ministerial. El mateix Vila confiava al polític liberal Santiago Alba, que ocupava la cartera de governació, que el preocupava molt que el districte pogués passar una altra vegada en poder dels regionalistes. Per això, es mostrava disposat a presentar-se quan vegés assegurat el triomf d'un candidat del Govern, cosa que passava per la destitució de l'alcalde Llatjós, perquè amb ell "*el distrito de Manresa volverá a ser feudo de los regionalistas y seguirán los atropellos que ya han*

²⁴⁶ Ibídem, p. 97 v.

²⁴⁷ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides manresanes, 1898-1917*, op. cit., p. 102.

²⁴⁸ Josep Claret i Asols = 5.794; Lluís Vila i Miralles = 4.020 (Font: A.C.D., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 127, exp. 8).

*comenzado, siendo muy dudoso, por no decir imposible, que en otras Cortes podamos deshacer sus organizaciones y recuperar el Distrito"*²⁴⁹.

Per la seva banda, l'alcalde Llatjós, acostumat com estava als tripijocs electorals, movia els fils adients per tal de portar un altre candidat que suposava governamental. Des tractava del jurisconsult Salvador Raventós, per al triomf del qual, Llatjós assegurava, que *"están dispuestos en las altas esferas gubernamentales a dar todo su apoyo"*²⁵⁰. Al cap d'un mes aproximadament, el mateix Llatjós havia de rectificar perquè a Raventós el Govern el traslladava al districte de Dènia, i designava al seu lloc, el fill polític del general Weyler, Jorge López de Sagrado. En tot cas, aquest no era de la confiança de Francisco Toda, un altre polític veterà en aquests afers, qui observava que López era *"más cunero que cualquier castellano en este distrito"*, i al mateix temps assenyalava que el Govern desitjava presentar un candidat *"que saque el acta"*²⁵¹. Aquest no va ser altre que Lluís Vila i Miralles.

El Casal Regionalista va haver d'emprendre un esforç ingent per a presentar un polític desconegut al districte i que havia d'ocupar el lloc de Soler i March que havia deixat la representació al districte en un llistó molt alt. En el míting de presentació del nou candidat, hi van intervenir el president del Casal Regionalista i exalcalde, l'advocat Ignasi de L. March i Batlles, el regidor portaveu de la minoria regionalista a l'ajuntament de la ciutat, Joaquim Gomis i Cornet, en representació de la Joventut Carlista Manresana, Leonci Soler i March i el nou candidat, Josep Claret i Asols, entre d'altres. Aquest darrer afirmà que continuaria la política de Déu i Pàtria encetada pel seu predecessor i líder del catalanisme polític conservador al districte de Manresa. Igualment diria que el seu programa era el de voler una Catalunya autònoma, *"amb la plenitud de tots els seus drets polítics i administratius"*²⁵².

Els republicans no pogueren endur-se l'acta, malgrat la formulació de protestes que va efectuar Fius i Palà, apoderat del candidat Vila, en la sessió

²⁴⁹ Carta de Lluís Vila i Miralles a Santiago Alba del 28 de gener de 1916 (Correspondència de Lluís Vila i Miralles sobre les eleccions de 1916, s/c, A.H.C.M.).

²⁵⁰ Carta de Francesc Llatjós als alcaldes del districte del 21 de febrer de 1916 (Correspondència de Lluís Vila i Miralles sobre les eleccions de 1916, s/c, A.H.C.M.).

²⁵¹ Carta de Francisco Toda a Lluís Vila i Miralles del 20 de març de 1916 (Correspondència de Lluís Vila i Miralles sobre les eleccions de 1916, s/c, A.H.C.M.).

²⁵² *Presentació del candidat Don Josep Claret i Asols. El meeting del Casal Regionalista. Resum dels brillantíssims discursos pronunciats.* Suplement de *El Pla de Bages, Manresa*, Estampa de Sant Josep, 1916.

d'escrutini general, que consistien en una compra espectacular de vots realitzada a tot el districte, però sobretot a Manresa i a Balsareny, per la qual cosa se seguia un judici sumari al Jutjat de Manresa ²⁵³. Des de les planes del diari barceloní *La Publicidad* s'assenyalava que l'alcalde Llatjós havia exercit coaccions, "*quien faltando arbitrariamente a la ley, recomendó la candidatura del Sr. Claret*" ²⁵⁴. El Tribunal Suprem observaria, però, que l'enorme majoria obtinguda per Claret sobre Vila (de 1774 vots) no exclouïa la suposada compra de vots ²⁵⁵. El polític conservador barceloní Magí Sandiumenge quan lamentava la derrota dels conservadors al districte de Manresa, l'atribuïa a la "*nueva oposición de Sagredo, a su retirada de última hora en combinación con los regionalistas y a las malas artes del Alcalde de Manresa*" ²⁵⁶. La veritat és que el general Valeriano Weyler no perdonaria mai la traïció de Llatjós perquè l'havia enganyat i havia atorgat el triomf als regionalistes. Ara tota la influència l'abocaria a favor de Lluís Vila en la discussió de l'acta de Manresa que s'estava realitzant al Tribunal Suprem. Tanmateix, no estava disposat a "*pedir que se nombre Alcalde a nadie, pues no quiere aparecer haciendo política en Manresa, lo único que quiere es reventar a Llatjós en todo lo que pueda*" ²⁵⁷. Per si de cas, Llatjós enviava capses de llangonisses al tribunal d'actes, si bé van ser malaguanyades perquè serien retornades.

6.4.2. L'alcaldia del regionalista Josep Coll i Roca i el trencament del bloc de dretes. Els socis de la coalició dretana, liberals demòcrates i carlins reclamen protagonisme. Les eleccions provincials de l'11 de març de 1917.

Francesc Llatjós deixaria l'alcaldia l'abril de 1916 i mai més no tornaria a exercir la política activa. Aquest veterà corneta dels batallons de la diputació revolucionària de 1873 moriria víctima de l'epidèmia de grip espanyol que

²⁵³ Vila i Miralles no pogué assistir a la vista de l'acta de Manresa. Per això, demanà a Eduardo Dato que el seu dret "*y los prestigios del partido conservador en el Distrito de Manresa*" fossin defensats. Carta de Lluís Vila Miralles a Eduardo Dato, 27-IV-1916, Archivo Eduardo Dato, Real Academia de la Historia.

²⁵⁴ *La Publicidad*, 14-IV-1916.

²⁵⁵ "Informe sobre el acta del distrito de Manresa, provincia de Barcelona, emitido por el Tribunal Supremo, constituido en la forma especial que determina el art. 53 de la Ley Electoral, proponiendo se declare la validez de la elección y la aptitud y capacidad del candidato proclamado D. José Claret Asols" (A.C.D., Série "Doc. Elec.", Lligall 128, exp.1).

²⁵⁶ Carta de Magí Sandiumenge a Lluís Vila i Miralles del 10 d'abril de 1916 (Correspondència de Lluís Vila i Miralles sobre les eleccions de 1916, s/c, A.H.C.M.).

²⁵⁷ Així s'havia pronunciat Fernando Weyler, fill del general i ara enemic de Llatjós, en una conversa que havia tingut amb Antonio González de Rojas, confident de Vila i Miralles al Tribunal

assotaria la ciutat el 1918. Aquest polític havia estat paradigma de la política caciquil. Paradoxalment els tripijocs que ell tan bé coneixia van ser d'una inestimable ajuda per als regionalistes. Si bé amb llangonisses, ja no n'hi havia prou. Al capdavant Llatjós havia desobeït els dictats del seu cap, el comte de Romanones, furibund anticatalanista. Tal vegada al final de la seva carrera política, aquest republicà i liberal es convenceria de l'avenç imparabile del catalanisme propugnat per la Lliga. No sé fins a quin punt el viratge catalanista experimentat per la seva família hi té alguna cosa a veure, per tal com el seu nét, un presitigiós metge ginecòleg, recentment traspassat, fou un dels fundadors de Convergència Democràtica a Manresa.

Sigui com sigui, amb la recuperació de l'acta de Manresa, els regionalistes van veure la possibilitat de tornar a dominar l'alcaldia de la ciutat, cosa que es produí el juliol de 1917 en la persona del comerciant Josep Coll i Roca. No els va resultar gens fàcil. El substitut de Llatjós al capdavant de l'alcaldia, Ramon Trulls, amic personal de Fius i Palà, ho havia estat amb caràcter d'interí. El 3 de juliol de 1916, el governador civil que, segons Sarret i Arbós, havia declarat la guerra a mort a Llatjós, i havia rebut fortes pressions per part dels republicans de Fius, es va decantar per Josep Coll i Roca, "*persona de bons sentiments, jove y ab talent pera dirigir bé l'Administració municipal*"²⁵⁸. Malgrat la seva joventut, el principal propòsit de Coll era seguir amb l'actuació política dels alcaldes predecessors, March, Armengou i Gomis. El dia que va prendre possessió del càrrec, el 12 de juliol, no va formular cap programa municipal. Simplement va posar de relleu la necessitat d'enfortir l'erari i de reorganitzar els serveis municipals²⁵⁹.

Amb un alcalde regionalista i un majoria republicana s'encetava un nou període en l'evolució política de la ciutat, presidit per l'atomització de la coalició dretana i la unió dels republicans, gràcies a l'entesa amb els nacionalistes que s'estava produint des de 1915. Si bé també amb un consistori políticament molt feble, ja que ben aviat, el 28 de març de 1917 la majoria republicana va presentar un vot de censura contra la gestió de l'alcalde Coll i Roca que va rebre

Suprem. Carta de Antonio González de Rojas a Vila i Miralles del 29 d'abril de 1916 (Coorespondència de Lluís Vila i Miralles sobre les eleccions de 1916, s/c, A.H.C.M.).

²⁵⁸ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides manresanes, 1898-1916*, op. cit., p. 106 v.

²⁵⁹ Sessió del ple municipal del 12 de juliol de 1916 al *Libro de Acuerdos del Ayuntamiento de Manresa ...*, op. cit., p. 150.

l'aprovació majoritària del ple. Amb tot, el canvi d'alcalde es produiria, de bell nou, per R.O., del 17 d'octubre de 1917, en la persona del republicà Maurici Fius i Palà. Calia preparar el terreny per a les eleccions municipals que tindrien lloc el mes de novembre.

El catalanisme polític havia jugat des de principi de segle la carta administrativista i manresanista, i a aquest joc, s'hi avingueren perfectament els carlins i els sectors ultracatólics. No obstant això, la consolidació de la força política del catalanisme al districte va precedir a la seva organització política, és a dir, triomfava sense estar políticament organitzat d'una forma permanent. Això era possible gràcies al caràcter aglutinador que tenia la figura de Soler i March. Però, una vegada el catalanisme es definí políticament com a subsidiari del centre barceloní, aquest hagué de fer front a les discrepàncies que sorgiren principalment amb els carlins que se sentiren progressivament neutralitzats.

Entre 1917 i 1923 observarem l'esmicolament progressiu de les dretes, polititzades a la ciutat entorn de la bandera autonomista. Els jaumins manresans, pressionats per la Junta Regional Tradicionalista, i condicionats per la política possibilista desenvolupada per la Lliga, d'acostament als governs de la Restauració, van evolucionar cap a un trencament total amb el Casal Regionalista. Tant carlins com liberals autonomistes (que des de les eleccions municipals de 1915 van començar a intervenir en l'esfera política local) tendiren a patrocinar les candidatures regionalistes, si bé el seu recolzament anà perdent entusiasme fins arribar a la indiferència total. No obstant això, reclamaven el seu protagonisme pel que fa a una possible representació consensuada a la Diputació provincial de Barcelona. Així presentaven candidats propis en coalicions electorals, juntament amb candidats regionalistes, encara que això suposés trencar la disciplina de partit, tal com succeí en les eleccions provincials de març de 1917.

En aquesta contesa electoral van competir dos candidats carlins, l'un, Joan Mª Roma i Comamala, proposat per la *Joventut Carlista*, i l'altre, Pere Vives i Garriga, proclamat per la Junta Regional Tradicionalista. Amdós estaven integrats en les dues candidatures que rivalitzaven per la consecució dels quatre escons. Sarret i Arbós explicava aquesta escissió així: "*Y ara ha succeit que s'ha girat la truyta ab la reelecció de la Junta Regional, la qual en aquestes eleccions presenta un candidat de la seva Lliga que no cuadra als carlins que van de*

*bracet ab els Regionalistes y veus aquí que aquestos en la seva candidatura hi han posat un carlí el Sr. Roma que fins ara ha sigut diputat provincial y s'ha portat molt bé, venint la Junta Regional a desautorisar a tal candidat, ecoient lo del Partit y manant a tots els veraders carlins que votin el Sr. Vives posat per dita Junta en la candidatura de conxorxa lliberal, republicana, conservadora"*²⁶⁰.

En la ciutat, feia temps que els carlins estaven dividits per les diferències produïdes per la política d'aliances que calia seguir envers el Casal Regionalista. Els carlins que no estaven d'acord amb esdevenir satèl·lits del Casal popularment eren coneguts amb el nom de *sevillanos*. Si bé no era merament una qüestió d'estratègia electoral. Aquesta divisió traduïa un rerefons molt més transcendent: la divisió de la mateixa jerarquia eclesiàstica a l'entorn de la qüestió social. Així l'influent arxiprest Josep Alabern preferia seguir les consignes dels republicans radicals que no pas alinear-se amb el bloc de les dretes. Tot i que aquesta vegada s'havien invertit les posicions i ara era un *sevillano* qui s'integrava en una candidatura regionalista.

Els liberals romanonistes també van tenir problemes a l'hora de posicionar-se en una o altra candidatura, i en l'assemblea de delegats dels comitès de districte, es va adoptar l'acord de no acceptar cap candidat que no fos proclamat pel Partit Liberal Popular de Manresa²⁶¹. La candidatura regionalista, formada per Iu Minovas, Antoni Abadal i Joan Mª Roma s'endugué tres dels quatre llocs, mentre que la dinàstica (Josep Borrás i Ferrer, Heribert Pons i Arola, i Pere Vives i Garriga), solament un, per Pons i Arola (vegeu-ne els resultats a l'apèndix corresponent)²⁶². Les eleccions havien transcorregut amb força calma, malgrat l'arribada "*d'un estol de joves que's diuen carlistas, armats de garrots y movent escàndol y gatxara, fins coaccions pera turbar la pau de la gent sensata que anava a votar*"²⁶³. L'elecció va ser protestada però la Comissió permanent d'Actes de la Diputació la donà per vàlida. La derrota de la candidatura dinàstica va comportar la dimissió d'alguns individus de la Junta Regional Carlista.

²⁶⁰ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemérides manresanes modernes. IV, 1917-1934*, Manuscrit inèdit, s/d, A.H.C.M., pp. 1v-3.

²⁶¹ *El Demócrata*, 17-II-1917.

²⁶² Iu Minovas i Anglerill (regionalista) = 11.667; Joan Mª Roma i Comamala (carlí) = 11.307; Antoni Abadal i Portella (regionalista) = 11.105; Heribert Pons i Arola = 8.886; Joaquim Borrás i Ferrer (conservador) = 8.669; Pere Vives i Garriga (carlí) = 5.805 (Font: A.D.B., expedients eleccions provincials, Lligall 2670).

²⁶³ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemérides manresanes modernes. IV, 1917-1934*, op. cit., p. 2.

6.4.3. Crisi social i l'Assemblea de parlamentaris. Les eleccions municipals de l'11 de novembre de 1917 i les generals del 24 de febrer de 1918.

La política d'aliances i coalicions iniciada l'any 1915 continuà al principi del sexenni 1917-1923, tot arribant a un clímax d'enfrontament l'octubre de 1917 amb motiu de la destitució de l'alcalde regionalista Josep Coll i Roca. Segons el portaveu del Casal Regionalista, *El Pla de Bages*, aquest darrer fou obligat a renunciar a l'alcaldia en favor del republicà Maurici Fius i Palà, la vetlla de l'obertura del període electoral. En grans titulars, el rotatiu del Casal denunciava la paradoxal situació d'un alcalde representatiu dels interessos dels sectors republicans i de les esquerres manresanes que es *venia* a les ambicions de Sánchez Guerra, per tal d'aconseguir la cobejada vara d'alcalde encara que fos de Reial Ordre. La veritat és que Fius tenia al seu favor el fet que Eduardo Dato havia substituït el comte de Romanones en la presidència del Govern el juliol de 1917. D'altra banda, es va fer pública la conxorxa existent en la ciutat entre republicans i conservadors datistes, ja que Fius era l'advocat de la companyia *Anónima Manresana de Electricidad* que subministrava el fluïd elèctric a l'Ajuntament a un preu abusiu, superior al pagat pels particulars ²⁶⁴. Els fabricants datistes, Magí Gallifa i Lluís Vila, n'eren accionistes.

De fet, no era la primera vegada que succeïa una destitució inesperada d'alcalde, però sí que ho era d'un alcalde regionalista. La inestabilitat política era una característica manifesta de la política manresana des de principi de segle. Aquest fenomen s'acusà, però, durant aquests anys per tal com entre nomenaments de R.O. i eleccions populars (a partir de 1917) es renovaria l'alcaldia almenys 8 vegades. El 1917 l'alcaldia estava ocupada pel regionalista Coll i Roca, des de juliol de 1916 quan en prengué possessió. L'octubre de 1917, a causa de les imminents eleccions municipals de novembre, Coll i Roca fou destituït en favor de Fius i Palà, qui revalidaria el mandat ara per elecció popular el gener de 1918.

²⁶⁴ Per aquest motiu l'òrgan regionalista va vertebrar la campanya electoral al voltant d'aquest escàndol, i feia afirmacions del tipus següent: "Votar la candidatura fiiuista és votar l'Anónima que arruïna la ciutat facturant l'alumbrat públic a un preu 5 vegades més crescut del que en realitat val i aplica als particulars" (*El Pla de Bages*, 8-XI-1917).

El regidor carlí i exalcalde Joaquim Gomis va protestar de la designació de Fius en ple període electoral ²⁶⁵. La veritat és que els republicans no tenien les coses gaire fàcils davant la creixent popularitat que la Lliga Regionalista estava assolint amb el lideratge contret en l'Assemblea de Parlamentaris esdevinguda l'agost de 1917. A favor, tanmateix tenien el seu contrastat bagatge en la resolució dels conflictes vaguístics. Amb tot, la crisi social derivada de les conseqüències econòmiques de la guerra mundial no era fàcil de resoldre. D'altra banda, el consistori manresà acordaria la seva adhesió als postulats de l'assemblea de parlamentaris en la sessió municipal del 25 de juliol.

De cara als comicis de novembre, en els quals calia elegir 12 regidors ²⁶⁶, els republicans van ratificar la coalició electoral iniciada l'any 1915, ratificació que el Consell Directiu del CNR recordaria als ciutadans en un manifest electoral ²⁶⁷. En aquesta proclama declarava haver-se desvinculat dels regionalistes, als quals acusava de ser hipòcritament autonomistes i de continuar la política ultracatòlica desenvolupada per Soler i March. Justificaven així mateix l'aliança amb la Unió Republicana perquè perseguïen objectius polítics comuns, i, perquè aquell partit estava experimentant un procés de catalanització ²⁶⁸. Els republicans de la Unió es presentaven davant de l'electorat com a l'alternativa d'esquerres. Criticaven la gestió municipal de l'alcalde Coll i Roca, la manca de tacte en la resolució de les qüestions socials, i advocaven per l'autonomia municipal (desconcentració de funcions de l'alcaldia en benefici de les comissions municipals), i, fins i tot, per l'autonomia de Catalunya, encara que això fos una concessió gratuïta feta als seus aliats, els republicans nacionalistes ²⁶⁹.

La candidatura promoguda pel Casal Regionalista estava formada per una majoria de regionalistes i tan sols dos carlins. Contràriament, els jaumins estaven dividits sobre la idoneïtat d'integrar-se en aquesta candidatura. Al final,

²⁶⁵ Sessió del ple municipal del 24 d'octubre de 1917 al *Libro de Acuerdos del Ayuntamiento. 8 Noviembre 1916 al 1 de Enero de 1918*, p. 160.

²⁶⁶ Els districtes III i IV elegien 3 regidors, i els districtes I, II i V, 2.

²⁶⁷ Aquest manifest es pot consultar al Lligall "Censo electoral de Manresa. Poblaciones de su partido judicial, 1912-1915-1917), a l'A.H.C.M. I publicat a *Bages-Ciutat*, 7-XI-1917.

²⁶⁸ Així, específicament, assenyalen que "*durant la nostra actuació municipal d'aquests dos anys mai han sigut cap destorb a la implantació de les decisions catalanistes que s'hagin portat a l'Ajuntament*" (Ibidem, 7-XI-1917).

²⁶⁹ En el manifest que adrecen a l'opinió pública, afirmen que pretenen anar a l'Ajuntament per "*incluso restablecer y defender los augustos principios de la autonomía bajo todos sus aspectos, burlados por los que blasonan de ser sus defensores y en la práctica han resultado ser sus más enconados adversarios*" (Manifest dipositat al Lligall "Censo electoral de Manresa. Poblaciones de su partido judicial, 1912-1915-1917").

es presentà el jaumí Antoni Roca pel districte II. Els carlins intentaven així de superar les seves diferències sense aconseguir-ho, mentre paral·lelament naixia un altre grup polític *Acció Integrista* que recollia l'herència de l'integrisme, si bé l'actualitzava amb els postulats regionalistes. Per la seva banda, una fracció dels liberals, sota la candidatura de *Bloque Liberal*, lluitaria en solitari al districte IV. Aquests comicis van enregistrar una participació electoral del 57% , i pel nombre absolut de vots, la victòria va correspondre a la candidatura regionalista, si bé, com de costum, per escassos vots de diferència respecte de la de la coalició republicana ²⁷⁰. Això que els regionalistes i carlins afins es queixaven de la utilització de l'alcaldia com a oficines electorals ²⁷¹.

El Pla de Bages de seguida en féu un balanç molt particular i precipitat en assenyalar que "ha mort el Bloc Liberal, han tocat el ridícul els "sevillanos" (els jaumins i els catòlics antilliguers); ha anat de baixa el pobre Fius; han quedat estancats els n²⁷²acionalistes republicans, i nosaltres hem avençat considerablement". En realitat, la candidatura del *Bloque Liberal* no va aconseguir cap regidor, malgrat presentar-se el llegendari Francesc Llatjós, ni tampoc no sortiria elegit el jaumí dissident ²⁷³. En canvi, les candidatures vencedores, la regionalista i la republicana, van obtenir respectivament 6 llocs, de forma que el consistori format l'1 de gener de 1918 estigué compost per 11 republicans, 4 nacionalistes republicans, 6 regionalistes, 2 jaumins i 1 liberal (vegeu-ne la composició a l'apèndix corresponent).

Maurici Fius i Palà seria elegit alcalde popular en la sessió municipal de l'1 de gener de 1918 amb 14 vots a favor i 10 vots en blanc. La minoria regionalista no es va avenir a acceptar les tinences d'alcaldia que l'alcalde els havia ofert perquè va considerar que s'havia de limitar a fiscalitzar els actes de la majoria ²⁷⁴. Tampoc la minoria dretana no acceptaria formar part de les comissions permanents perquè al seu criteri els llocs no guardaven la deguda proporció

²⁷⁰ Hem considerat el cens electoral de 1915, segons el qual Manresa tenia 6005 electors. Hem calculat els votants a partir del supòsit que cada elector feia un ús íntegre de totes les possibilitats de vot que tenia. Lògicament, la xifra de votants que ens ha sortit (3467) és l'òptima, i, per tant, superior a la real.

²⁷¹ Joaquim Gomis va fer aquesta protesta en la sessió municipal del 7 de novembre de 1917 al *Libro de Acuerdos del Ayuntamiento de Manresa ...*, op. cit., p. 171.

²⁷² *El Pla de Bages*, 12-XI-1917.

²⁷³ Sobre el respecte, els liberals romanonistes vaticinaven la davallada política de Llatjós i de "todos cuantos se empeñan en no actuar a la moderna" (*El Demócrata*, 9-XI-1917).

²⁷⁴ Vegeu la intervenció de Joaquim Gomis i Cornet en la sessió del ple del 12 de gener de 1918 al *Libro de Acuerdos del Ayuntamiento de Manresa ...*, op. cit., p. 195.

entre majories i minories, i que en algunes comissions no se'ls donava representació. Un cop passada aquesta crisi les dretes tornarien a incorporar-se al ple i a intervenir en les comissions municipals. La tensió havia arribat a cotes insospitables.

El fracàs de l'Assemblea de Parlamentaris es va saldar amb la incorporació de dos ministres catalans (el regionalista Joan Ventosa i Calvell, i l'exrepublicà Felip Rodés i Baldrich) en un govern de concentració presidit pel liberal García Prieto. Certament no s'havia aconseguit l'objectiu primordial de modificar el règim constitucional a causa de la crisi social prerevolucionària que va viure Catalunya l'estiu de 1917, i que duria a la Lliga Regionalista a canviar d'estratègia, i optar per modificar el sistema des de dins. Desfet definitivament el torn restauracionista, aquest Govern de concentració es va proposar de convocar noves eleccions per al 24 de febrer, amb la intenció, però, de no intervenir directament en la distribució de les actes.

A Catalunya, es van enfrontar obertament les dues ales de l'Assemblea de Parlamentaris: la dretana, protagonitzada per la Lliga, i l'esquerrana, molt compacte, formada pel Partit Radical, el Partit Republicà Català, liderat per Marcel·lí Domingo, els socialistes de la Federació Catalana del PSOE, i els reformistes. Concretament, el PRC va fer un gran esforç per presentar candidatures fora de Barcelona, per exemple al districte de Manresa, on tots els republicans, en coalició, van comptar amb un candidat propi, cosa que no succeïa des de 1903, l'advocat barceloní, Jesús Pinilla i Fornell ²⁷⁵. Aquest no necessitaria presentació, tan sols esdevindria el portaveu de les esquerres renovadores sorgides de l'assaig reformista de 1917, i, en concret, de *"totes les forses republicanes del districte de Manresa, els nacionalistes republicans de la comarca de Bages, els obrers, els homes de fibra lliberal"* ²⁷⁶. Així, els republicans nacionalistes van oferir suport directe a la candidatura de Pinilla, així com recomanaven als electors que vetllessin per la puresa del sufragi.

Els atacs més violents contra el candidat regionalista, Josep Claret i Asols, els protagonitzaria el diari radical *La Reforma*, el nou òrgan republicà

²⁷⁵ Jesús Pinilla i Fornell després d'haver estat partidari de Canalejas, ingressà a la Unió Republicana el 1903. Més tard, esdevingué militant lerrouxista, i com a tal, fou escollit regidor del Consistori barceloní. Posteriorment, fou un dels promotors del BRC, plataforma embrionària del PRC, partit on militava en aquests moments.

²⁷⁶ Manifest de Jesús Pinilla, *Electors del districte de Manresa*, de febrer de 1918, a AHCM, Lligall "Censo electoral de Manresa. Poblaciones de su partido judicial, 1912-195-1917".

avalat pel partit liberal conservador. Aquest diari es va centrar a desacreditar moralment el candidat regionalista. Se li retreia així una grau elevat de versatilitat política que havia permès d'ésser primer un entusiasta romerista, després de formar part de la Unió Catalanista i fundar posteriorment el CNR. En una paraula, es considerava que Claret era circumstancialment "*regionalista porque así podía ser diputado*" ²⁷⁷. Per la seva banda, el diari republicà *La Publicidad* feia un detallat seguiment de la campanya de Pinilla. Primer el míting de presentació de la seva candidatura i després els mítings i les visites que faria en bona part dels municipis del districte. Finalment l'acta de cloenda de la campanya amb un gran míting al Teatre Conservatori de la ciutat ²⁷⁸.

Els partidaris de la Lliga Regionalista de la comarca de Bages van aprofitar l'avinentsa de la celebració de la "Diada d'afirmació regionalista" el 10 de febrer amb clares finalitats electorals, ja que fou netament la reivindicació patriòtica la que va presidir el magne míting que va tenir lloc per a presentar la candidatura de Josep Claret. Segons *El Pla de Bages*, en aquest míting regionalista, hi assistiren més de 200 representants de tots els pobles de la comarca, i 16 alcaldes, la qual cosa ens fa pensar que realment la Lliga Regionalista estava fortament organitzada al districte ²⁷⁹. En definitiva, la campanya electoral es va vertebrar a l'entorn de dos eixos bàsics: el tòpic i tradicional alimentat per les animadversions personalistes entre els dos candidats que concorrien als comicis, i, la crida que el conjunt de les agrupacions polítiques feia a l'electorat per evitar una possible abstenció, quan aquests comicis van ser considerats com a un plebiscit de les conclusions preses per l'Assemblea de Parlamentaris.

Tot i el paper neutral que va assumir el Govern, el desenvolupament d'aquestes eleccions va estar ple de protestes i reclamacions formulades tant a la premsa com en la sessió de proclamació del candidat electe en la Junta Provincial del Cens. L'apoderat de Jesús Pinilla va manifestar que al municipi d'Aguilar de Sagarra s'havia constituït una contramesa, en la qual hi havia presents l'alcalde i alguns regidors, per la qual havien de passar els electors, als quals sembla que es van coaccionar perquè votessin a favor del candidat Sr.

²⁷⁷ *La Reforma*, 22-II-1918.

²⁷⁸ *La Publicidad*, 2-II-1918, 6-II-1918, 8-II-1918, 12-II-1918, 15-II-1918, 18-II-1918, 19-II-1918 i 23-II-1918.

²⁷⁹ *El Pla de Bages*, 11-II-1918.

Arderiu. El candidat republicà va formular una protesta general per suborn, amenaces i coacció en diferents pobles del districte. Pinilla denunciaria les protestes més greus mai plantejades, segons el parer del Tribunal Suprem que va dictaminar sobre l'acta de Manresa. Aquestes consistien en la *"compra de votos en todo el distrito, (...) por coacciones a los electores por los alcaldes, jueces y fiscales municipales afectos al Sr. Claret, por los apoderados y mayordomos de fábricas, muchos fabricantes y la agencia recaudadora de Manresa, y por haberse establecido tabernas y casa de comidas en muchos colegios"* ²⁸⁰. No obstant això, el Tribunal Suprem va proposar al Congrés de Diputats la declaració de validesa de l'acta de Manresa perquè Pinilla no havia estat capaç de demostrar amb proves fefaents les trampes comeses. La victòria, doncs, correspongué a Claret, qui es va fer amb l'acta per una diferència de 1682 vots en el conjunt del districte (vegeu-ne els resultats en l'apèndix núm. 5)

²⁸¹.

Aquest triomf va ser possible malgrat l'hegemonia republicana en el consistori manresà i el deteniment de l'alcaldia per part de Fius i Palà. Els regidors de la minoria dretana s'havien queixat de les coaccions que l'alcalde havia fet als alcaldes dels pobles i també sobre els empleats municipals als quals havia impedit l'emissió del seu vot ²⁸². En realitat, els comptes de l'ajuntament estaven tan delmats per culpa dels endarreriments que la intervenció governativa mitjançant el temut embargament va arribar l'abril de 1918. Aquest va consistir en un 25% dels ingressos municipals. Tota una deshonra per a la ciutat. El cronista Sarret i Arbós que vivia el dia a dia de la política municipal entenia que *"uns y altres han contribuït a la situació precària del Municipi ab ses excessos y disbauxes, essent aquestes mes fortes en el temps del govern de les esquerres, la major part homes sense consciència, viciosos y donats a la mala vida. Y aquestes són els que criden contra les dretetes que han governat dos anys, trobantse la caixa de les esquerres sense un*

²⁸⁰ Protesta general presentada per Pinilla en l'acta d'escrutini, recollida en l'"Informe sobre el acta del distrito de Manresa, provincia de Barcelona, emitido por el Tribunal Supremo, constituido en la forma especial que determina el artículo 53 de la Ley Electoral, proponiendo se declare la validez de la elección y la aptitud y capacidad del candidato proclamado Don José Claret y Assols" (A.C.D., Lligall 130, exp. 1).

²⁸¹ Josep Claret i Assols = 5.899; Jesús Pinilla i Fornell = 4.217 (Font: A.C.D., Sèrie "Doc. Elect.", Lligall 129, exp. 8).

²⁸² Sessió del ple municipal del 6 de març de 1918 al *Libro de Actas del Ayuntamiento de Manresa, 9-I-1918/5-II-1919*.

clau y amb deutes"²⁸³. Com veiem, la imparcialitat del cronista estava fora de dubte. Mentrestant, la guerra mundial finalitzava el setembre de 1918.

6.4.4. La resposta patronal a la mobilització obrera: els lock-outs i les eleccions generals de l'1 de juny de 1919.

Amb les eleccions legislatives de 1918, la Lliga Regionalista conservaria l'acta de Manresa, i n'obtenia 20 arreu de Catalunya. El manteniment d'aquest predomini polític es posaria a prova amb ocasió de les següents eleccions generals de l'1 de juny de 1919, convocades de forma inesperada pel gabinet conservador d'Antonio Maura, qui havia assumit la presidència del Govern després de la caiguda del "Govern Nacional". A nivell català, aquestes eleccions es presentaven amb un caràcter decisiu pel que feia a la satisfacció dels interessos hegemònics de la Lliga Regionalista, que tornava a formar part d'un govern de concentració com a conseqüència dels comicis anteriors. Ara, la Lliga buscava donar un aire de legitimitat a la seva proposta política. Les diverses fraccions dels partits dinàstics van maldar per arravatar amb tots els mitjans l'espai polític conservador que la Lliga havia anat ocupant d'ençà que es convertí en el nou partit d'ordre a Catalunya.

Ara bé, aquestes eleccions tenien lloc enmig d'una aguditzada crisi social que havia desembocat en la proclamació de la vaga general el 24 de març precedent. Enfront l'embranchada dels vaguistes, la resposta de les classes conservadores va ser l'enfortiment del Sometent de les ciutats, al qual es van allistar els fabricants, els propietaris i els comerciants. El fantasma de la revolució social tornava a ressuscitar. Aquesta no va ser l'única resposta immediata. A la reorganització del moviment obrer amb la creació del Sindicat únic, la patronal respondria amb la creació de federacions, si bé especialment amb la millor arma que tenien al seu abast, el lock-out. Aquest va ser declarat a Manresa i aixecat el mes de novembre, després d'unes dures negociacions. No obstant això, el 9 de desembre la federació patronal declararia de nou el lockout als treballadors.

En la ciutat de Manresa, la gran polarització electoral s'establiria, bàsicament i com ja era habitual, entre els *lligaires* del Casal Regionalista i els

²⁸³ Joaquim Sarret, *Efemèrides manresanes modernes, IV, 1917-1934*, op. cit., p15 i 15v.

republicans. Els liberals dinàstics, dividits, i els jaumins, en plenes contradiccions, van jugar un paper de comparsa. Els candidats proclamats per al districte de Manresa van ser el republicà Jesús Pinilla i Fornell, el regionalista Antoni Arderiu i Pascual, Enric Teixidó i Pérez, Camil Cornet i Ferrer, i Jaume Vallès i Marial, dels quals, només els dos primers tenien possibilitats virtuals de guanyar. Així, les forces polítiques locals es van alinear de la forma següent. D'una banda, la Lliga Regionalista, la qual, en aquesta contesa, no gaudia del suport jaumí, ja que els carlins van acordar donar suport a la candidatura antilliguera, però, en canvi, comptava amb el recolzament dels liberals romanonistes d'orientació autonomista. Per l'altra, la Coalició Republicana, sostinguda pel Centre Republicà, el CNR, i la fracció liberal representada pel *Bloque Liberal*, la qual fins a la seva mort ocorreguda el 1918 havia liderat l'excalcalde Francesc Llatjós.

A diferència d'anteriors eleccions generals, en aquestes s'observaria un canvi substancial en el discurs catalanista que caldria analitzar amb calma. El Casal Regionalista va basar la seva campanya, molt llarga, per cert, en la finalitat que aquests comicis havien de desembocar en les "*Corts de l'Autonomia*". Així, els eixos que teixien la seva propaganda foren bàsicament el fet de remarcar que aquests comicis transcendien el marc local, que calia lluitar contra els personalismes, i el caràcter foraster del candidat republicà. Seriosament es creia que "*l'hora final dels grups personalistes és arribada*", i que calia fonamentar la nova política en els ideals ²⁸⁴.

Per a defensar aquesta nova visió de fer política, la Junta d'Acció Política del Casal Regionalista optava per presentar un nou candidat, el jove advocat Antoni Arderiu i Pascual, fill de l'excalcalde conservador, Pere Arderiu i Brugués, i president de la *Joventut Nacionalista*. Aquest fet fou explotat per la premsa adversària en el sentit que l'anterior diputat, Josep Claret, havia hagut d'abdicar perquè estava acabat políticament parlant. La visita de Francesc Cambó a Manresa serví, entre d'altres coses, per a potenciar al nou candidat. Es pretenia, doncs, capitalitzar, d'un cantó, l'ideal catalanista, i de l'altre, la bandera de la política democràtica. Reiteradament es qualificaria d'anticatalanista a la candidatura republicana a causa de les seves suposades connexions amb el

²⁸⁴ Vegeu l'article "Personalisme a la porta", a *El Pla de Bages*, nº 10.265 (juny 1919).

conglomerat de la *Unión Monárquica Nacional*, l'espècie de plataforma que amb finalitats merament electorals havien muntat els dinàstics per a fer front a la prepotència de la Lliga.

Aquesta propaganda va anar dirigida a copsar el vot de les classes mitjanes, comerciants i industrials, tot desemmascarant l'eufemisme "popular" amb què Pinilla s'autoanomenava, quan resultava ser, segons el seu parer, un fervent partidari del "revolucionari" Marcel·lí Domingo, qui certament, prendria part en els mítings que Pinilla organitzaria al districte. S'acusà al republicanisme fiuista d'haver perdut tot contingut ideològic, d'haver "*passat per sempre aquells anys en què el nom d'en Fius, rodejat d'una aureola d'apòstol de les reivindicacions obreres semblava omplir-ho tot, constituint la pedra fonamental de tota una política*"²⁸⁵. Sarret i Arbós sostenia que al candidat republicà el recolzaven una barreja de polítics que eren "*conservadors, carlins dissidents, republicans radicals, nacionalistes republicans y els del partit nou anomenat Unió Monárquica Nacional*"²⁸⁶.

En un mot, el Casal Regionalista, mancat d'un candidat conegut, desenvoluparia una campanya encaminada a la defensa de la política d'ideals, tota vegada que es treballaria l'aureola política d'un candidat que tot just s'iniciava en l'activitat política, però que, per contra, gaudia de l'avantatge de ser manresà. Conscient de la mobilitació política que havien començat a experimentar les capes populars -segurament a causa dels esforços realitzats pel mateix fiuisme en tant que agitador polític anys enrera-, promovia la figura del polític professional, aquell "*en el qual se concentren totes les aspiracions dels habitants d'una comarca: no una figura decorativa*". Per tant, havia de ser capaç d'escoltar alhora patrons i obrers, i vetllar per la solució dels problemes socials, i no pas per vies infal·libles²⁸⁷.

En aquest sentit, no cal oblidar que aquests anys es caracteritzaven per una gran conflictivitat social, la resolució de la qual i la consecució de la tranquil·litat en el districte estava en mans de l'èlit ciutadana que sostenia, però, criteris divergents. Així, en el discurs de presentació que el nou candidat va pronunciar al nodrit auditori del Casal amb motiu de la proclamació oficial de la

²⁸⁵ *El Pla de Bages*, nº 10.265.

²⁸⁶ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides manresanes modernes, 1917-1934*, op. cit., pp. 23 v i 24.

²⁸⁷ *El Pla de Bages*, nº 10.269.

seva candidatura ²⁸⁸. Aquest recomanà la peremptorietat de l'alliberació política de Catalunya (que s'esperava aconseguir òbviament amb les noves Corts, d'aquí el caràcter plebiscitari d'aquests comicis), la defensa dels sentiments religiosos (no oblidem que els regionalistes del Casal es ressentien del fet que la candidatura republicana pogués ser capaç d'atraure's el vot popular catòlic i jaumí), així com dels interessos agrícoles ²⁸⁹. Finalment donà a entendre que la clau màgica de la resolució dels conflictes socials era jurídica. Igualment es posà a disposició de la Cambra de Comerç i Indústria de la ciutat.

En darrer terme, la campanya regionalista va anar dirigida a preparar el terreny per a les eleccions municipals a partir de les quals els catalanistes pretenien desbancar als republicans fiuistes del consistori. Es tractà a l'alcalde Fius d'electorer d'ofici, amb raó quan era sobradament palès que en aquesta època les oficines de l'Ajuntament servien per a preparar les eleccions ²⁹⁰. Respecte a la recentment creada *Unión Monárquica Nacional*, el Casal Regionalista no semblava atemorir-se, tot i les "bellugadisses" del marquès d'Olèrdola qui *"treballa incansablement en aquest districte la candidatura d'en Pinilla"* ²⁹¹.

La campanya republicana desenvolupada des de les planes del diari *La Reforma* no aportaria substancials novetats, i es concentraria bàsicament a desprestigiar a Arderiu. Aquest era considerat així un candidat d'urgència i *"plat de segona"*, perquè altres possibles candidats estaven massa desacreditats ²⁹². Paral·lelament, es denunciava que el Casal Regionalista havia introduït de nou

²⁸⁸ Discurs reproduït a *El Pla de Bages*, nº 10.270.

²⁸⁹ En l'article "Política catalana", el redactor assenyala que és *"un plet de sobirania el que es discuteix i no una qüestió administrativa, i tot lo que no sigui donar solució a lo primer, és, al nostre entendre, perdre el temps (...)"*, a *El Pla de Bages*, nº 10.267.

²⁹⁰ Segons *El Pla de Bages*, Antoni Arderiu denuncia al Ministre de Governació les maniobres electorals de Fius en un telegrama que no hem pogut localitzar: *"Denuncio Vuecencia conducta observada Alcalde Sr. Fius utilizando agentes municipio fines electorales, coaccionando vecinos, recomendaciones y amenazas y convocando Alcaldía industriales distrito donde les presenta candidato republicano Sr. Pinilla quien requiere sus votos con ofrecimiento y promesas que Alcalde ratifica. Instrucciones Vuecencia sobre neutralidad de alcaldes se burlan impunemente en esta ciudad esperando ponga Vuecencia inmediato y enérgico correctivo"* (*El Pla de Bages*, nº 10.278).

²⁹¹ *El Pla de Bages*, nº 10.278.

La Reforma, 24-V-1919: *"Y entonces fue cuando lograron satisfacción los deseos de la jovenalla que impusieron su autoridad a los capdevaners, para la proclamación de uno de la colla en premio a loas campañas de su órgano contra los carlistas, los republicanos, los nacionalistas (...) así como contra los sevillanos e integristas. No obstante ésto, a la Comissió d'Acció Política le asaltaba una duda ¿A quién de los jóvenes ofrecerían el honor después de rehusado por gran número de los solicitados? (...) ¿Quién querrá ser plato de 2ª, 3ª, 4ª o 5ª*

l'imperi del caciquisme al districte, de caire, però, industrial. En semblant to s'expressava el rotatiu nacionalista *L'Avenç*²⁹³. Un fet molt important a destacar és la introducció de formes d'acció política completament noves en l'organització de la campanya per a promocionar la candidatura popular. Així, la celebració de reunions públiques en diferents indrets de la ciutat havien de servir "*para recoger las aspiraciones de los diferentes sectores de opinión que existen en una ciudad, y como corresponde, tratándose de una candidatura apoyada por diversa clase de elementos y proclamada por las fuerzas que ejercen el gobierno municipal en Manresa*"²⁹⁴. En efecte, aquests actes estarien dinamitzats pels regidors de la majoria municipal i tenien com a objectiu l'anàlisi de la gestió municipal pròpia i la dels adversaris en etapes anteriors.

Tot i que el triomf regionalista fou indiscutible, els republicans van acusar als primers d'haver establert agències de contractació de vots i d'haver comprat actes senceres. Els regionalistes es defensaven acusant l'alcalde Fius de permetre que "*algunos empleados se hibesen convertido, durante las últimas elecciones, en agentes electorales*" i que "*los individuos de la guardia municipal, cumpliendo órdenes del cabo, repartían candidaturas de determinado candidato*"²⁹⁵. Aquestes reclamacions van ser examinades pel Tribunal Suprem, qui dictaminaria, tanmateix, la validesa de l'elecció d'Arderiu, i l'acta fou aprovada pel Congrés el juliol de 1919²⁹⁶. Certament, els catalanistes guanyaren en tots els districtes de la ciutat, si bé no per una aclaparadora majoria, i tot i no havent comptat amb l'alcaldia al seu favor (vegeu-ne els resultats a l'apèndix núm. 5).

6.4.5. Crisi social, carestia de la vida i les eleccions municipals del 8 de febrer de 1920.

Els comicis convocats per a renovar parcialment el consistori manresà es van desenvolupar dins d'un ambient crispat i colpit per les conseqüències econòmiques i socials de la conflagració bèl·lica. Només cal recordar les vagues

mesa? Porque el decoro de quien diera un sí a tales condiciones, quedaría por los suelos (...)
Nombrose, luego candidato y vedlo allí cubierto de blanca túnica (...)".

²⁹³ *L'Avenç*, 7-VI-1919.

²⁹⁴ *La Publicidad*, 17-V-1919.

²⁹⁵ Sessió del ple municipal del 4 de juny de 1919 al *Libro de Actas del Ayuntamiento. Año de 1919-1920*, pp. 37 i 37v.

²⁹⁶ Antonio Arderiu i Pascual = 5.118; Jesús Pinilla i Fornell = 4.392 (Font: A.C.D., sèrie "Doc. Elec.", lligall 131, exp. 8).

intermitents com la de carters el març de 1919 o la dels betaires de cotó la tardor durant la tardor, i la resposta contundent de la Federació Patronal d'acordar el lock-out el mes de desembre. Aquesta situació va conduir a l'atur generalitzat en les fàbriques de la conca del Llobregat i l'encariment subsegüent de les subsistències. El temor dels gremis mercantils de Manresa a l'ensorrament del principi d'autoritat els va dur a requerir l'arbitratge dels poders públics per tal de solucionar els greus conflictes socials i trobar una solució consensuada. Per això, suggerien les mesures següents: *"un salario mínimo cada ramo de trabajo, según localidad, aumentándolo o disminuyéndolo a medida se encarezcan o abaraten las susistencias, sostener libre contrato de trabajo y obligar constituir montepíos subvenidos pequeño porcentaje de recargo materia manufacturada y sobre jornales invertidos en construcciones cuyos ingresos sabiamente calculados y administrados, sirvieran para abonar jornales íntegros caso enfermedad, invalidez o retiro (...)"*²⁹⁷. Per la seva banda, l'arxiver Joaquim Sarret escrivia en les seves cròniques que *"la guerra mundial ens ha portat gros desequilibri en tots els rams de la societat. Els comestibles son a preu exorbitant fentse molt cara la vida; el vestit, encara que sia de roba sencilla, és tres vegades mes alsat de preu que avans (...)"*²⁹⁸.

La campanya electoral es va estrenar uns dies abans de la votació en un estat de suspensió de les garanties constitucionals i de censura governativa. Al mateix temps la divisió entre els dos blocs polítics que havien presidit la política manresana des de principi de segle va arribar a un punt insostenible, des del moment que tres regidors de la minoria regionalista havien estat processats i suspesos dels seus càrrecs entre juliol i agost de 1919. Segons explicaria el regidor nacionalista republicà Josep Arola aquests regidors havien adoptat una conducta incorrecta davant dels empleats municipals i pel caràcter obstruccionista de la minoria regionalista²⁹⁹. Aquesta fet va comportar una situació d'atzuzac en què la protesta de les minories regionalista, tradicionalista,

²⁹⁷ Carta dels gremis mercantils de Manresa a Governació de 20 de desembre de 1919 en què suggerien que el Govern escoltés a les parts implicades per trobar una solució (A.H.N., Governació A, lligall 45, exp. 13).

²⁹⁸ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides manresanes modernes, 1917-1934*, op. cit., s/p.

²⁹⁹ Aquests regidors eren els advocats Agustí Coma i Morros, Joaquim de Bertran i Calderó i el comerciant Josep Coll i Roca. Vegeu les sessions del ple municipal del 14 i el 23 de juliol de 1919 al *Libro de Actas del Ayuntamiento ...*, op. cit.

liberal i republicana independent, en solidaritat amb els regidors suspesos, havien decidit de retirar-se del Consistori.

En aquests comicis, que ja s'havien ajornat, calia elegir tres regidors pels districtes primer i segon, i dos pels districtes tercer, quart i cinquè. En la contesa, hi van concórrer dues candidatures: la catalanista, formada per candidats del Casal Regionalista, Joventut Carlista, Joventut Catòlica i la Joventut Nacionalista (que presentava Ignasi Suaña i Esteve per al districte III). I la de Coalició Republicana, recolzada pel Centre de la Unió Republicana i pels republicans nacionalistes. En qualitat d'independent també es van presentar el candidat liberal Josep Flotats i Pastor amb un caràcter administratiu per al districte III; i l'industrial vinater, Ramon Roqueta per al districte IV ³⁰⁰.

D'altra banda, en aquesta contesa electoral es posava en joc el futur de la tresoreria municipal, que va estar a punt d'arribar a la bancarrota a causa de l'endeutament crònic que havia acumulat des de feia anys. Un deute que els polítics del Casal Regionalista atribuïen al contracte que l'Ajuntament havia signat amb la companyia *Anónima Manresana de Electricidad*. Els problemes financers van esdevenir el principal cavall de batalla en aquestes eleccions, si bé no es van oferir alternatives pràctiques per a solucionar-los. Es van fer crítiques abstractes, de manca de patriotisme manresà i de transparència en la gestió dels afers municipals, i d'utilitzar les sessions plenàries com a sales de discussió de mesquineses personals en nom d'ambicions partidistes. El Casal Regionalista, en concret, reivindicava un model de corporació municipal que solament administrés els interessos ciutadans, i no fes política estèril de bandositats.

La Coalició Republicana va bastir la seva campanya al voltant de la conflictivitat social. Així ells homes del Casal Regionalista serien acusats de plutòcrates, de col.laborar amb la Federació de Sindicats Patronals de Manresa i Comarca, i de contactar amb el governador civil per tal de reprimir el moviment obrer organitzat. Si bé la Patronal havia aixecat el lock-out el mes de gener, en la ciutat la situació als tallers i fàbriques encara no s'havia normalitzat. Els republicans aprofitaven així l'avinentesa per acusar als regionalistes de pressionar en favor de la paralització de la feina per tal de poder assegurar la compra de vots coaccionada a famílies obreres.

³⁰⁰ Recolzat pel rotatiu nocturn *El Diario de Avisos*, 6-II-1920.

En relació amb el desenvolupament concret dels comicis, *El Diario de Avisos* manifestà que *"el cuerpo electoral en la presente lucha no ha sido avivado con manifiestos ni mítines, pues apenas llegó a votar en una proporción del 50%"*. Retraïment que era atribuït principalment a l'abstencionisme obrer i a *"las disputas bizantinas entre los partidos"* ³⁰¹, balanç que també fou compartit pels republicans nacionalistes ³⁰². El resultat d'aquestes eleccions va ser favorable als catalanistes que aportaren 5 regidors al Consistori. Mentre que la resta de regidors elegits foren 3 republicans de la Unió, 2 carlins, 1 republicà nacionalista i 1 independent (vegeu els resultats a l'apèndix corresponent) ³⁰³.

Novament, cap grup consistorial tenia una majoria prou ampla com per governar amb solidesa, i resoldre els grans temes pendents de la ciutat: l'acabament de l'edifici destinat a institut de segon ensenyament, la construcció de la qual estava aturada per causa de manca de fons; la construcció del pont de la Reforma, que havia d'unir l'estació de la Companyia Nord amb el casc urbà, el sanejament de les finances municipals, etc... Tot i els grans elogis que el metge Josep Arola i company del grup municipal de Fius i Palà li va fer a aquest quan va posar de relleu *"la acertada gestión administrativa realizada por el Sr. Alcalde (...), la normalización de algunos servicios por él llevada a cabo y las circunstancias azarosas con que ya en el orden social, ya en el administrativo, había tenido que desarrollar su gestión"* ³⁰⁴.

En aquest sentit, no podem oblidar que Maurici Fius va ser el primer alcalde popular, elegit, per tant, directament pel ple consistorial. La veritat és que Fius moriria el mes de novembre d'aquest any. Amb tot, el Consistori va tornar a viure una crisi motivada per la designació del secretari municipal, una figura que no va ser convenientment consensuada, el juny de 1920. Al mateix temps es donava la casualitat que el nou secretari havia de substituir, per motius de salut,

³⁰¹ *Diario de Avisos*, 9-II-1920.

³⁰² *L'Avenç*, 10-II-1920.

³⁰³ DI: Domènec Prunés (carlí), Angel Armengou (regionalista) i Enric Orrit (nacionalista republicà); DII: Marià Valllosera (regionalista), Lluís Guitart (regionalista), i Andreu Clari (Unió Republicana); DIII: Maurici Fius i Palà (Unió Republicana) i Ignasi Suaña (regionalista); DIV: Baudili Vilalta (regionalista) i Ramon Roqueta (independent), i DV: Joan Grané (carlí).

³⁰⁴ Sessió del ple municipal del 31 de març de 1920 al *Libro de Actas del Ayuntamiento ...*, op. cit., p. 122.

Ricard Cuscó i Almirall, el primer alcalde de la Dictadura, designat per R.O. el 24 de febrer de 1924 ³⁰⁵.

6.4.6. Apatia i escepticisme: les eleccions generals del 19 de desembre de 1920.

El 1920 va ser el tercer any consecutiu que es van convocar eleccions generals, prova palpable de la desintegració que patia el sistema restauracionista. En efecte, aquest no era capaç d'aconseguir majories governamentals estables. A Catalunya els comicis del 19 de desembre es van celebrar una vegada recuperada la calma després de les vagues de finals de 1919 i els lock-outs consegüents, si bé sota la repressió del governador Martínez Anido. Mentrestant el govern Dato continuava amb els mateixos gestos del vell sistema, ara ben caduc però continuava essent eficaç de cara a la manipulació de les eleccions. Així, l'ajuntament de Manresa estaria presidit des de l'1 de desembre pel republicà Joan Espinalt i Oller, nomenat altra volta per R.O. ³⁰⁶. Totes les minories consistorials van protestar enèrgicament d'aquesta ingerència governamental un cop instituïts els alcaldes populars. El portaveu de la minoria regionalista, Josep Coll i Roca, assenyalaria sobre el respecte que els nomenaments de R.O. solament s'havien fet en aquelles poblacions on la U.M.N. presentava candidats com era el cas de Manresa. Ben curiosa la seva actitud des del moment que no rebutjaria quatre mesos més tard la vara d'alcalde quan el Govern la hi va oferir el 3 de març de 1921.

Al districte de Manresa, la lluita es presentaria dirimida entre dues candidatures de signe dretà, la catalanista i la ministerial. En aquesta ocasió, els republicans de la Unió no van competir, per tal com la desfeta republicana en les generals anteriors havia estat força acusada arreu de Catalunya. Tot i que sembla que al districte de Manresa van oferir suport implícit a la candidatura governamental. El republicà catalanista Jesús Pinilla, candidat de la coalició republicana en les darreres legislatures aconsellaria, però, l'abstenció als elements avançats del districte.

³⁰⁵ Vegeu les sessions del ple municipal del 2 de juny i del 13 d'octubre de 1920 al *Libro de Actas del Ayuntamiento ...*, op. cit.

³⁰⁶ Vegeu la sessió del ple municipal de l'1 de desembre de 1920 al *Libro de Actas del Ayuntamiento, 27-X-1920/4-XI-1921*.

Certament, els dinàstics conservadors van decidir de dur a terme una darrera ofensiva per aturar l'expansionisme del catalanisme conservador, en un moment en què els homes del Casal Regionalista no detentaven l'alcaldia, però sí que tenien la representació a Corts pel districte ³⁰⁷. De fet, durant la breu alcaldia de Coll i Roca la minoria republicana es va retirar del Consistori en protesta a la designació de Coll, "*dados los antecedentes políticos del elegido y su actuación durante su anterior Alcaldía, en que hizo caso omiso de los acuerdos del Ayuntamiento, no respetando sus propios ideales autonomistas ni teniendo las debidas consideraciones con la entonces mayoría del Ayuntamiento*" ³⁰⁸.

Tanmateix, enfront de la forta embranzida anticatalanista promoguda per la *Unión Monárquica Nacional*, recentment oranzada a la ciutat, els catalanistes manresans van radicalitzar el seu discurs, de la mateixa manera com ho feia la Lliga a Barcelona. Per això, gosaven a afirmar que "*Catalunya existeix com a nació ben definida*" ³⁰⁹. Ara bé, per motius que ignorem, la Comissió d'Acció Política del Casal Regionalista no va revalidar la candidatura d'Arderiu. Tal vegada aquest va provar sort en l'aventura política sense gaire èxit, tot el contrari de la seva brillant carrera d'advocat. Per això, la comissió es decantaria per l'economista Josep Creixell i Iglésias que tenia interessos tèxtils en la comarca del Bages ³¹⁰.

La campanya electoral desenvolupada pel Casal Regionalista es va limitar a la celebració d'un gran míting, que va comptar amb l'assistència de Francesc Cambó. Segons el diari barceloní *La Publicidad*, Cambó va pronunciar un discurs "*de tonos radicales, lleno de doctrina autonomista, siendo calurosamente aplaudido por el auditorio, que llenaba por completo el local*" ³¹¹. Si bé també el Casal accentuaria el contingut nacionalista del seu missatge electoral com mai no ho havia fet, tot reivindicant el dret a la lliure determinació. En el seu discurs

³⁰⁷ Josep Coll i Roca havia estat designat alcalde el mes d'abril i substituït pel republicà Joan Espinalt i Oller a finals de novembre de 1920. La proposta de nomenar al republicà radical Josep Espinalt i Oller com a alcalde de Manresa fou del monàrquic conservador Joaquim Sagnier, proposta que va prosperar malgrat la protesta enèrgica del candidat regionalista pel districte de Manresa, Josep Creixell (AHN, Sèrie Governació-A, Lligall 28, Exp.8).

³⁰⁸ Raons expressades per Josep Arola en nom de la minoria republicana a la sessió del ple municipal de l'1 d'abril de 1920 al *Libro de Actas del Ayuntamiento ...*, op. cit., pp. 124 i 124 v.

³⁰⁹ *El Pla de Bages*, 4-XII-1920.

³¹⁰ Josep Creixell i Iglésias va néixer a Barcelona el 10 d'octubre de 1869. Era originari d'una família de paperers procedent de Sant Pere de Riudevittles.

³¹¹ *La Publicidad*, 8-XII-1920.

es continuava oposant una política moguda pels ideals ("*l'Autonomia de Catalunya, la defensa de l'ordre i el treball i l'amor de tots els estaments socials*"), a una política personalista que sostenien, segons el seu criteri, els republicans ³¹². D'altra banda, s'afirmava com a *conditio sine qua non* la recuperació de la sobirania política de Catalunya per a la resolució dels conflictes entre el capital i el treball. S'intentava així d'incorporar la qüestió social, tant candent aleshores, a la propaganda catalanista, no tant per copsar el vot obrer, com per tranquil·litzar als industrials esporuguits davant del radicalisme que havia adoptat la conflictivitat social.

En un manifest redactat per la comissió d'acció política de la *Juventut Carlista*, els carlins van declarar donar suport al candidat del Casal Regionalista, per "*ésser el candidat més afí a nostres doctrines puix, no contradint el brillant historial tradicionalista de sa distingida família, accepta gairebé integralment nostre programa i declara aspirar en la seva actuació a la defensa de l'ideari religiós, patriòtic i social de nostre credo*", i perquè es limitaven a acatar el pacte que amb la Lliga Regionalista s'havia establert a nivell català ³¹³.

El liberal *Diario de Avisos* aquesta vegada patrocinarà la candidatura de la *Unión Monárquica Nacional*, i recomanava obertament de votar l'advocat Ramon Sostres i Llobet. Aquest darrer era gendre de Magí Gallifa, un dels socis accionistes de la companyia d'electricitat i president de la UMN. L'elecció del candidat ministerial va enfrontar el sector progressista amb el conservador de la UMN. El Comte de Fígols, havia proposat a Ricard Cussó, president del *Fomento del Trabajo Nacional*, qui, era, d'altra banda, el favorit d'Eduardo Dato i de la plana major de la UMN ³¹⁴. Però discrepàncies sorgides entre Gallifa i el Comte de Caralt impediren que aquest darrer se sortís amb la seva, i fou proclamat el candidat proposat per Gallifa, Ramon Sostres. Aquest va fer públic un manifest en el qual assenyalava que malgrat no posseir programa polític, desitjava vetllar per la tranquil·litat del districte, fent cas així als "*immerescuts i insistenters requeriments d'amics, i d'invitacions que he rebut de diferents sectors polítics del districte*" ³¹⁵. La *Candidatura Manresana* encapçalada per l'advocat

³¹² *El Pla de Bages*, 27-XI-1920.

³¹³ Manifest reproduït a *El Pla de Bages*, 16-XII-1920.

³¹⁴ José E. de Olano y Loyzaga, Comte de Fígols, cacic maurista al districte de Berga, enginyer de mines, i soci accionista de la societat "Carbones de Berga", fou un dels promotors de la UMN.

³¹⁵ *Diario de Manresa*, 13-XII-1920.

Sostres va rebre el suport del *Círculo Católico Social "La Tradición"*, i d'una part dels republicans de la Unió. Va orientar la seva propaganda a combatre l'abstencionisme obrer, i a desvirtuar el contingut catòlic de la candidatura del Casal.

En total, es van presentar 9 candidats, dels quals 5 eren regionalistes i la resta monàrquics ³¹⁶. Tal vegada massa candidatures per a unes eleccions sobre les quals es pronosticava una elevada abstenció. Per això, el *Diario de Avisos* descrivia el desenvolupament de la contesa electoral així: "*Las amigos de los candidatos realizaron titánicos esfuerzos para despertar el cuerpo electoral. Repartiéronse millares de hojas sueltas, fijáronse centenares de carteles, fueron paseados profusión de cartelones y circularon por la ciudad autos y otros carruajes para trasladar los electores a las mesas (...) Se llegó hasta el punto de contratar tres orquestas que recorrían las calles de Manresa, en distintos autos que contenían sendos letreros pregonando la candidatura regionalista*" ³¹⁷. Uns comicis que es visualitzaven certament com a molt moderns, i com a tals, eren concebuts com a extravagants.

Els catalanistes van ser acusats de no respectar la voluntat de l'electorat, haver exercit suborns i coaccions, i d'haver organitzat falses rodes d'electors. Fins i tot, el baró de Viver, com a apoderat del candidat Sostres, pretenia formular un protesta que va ser rebutjada perquè aquest baró no era elector del districte ³¹⁸. En realitat, no calgueren gaires tripijocs ja que la copiosa nevada que va caure durant la nit anterior a la celebració de la votació fou una de les causes que van provocar el fort retraïment que van caracteritzar a aquests comicis. Però aquesta no fou l'única causa de l'abstenció, atès que es temia l'abstencionisme de la classe obrera, recomanat pel manifest de Pinilla, i per les consignes de la CNT. D'aquí, que les forces polítiques aboquessin més energies del compte de cara a mobilitzar l'electorat, fins al punt que s'arribà a afirmar que aquests comicis tingueren "*algo de estilo yanqui*" ³¹⁹.

³¹⁶ Els candidats eren: Josep Creixell i Iglésias (regionalista), Lluís Bover i Güell (regionalista), Josep Vives i Coll (regionalista), Joan Campobadal i Burguet (regionalista), Valeri Caldas i Altamira (regionalista), Ramon Sostres i Llobet (monàrquic), Estanislau Guilla i Ribera (monàrquic), Marcel Camil Grané i Massats (monàrquic) i Antoni Dasca i Maurell (monàrquic).

³¹⁷ *Diario de Avisos*, 20-XII-1920.

³¹⁸ *La Publicidad*, 24-XII-1920.

³¹⁹ *Diario de Avisos*, 20-XII-1920.

Va obtenir l'acta de Manresa el candidat catalanista Josep Creixell, que triomfà a Manresa i en la pràctica totalitat dels pobles del districte, gràcies en part a una participació electoral molt baixa (53,87%), abstenció que va afectar sobretot a l'electorat d'esquerres, i a la retirada a darrera hora del candidat republicà autonomista Jesús Pinilla ³²⁰. Com hem insinuat abans, l'acta de Manresa va ser protestada, però les reclamacions plantejades no van ser admeses pel Tribunal Suprem, el qual en va proposar l'aprovació el gener de 1921. Aquesta victòria va estimular a la jovenalla del Casal a fer-ne publicitat altisonant. Així, van passejar una bandera catalana pels carrers centrals de la ciutat, i es van dirigir a la seu de la UMN, on etzibaren "*Mori la Unió, Mori Espanya i Visca Catalunya Lliure*" ³²¹.

6.4.7. El trencament definitiu del bloc dretà i la recomposició de les correlacions polítiques sota l'hegemonia de la Lliga. Les eleccions provincials del 12 de juny de 1921, les eleccions municipals del 5 de febrer de 1922 i les eleccions generals del 29 d'abril de 1923.

Els comicis provincials de juny de 1921 van resultar ser de cabdal importància per a la consolidació de l'hegemonia de la Lliga Regionalista al districte de Manresa. Es presentaven dues candidatures: l'una proclamada pel Casal Regionalista, i patrocinada pel *Círculo Liberal Popular*, i l'altra, proclamada pels elements de la UMN. Els homes del Casal pretenien la reelecció dels mateixos representants escollits en les darreres eleccions provincials, però davant de la negativa d'Iu Minovas i Anglerill i del jaumí Joan Mª Roma, la candidatura passaria finalment a estar integrada per Josep Valls i Taverner, industrial de la colònia tèxtil de Palà de Torroella, Iu Minovas, que acceptà finalment formar-ne part, i pel fabricant Joaquim Borràs i Ferrer, propietari de la colònia Burés a Castellbell i el Vilar. Borràs ja havia estat diputat provincial, però en representació del partit conservador. De sobte, Borràs esdevenia catalanista, per la qual cosa podia assenyalar en l'acte de proclamació dels candidats celebrat al Casal Regionalista que a Catalunya solament existien dos partits, l'autonomista i l'antiautonomista.

³²⁰ Josep Creixell i Iglésias = 5288; Ramon Sostres i Llobet = 2978 (Font: A.H.N., Sèrie "Doc. Elect.", Lligall 133, Exp. 8).

³²¹ *Diario de Manresa*, 20-XII-1920. Igualment, segons aquest rotatiu, el jovent regionalista va cridar "*Visca Catalunya lliure i morin els carlins*" davant del cercle tradicionalista *La Tradición*, centre que havia estat partidari de la candidatura manresana.

Sobta d'altra banda el transfuguisme del jaumí Joan Mª Roma, qui havia afirmat dos mesos enrera que si es presentava a la reelecció, ho faria en tot cas pel districte de Vic, on el tradicionalisme era fort, i no pas pel districte de Manresa-Berga. Certament, aquest formà part de la candidatura anomenada irònicament "anticaciquista", juntament amb el liberal Josep Piqué i Rosal, i l'ultraconservador del *Comité de Defensa Social*, el comte de Santa Mª de Pomés, Benet de Pomés i Pomar. Si bé els carlins van decidir de donar suport a la "*candidatura anticaciquista*", el cert fou que aquest criteri no fou unànime dintre les files del jaumisme manresà. En tot cas, per al cronista i arxiver manresà Sarret i Arbós, els grans culpables de la desfeta de les dretes eren els regionalistes. Decebut escrivia que "*desconorta el veure les malifetes d'aquestos polítics nous que's diuen regionalistes els quals no's diferencien en res dels primers republicans fa 40 anys, tot ho volien invadir y dominar*" ³²².

La Junta Municipal del Centre Republicà va adoptar l'acord per unanimitat de recolzar a la candidatura antilliguera, en resposta a la consideració que els elements que la formaven havien tingut en oferir un lloc als republicans, i perquè aquesta candidatura representava interessos contraris als del Casal Regionalista. Tot i els esforços, l'èxit dels regionalistes seria aclaparador, propiciat, però, per la retirada de Pomés de la candidatura ministerial, i també per la de Roma. En opinió de *El Diario de Avisos*, solament va votar un 40% del cens electoral (vegeu-ne els resultats electorals a l'apèndix núm. 7) ³²³. Van ser elegits els regionalistes lu Minovas i Anglerill i Ferran Valls i Taberner; i, Joaquim Borràs i Ferrer, de la Federació Monàrquica Nacional, i Josep Piqué i Rosal, de la U.M.N.

L'any 1922 la situació política de Manresa va arribar a un punt d'inflexió abonat per la desfeta de les coalicions polítiques que havien intervingut fins aleshores en els comicis municipals. La desfeta fou, però, més sonada en les dretes manresanes, les quals competien dividides en dues candidatures, la regionalista, i la "*manresana*" en els comicis de febrer. En total, calia cobrir 13 vacants, dues per als districtes primer i segon, 4 per al districte tercer, tres per al districte quart, i dues per al districte cinquè.

³²² Joaquim Sarret, *Efemèrides manresanes modernes, 1917-1934*, op. cit., s/p.

³²³ *Diario de Avisos*, 11-VI-1921.

Com hem tingut ocasió d'observar, des de feia temps, els carlins no es posaven d'acord en la seva política d'aliances: una part recolzava als catalanistes, mentre que l'altra, moguda per l'amistat, ja tradicional, existent entre Fius i Palà i el canonge arxiprest de la Seu, el Dr Alabern, preferia d'enlairar les candidatures republicanes. Per aquest motiu, aprofitant la desunió de les dretes, i salvant distàncies ideològiques i compromisos polítics amb els conservadors "idóneos", és dir, datistes, els republicans van tornar a fer propaganda liberal i democràtica, amb la intenció de conservar l'únic reducte de poder al qual podien aspirar després d'haver renunciat a la representació del districte de Manresa en les generals de desembre de 1920. Continuaven coaligats els republicans de la Unió i els republicans del CNR, amb l'agreujant que aquests darrers havien deixat de publicar el seu òrgan de difusió, i s'expressaven a través del *Diario de Manresa*, promogut pels primers.

D'altra banda, el maig de 1921 els membres integrants de la candidatura administrativa havien format un grup municipal propi format per 7 regidors. Aquesta minoria va prendre la decisió d'absentar-se dels plens municipals cosa que es va materialitzar en la sessió del 21 de maig. Fins al mes de juliol no es reintegraria, atida per la pressió dels electors. La minoria administrativa adduiria que "*desde que ocupó la Alcaldía el Sr. Armengou, Manresa viene sufriendo una crisis de hombres públicos y administrativos, lo cual ha determinado que, desde entonces, el presupuesto municipal arrastre un déficit anual de 150.000 ptas, que, durante este ejercicio, se elevará a 200.000*" ³²⁴. Segons el seu parer, en definitiva, el problema estribava en una mala administració perquè Manresa tenia la suficient base tributària com per anivellar els pressupostos. El 7 de desembre la minoria administrativa va presentar un vot de censura contra l'alcalde perquè ja no gaudia de la confiança de la majoria que l'havien elegit ³²⁵.

Els prohoms del Casal Regionalista van fer pública la seva candidatura molt tardanament després d'intensos dies de negociació, perquè no sabien com canalitzar l'escissió. Aquesta estava formada pels noms més prestigiosos del catalanisme conservador de la comarca: l'exdiputat i senador Leonci Soler i

³²⁴ Sessió del ple municipal del 27 de juliol de 1921 al *Libro de Actas del Ayuntamiento ...*, op. cit., p. 148 v.

³²⁵ Sessió del ple municipal del 7 de desembre de 1921 al *Libro de Actas del Ayuntamiento ...*, op. cit.

March, que ja havia tornat de Cuba després d'estar retirat de la vida política durant una temporada, l'exdiputat Antoni Arderiu i Pascual, i el president del Casal Regionalista, Ignasi de L. March i Batlles. Una vegada trencada l'harmonia que unia la coalició de dretes, els regionalistes temien una possible derrota. El *Diario de Manresa* comentava sobre el respecte que "*los casaleros vuelven a empezar la carrera política para avalar con su prestigio y antigua fama, lo que otros más aprovechados y listos echaron por el suelo en pocos años de actuar en la vida pública*"³²⁶.

Els republicans continuaven utilitzant com a consigna l'oposició entre la vella i la nova política, tota vegada que denunciaven el fet que els regionalistes no haguessin estat capaços de renovar la política municipal. No és estrany així que Josep Coll i Roca, l'alcalde sortint, en la sessió municipal del 29 de març de 1922 fes un repàs a la seva gestió, tot destacant la reducció del dèficit municipal, i l'impuls de la reorganització dels serveis administratius i de recaptació dels arbitris municipals³²⁷. Després de la desorientació produïda per la mort del seu màxim lideratge, Maurici Fius i Palà, els republicans es tornaven a sentir forts. Aquest fet els estimulava a recordar la gestió d'anteriors consistoris republicans a les classes mitjanes manresanes, mentre es pretenia combatre l'abstencionisme, tot recomanant a la classe obrera que votés la candidatura d'esquerres. En contraposició, des de les planes de *El Pla de Bages* es desplegava una campanya propagandística centrada en la demostració de la bona administració duta a terme per l'alcalde Coll i Roca, a través de la publicació de quadres estadístics. Abans de tot, calia fer front a l'altra candidatura de signe dretà, que sota l'epígraf d'"administrativa" reclamava una administració honrada i eficaç. S'argumentava així que solament un partit fort, amb una estructura interna disciplinada, podia oferir una gestió continuada en l'Administració local.

La *Candidatura Administrativa* estava composta per carlins i liberals monàrquics fonamentalment, per bé que també comptava amb homes que s'havien presentat com a independents en les darreres municipals, com era el cas del vinater Ramon Roqueta i Torrentó. Els jaumins van desobeir així l'ordre

³²⁶ *Diario de Manresa*, 1-II-1922.

³²⁷ Sessió del ple municipal del 29 de març de 1922 al *Libro de Actas del Ayuntamiento*, 9-XI-1921/30-VIII-1922).

enviada per la Junta Regional Tradicionalista a tots els districtes d'anar aliats amb els catalanistes. Aquesta candidatura va ser patrocinada per la *Joventut Carlista*, el centre catòlic *La Tradición*, la *Joventut Catòlica* i pel *Círculo Liberal Popular*. En realitat, el desembre de 1921, els grups polítics del Consistori havien aprovat un vot de censura contra l'alcalde Coll i Roca, reposat al seu càrrec a principi del mes de març, després de la seva destitució amb fins electorals. L'acusaven d'exercir el seu càrrec d'una forma imperialista, en no voler executar els acords presos en les sessions plenàries, i d'impedir la reunió de les comissions municipals. En aquest mateix mes, la Junta del Casal Regionalista va fer pública l'expulsió de l'entitat dels regidors Conrad Costa, Marià Valllossera i Josep Guitart, homes que van passar a integrar la candidatura administrativa en aquestes. Paral·lelament, els regidors catalanistes restants, en franca minoria, van començar a plantejar-se la possibilitat d'arribar una entesa amb els radicals i els republicans nacionalistes.

En qualitat d'independents, es presentaven també el procurador Francisco de P. Pons i de Solsona, liberal albista, pel districte V, i el farmacèutic Ramon Duran i Canal, pel districte II. Pons i de Solsona manifestaria que la seva candidatura *"no ha sido impuesta ni por disciplina de partido ni para atender compromiso alguno"* ³²⁸. Ramon Duran, president de la *Unión Gremial*, era el representant dels comerciants que no estaven d'acord amb l'emprestit que l'Ajuntament volia aprovar per dur a terme la reforma urbana de la ciutat.

Aquestes eleccions, que van ser molt renyides, van tenir com a resultat el triomf de la candidatura administrativa. Aquesta darrera va obtenir 5 regidors, els republicans, 4, els regionalistes, 3, i sortiria elegit el candidat monàrquic liberal, Francisco de P. Pons i de Solsona, pel districte V (vegeu-ne els resultats a l'apèndix núm. 6) ³²⁹. Els grans derrotats van ser els catalanistes, els quals sense voler-ho admetre, van atribuir el seu descens a una manca d'opinió i a la crisi d'ideals existent al districte. En aquest sentit, *El Pla de Bages* especificava que a Manresa *"hi ha una gran massa d'electors que no es mou pas influïda per*

³²⁸ *Diario de Avisos*, 31-I-1922.

³²⁹ Els candidats elegits foren els següents: DI: Josep Coll i Roca (regionalista) i Josep Cirera i Soler (carlí de la "Candidatura Administrativa"); DII: Ignasi Parés i Serra (carlí, de la C.A.) i Joan Espinalt i Oller (republicà); DIII: Lluís Puig i Serra (republicà), Joan Pla Oliveras (republicà), Vicenç Brunet i Torras (republicà), i Ignasi de L. March i Batlles (regionalista); DIV: Domènec Escuder i Janer (liberal monàrquic, de la C.A.), Conrad Costa i Pons (ex-regionalista, de la C.A.) i Antoni Arderiu i Pascual (regionalista); DV: Ignasi Martí i Fainé (carlí, de la C.A.) i Francisco de P. Pons i de Solsona (liberal albista).

*corrents d'opinió, sinó que està llastimosament a mercè de qualsevol marxant de vots o de qualsevol prohom de barriada (...) La senzilla observació del resultat de la lluita, amb la classificació dels candidats triomfants és suficient per a rebre una impressió de desfeta, d'esmicolament de l'opinió manresana (...) "*³³⁰.

Un altre gran derrotat va ser el candidat republicà nacionalista Josep Arola perquè va perdre la representació que detenia al districte primer. Els republicans de la Unió van arribar a parlar d'un pacte ocult entre el Casal Regionalista i el candidat independent Ramon Duran i Canal adreçat a sostreure vots de la candidatura d'esquerres en aquest districte. Certament, es lamentaven del fet que Ramon Duran hagués tingut *"la habilidad de atraerse un número considerable de elementos de izquierda y fuera ésta la causa de que quedara derrotado el candidato Sr. Arola"*³³¹. El cert és que el metge Josep Arola havia lluitat molt per a eixugar el deute municipal, cosa que remarcaria el seu company de grup, el fotògraf Enric Òrrit quan va assenyalar, en el decurs d'una sessió municipal, que aquest fet li havia costat el càrrec³³².

La constitució del cartipàs municipal arran dels comicis va ser particularment laboriosa, perquè van caldre tres votacions consecutives per a l'elecció del nou alcalde. Aquesta distinció va recaure en la persona del republicà Josep Espinalt i Oller (vegeu-ne la constitució d'ajuntaments a l'apèndix núm. 15). Paradoxalment Espinalt seria elegit amb el concurs dels regionalistes el 12 d'abril de 1922, suport que li retirarien el setembre del mateix any quan el Govern el va destituir per a designar el catalanista Ignasi Suaña i Esteve. Aquest va ser el darrer alcalde de la Restauració. Segons Joaquim Sarret i Arbós. Espinalt va ser suspès perquè era republicà socialista i a iniciativa del diputat a Corts Creixell, si bé a l'esquena de la Lliga Regionalista de Barcelona. Aquesta, com sabem, era acèrrimament contrària a les alcaldies de R.O. i menys a la destitució d'un alcalde d'elecció popular. La Unió Monàrquica Nacional també protestaria perquè l'alcaldia havia d'haver recaigut en tot cas en un regidor monàrquic³³³. No obstant això, la tasca del nou alcalde no seria gens fàcil,

³³⁰ Vegeu l'article "La crisi d'opinió" a *El Pla de Bages*, 8-II-1922.

³³¹ *Diario de Manresa*, 6-II-1922.

³³² Sessió del ple municipal del 29 de març de 1922 al *Libro de Actas del Ayuntamiento*, 9-XI-1922/30-VIII-1922, op. cit.

³³³ Vegeu els comentaris de Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides manresanes modernes, 1917-1934*, op. cit., s/p. També el debat que es va suscitar a l'entorn d'aquesta qüestió en la sessió del

eprquè havia de fer front a la presentació d'un emprèstit les bases del qual serien aprovades en la sessió del ple consistorial el 24 de gener de 1923. D'altra banda, va haver de canalitzar la crisi produïda per la dimissió irrevocable del regidor nacionalista republicà Enric Òrrit ³³⁴.

Les últimes eleccions de la Restauració, les generals de 1923, van tenir lloc en el marc d'un ambient enrarit, caracteritzat per la crisi del règim de la Restaruació i del conjunt de les forces antidinàstiques. La crisi d'esgotament que manifestaven tant la Lliga Regionalista, com el republicanisme, que no havia pogut capitalitzar el seu redreçament i expansió en profit de la regeneració democràtica del sistema, era un fet palpable a la vetlla del cop d'estat de Primo de Rivera. El desastre d'Annual acabà d'enfonsar, d'altra banda, l'escàs crèdit internacional de què gaudia la monarquia espanyola. Un cop superada l'ofensiva espanyolista de la UMN, la Lliga Regionalista va tornar a consolidar les posicions assolides el 1918. Tanmateix, l'escissió sobrevinguda com a conseqüència de les jornades de la Conferència Nacional Catalana el juny de 1922, i de la qual va sorgir, Acció Catalana, va representar un cop molt greu que havia d'afectar necessàriament la seva hegemonia política a Catalunya, encara que pretenia tant com podia de camuflar aquesta evidència.

A Manresa, la crisi dels partits polítics era generalitzada. Solament persistia una atmosfera d'indiferència i d'apatia polítiques, cosa que es va traduir en la inexistència de competició electoral en el desenvolupament de les generals d'abril de 1923. Els carlins van manifestar una indiferència total envers els comicis que s'apropaven: les seves previsions eren ben eloqüents : *"la votació veritable serà ensopida, monòtona, y'l resultat serà migrat, y gens falagador. El poble que rep contínuament els desenganys d'una política falsa, d'una política partidista, s'entregarà a l'indiferentisme"* ³³⁵.

Els catalanistes bagencs estaven dividits en una branca, ideològicament radicalitzada en la qüestió nacional, i, en una altra partidària de continuar amb la política possibilista i accidentalista desenvolupada per la Lliga Regionalista fins al moment. Divisió que es va fer extensible als seus aliats tradicionals, carlins i

ple municipal del 13 de setembre de 1922 al *Libro de Actas del Ayuntamiento, 6-IX-1922/22-VIII-1923*, pp. 8v-19.

³³⁴ Vegeu la sessió del ple municipal del 24 de gener de 1923 al *Libro de Actas del Ayuntamiento*, op. cit.

³³⁵ *El Seny*, 28-IV-1923.

liberals autonomistes. No obstant això, les culpes només serien atribuïdes a elements conspicus del Casal Regionalista, inclòs l'alcalde Coll i Roca, però no pas a la gestió del diputat a Corts, Josep Creixell, qui va ser homenatjat més d'una vegada pels alcaldes de la comarca.

El Casal Regionalista es va presentar aquesta vegada en solitari, perquè només a darrera hora va ser proclamat un candidat més, el liberal Antoni Botifoll i Font. Els republicans, més desorganitzats que mai, van ser incapaços de presentar una candidatura pròpia. Aquests comicis són interessants d'analitzar perquè malgrat la inexistència de lluita real, el Casal Regionalista, en connivència amb el candidat Josep Creixell, desplegaria totes les energies de cara no pas a aconseguir el seu triomf -que ja es donava per segur, en proclamar-se automàticament elegit per l'article 29-, sinó a legitimar un home i un partit, quelcom molt valuós i necessari en la conjuntura de crisi que vivia el Casal, d'indefinició doctrinària i de segmentació interna. Les eleccions se celebraren malgrat tot, si bé en alguns pobles no es van constituir les meses electorals, i a Manresa mateix, els interventors no es van personar als col.legis electorals fins ben avançada la votació. El candidat regionalista Josep Creixell i Iglésias revalidaria, sense oposició, perquè la candidatura de Botifoll va ser merament testimonial, la representació del districte de Manresa (vegeu-ne els resultats a l'apèndix núm. 6) ³³⁶.

³³⁶Josep Creixell i Iglésias = 8.375; Antoni Botifoll i Font = 174 (Font: A.H.N., Sèrie "Doc. Elec.", Lligall 135, Exp. 8).

TERCERA PART

CAPÍTOL VII

VII- ELS HOMES DE LA POLÍTICA I ELS SEUS INSTRUMENTS D'ACTUACIÓ¹

7.1. Els homes que viuen per a la política i de la política. Els càrrecs públics².

Normalment no se'ns fa gens estrany que en aquesta època parlem només d'homes de la política, i, en canvi, no ens referim a les dones, com si aquestes no haguessin participat en l'univers polític ciutadà. Segurament estem incorrent en una negligència professional. Perquè les dones en multitud d'ocasions han estat les testimonis directes de forts episodis de conflictivitat social, fossin vagues o motins de consum, o han estat les que han protagonitzat des de les seves associacions exclusivament femenines la recatolització de la societat. Ara bé, no hem d'oblidar que la normativa electoral les exclouïa del cens i els prohibia el sufragi actiu i passiu. Lamentablement, no tenim gaire possibilitats de rastrejar l'activitat política informal d'unes dones que, per aquesta raó, hauran romàs anònimes en la boiror de la història. Fins i tot, quan n'hem tingut constància, els sobrenoms amb què eren conegudes ens han impedit d'identificar-les. Situats ja en ple segle XX, solament hauríem de recordar tant les dones que col.laboraven amb el carlisme ciutadà a través de l'associació de les margarites, com aquelles altres, amb forts lligams amb l'Església i amb la companyia de Jesús, que van impulsar el Patronat Obrer amb unes clares finalitats conservadores. Unes dames, però, en definitiva, que pertanyien, com ho havien fet en el passat, a la classe més acomodada i que

¹ La metodologia que hem seguit per a la realització d'aquest apartat l'expliquem en l'apèndix que aborda l'estructura de la base de dades i que figura en els annexos d'aquest treball. En total, l'univers que hem contemplat està constituït per un total aproximat de 2.500 registres corresponents gairebé tots ells a individus manresans.

² Sobre el concepte de classe política, vegeu per exemple G. Pasquino, *La clase política*, Madrid, Acento editorial, 2000.

perseguien uns objectius clarament paternalistes, i no pas d'emancipació social.

7.1.1. La classe política local: regidors i alcaldes

A l'hora d'analitzar les peculiaritats de la nostra classe política, hem preferit començar per la més nombrosa, és a dir, la que va configurar la representació local: els càrrecs electes i els càrrecs designats o nomenats que van nodrir les regiduries i les alcaldies. Els primers són aquells que han estat candidats elegits en les conteses electorals, mentre que els segons són designats per l'autoritat competent quan hi ha hagut renovació induïda pel governador civil o pel capità general. Hem dividit l'etapa temporal en tres períodes: el Sexenni democràtic (1868-1874), la Primera etapa de la Restauració (1875-1899) i la Segona etapa de la Restauració (1900-1923). La Restauració monàrquica la dividim en aquestes dues etapes partides pel tombant de segle, perquè fou aleshores quan la correlació de forces i el caràcter de la vida política va canviar amb més profunditat.

El volum total de regidors que van ocupar efectivament el càrrec ascendeix a 333 considerades les tres etapes: 95 corresponen al Sexenni, 137 a la primera etapa de la Restauració, i 101 a la segona. Durant tota la Restauració, el període històric central de la nostra investigació, 306 van ser els escons o actes de regidor que van ser coberts i 238 els regidors que van ocupar aquests seients, fos per via electoral o no. Per tant, l'índex de renovació serà del 77,77%, un percentatge notablement alt, cosa que d'entrada ens indica que el grau de professionalització va ser escàs com era normal en l'època, i que no s'adverteixen diferències importants entre una i altra etapa. En resum, aproximadament i com a mitjana 2 regidors de cada 10 van repetir una o més vegades, i que aquesta ratio es manté sempre constant al llarg de tot el període observat.

Amb tot, cal tenir molt present que les suspensions governatives dels ajuntaments van ser a l'ordre del dia, cosa que dificultaria enormement la professionalització d'aquest nivell de govern. Les suspensions van sovintejar en la dècada dels anys noranta quan per ordre governativa foren designats nominalment els ajuntaments de 1890, 1893 i dues vegades consecutives el

1899, l'any que marca una transició política en la representació local. Sí que és cert que quan així es produïa els seients municipals eren ocupats per persones d'acreditada experiència en el càrrec. Concretant encara més, 27 regidors del Sexenni continuaran exercint com a tals en la primera etapa de la Restauració (28,4%); 24 de la primera etapa seguirien durant tota la Restauració (17,5%); i, només 2 regidors estarien presents des del Sexenni fins als darrers anys del període estudiat ³.

Per a estudiar la condició socioprofessional dels polítics, hem establert 6 categories professionals: Hisendats i propietaris, fabricants, comerciants i botiguers, Industrials i oficis, Professions liberals i Obrers i empleats. Dins del grup d'hisendats i propietaris, hi hem considerat aquells que viuen de les rendes procedents de la terra, amb independència de la superfície de les finques, per bé que la condició d'hisendat no l'hem atribuïda seguint cap criteri específic, sinó que ens hem guiat per la classificació existent als censos electorals, o bé per l'autoubicació que els regidors elegits feien en les candidatures electorals. Igualment, hem considerat els propietaris en general, fins i tot els que ho eren de finques urbanes. Al grup dels fabricants, hi hem inclòs tots aquells que apareixien com a tals, mentre que al d'industrials i oficis, hi ha aquells petits negocis que arrencaven del domini d'un ofici concret i que implicaven transformació de la primera matèria en obradors. Al grup de comerciants i botiguers, hi ha els regidors que vivien del comerç en general, tant a l'engròs i com al detall, i a més, hi hem afegit els que es dedicaven als serveis, com perruquers i barbers, entre d'altres.

Som conscients que els contorns entre els diferents grups són força sinuosos, per tal com ens trobem amb professions que poden estar ubicades simultàniament a més d'una categoria, com per exemple els pastissers o bé els espartenyers, els quals manufacturaven la matèria prima i la venien al detall. Una cosa semblant passa amb els fabricants, bona part dels quals, si deixem de banda naturalment els fabricants tèxtils, eren al mateix temps comerciants, perquè tenien necessitat de controlar els canals de distribució alhora que podien les seves mercaderies. Només cal fixar-nos en els fabricants d'aiguardents, vins i licors. En darrer lloc, a la categoria dels obrers i empleats,

³ Els dos regidors són respectivament el republicà Francesc Llatjós i Perramon, comerciant graner, i el conservador i flaquer d'ofici, Bartomeu Bartolomé i Antúnez .

hi ha englobats tots els assalariats, inclosos els de coll blanc, els quals normalment són considerats empleats d'oficines, escriptors i dependents, tota vegada que dins d'aquesta categoria també hi figuren els jornalers de fàbrica i els del camp.

Al gràfic núm. 1, tenim representat el pes de cada categoria dintre de la classe política municipal del Sexenni. Els grups més nombrosos són el industrials i els oficis (42,1%), seguits pels fabricants i els hisendats i propietaris, amb un mateix percentatge, respectivament (18,9%). A una distància considerable se situen els comerciants (10,1%) i les professions liberals (7,2%). Finalment, els obrers i empleats tenen una representació minsa (2,8%). La primera lectura que podem inferir d'aquesta distribució és que efectivament es va produir durant el Sexenni una certa renovació de la classe política local que es va concretar amb la incorporació de petits propietaris, industrials en bona part. Amb tot, hem de tenir present que la ciutat encara no s'havia industrialitzat plenament i els oficis continuaven tenint una gran importància.

Al gràfic núm. 2, podem comprovar com els fabricants recuperen pes específic en relació amb els hisendats i propietaris, ja que representen gairebé un terç del total de regidors elegits durant la primera etapa de la Restauració, en coherència amb la importància que el sistema fabril adquireix. Els botiguers i comerciants continuen tenint una representativitat similar, si bé en progressió ascendent d'acord amb la tendència evolutiva del període (15,3%). Els hisendats i propietaris veuen reduïda en cinc punts la seva presència dins del conjunt (13,9%). Els industrials i el pes en general dels oficis reculen en nombres absoluts a favor dels fabricants i sobretot dels professionals liberals que veuen incrementada notablement la seva representació, en passar del 7,2% del Sexenni a l'11,7% durant la primera meitat del període restauracionista. En resum, els fabricants i els industrials i oficis van constituir gairebé més de la meitat de les professions dels regidors electes i nominats entre 1877 i 1899.

El panorama no canvia radicalment en la segona etapa de la Restauració. Com podem observar al gràfic núm. 3, la principal diferència estriba en el pes que els comerciants i botiguers assoleixen dins del conjunt de regidors. Aquests passen d'ocupar la quarta posició en la primera meitat de la

Restauració, a posicionar-se en el primer grup, augmentant del 12,5% al 29,9%, respectivament. En efecte, el món dels oficis continua perdent importància, tot i mantenir-se amb un 26,8% respecte del període anterior (28,9%), en benefici no pas dels fabricants, sinó del món del comerç. En aquesta etapa, l'economia productiva es diversifica, així com s'accentua notablement la contribució del sector serveis, el comerç essencialment, en la generació de riquesa d'aquesta ciutat industrial. A principi de segle, Manresa esdevé un centre comercial de primer ordre, fins al punt que sorgeix un comerç molt especialitzat, tota vegada que es consolida el comerç a l'engròs que proveeix a un radi d'influència que ultrapassa la mateixa ciutat i comarca.

Sembla doncs que en la representació local es produeix des de l'inici del segle XX un relleu generacional i professional en els governants de la ciutat. Els grans fabricants comencen a obrir els seus despatxos a Barcelona de manera que ja no tenen el mateix interès a formar part directament de l'oligarquia urbana. Per contra, els comerciants a l'engròs cada vegada veuen incrementada la seva riquesa passant a ocupar llocs ben preeminents dins el llistat dels majors contribuents. Els hisendats de tota la vida continuen vetllant per les seves finques rurals i urbanes, cosa que es palesa en la seva insistència a configurar candidatures municipals. No oblidem, d'altra banda, que hi ha un canvi de dirigents perquè es renoven els governants, però també perquè es democratitza la vida política, i accedeixen al poder les classes mitjanes.

La variable de l'edat d'accés a la política ens condueix a considerar en quin interval d'edat els nostres regidors van començar la seva carrera política. El cert és que normalment aquesta s'iniciava quan el regidor en qüestió era elegit interventor d'una mesa electoral, ocupava una alcaldia de barri o bé simplement es limitava a treballar per al seu partit ocupant llocs de responsabilitat en els comitès organitzatius respectius. D'altres, però, començaven sortint elegits regidors, i de vegades el seu pas per la política era ben ocasional i transitori. Al gràfic núm. 4 podem observar la distribució de les edats d'accés per intervals (dels 20 als 69 anys) i segons el període històric

(Primera etapa i Segona etapa) ⁴. En la primera etapa de la Restauració, els percentatges es mantenen similars als del Sexenni, amb l'única variació del primer interval (20-29 anys) en què la taxa se situa fregant el 20% del total de regidors considerats en la mostra. Tanmateix, l'accés més precoç a la política va tenir lloc a partir del tombant de segle: aproximadament un 23%, mentre que cap regidor tindria més de 60 anys, i els que se situaven entre 50 i 59 anys constituïen només un 7,9%. Per tant, el gruix més important tindria entre 30 i 39 anys (gairebé un 33%). Naturalment, en aquests moments també es produeix una renovació del personal polític, i els més grans es retiraven de la política institucional.

Respecte al grau d'alfabetització, la normativa electoral especificava que era obligatori saber llegir i escriure, i en més d'una ocasió algun regidor seria suspès del càrrec per aquesta anomalia ⁵. Quant a la primera etapa de la Restauració, coneixem el nivell d'instrucció de 89 regidors d'un global de 137. D'aquests, solament 10, per tant un 1,3%, posseïen estudis superiors, 1 estudis primaris i la resta estaven simplement alfabetitzats, per bé ignorem en quin percentatge tenien el batxillerat acabat. Totes les filiacions polítiques tenien regidors que havien cursat estudis universitaris: 2 conservadors, 2 liberals, 3 republicans, 1 catòlic, 1 integrista i 1 independent. De la segona etapa, coneixem amb certesa el nivell d'instrucció de 88 regidors, sobre un total de 101. D'aquests, 9 tenien estudis superiors i tan sols 1 s'havia quedat només amb els estudis primaris. Dels regidors que havien anat a la universitat, 5 eren de la Lliga Regionalista, 3 eren republicans i 1 era carlí. De la resta de regidors, hem d'assenyalar que els republicans, carlins i integristes representaven el 70%.

Si ens fixem en l'adscripció política dels regidors elegits a les urnes o bé nomenats (Gràfic núm. 5), ens adonarem que la presència dels dinàstics conservadors és aclaparadora entre 1877 i 1900, i pràcticament irrisòria una vegada el torn s'havia descomposat, a partir de 1900. Els liberals, per contra,

⁴ Els valors que tenim respecte de l'etapa del Sexenni Democràtic són encara provisionals i el nombre de regidors dels quals ignorem l'edat és força elevat (32,63%). Amb tot, la distribució dels regidors és la que segueix: 20-29 anys= 11,57%; 30-39 anys= 21,05%; 40-49 anys= 23,15%; 50-59 anys= 9,47%, i 60-69 anys= 2,1%. Font: Elaboració pròpia.

⁵ Les dades de què disposem són molt provisionals, per la qual cosa no les hem pres en consideració.

conserven una presència més notable en la segona etapa restauracionista (un 40% del total de regidors d'aquesta filiació). Val a dir, que aquests liberals pertanyien a les diferents fraccions en què el partit fundat per Sagasta s'havia dividit: en el cas manresà, gamacistes, albistes i especialment romanonistes. El protagonisme dels diferents clans republicans a partir dels anys vuitanta del segle dinovè i fins al final de la centúria no va ser, ni de bon tros, menyspreable (un 40% del total de regidors republicans). Un pes similar el tindrien els carlins, integristes i catòlics. Els catalanistes de signe conservador exerciran la seva activitat política a partir del naixement de la Lliga Regionalista el 1901. Els regidors de caràcter independent seran hegemònics en la primera etapa de la Restauració. Hem de suposar que aquests no volien revelar la seva posició política, si bé probablement es repartien entre catòlics, membres d'associacions agrícoles i dinàstics en la seva majoria. Després de 1900, aquests darrers sovintejaran ben poc, a causa sobretot de la politització que viu aquesta etapa. Per bé que en realitat estem parlant de 12 regidors que representen un insignificant 3,6% del total.

La filiació política de les actes de regidor, o millor dit, dels regidors escollits en les urnes la trobem especificada en les taules que segueixen per a cada una de les etapes, i que representem en els gràfics núms. 6 i 7, respectivament. Per a la primera etapa (1877-1899), hem d'indicar que els dinàstics van ocupar el 42,2% dels seients, mentre que els republicans dels diferents matisos i els carlins i integristes van cobrir el 46,8% dels escons. Curiosament, els seients de l'oposició superen els dinàstics. Entre els seients republicans, els possibilistes se situen en el primer lloc del rànquing (12,7%), seguits pels republicans progressistes i centralistes (8,7%), i finalment, pels federals (4,6%).

Els gràfics núms. 8 i 9 contempen el creuament de dues variables: la filiació política i la condició socioprofessional dels regidors electes i designats en el decurs de la Restauració. Quant al període 1877-1899 (gràfic núm. 8), podem entreveure que totes les filiacions polítiques parteixen d'una composició sociològica heterogènia, de manera que totes les condicions hi són presents. Dins dels dinàstics no observem pràcticament cap diferència; en tot cas, hi hagueren més regidors comerciants o bé botiguers entre els liberals que no pas entre els conservadors, mentre que els fabricants i les professions liberals

seran les que tindran un percentatge més elevat de regidors tant en uns com en els altres. Ara bé, fer de comerciant o de botiguer seria la professió més exercida pels regidors republicans (47,61%). Per la seva banda, els regidors catòlics en bona part eren hisendats i propietaris, i en menor mesura es dedicaven a les professions liberals. Els catalanistes majoritàriament eren professions liberals, i molt menys fabricants. En darrer terme, dins del grup dels regidors independents hi trobarem sobretot industrials i propietaris, i no tant comerciants.

Per al període que abraça des de 1900 fins al 1922 (gràfic núm. 9), hi apareix una categoria professional nova, la dels obrers i empleats o treballadors de coll blanc. Cal dir que aquests són presents dins dels grups de regidors republicans, carlins i catalanistes. Respecte de l'etapa anterior, podem observar que tant conservadors com liberals dinàstics han perdut pes dins de la base sociològica de la ciutat. Així, solament hi continuaran essent presents els fabricants, els hisendats per al cas dels conservadors, els comerciants i botiguers, per al dels liberals, i el món dels industrials i dels oficis, gairebé inexistent en el període anterior. En canvi, seran els regidors republicans, carlins i catalanistes els que s'alimentaran de tot el ventall de les condicions professionals. Els regidors carlins es decantaran per la professió de comerciant i botiguer fonamentalment, igual que els catalanistes. Els regidors integristes seran majoritàriament propietaris pagesos o hisendats, en una proporció similar a la dels regidors independents. Les professions liberals les tindrem representades dins del grup dels regidors carlins, republicans i catalanistes.

El gràfic núm. 10, per la seva banda, ens permet de comparar per a cada una de les eleccions municipals celebrades el pes de les actes de regidor ocupades per dinàstics i antidinàstics. Així, seguint en el primer període de la Restauració, podem constatar com no es produeix cap regularitat que ens permeti explicar el pes d'unes actes i altres. Les primeres eleccions municipals de la Restauració, les de 1877, ofereixen una majoria molt àmplia d'actes dinàstiques. En canvi, les de 1879 comporten una majoria antidinàstica, i l'equilibri s'aconsegueix en les de 1881. Per contra, els comicis de 1883 són totalment favorables als partits d'oposició, essencialment eren regidors carlins. Quan els liberals recuperen protagonisme, durant el llarg govern de Sagasta, aquests aconseguixen imposar-se amb una marge molt estret en les eleccions

de 1887 i 1889, però no pas en les de 1885, en què continua guanyant l'oposició. Situats ja en la dècada dels anys noranta, tampoc no podem descobrir cap tònica predominant, sinó una evolució totalment erràtica. Les actes antidinàstiques són majoritàries en els comicis 1893 i 1899, estan totalment equiparades unes i altres el 1891, i amb predomini lleuger dels escons dinàstics el 1895 i 1897, respectivament.

Taula núm. 10: Filiacions polítiques dels regidors elegits a Manresa (1877-1899)

ELECCIONS	CSV	CTT/LIB	CAR/INT	FED	POS	ALTRES REP SOC	IND	INDET	TOT.
7/9-II-1877	8	7	2					3	20
8-IV-1877 (parcial)	2			1				1	4
11/13-V-1879	3	1	5					2	11
1/4-V-1881	5	1	5						11
3/6-V-1883			10						10
V-1885	2	3			4	3			12
1887		5		2	1	1		1	10
1889		6		1	3		1		11
10-V-1891	3	5	3	1			4		16
19-XI-1893		2		1	10	2	1	2	18
12-V-1895	6	2	1		2	1	2		14
9-V-1897	3	4	2		1	1	1		12
14-V-1899	3	3	8	1	1	7	1		24
TOTALS	35	38	36	8	22	15	10	9	173

CSV=Conservador; CTT=Constitucionalista; LIB=Liberal ; CAR=Carlí; INT=Integrista; FED=Republicà Federal; POS=Republicà Possibilista; REP=Republicà progressista, Republicà centralista; SOC=Socialista; IND=Independent; INDET=Indeterminat

Font: Elaboració pròpia

El gràfic núm. 11 ens dóna compte de la segona etapa de la Restauració, entre 1901 i 1923. El percentatge majoritari se l'emporten els republicans amb un 47,7 %, seguits a poca distància per la Lliga Regionalista (18,2%) i pels carlins i integristes (22%). Els dinàstics conserven una presència ínfima, reduïda sobretot als liberals (7,6%), i amb una posició gairebé testimonial per als conservadors (0,8%). Observant elecció per elecció al gràfic núm. 8 ja esmentat, veurem que els dinàstics solament obtenen regiduries en els comicis de maig de 1909, 1917, 1920, i especialment el 1922. En la resta, la seva presència va ser simplement nul·la.

Taula núm. 11: Filiació política dels regidors elegits a Manresa (1901-1922)

ELECCIONS	REG	CAR	INT	LIB	CSV	UR	NAC	FED	FR	SOC	REP	IND	TOT.
9-XI-1901	1	2		3				2	2	1	1		12
8-IX-1903	1	4	3		1	2				1			12
12-XI-1905	1	2	1			3					2	3	12
2-V-1909	1	4		2		4	1						12
12-XII-1909	2	2				6	1					1	12
12-XI-1911	3	1	1			7							12
9-XI-1913	3	2				5	1					1	12
14-XI-1915	2	1				9							12
11-IX-1917	4	1		1		5	1						12
2-II-1920	4	2		1		5							12
5-II-1922	2	3		3		4							12
TOTALS	24	24	5	10	1	50	4	2	2	2	3	5	132

REG=LLIGA REGIONALISTA; CAR=CARLI; INT=INTEGRISTA; LIB=LIBERAL;
 CSV=CONSERVADOR; UR=UNIÓ REPUBLICANA; NAC=REPUBLICÀ NACIONALISTA;
 FED=FEDERAL; FR=FUSIÓ REPUBLICANA; SOC=SOCIALISTA; REP=REPUBLICÀ;
 IND=INDEPENDENT

Font: Elaboració pròpia

Considerada la Restauració en el seu conjunt, i pel que fa als regidors elegits, hem de convenir que en una i altra etapa, els no dinàstics van superar

els dinàstics. Ho sabíem per a la segona etapa, si bé, en canvi, ens sorprenen aquests resultats per al primer període. Podríem pensar que al nivell de la representació local el torn va funcionar d'una manera molt erràtica i fluctuant, que en la majoria d'eleccions es renovaven lleialtats i suports, i que aquestes no eren permanents. En el govern municipal tal vegada es feia la vista grossa des de les altes instàncies a l'hora de permetre la presència política de partits no tolerats pel règim, cosa que no passava en d'altres nivells de govern, com en la representació provincial i la parlamentària. En efecte, el pes de republicans i carlins en aquestes dues instàncies esmentades va ser pràcticament inexistent. D'altra banda, cal considerar també que els partits socials o d'arrelament popular, carlins i republicans, consolidats durant el Sexenni van continuar subsint, al marge del torn i dels partits dinàstics. Amb anterioritat a 1885, el monopoli el van tenir els carlins. Després els republicans discutirien i efectivament disputarien aquest lideratge. A més, el 1888 es va produir l'escissió integrista que en un principi va ser molt important, però no el suficient com per comprometre la continuïtat del partit carlí.

En darrer lloc, només indicar que no ha estat fàcil identificar la filiació política dels regidors, perquè certament en alguns casos aquesta era confosa, inexistent o volàtil. La veritat és que el nivell de volatilitat pel que fa al canvi d'adscripció política no fou gaire elevat, especialment entre formacions polítiques allunyades ideològicament. Sobretot els trasvasaments es produïen dins de les mateixes famílies ideològiques. Per exemple, entre liberals i republicans, o bé entre republicans dels diferents matisos polítics. Així, no fou inusual trobar-nos amb republicans federals del Sexenni que van abraçar la causa del republicanisme possibilista durant la Restauració. Aquest seria el cas de l'alcalde i comerciant graner tantes vegades esmentat, Francesc Llatjós, per bé que aquest evolucionaria vers les files del liberalisme d'obediència albista al final de la seva vida, el 1918. També ens trobem amb algun cas, més aïllat, de trasvasament del liberalisme al possibilisme, com fou el del contractista d'obres, Josep Calveras i Piqué. De les files del federalisme procedia el comerciant Vicenç Pasqual i Ortiz, i durant la Restauració s'ubicaria dins del partit sagastí. El mateix succeïa amb el propietari i regidor del Sexenni Francesc Basomba que va evolucionar cap a la *Izquierda Dinástica*.

Dins de la família catòlica, van sovintejar les dobles adscripcions carlina i integrista. I dins del carlocatolicisme el flirteig amb els postulats de la Unió Catalanista primer, i després amb la Lliga Regionalista va ser moneda corrent. O sinó recordem els casos dels alcaldes, l'advocat Ignasi de L. March i Batlles, i del comerciant ferreter Pere Armengou i Manso, respectivament, ambdós simultàniament integristes i catalanistes. El trasvasament de polítics del partit conservador al catalanisme de la Lliga va ser també un fenomen normal des del tombant de segle. Només cal fixar-nos en l'hisendat Josep Oms i Rovís, conservador silvelista, catòlic i finalment catalanista.

Com hem dit més amunt, molt més excepcionals van ser els casos de volatilitat total. En coneixem un de paradigmàtic i únic dins la seva naturalesa. És el del fondista Hermenegild Pons i Puig que durant el Sexenni era federal, i durant els primers anys de la Restauració es va posicionar dins del sagastisme per evolucionar cap al liberalisme conservador. O el del dentista Pere Carol i Martí que, procedent del partit liberal fusionista, es faria catalanista de la Lliga Regional en la dècada dels anys noranta, i per tant, obedient a la Unió Catalanista. D'altra banda, també podem donar compte d'algun cas de trasvasament dins del dinastisme. Per exemple, el fabricant Josep Torra i Pons, i del confiter Ignasi Sostres i Pons, ambdós primer liberals i després conservadors.

El nombre d'alcaldes que van encapçalar els consistoris del Sexenni (10) i de la Restauració (19) va ser en total de 29 (Vegeu l'apèndix núm. 16). El nombre total de llocs d'alcaldia fou, però, de 41. Per tant, la taxa de cobertura en aquest cas serà d'un 70,73%. D'aquests 29 alcaldes, els que només ho van ser una vegada foren 19 (65,5%) i, per tant, constitueixen la majoria. Els alcaldes que van repetir una vegada més el seu mandat foren 7 (24,13%), tots els quals van ser-ho respectivament al Sexenni i a la primera etapa de la Restauració. Solament un alcalde va repetir tres vegades l'alcaldia (3,4%), el regionalista Josep Coll i Roca; i, finalment dos alcaldes van renovar-ne el mandat quatre vegades (6,9%). Aquests darrers van ser respectivament dos polítics eternament rivals: Francesc Llatjós i Maurici Fius, ambdós republicans.

Si ens fixem en la seva pertinença socioprofessional (gràfic núm. 11) ens adonem que el gruix d'alcaldes s'ubica dins de la categoria de professions liberals (37,9%), fonamentalment advocats, seguits a molta distància pels

procuradors dels tribunals. El segon grup l'encapçalen els comerciants, els quals sobretot van ser freqüents en la segona etapa de la Restauració (20,7%). En tercera posició destaquen els fabricants que representen un 17,24% del total. Amb una proporció idèntica se situen els hisendats (10,3%), i els que eren industrials o tenien un ofici (10,3%) (Vegeu l'apèndix núm. 13). Amb una presència gairebé testimonial figuren els obrers i empleats (6,9%), com fou el cas del corredor d'assegurances Joan Espinalt i Oller, i del darrer alcalde de la Restauració abans de la dictadura, Ignasi Suaña i Esteve, de professió viatjant.

Si observem el nivell de renda, remarcarem que els dos extrems de l'escala els tindrem representats en les figures del fabricant de farines i catalanista Sants Yellestich i Ferrer, que era el tercer major contribuent de la ciutat l'any 1922, i del modest teixidor, alcalde de la Primera República, Josep Claret i Bosch, el qual ni tan sols era propietari ja que era llogater del pis on vivia. Naturalment la majoria d'alcaldes pertanyia a una còmode condició benestant, el primer requisit que els havia d'alliberar de la càrrega feixuga del manteniment del lloc de treball. El fet que predominin els advocats cal atribuir-ho a la necessitat que la societat manresana del moment tenia de buscar interlocutors que intermediessin amb l'administració i que se sabessin situar en els complicats laberints dels canals administratius. Una característica, d'altra banda, comuna en la política de la primera etapa de la Restauració.

Quant al factor de la continuïtat o bé de discontinuïtat política, entre el Sexenni i la primera etapa de la Restauració es produeix un trencament clar, per tal com cap dels alcaldes repeteix mandat. En canvi, sí que es mantenen vincles polítics entre el Sexenni i el Règim Isabelí. Per exemple, aquest seria el cas de l'historiador i escriptor Josep Maria de Mas i Casas, regidor quasi permanent durant el període isabelí, i en menor mesura l'advocat Manuel March i Solernou, fill del destacat alcalde isabelí, l'hisendat i també advocat Manuel March i Coma. El panorama canvia radicalment quan ens acostem a la Primera República i la força política republicana es va afirmant sobre el carlisme i els partits de la Gloriosa. A partir de 1870, el republicanisme federal es féu amb el govern de la ciutat.

Un altre punt d'inflexió el constituiria l'ascens al poder del general Serrano, cosa que es traduiria en la suspensió governativa dels ajuntaments republicans i la designació de nous consistoris adeptes a la nova situació

política. El nou escenari anunciaria de ple l'arribada del gir restauracionista. Així, tornen a fer acte de presència la vella guàrdia isabelina exemplificada en aquest cas per l'hisendat Ignasi Oms i March, designat alcalde provisional pel capità general de Catalunya el gener de 1874, però sobretot per l'hisendat, advocat i alfonsí Manuel Oms i de Prat que seria en efecte el primer alcalde de la Restauració, i home vinculat al projecte de la Gloriosa.

En plena Restauració entraran en escena els pivots del torn dinàstic, com foren per la via conservadora l'advocat Pere Arderiu i Brugués, acompanyat, però en situació més supeditada, pel també advocat Salvador Marçet i Soler, i per l'hisendat i ultracatòlic Marià Batlles i March. Per la via sagastina, els lletrats Josep Fàbregas i Solà i Joaquim Solà i Solernou, que representaven diferents fraccions del liberalisme fusionista. Pel cantó republicà, no podem oblidar el possibilista Francesc Llatjós i Perramon. El principal trencament del període estudiat es va produir al tombant de segle quan les oposicions al sistema aconseguïen desbancar el torn dinàstic. Per aquest motiu, els partits antisistema s'esforçaran a guanyar posicions, per tal de donar pas a un torn renovat que exemplificarien la Unió Republicana i la Lliga Regionalista, respectivament.

El gràfic núm. 12 ens il·lustra sobre la distribució de les alcaldies ocupades tenint en compte la filiació política. Aquesta distribució segueix fidedignament l'evolució política de les regiduries. Així, al Sexenni es va produir un equilibri pràcticament matemàtic entre els progressistes, unionistes i els republicans, en lleugera inclinació a favor d'aquests darrers. Durant la primera etapa de la Restauració, com era d'esperar, el protagonisme el van adquirir els partits dinàstics, si bé aquests amagaven els veritables interessos de les bases socials que es vehiculaven per les forces no tolerades pel règim, com els carlins i el republicanisme no possibilista. Finalment, al tombant de segle va tenir lloc l'ensulsiada de l'equilibri dinàstic a favor del nou torn, protagonitzat ara per republicans i regionalistes, en benefici majoritari d'aquests darrers, si a més hi sumem els alcaldes d'origen carlí o integrista (Joaquim Gomis i Ignasi de L. March). De fet el pes aclaparador de la Lliga Regionalista també es constata quan observem la filiació política dels diputats a Corts, amb la diferència que en aquest nivell de govern els conservadors assoleixen dues actes, amb el suport dels republicans, en períodes de control del govern local.

7.1.2. Diputats a Corts i diputats provincials

Onze van ser els diputats a Corts que van ocupar l'escó del districte de Manresa entre 1876 i 1899. Amb excepció de dos fabricants i d'un hisendat, la resta pertanyia a les professions liberals, amb predomini de les professions jurídiques (2 advocats, 1 jutge i 1 jurista) ⁶. Dos van ser els que van repetir: el fabricant Eduard Reig i Carreras, i el jutge madrileny Francisco Toda y Tortosa, tots dos de filiació política liberal. El primer era un abanderat de la causa proteccionista. Havia fet carrera política a l'ajuntament de Barcelona durant el Sexenni. Si no hagués estat per la seva mort precipitada el 1880, probablement hagués estat el representant polític dels sectors liberals i demòcrates durant força temps. L'altre, magistrat a l'Audiència de Madrid, va pretendre ser-ne el successor, amb l'avantatge, respecte de l'anterior, que estava molt ben situat als ministeris madrilenys i coneixia molt de prop els fils de l'alta política estatal. Finalment, esmentar que tots dos van saber-se atreure la simpatia dels ciutadans del districte, més enllà dels seus acòlits. Cosa que certament no aconseguirien, els seus homònims, ni el l'advocat Josep Mas i Martínez, juntament amb Soler i March els únics manresans de la relació, ni els barcelonins Joan B. Orriols, constitucionalista que flirtejava amb els conservadors, Josep Gassó, Pere Cort i Josep Collasso, tots ells de presència passatgera al districte de Manresa.

Ens hem preguntat en diverses ocasions el perquè Josep Mas i Martínez no es va consolidar políticament en la representació parlamentària. La veritat és que va ser defenestrat per haver tolerat l'hegemonia carlina al consistori de la capital del districte més enllà del canvi de govern a Madrid el 1883. Els temps tenien color de liberal, i en canvi, l'ajuntament manresà estava dominat per les forces tradicionalistes i ultracatòliques. Ara bé, Mas continuaria lluitant en la diputació provincial. Un cas similar podria ser el del republicà possibilista Emili Junoy i Gelabert, que amb el concurs directe dels liberals, obtindria l'escó de Manresa en les eleccions generals de 1893. Sí que és cert, però, que la

⁶ Les professions dels diputats a Corts pel districte de Manresa entre 1876 i 1899 foren: 2 advocats, 2 fabricants, 1 jurista, 2 hisendats, 1 jutge, 1 enginyer industrial, 1 periodista i 1 propietari.

seva influència caciquil es va deixar notar més en la representació política municipal que no pas en la parlamentària, quan va provar sort en futures ocasions sense aconseguir revalidar l'acta (1896 i 1901). En tot cas, estem davant de casos molt diferenciats. Mas no es recuperaria de la batzegada i no tornaria a aixecar cap, malgrat els esforços realitzats per a competir amb el seu rival del mateix partit, Francisco Toda, abans al·ludit, des de la rereguarda, entre 1886 i 1887. Mentre que Junoy es faria amb un escó de la circumscripció de Barcelona l'any 1898.

En les files conservadores, hauríem de destacar el romerista i hisendat Ramon de Rocafort, expert polític caciquil, que va tenir la suficient habilitat com per contribuir a accentuar les divisions internes dels liberals en profit del predomini conservador durant el llarg govern de Sagasta. L'enginyer Josep M. Cornet i Mas, i el pròcer del proteccionisme i fabricant Domènec Sert i Badia no van reeixir a consolidar un feu personal al districte de Manresa. Tots dos hi estarien de pas, malgrat que l'interès d'un i altre fos diferent. L'any 1891 Cornet venia a lluitar en un terreny difícil perquè havia de competir amb dues candidatures més, la possibilista d'Emili Junoy i la carlina d'Ignasi Vidal i Balet, tot i que amb el suport governamental. Molt diferent ho tindria Domènec Sert, perquè en aquesta conjuntura liberals i conservadors anaven coaligats, malgrat la insistència de Junoy, que al darrer moment es retiraria, en les eleccions de 1896. Ho faria més tard l'hisendat i arxiver Leonci Soler i March, en representació del partit liberal conservador, en les eleccions generals de 1899, si bé en realitat, com a portaveu dels interessos catalanistes de la Lliga a partir d'aquella data.

Si tenim en compte les adscripcions polítiques, de les 14 conteses electorals celebrades durant la Restauració, 10 van ser guanyades per candidats vinculats al constitucionalisme primer, i després al partit liberal fusionista, i en una ocasió, el 1893, sota padrinatge liberal, l'escó va anar a parar a mans possibilistes. A diferència de les primeres eleccions (1876, 1879 i parcials de 1881), el torn dinàstic es va seguir de forma escrupulosa al llarg de tot el període considerat (Vegeu l'apèndix núm. 11). Malgrat això, el predomini va ser liberal, en detriment dels conservadors.

Entre 1899 i 1923, el districte de Manresa va estar enfeudat per la Lliga Regionalista, i especialment per Leonci Soler i March, el candidat que va

trencar el torn i que seria diputat fins al 1910. Entre aquesta data i 1916, els conservadors van monopolitzar el districte en mans del fabricant i home de llarga trajectòria política desenvolupada principalment en la corporació provincial, Lluís Vila i Miralles. En les eleccions generals de 1916, la Lliga recuperaria l'escó parlamentari, en nom del fabricant Josep Claret i Asols, l'advocat Antoni Arderiu i Pascual, i del també fabricant Josep Creixell i Iglésias. Per tant, l'hegemonia en aquesta etapa correspondria a la Lliga. La professió d'advocat continuaria essent la preferida dels diputats, juntament amb la de fabricant.

La representació al nivell provincial de govern no va estar monopolitzada, a diferència de la resta d'instàncies, per diputats que en exclusivitat representessin els interessos del partit judicial de Manresa. Ben al contrari, les corresponents lleis provincials dividien el territori català en grans districtes que englobaven diferents partits judicials. Així, el de Manresa primer es va unir primer amb el de Terrassa-Sabadell, i amb posterioritat amb el de Berga. Naturalment, en la pràctica es produïa un repartiment de les zones d'influència i de control que dominaven els diputats. Per aquesta raó, malgrat tenir-los tots en la seva globalitat identificats, només tindrem en compte els que van representar els interessos del districte de Manresa en la diputació provincial de Barcelona (Vegeu l'apèndix núm. 12).

En aquest àmbit, serà ben curiós de destacar com el pas per la corporació provincial serviria per a uns diputats com a trampolí per assolir el nivell de la representació parlamentària, per a d'altres com a l'avantsala de la representació municipal, i per als més nombrosos com a la instància d'especialització de la seva carrera política. Dins el primer grup, hauríem de fer referència per a la primera etapa a Ramon de Rocafort, hisendat romerista, al fabricant i advocat conservador, Lluís Vila i Miralles, i a l'advocat liberal Josep Mas i Martínez. En la segona etapa, continuariem comptant amb Lluís Vila. En el segon grup tindriem per al primer període de la Restauració a l'advocat liberal Josep Fàbregas i Solà, que també fou alcalde de la ciutat, i l'hisendat i advocat catalanista Ignasi de L. March i Batlles, alcalde durant el tombant de segle. En darrer lloc, aquells que van desenvolupar la seva carrera política en la corporació provincial serien els advocats conservadors Joaquim Soler i Arola, i Antoni Coma i Xarpell, respectivament, l'advocat carlí Joan Pelfort i Cirera, el

fabricant conservador Joaquim Borràs i Ferrer, i el fabricant tèxtil de la Lliga Regionalista Ferran Valls i Taberner, i l'advocat i hisendat també de la Lliga, Antoni Abadal i Portella.

En segon terme, també voldríem subratllar que dels 30 diputats provincials elegits en el decurs de tota la Restauració, 11 estarien directament vinculats als interessos polítics i econòmics del districte de Manresa. En aquest llistat, no hi hem inclòs els germans Josep i Heribert Pons i Arola, els quals, malgrat ser fills d'una família de capitans d'indústria d'arrels manresanes, van desenvolupar els seus negocis al districte de Berga, fundant la colònia tèxtil Pons a Puig-reig. Aquesta xifra ens revela que la representació manresana s'enduria un 36,6% dels diputats provincials elegits al llarg de tot el període, com a mitjana, i els districtes de Terrassa-Sabadell, i el de Berga, la resta. Podríem parlar d'una subrepresentació? Tenia més importància i més capacitat d'influència el districte de Terrassa-Sabadell? Pel que sembla, mentre el districte de Manresa va estar unit amb aquell, dels 16 diputats provincials elegits, només 4 pertanyien a l'àrea manresana, és a dir, una quarta part. El panorama canvia radicalment quan el districte de Manresa s'ajunta amb el de Berga. Aleshores la presència manresana s'incrementa notablement: 7 diputats en relació amb els 14 escollits en global. Com es repartien les influències entre els diferents districtes? En aquests moments, lamentablement encara no estem en condicions de respondre a aquestes preguntes.

7.2. Polítics ocasionals, polítics quasi professionals. Els ciutadans políticament actius.

Fins ara ens hem entretingut profusament en la classe política que va exercir un càrrec en alguna instància de poder. Sabem perfectament que aquest col·lectiu no esgota la totalitat d'individus que es van vincular amb l'univers polític del moment sense necessitat d'ocupar un càrrec públic. Ens estem referint a aquells individus que van consagrar la seva vida a treballar per un partit, i també a aquells altres que eren simples militants i que demostraven lleialtat al seu partit participant en les campanyes electorals, fent propaganda, com a interventors en les meses electorals o bé com a apoderats dels candidats.

L'esglaó immediatament anterior a l'elecció de regidor era el pas per una alcaldia de barri. Segurament encara no coneixem prou les funcions que en la pràctica desenvolupava aquesta figura, però sí que sabem que estava reclutada directament pel partit que governava el consistori, i que quan hi havia noves eleccions i nous governants, els alcaldes de barri eren renovats en la seva totalitat. Eren, així, figures de confiança política directa de l'alcalde. Devien, per tant, controlar políticament els seus respectius districtes, i en èpoques electorals eren imprescindibles de cara a la consecució de vots i de favors.

Com podem veure, l'anella de vinculació a la política era molt àmplia i complexa. Evidentment el compromís polític es mesurava a partir essencialment de l'arrelament de l'individu en una formació política determinada. El compromís polític era bàsicament un compromís partidista que passava per l'adhesió i la lleialtat a un bàndol polític determinat. Si bé els nivells d'adhesió també podien variar. Els socis d'un centre polític i els redactors d'un diari o setmanari d'una tendència política concreta podien participar activament o no en la vida interna. Podien limitar-se a assistir a les vetllades literàries i als balls de saló, totes elles activitats lúdiques, i, en canvi, no participar directament en les activitats polítiques. Fins i tot, podríem trobar ciutadans que solament se significarien políticament en comptades ocasions al llarg de la seva vida sense necessitat de militar en cap partit. Aquest seria el cas d'aquells que signaven manifestos de protesta, esdevenien subscriptors participant en campanyes a favor d'obres empresonats o per a homenatjar algun polític o personatge públic, o bé signaven com a electors oferint el seu suport a candidatures electorals determinades.

Fetes aquestes consideracions preliminars, sí que ens interessa a continuació de delimitar una mica més, sense cap ànim d'exhaustivitat, l'univers de cada tendència o família política, tenint en compte tant els regidors com els homes de partit i els ciutadans que en un moment determinat, de forma continuada o aïllada, van expressar les seves preferències polítiques. Per tant, assajarem de construir una prosopografia d'aquests col·lectius mitjançant les característiques del grup, i alternadament amb les trajectòries individuals.

7.2.1. Qui eren els republicans?

Quantitativament parlant, en la nostra base de dades tenim identificats a 256 individus que s'aliniaven ideològicament amb aquest corrent polític entre 1876 i 1899. D'aquests, 248 resideixen a Manresa i els altres hi tenen una vinculació política, familiar o patrimonial sense desenvolupar la seva socialització en la ciutat. Coneixem la condició socioprofessional d'un 77,52%, és a dir, de 193 individus, la mostra sobre la qual hem treballat en el gràfic núm. 13. Aquest ens il·lustra d'un fenomen que ja havíem intuït amb anterioritat quan estudiàvem els regidors i la seva filiació política. És a dir, des d'aquest punt de vista, el 40,93% dels ciutadans republicans de la primera etapa de la Restauració a Manresa exercia un ofici o bé era industrial. Les altres professions preferides pels republicans eren la de comerciant o botiguer amb un 24,35%, i les professions liberals, amb un 15,5%, respectivament.

Si filem més prim i tenim en compte les grans famílies republicanes veurem, tal com es manifesta al gràfic núm. 14, com els industrials i els oficis tenen un pes aclaparador en totes les tendències, si bé més gran encara pel que fa als republicans federals (60,29%) i als republicans progressistes (73,33%), a diferència dels possibilistes (43,47%)⁷. En efecte, aquests darrers presenten una composició sociològica més semblant a la dels liberals, però amb una menor presència de fabricants. Una altra diferència a destacar que distingeixen els possibilistes respecte dels federals i dels progressistes és que aquests darrers, uns i altres, tenen obrers i empleats en els seus mercats polítics respectius. De la mateixa manera que les professions liberals estan més ben representades en les files possibilistes que no pas en les de les altres tendències republicanes. En darrer lloc, el pes dels comerciants es similar entre possibilistes i federals, i bastant menor entre els progressistes.

El gràfic núm. 15 ens il·lustra de la composició sociològica dels districtes urbans de la ciutat l'any 1895, aproximadament la meitat del període que és objecte d'estudi en aquesta recerca. Si comparem els gràfics núm. 13 i 15, observarem que el pes dels industrials i dels artesans en les bases socials dels republicans manresans és molt similar a la importància que aquests tenien en

⁷ En aquest cas, hem treballat sobre una mostra de 129 individus.

l'estructura socioprofessional de la ciutat. En canvi, les altres categories professionals estan sobrerrepresentades, principalment els comerciants i botiguers, els fabricants i les professions liberals. No succeeix així amb els obrers i empleats i els hisendats i propietaris, grups professionals que estan contràriament subrepresentats. Aquests percentatges posen en relleu que en general la classe política manresana durant aquest període, 1876-1899, es reclutava bàsicament d'uns grups professionals que eren minoritaris en l'univers social de la ciutat.

Dins la gran família republicana eren força normals les actituds dubitatives a l'hora de vincular-se políticament a cada una de les tendències. Aquest seria el cas del teixidor de vels Ramon Fornesa i Serra (1818-1894) que ben aviat, el 1881, es declarava possibilista per després evolucionar cap al federalisme i retornar als orígens del republicanisme històric quan seria expulsat del Centre Federal el 1893. Un cas similar fou el del metge cirurgià Joan Piniella i Roca (1851-1918), oriünd de Prats de Lluçanès i ascendent del novel·lista Joan Amat i Piniella, que dubtava entre el federalisme i el possibilisme. Va ser un dels protagonistes de l'escissió federal de 1887, i es declarava al mateix temps catalanista. Per la seva banda, l'ebenista Ferran Alcañiz i Prat seria secretari del Centre Demòcrata Progressista entre 1887 i 1896, i en aquest mateix any ingressava a Fusió Republicana. Més canviant va ser la trajectòria política del dipositari dels fons municipals Josep Martrus i Malagelada, que procedia del federalisme al Sexenni, passaria pel republicanisme progressista per a desembocar finalment en les files possibilistes. Fins l'octubre de 1876 va ser el director del setmanari *El Cardoner* d'inspiració democràtica.

Alguns republicans van desenvolupar una intensa vida de partit, al marge de les seves obligacions com a regidors. Per exemple, el federal Isidre Oliva i Orriols, fuster de professió. Des de 1882 va treballar sempre per als objectius polítics del republicanisme federal. Així, el 1883 ja presidia el comitè republicà federal, càrrec que conservaria fins al 1885. Dos anys més tard figurava com a tresorer del Centre Federalista de Manresa, i el març de 1888 tornaria a presidir el comitè local del partit. Situats als anys noranta, el 1893, el trobem de nou presidint el partit republicà federal. O també el republicà progressista i comerciant Joan Costa i Subirana que va estar consagrat

exclusivament al partit democràtic progressista del qual formava part des del maig del 1887, en seria vicepresident el anys 1889 i 1890, i continuaria exercint càrrecs en el seu comitè local amb posterioritat. Fins i tot alguns ocuparien llocs de responsabilitat dins de les direccions provincials dels seus partits: el catedràtic d'institut Josep Defís i Aleger (1866-1934), originari de Figueres, era el març de 1893 el secretari de la comissió electoral del Cercle Republicà Històric de Catalunya. El comerciant graner Francesc Llatjós també estaria present en la direcció catalana del partit de Castellar des de molt aviat.

Si haguéssim de trobar un prototipus ideal de republicà del darrer quart del segle passat en una ciutat com Manresa assenyalaríem la seva condició d'industrial o de comerciant, que per aquesta raó defensava els seus interessos des de l'influent Centre de la Unió Comercial i Industrial, que passaria les estones d'oci al Casino dels Artesans, on es reunia la gent dels oficis, o bé al Casino de Cerés, de caràcter laic i aixopluc dels republicans al principi de la Restauració, i que ocasionalment, especialment entre els republicans progressistes i federals, estaria vinculat amb l'activitat sindical ⁸. Així, el paleta Josep Golet (1837-1909), natural de Pons (Lleida) va ser fundador de cooperatives i de mutuals obreres; també Ramon Cugueró i Noguera (1871-1915), teixidor, director del diari *La Montaña Republicana* i empleat del Centre de la Unió Republicana va ser perseguit a causa de la seva implicació en les vagues del tèxtil de 1897 que van afectar principalment la fàbrica de Bertrand i Serra. Algun, més espigolat, seria membre de la societat de la Pau que donava vida al Sometent local com és el cas del director del setmanari possibilista *El*

⁸ El reglament del Centre de la Unió Comercial i Industrial Manresà especificava al seu article segon que un dels mitjans per a dur a terme els seus propòsits serien "las exposiciones, reclamaciones y protestas dirigidas al gobierno ú autoridades locales siempre que se infomen en motivos razonables, justos y no políticos" (*Reglamento para el régimen y gobierno de la Sociedad Centro de la Unión Comercial é Industrial Manresano*, Manresa, novembre del 1888). Aquest centre en la dècada dels anys vuitanta va arribar a editar un setmanari que va intercedir directament en la vida política cosa que comportaria una intensa polèmica. El Casino dels Artesans era una societat molt veterana, fundada l'any 1863, i que el maig de 1886 comptava amb 140 socis. El reglament aprovat l'any 1882 assenyala que l'objectiu principal d'aquesta societat era "apoyar moralmente la instrucción y protección entre éstos (els socis, que havien de ser joves) y sus familias" (*Reglamento Casino Artesano de Manresa*, Manresa, Tipografía de José Abadal, 1882, art.1). Finalment, el Casino de Cerés de Manresa va ser una entitat on es van aixoplugar els republicans durant els primers anys de la Restauració quan havien d'actuar en la clandestinitat. El reglament aprovat l'any 1878 indica un objectiu molt ampli de la societat consistent a "proporcionar á sus individuos todos los goces de una culta sociedad", i es refusava tota discussió entre Religió i Govern (arts. 1 i 2) (*Reglamento del Casino de Cerés de Manresa*, Tipografía de José Abadal, 1881). Anys més tard, el Casino reuniria 126 socis.

Eco Posibilista, Tomàs Noet i Ribó (1844-1910), seguidor fervent d'Emili Junoy.

L'itinerari característic de tot republicà a Manresa en el decurs de la Restauració va ser el d'unificar-se sota el paraigües de la Unió Republicana des de principi de segle. La perícia i habilitat la devem fonamentalment a l'advocat i alcalde Maurici Fius i Palà i als seus seguidors. Amb posterioritat, es produiria l'escissió dels republicans nacionalistes amb la creació del Centre Nacionalista Republicà actiu en el nivell electoral des del 1909. De forma simultània, sorgirien els republicans radicals que serien els que capitalitzarien durant els primers decennis del segle XX les lluites polítiques locals juntament amb els seus acòlits nacionalistes (UFNR i PRC) i els partits de dretes, significativament la Lliga, el partit carlí i la fracció liberal romanonista que esdevindria satèl.lit d'aquella primera.

Quant a l'estructura socioprofessional dels republicans de la segona etapa de la Restauració, republicans radicals i republicans nacionalistes (Gràfic núm. 16), cal assenyalar que els industrials i oficis continuen essent el grup més ben representat entre els primers amb un 40,74%, si bé en molt menor mesura entre els segons (16,07%). Igualment, els botiguers i comerciants continuen tenint un pes similar entre els republicans radicals (29,62%), si comparem la seva importància en relació amb el període 1876-1899; però, per contra, no tant entre els nacionalistes (12,5%). Les professions liberals observen una proporció similar en una i altra tendència política, 11,11% i 12,5%, respectivament. Els obrers i els empleats entre els radicals segueixen un comportament idèntic a l'etapa anterior, mentre que incrementen el seu pes en el cas dels nacionalistes.

En darrer lloc, en la mostra consultada no ens apareixia cap fabricant entre els republicans radicals, i sí entre els nacionalistes, constituint el 10,71%, quatre punts més que en el període anterior. Cal indicar que es tracta de fabricants com Andreu Pons i Santacreu (1859-1923), procedent de la família de capitans d'indústria Pons i Enrich. Aquest va militar tota la seva vida en les files de la Lliga Regional, ocupant diversos càrrecs de la junta directiva i signant documents a favor de l'autonomia de les illes de Cuba i Puerto Rico el febrer de 1898. El 1909, juntament amb d'altres individus, es passa al Centre Nacionalista Republicà en representació del qual es presenta com a candidat en les eleccions municipals de maig de 1909. També seria el cas del fabricant

de lleixius i sabons Salador Jubert i Oriol, militant del CNR, candidat de la coalició republicana en els comicis municipals de 1923, i finalment regidor per ERC arran de les eleccions municipals de març del 1931.

Entre els republicans radicals, tant podem identificar individus amb orígens obrers com grans contribuents. En el primer cas, podríem esmentar qui fou en la seva joventut obrer ebenista i després comerciant, Andreu Clari i Recasens. A partir de l'octubre de 1903 seria el secretari de la junta municipal del partit republicà, i des de 1907, el tesorero del Centre Republicà. Va ser regidor entre 1909 i 1920, i el 1928 seria empresonat. L'agost de 1907 va ser un dels fundadors de la Cooperativa Obrera Manresana, una societat cooperativa de consum composta exclusivament per obrers ⁹. En l'altre extrem, figura el comerciant a l'engròs Celdoni Puigdemívol i Calmet, individu originari d'una família republicana, i que havia militat en la seva joventut en les files federals. Posteriorment, ingressaria al Centre de la Unió Republicana, i formaria part de la junta municipal del partit republicà a partir de 1903. L'any 1922 era el novè gran contribuent de la ciutat, i l'any 1933 passaria a presidir el Club Republicà Radical de la ciutat.

7.2.2. Qui eren els carlins i els integristes? ¹⁰

Carlins i integristes formaven part d'una gran família política, la carlocatòlica, la qual, al mateix temps, tenia molts denominadors en comú amb el corrent cultural catalanista de dretes. El moviment carlí tenia fondes arrels en la societat política manresana. Malgrat que la ciutat mai no es va identificar majoritàriament amb el credo carlí, els adeptes carlins, primer com a catòlics monàrquics en les candidatures electorals que es van presentar en la ciutat entre 1868 i 1872, eren força nombrosos. Certament, no hi havia gaire carlins que al tombant de segle i fins els dos primers decennis del segle XX que no haguessin lluitat en alguna partida, o haguessin prestat els seus serveis en la rereguarda. L'any 1927, en plena dictadura del general Primo de Rivera, molts

⁹ Vegeu-ne els estatuts reformats el 1922 a *Reforma de los estatutos de la sociedad "Cooperativa Obrera Manresana"* a l'A.H.C.M.

¹⁰ Hem treballat amb una mostra representativa de 144 carlins i una altra de 66 integristes per al període 1875-1899, i unes altres de 74 i de 24, respectivament, per a l'etapa de 1900-1923.

carlins van rebre la medalla de veterà. Aquest seria el cas del professor Josep Plans i Grifol, de qui coneixem una fugaç presència com a interventor en les eleccions municipals de 1897, si bé una addicció molt fidel a la causa carlina. No en va l'agost de 1910 va fer una aportació per a la compra d'una espasa d'honor per al duc de Madrid. El regidor i comerciant Antoni Farreras i Cantarell (1840-1908) havia participat en la darrera carlinada. Francesc Manubens i Roberge (1848-1905), perruquer i fundador del Centre Catòlic el 1888, havia estat proveïdor de l'exèrcit carlí i una de les ànimes de la conspiració carlina. Els exemples es podrien multiplicar.

L'escissió protagonitzada pels integristes l'any 1888 va ser viscuda amb intensitat quan es va produir, i va significar la deserció del voltant de la meitat dels efectius carlins manresans cap a l'integrisme. A meitat de la dècada dels anys noranta, aquesta ferida ja començava a cicatritzar, i es pot assegurar que situats al segle XX el carlisme tornava a manifestar una vitalitat encomiable, mentre que els integristes eren una minoria caracteritzada pel seu talant ultracatòlic. Significativament, el gruix més important dels integristes es convertirien al catalanisme conservador de la Lliga. Només ens cal recordar els alcaldes Ignasi de L. March i Batlles, advocat i hisendat, i Pere Armengou i Manso, comerciant ferreter, tots dos alcaldes de la ciutat a principi del segle XX.

Com en el cas dels republicans, també podríem trobar un perfil ideal del carlí d'aquesta època. Sobretot, processaria amb convicció unes profundes creences religioses, per la qual cosa el portaria a haver estat fundador o bé soci de la influent Acadèmia de la Joventut Catòlica creada el 1870. Naturalment, aquesta característica la compartiria un ampli espectre del ventall polític, per tal com també seria moneda corrent entre els dinàstics conservadors. Ara bé, la fe religiosa la manifestaria sovint en la seva militància en les confraries i congregacions adscrites a les diferents parròquies de la ciutat: la Congregació de la Bona Mort, la del Sagrat Cor de Jesús o la dels Dolors, en serien uns exemples, entre d'altres. Al mateix temps, seria soci o membre de societats benèfiques, com Casa Caritat o les Conferències de Sant Vicenç de Paul, i no es perdria cap processó ni manifestació pública de caire religiós. Finalment, esmentar que un altre requisit seria el de formar part de la

junta del Teatre Conservatori a partir de la qual poder controlar la moralitat de les obres que s'hi representaven.

Alguns van dilapidar la seva fortuna a favor de la causa. Aquest és el cas dels fabricants Francesc Gomis i Soler (1833-1895) i d'Ignasi Vidal i Balet (1839-1896). El primer fabricava vetes de seda i es dedicaria també a la filatura del cotó. Va ocupar diversos càrrecs en la junta directiva del partit carlí, així com seria regidor en consistoris governats pels conservadors, respectivament, el 1881, 1883 i 1890. Juntament amb Vidal, serien els promotors del Centre Catòlic, fundat el 1888, i en la dècada següent del Cercle Tradicionalista, així com del setmanari *La Voz Manresana*. Ignasi Vidal i Balet procedia d'una família tradicionalista de fabricants. Era propietari de la fàbrica de teixits dels Comtals a l'entrada de la ciutat de Manresa, i a partir de 1894 de la colònia Vidal de Puig-reig. Fou el delegat de Don Carlos al districte de Manresa, i president durant molt temps de la junta carlina. Va ser fundador de les escoles gratuïtes de dibuix, música i primeres lletres associades al Centre Catòlic. Es va presentar com a candidat a diputat a corts en les eleccions de 1891 i 1893.

Ja a principi del segle XX, la tasca mobilitzadora la rellevaria un altre fabricant tèxtil: Fermí Roca i Coma (1853-1931). Procedent del municipi de Rellinars (Vallès Occidental), va ser un home que es va fer a si mateix fins a convertir-se en el primer gran contribuent de la ciutat entre 1919 i 1920. Va ser l'ànima del comitè de defensa social i el primer president de la Joventut Carlista Manresana. Va ser regidor entre 1897 i 1904. La seva presència en la societat civil manresana va ser constant en les entitats més influents com la Cambra de Comerç i Indústria, de la qual fou el secretari general el 1906, i president entre 1921 i 1929. El gener de 1909 es convertiria en vocal del Patronat Obrer i de la Mutual Manresana, entitats fortament influïdes per l'Església des d'on es practicava el paternalisme social envers la classe obrera. Durant la Dictadura, desembocà significativament a la Unió Patriòtica local on exerciria la presidència.

Una altra característica que hauríem de destacar quan fem referència als polítics carlins és la tendència a crear nissagues familiars de tradició política. Per exemple, el sastre Josep Tuneu i Cornet, fill d'un fabricant de vetes tradicionalista, que era soci acadèmic de la Joventut Catòlica i va ser alcalde de barri el 1897. També, el regidor Manuel Masnou i Esteve (1854-1925), membre

del Cercle tradicionalista de Manresa el juliol de 1896, i més tard, tresorer de la junta tradicionalista el 1913. Aquest era fill de l'industrial Lluís Masnou i Serramalera, regidor carlí en els primers consistoris de la Restauració. O d'Agustí Vidal i Bonany, tiet del fabricant Ignasi Vidal, abans esmentat, regidor carlí de l'ajuntament de 1883. Probablement, el comerciant Jacint Rosal i Font (1834-1892) també procedia d'una família de tradició carlina. Era fill d'un modest fabricant xocolater que va seguir estudis de teologia. Va ser regidor en consistoris presidits per alcaldes conservadors com 1879, 1881 i 1883.

Les constants que acabem d'indicar per als carlins també les trobem entre els polítics integristes. En poc es diferenciaven. Podríem destacar dos integristes particularment entusiastes amb les idees de l'integrisme. Ramon Herp i Parera (1825-1896) va organitzar una campanya de subscripció per tal d'oferir una rica escrivania a l'escriptor integrista sabadellenc Fèlix Sardà i Salvany. Va ser director del *Semanario de Manresa* el 1877, i després del setmanari integrista *La Verdad*. Per la seva banda, el farmacèutic Francesc Miralles i Verdager (1837-1899) va ser regidor durant el Sexenni i la Restauració. També el sots president del consell del districte de Manresa del partit integrista a partir del febrer de 1890. El febrer de 1884 va ser ocasionalment alcalde accidental de la ciutat. En aquest breu període de temps va fer clausurar el Casino de Cerés de filiació republicana i va perseguir la celebració del carnestoltes.

Entre les files integristes, també trobem homes que havien col.laborat molt intensament amb la causa carlina, i que l'escissió del 1888 els va allunyar d'aquella. Podria ser el cas del patriarca d'una prominent família de comerciants ferreters, Jaume Armengol i Orriols, natural de Castellà de N'Hug, era vocal de la junta catolicomonàrquica l'any 1871, i que va perdre el seu lloc de treball en l'administració de correus perquè es va negar a jurar la constitució de 1869. En la Restauració, el trobem com a vicepresident de les Conferències de Sant Vicenç de Paul, i com a organitzador de la pelegrinació que va anar a Roma l'any 1882. Un any més tard esdevé regidor del consistori catòlic i carlí presidit per Marià Batlles i March. El seu fill, Pere, faria possible durant els primers anys del segle XX la transició entre el carlocatolicisme, i per suposat de l'integrisme, cap al catalanisme conservador de la Lliga Regionalista.

Tal vegada, el membre més prominent de les files integristes i que a més s'havia destacat per una intensa contribució a la darrera carlinada, fou el propietari i caporal del Sometent de Manresa, Manuel Ignasi Vallès i Pons (1854-1927). En efecte, aquest era considerat el veterà de guerra més emblemàtic de la ciutat. Així, va treballar a les ordres del coronel Galceran i amb el cabdill Martí Miret. Pertanyia a gairebé totes les associacions religioses de la ciutat, però, al mateix temps, també estaria molt vinculat a les entitats cíviques més importants, com la Creu Roja, de la qual fou fundador i president, i la Cambra de la Propietat Urbana de Manresa. En els comicis municipals de 1899 va ser elegit regidor, càrrec que no abandonaria fins al mandat inaugurat per Fius i Palà el gener de 1902.

7.2.3. Qui eren els catalanistes? ¹¹

Per a caracteritzar el col·lectiu dels catalanistes, hem de parlar de dues generacions. La primera va protagonitzar la vida de l'entitat Lliga Regional, adherida a la Unió Catalanista, i creada el 1890 ¹². La segona generació és la que vinculem als homes del Casal Regionalista de la comarca del Bages, i aquells catalanistes de la Lliga que integraven les candidatures administratives dels primers decennis de segle. La principal diferència que separa la primera de la segona generació és el compromís polític dels homes de la Lliga Regionalista a Manresa. Més endavant, quan ens centrem en la figura del metge catalanista Oleguer Miró i Borràs, entendrem el perquè aquests homes se sentien allunyats de la política activa, tot i que van obrir el camí als que seguiran els dictats de la política de la Lliga Regionalista des del tombant de segle.

La generació de la Lliga Regional estava formada principalment per activistes culturals, i molt menys per homes abocats a la vida política. Aquests compartien la defensa a ultrança de la religió catòlica, estretament lligada amb la reivindicació de la pàtria catalana. Així, era ben usual que aquests individus

¹¹ Per als catalanistes de la primera volada, hem comptat amb una mostra de 25 individus, mentre que per a la generació del Casal la mostra n'ha comprès 75.

¹² No hem contemplat els seguidors de Valentí Almirall malgrat la creació d'un centre en la ciutat. Eren pocs els seus adeptes i a més ignorem qui eren.

compartissin una sociabilitat comuna amb els carlins i els integristes. El notari Francesc Calaff i Bordes, procedent d'Anglesola (Lleida), era un membre associat a la Lliga Regional; al mateix temps formava part de la Congregació del Sagrat Cor de Jesús, i era protector de la Joventut Catòlica. Va vicepresidir la junta organitzadora de la pelegrinació que va visitar el Papa a Roma el gener de 1882, i va signar una protesta que es va adreçar a la Reina Regent el gener de 1889 pel maltracte que, segons ell, estava rebent la religió en aquells moments.

Un itinerari molt semblant el seguirien els fundadors de la Lliga Regional com el comerciant Lluís Espinalt i Padró (1871-1895), o bé l'advocat i arxiver Marià Vallès i Vallès (1831-1919). El primer va ser un dels organitzadors de les Bases de Manresa i primer director de l'organ d'expressió de l'entitat catalanista *Setmanari Català*. El segon havia participat en una candidatura conjuntament formada per liberals i integristes adreçada a la classe pagesa en les eleccions municipals de 1891. També era soci de la Joventut Catòlica i consultor de la Congregació dels Dolors.

D'altra banda, també era força normal la deserció de les files del carlisme per anar a lluitar amb el catalanisme conservador. Aquests és el cas, entre d'altres, del metge Francesc Suaña i Esteve, elector de la candidatura administrativa en les eleccions de 1901, i regidor des de 1910 fins al 1913, el qual era carlí en els seus orígens polítics. Qui fou regidor entre 1904 i 1909, el comerciant Josep Jordana i Bernet, tenia un germà carlí. Domènec Farreras i Serrahima també ho era, al mateix temps que era el pare del destacat polític republicà i president del parlament català a l'exili, Francesc Farreras i Duran.

La segona generació catalanista correspon als homes del Casal. Des de la seva fundació el 1912, la presidència del Consell Directiu estigué ocupada per Ignasi de Loiola March i Batlles, cosí del diputat i senador del Regne, Leonci Soler i March, alcalde de Manresa i diputat provincial en diverses ocasions, llevat de 1921 en què fou el mateix diputat pel districte, Josep Creixell i Iglésias qui el va substituir. Generalment coincidia la mateixa persona pel que fa al càrrec de president de la comissió d'acció política. D'altres homes estretament vinculats amb la Junta directiva del Casal Regionalista foren el qui fou alcalde durant uns mesos entre 1922 i 1923, l'agricultor Ignasi Suaña i Esteve, el procurador dels tribunals Josep Coll i Roca, alcalde diferents

vegades entre 1910 i 1922, Josep Armengou i Torra, Avel·lí Fornells, l'advocat Antoni Arderiu, Baudili Vilalta, Josep Vives i Coll, etc..., tots ells regidors del grup catalanista a l'Ajuntament de Manresa, o bé diputats a Corts com Antoni Arderiu, Josep Creixell i Josep Claret i Asols.

D'entre aquests homes, destaca una figura clau, la de l'advocat, hisendat i arxiver Leonci Soler i March (1858-1932), del qual ressenyem una petita biografia a l'apèndix núm. 11, i també el seu cosí, Ignasi de L. March i Batlles, alcalde i diputat provincial. A banda de Soler i March, els altres diputats de la Lliga pel districte de Manresa foren el fabricant i economista Josep Claret i Asols (1916-1918), el també fabricant Josep Creixell i Iglésias, l'anomenat "*diputat del diner*" quan es feia al·lusió a les compres de vots que electorers d'ofici al seu servei realitzaven, entre 1920 i 1923. Després el jove advocat Antoni Arderiu i Pasqual, fill de l'alcalde conservador Pere Arderiu i Brugués, pertanyent a una família benestant d'advocats manresans, que solament exercí de diputat durant la curta legislatura situada entre 1919 i 1920.

Com podem observar en el gràfic núm. 18, el grup professional que predominaven en les files de la militància del Casal, o bé dels seus simpatitzants, eren els comerciants i els botiguers, seguits molt de prop per les professions liberals. Una situació totalment inversa a la que podem entreveure per a la generació de la Lliga Regional, en la qual el grup professional que encapçala el liderat són les professions liberals (Gràfic núm. 17). D'altra banda, també voldríem deixar constància que, a diferència d'altres tendències polítiques, en el cas de la Lliga Regionalista ens trobem a Manresa amb un menor nombre de nissagues familiars. És ben clar que aquesta ideologia era el suficient atractiva i innovadora que per si sola atreïa nous militants sense ser determinant el component de la tradició familiar. Finalment, dir que una gran escola d'aprenentatge per als militants foren les diverses seccions de la Joventut Nacionalista, d'on sortiren els principals polítics de la Lliga de la Segona República.

7.2.4. Qui eren els dinàstics?

Quan parlem de dinàstics ens referim naturalment als dos grans partits de la Restauració, a liberals conservadors i a liberals fusionistes. Eren dinàstics

perquè eren addictes al sistema. Eren els privilegiats del torn pacífic. Hem començat parlant de les poderoses oposicions al sistema restauracionista que en la ciutat de Manresa tenien una presència destacada, i acabarem amb els dinàstics per tal de conèixer-los més de prop i desfer, si tenim ocasió, algun dels tòpics més usuals quan hom s'hi refereix. Per bé que no cal oblidar que els dinàstics canvien profundament des de la desintegració del torn.

7.2.4.1. Els conservadors ¹³

Si ens fixem en els conservadors de la primera etapa, ens adonarem que el grup professional d'on procedeixen és en una tercera part dels efectius la fabricació, essencialment tèxtil, seguida per les professions liberals (Gràfic núm. 17). Fabricants i professions liberals comprenen més de la meitat dels individus identificats. Gens menyspreables són, d'altra banda, els industrials i els oficis, la tercera categoria professional més ben representada, seguida a força distància pel grup dels hisendats i propietaris, si bé aquests primers estan més ben representats que en les altres filiacions polítiques.

Aquest panorama ens indica que en les files conservadores hi militava la bona societat manresana, els que sempre havien manat, fossin hisendats o fabricants, la nova classe social ascendent. Així, entre els primers hauríem de parlar d'un Ramon d'Argullol i Serra (1820-1890), hisendat i colliter de vi que descendia d'una família de ciutadans honrats pertanyent a la petita noblesa. Va ser segon tinent d'alcalde en l'ajuntament de 1869 elegit per la junta revolucionària definitiva, i després va ser regidor conservador dels primers ajuntaments de la Restauració, 1877, 1879 i 1884. Emparentat directament amb aquesta família també tenim l'advocat i hisendat Manuel Oms i de Prat (1837-1907), alcalde el 1874, 1877 i 1884, la biografia del qual ressenyem en l'apèndix núm. 16. El cunyat d'aquest, l'advocat Francesc Bohigas i Badia (1816-1898) havia estat alcalde isabelí, havia ocupat una tinença d'alcaldia en el consistori de 1874, i finalment va recolzar les candidatures conservadores en els inicis de la Restauració. Una menció a part mereix l'advocat i gran propietari urbà Pere Arderiu i Brugués (1855-1895), l'home de Duran i Bas i de Cánovas

¹³ En el cas dels conservadors, hem treballat amb una mostra de 88 individus per a la primera etapa, i una 27, per a la segona.

a Manresa, per tal com va dirigir el partit liberal conservador fins el 1895, la trajectòria política del qual expliquem en l'apèndix anteriorment esmentat.

D'entre els fabricants, hauríem d'esmentar els grans capitans d'indústria com Ignasi Pons i Enrich (1834 -), propietari, juntament amb el seu germà, de la colònia Pons de Puig-reig, que va tenir un protagonisme polític important durant el Sexenni, però que declina amb la Restauració, ja que els seus negocis el porten fora de la comarca. O bé el d'Ignasi Burés i Arderiu (1833-1893), propietari i constructor de la colònia Burés de Castellbell i el Vilar, i d'altres fàbriques a Navarcles i a Sant Joan de Vilatorrada, per bé que en algun moment hom dubtés de la seva filiació conservador o constitucionalista. També hi hauríem d'incloure en aquest grup d'altres fabricants més modestos com Josep Torra i Pons (1854-1916), regidor el 1874 i el 1890, respectivament; Joan Massana i Rodoreda (1845-1915), qui va desenvolupar una trajectòria política similar; i, Manuel Fortuny i Torrens (1849-) que va ser vocal del partit conservador reconstituït el 1896. Casualment, els dos primers procedien dels monàquics liberals del Sexenni.

No podem ignorar, d'altra banda, la presència dins d'aquestes files del món dels oficis. Un cas ben emblemàtic seria el de Bartomeu Bartomeu i Antúnez (1831 -), industrial flaquer i mig analfabet, que va seguir una carrera política local ben llarga i fecunda, essent present en el consistori des de 1874 i fins el 1901. Tot i que en podríem esmentar molts d'altres. Ara bé, el conservadorisme manresà no seria complet sense esmentar noms tan rellevants com el del fabricant Lluís Vila i Miralles que va dirigir la política conservadora local després de la defunció d'Arderiu, quan va competir durant anys amb Soler i March per la representació parlamentària, o bé del també advocat i propietari Joaquim Soler i Arola que va defensar els interessos del partit des de la diputació provincial durant el darrer quart del segle XIX.

7.2.4.2. Els liberals ¹⁴

Pel que fa a la base sociològica dels liberals manresans i en comparació amb els conservadors no s'observen diferències gaire significatives. Observant

¹⁴ Per analitzar els liberals hem partit d'una mostra representativa referent de 81 i 68 individus, respectivament per a les dues etapes del període de la Restauració.

el gràfic núm.17 (1876-1899), ens adonem que les categories professionals més ben representades en les files liberals són els fabricants i els industrials i oficis. Respecte dels conservadors, els hisendats i propietaris hi tenen un menor pes en termes relatius, i s'amplia considerablement la presència dels comerciants. Aquesta distribució es manté pràcticament inalterable durant l'etapa 1900-1923 (Gràfic núm. 18), en la qual guanyen terreny, a diferència de la fase anterior, els obrers i empleats.

Els liberals van compartir un terreny d'òsmosi amb els republicans amb els quals compartien un mateix tronc de tradició i cultura polítiques. Si bé, es produïren força desercions de la militància del Centre Monàrquic Liberal de Manresa, que havia funcionat durant el Sexenni, cap a les files conservadores. En realitat, aquest trasvassament sobta una mica des del moment que la presència política dels liberals en el nivell de la representació parlamentària va ser més important fins el 1900 que no pas la dels conservadors, una tendència que també es detecta pel que fa al conjunt català. En canvi, des de ben aviat van patir divisions internes, fins al punt que ja en la dècada dels anys vuitanta hi funcionaven dos comitès dinàstics que s'irrogaven la representació del partit de Sagasta en la ciutat. Els conservadors també finalment es barallarien, si bé ho farien després de l'aparició en escena de la dissidència silvelista, per bé que al principi el conservadorisme es va aliar molt estretament amb el catolicisme de la Unió Catòlica fins al punt de diluir el seu missatge polític en benefici del catolicisme.

Els liberals també tenien al seu si la bona societat manresana especialment els fabricants del tèxtil, i en molt menor mesura els hisendats de tota la vida. Un exemple ben evident seria el capità d'indústria Lluís G. Pons i Enrich, que posseïa plantes productores d'arròs a Tortosa, les saques de les quals oferia anualment als pobres de la ciutat. Era amic personal del polític liberal madrileny José Canalejas, qui féu venir amb ocasió de la inauguració d'una sala d'accidentats laborals que ell mateix va patrocinar a l'hospital de Manresa. Pons i Enrich, liberal de tota la vida, el 1920 seria el primer president de la Unión Monárquica Nacional de Manresa.

Al costat d'aquests capitans d'indústria, hi hauria d'altres fabricants més modestos, com els vetaires de cotó Jaume Padró i Jové (1827-), i Pere Cornet i Sitges (1847-1890), tots dos regidors del Sexenni i de la primera etapa de la

Restauració. Curiosament, un germà d'aquest darrer, Camil, seria republicà nacionalista. O bé del fabricant de sabó Jaume Desveus i Riera (1829-1894). Com hem dit més amunt la presència dels oficis i dels industrials no va ser gens menyspreable. Aquests serien els casos del tintorer Jacint Cornet i Aparicio, del ferrer i soci del Casino d'Artesans, Pere Serra i Pons, o del fuster Josep Tàpias i Vidal, entre d'altres.

Els homes més abocats a l'organització i manteniment primer del partit constitucionalista i després del partit liberal fusionista pertanyien fonamentalment a les professions liberals. Estaríem davant dels dos grans lideratges del liberalisme fusionista de la primera Restauració, Josep Fàbregas i Solà, i Joaquim Solà i Solernou. El primer, a banda d'estar molt present en la societat civil manresana, era advocat i propietari, i des del Sexenni havia proclamat l'abolició de les quintes i s'havia manifestat partidari de la llibertat d'impremta. El segon, procurador dels tribunals i cosí de Leonci Soler i March, com l'altre havia estat alcalde de la ciutat, i distingit com a comendador de la Reial Ordre d'Isabel la Catòlica el 1889. Un any més tard dirigiria el partit liberal fusionista. La figura que representaria el comitè liberal del districte de Manresa el 1897 seria l'actuari procedent d'Arenys de Mar, Sants Yellestich i Janer. El seu fill, Sants Yellestich i Ferrer, emparentarà amb una família de fabricants de farina i s'afiliaria a la Lliga Regionalista. Un altre procurador, Dídac Baget i Comillo, seria l'encarregat de dirigir el liberalisme dinàstic en la delicada conjuntura del tombant de segle.

La generació de polítics seguidors del Comte de Romanones i fundadors del Cercle Liberal Popular estava formada per fabricants, industrials i professions liberals. Del *Bloque Liberal* era el fabricant fonedor Pere Alier i Bonet, un dels signants, d'altra banda, dels estatuts de la Federació de Sindicats Patronals de Manresa, fundada el març de 1919. Alguns com el periodista Josep Soler i Agustench, redactor del rotatiu *La Democracia*, ingressaria l'any 1933 al partit republicà radical, juntament amb d'altres companys de partit.

7.3. Dos exemples biogràfics

7.3.1. La trajectòria d'un republicà: Maurici Fius i Palà (1863-1920). El carisme i la projecció pública d'un líder indiscutible ¹⁵

Fius i Palà va ser un líder carismàtic, anomenat per uns, els que més, l'apòstol de la classe obrera, i vilipendiat pels altres amb una multitud de sobrenoms ¹⁶. A principi de segle, el carisma dels polítics no es fabricava expressament a través de la premsa, sinó que era conseqüència directa de l'ascendent social que s'havia guanyat el líder. Un prestigi derivat de la polifacètica vida que aquest polític portà com a publicista, dramaturg, assagista, historiador, advocat, i per sobre de tot, polític. Hàbil i eloqüent orador, Fius va consagrar la seva vida a la política local, perquè, tal com la tradició oral recorda, la seva única vocació era la de ser alcalde. Evidentment la força i el magnetisme que irradiava la seva atractiva i potent personalitat per si soles no haguessin bastat per aconformar el seu evident liderat ¹⁷. Els seus biògrafs el caracteritzaven com a un home seriós, però alhora simpàtic, dotat d'una elegància modesta, "*la indispensable en un señor curial con ribetes de proletario*" ¹⁸.

Amb ell col.laboraren sistemàticament els seus fidels amics polítics, federals, possibilistes i finalment fiuistes, tots ells republicans i alguns socialistes, des de les societats obreres, els cercles republicans, els setmanaris d'informació general o satírics, el consistori, tant des de la majoria, com des de la minoria, etc. La legitimitat com a polític l'assolí gràcies als seus dots de lideratge indiscutibles, a una clientela política fidel, i a una complicada retícula de coneixences, que el duïen a establir correspondència amb les més altes autoritats polítiques de l'Estat, com Eduardo Dato o Segismundo Moret; amb

¹⁵ Per a la realització d'aquesta biografia ens hem basat essencialment en els meus treballs "Maurici Fius i Palà (1863-1920). Un polític republicà de la Catalunya de principi de segle" a DD.AA., *Profesor Nazario González. Una historia abierta*, Barcelona, UAB/Publicacions Universitat de Barcelona, 1998, pp. 351-362 i "Maurici Fius i Palà (1863-1920)" a F. Comas et al., *D'Arts i Oficis a Escola d'Art. Cent anys d'educació a Manresa*, Manresa, Escola d'Art/Centre d'Estudis del Bages, 2002, pp. 113-120.

¹⁶ Alguns d'aquests apel.latius burlescs foren el "No" o "L'home de les dues cares".

¹⁷ La legitimitat carismàtica és un dels tipus ideals que assenyala Max Weber quan analitza els fonaments de la dominació política en tot ordre social a *El político y el científico*, op. cit. Utilitzem el contingut del concepte "carisma" seguint a aquest autor.

¹⁸ "La silueta de Fius" a *Revista Ilustrada Jorba*, op. cit. p. 188.

els dirigents lerrouxistes barcelonins; amb els fabricants de filiació política conservadora com el diputat pel districte de Manresa entre 1910 i 1916, Lluís Vila i Miralles, i Magí Gallifa i Gomis, tots dos propietaris de la Companyia Anònima Manresana d'Electricitat que subministrava el fluid elèctric a la ciutat, i en la qual Fius treballava com a advocat; amb els caps del moviment obrer manresà, entre d'altres.

Maurici Fius havia nascut a Manresa el 31 de desembre de l'any 1863 en el si d'una família obrera, de condició humil i vetaire. Als 16 anys, els seus pares, veient que el seu fill era un bon estudiant, el van matricular al seminari de Vic, essent aquesta una de les poques vies de què disposaven les famílies treballadores per donar instrucció als seus fills. Més tard abandonà el seminari atès que no se li havia despertat la vocació religiosa. En canvi, sí que molt aviat demostrà una inclinació clara vers els afers polítics. Així, l'any 1882 ingressà al Partit Republicà Federal liderat per Pi i Margall. Un cop abandonada la carrera eclesiàstica, cursà els estudis de Dret a la Universitat de Barcelona, estudis que alternava amb la seva feina com a passant en el bufet del cèlebre advocat i polític republicà federal Josep Maria Vallès i Ribot, l'home de Pi a Catalunya, i amb l'ofici de periodista.

Treballà com a advocat a Manresa, i al llarg de la seva vida ocupà distints càrrecs públics, com el de jutge municipal suplent l'any 1893, i degà del Col·legi d'Advocats entre els anys 1909 i 1912. També fou membre honorari de diferents societats culturals i econòmiques nacionals i estrangeres. Rebé la distinció de la Creu de Beneficència i Comendador del Reial Orde d'Isabel la Catòlica, en agraïment a la tasca de solidaritat que desenvolupà a favor dels obrers damnificats en una fàbrica del Pont de Vilomara, poble veí on va explotar una caldera de vapor l'any 1902. Es va casar amb Júlia Soler i Calvet, filla d'un metge de Puigcerdà que havia estat alcalde durant la darrera carlinada, i durant els anys noranta del segle XIX fou col·laborador del setmanari possibilista manresà *La Fraternidad*. La parella no tingué descendència, i la seva última voluntat, continguda al seu testament, fou cedir tots els seus béns a la ciutat. Va morir a Manresa als 56 anys el 4 de novembre de 1920.

La seva carrera pública la inicià com a publicista i propagandista. Així, fou director del diari *El Nuevo Mensajero* de Vilanova i la Geltrú, i de *Las*

Circunstancias de Reus. Col·laborà com a corresponsal del diari *La Voz Montañesa* de Santander, i fou enviat especial del diari republicà de Barcelona, *La Publicidad*, durant les vagues tèxtils de 1890. Però, el gruix de la tasca periodística el desenvolupà a Manresa, on durant els anys vuitanta col·laborà assíduament en el setmanari satíric *Lo Torronyau* i fou director de l'òrgan del partit federal *La Montaña*, així com dirigí des de 1891 el setmanari *El Eco Posibilista*, i fou membre del consell de redacció del setmanari possibilista *La Fraternidad*, del qual es desmarcà per desavinences polítiques l'any 1894. Tot seguit, fundà primer el *Diario de Manresa*, i ja en el segle XX, *La Reforma*, ambdós de freqüència diària. La trajectòria periodística seguida pel nostre polític reflecteix, com veiem, l'evolució de la seva militància partidista.

Durant la seva joventut havia estat subjecte a causes criminals en el Jutjat d'Instrucció i Primera Instància de Manresa a causa d'una ploma mordaç. El mes d'octubre de 1887 és condemnat a pagar una multa per haver ferit la moral pública en un gravat publicat al setmanari federal *La Montaña*, multa que no paga per insolvència, per la qual cosa és empresonat ¹⁹. El juny de 1888 és acusat d'atacar la religió catòlica i d'haver propinat ofenses a la Reina Regent, Maria Cristina, des de les planes del mateix setmanari ²⁰. Un certificat de conducta redactat pel consistori manresà que havia sol·licitat el Jutjat assenyalava que Fius era "*un joven de carácter indomable por costumbres no muy sanas a las que se ha inclinado efecto de los frecuentes tratos que sostiene con cierta clase de gentes desde hace bastantes años*" (caldria esbrinar si Fius efectivament havia mantingut vincles amb els sectors lliurepensadors) "*y se dedica así mismo a colaborar en esa prensa periódica republicana que extrema sus escritos hasta el punto de atacar el orden social, de faltar a las Autoridades constituídas ofendiendo a la moral y a la religión y censurando todo lo que es digno de respeto*" ²¹. Aquests són tan sols alguns exemples que es podrien multiplicar. Certament, el nostre biografiat es va

¹⁹ Comunicacions del Jutjat Municipal de Manresa sobre el judici de faltes seguit contra Maurici Fius i Palà sobre ofenses a la moral pública (3-X-1887). Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa, Lligall 382.

²⁰ L'escrivania de Sants Yellestich demana a l'alcalde un certificat de conducta de Maurici Fius i Palà, *de 24 años, soltero, cursante en derecho* (Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa, Lligall 382).

²¹ Certificat de conducta redactat enviat per l'Ajuntament de Manresa al Jutge de Primera Instrucció i Instància el 10 de juliol de 1891. Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa. Lligall 382.

guanyar a pols la fama d'agitador i de rebel. Però les classes obreres vegeren en la seva persona un redemptor, no solament en els seus articles i discursos, sinó també, i molt prioritàriament, en la tasca medidora dels espinosos conflictes socials que sacsejaren una ciutat eminentment fabril i industrial com era Manresa al tombant de segle.

Com a escriptor, hauríem d'esmentar l'obra teatral i novel·lística, els assajos d'economia i de salubritat pública, els llibres d'història, i finalment el vessant de poeta compromès amb la realitat social del seu temps ²². La seva obra dramàtica tingué un èxit esclatant en la ciutat, per bé que aquesta glòria no estigué exempta de polèmica. En realitat, es tractava de peces de teatre molt polititzades, o bé que reflectien la particular visió que tenia l'autor de la història. El juliol de l'any 1889 va rebre com a regal del Consistori manresà una ploma d'or i a més obtingué el costejament d'un tiratge de 500 exemplars de la seva obra "L'incendi de Manresa", l'argument de la qual es desenvolupa durant la Guerra del Francès i escenifica la crema de la ciutat. L'alcalde de Manresa, que en aquells moments era el fusionista Joaquim Solà Solernou, s'oposà rotundament al fet que aquesta obra es representés davant d'un públic sensat i culte, perquè aquesta "*debe avergonzar a todo buen manresano por presentar a uno de ellos como desleal y traidor, precisamente en una época en que nuestros patricios tantas pruebas dieron de su valor y lealtad acrisolada*" ²³.

D'altres peces teatrals que mereixen atenció són, "Un màrtir de Puigcerdà" (estrenada l'abril de 1889), que situa l'acció en l'heroisme de la vila assetjada de Puigcerdà durant la tercera guerra carlina, "Lo passariu" (estrenada l'any 1891), "L'àngel caigut", "La redimida", i un llarg etcètera. L'activitat poètica es resumeix en poesies de caràcter amorós (com "Espurnas"), però sobretot els cèlebres "Cants del treball" publicats en vuit lliuraments, dels quals solament n'hem pogut localitzar quatre; i que dedicà als seus correligionaris republicans, alguns d'ells també companys de Consistori, com l'obrer socialista Pere Secases, el comerciant Ramon Trulls, el metge Joan Piniella, o Andreu Clari, obrer mutualista, entre d'altres. En aquests versos,

²² Per la seva exhaustivitat, cal tenir en compte *La Exposición Manresana de 1901. Notas para la historia industrial, mercantil y agrícola de Manresa*, Manresa: Imprenta de Viuda e Hijos de Abadal, 1902.

²³ Llibre d'Actes dels Plens Municipals. Sessió del 29 d'agost de 1889 (Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa).

Fius i Palà glossa les penúries i pèssimes condicions laborals i de vida de la classe treballadora. Es refereix tant al plor del rabassaire desnonat per l'amo com a conseqüència de la fil.loxera, com a la relació de l'obrer amb la màquina, i l'explotació de la mà d'obra infantil. Igualment, aprofita l'avinentesa per pronunciar el seu anticlericalisme quan denuncia l'actitud paternalista de la jerarquia eclesiàstica davant la lluita de classes.

Precisament en els assajos que va escriure intenta de buscar les causes que originaven les desigualtats socials, i les solucions més adients als problemes de la competència econòmica, i a les lluites entre el capital i el treball. En l'obra "Educación jurídica de los obreros" escrita l'any 1908, Fius explica que la pau social solament s'aconseguirà si es proporciona educació jurídica als obrers, considerats aquests no solament com a tals, sinó també com a individus i ciutadans ²⁴. Per tant, l'obrer, al seu parer, ha de rebre educació, política, cívica i social, amb la voluntat d'integrar-lo en la ciutadania, en les classes mitjanes. El seu pensament social i econòmic es troba contingut en l'assaig "La lluyta per la vida" (1900), on realitza una anàlisi molt ben acurada de les conseqüències socials del model capitalista de producció.

Gran coneixedor de les doctrines econòmiques d'Adam Smith i de Karl Marx, i de les obres dels sociòlegs de l'època, Fius i Palà en aquesta és partidari d'una política econòmica proteccionista; així com de l'intervencionisme de l'Estat en el foment de les infraestructures viàries, l'ensenyament, i l'organització del treball "*regulant la jornada diària ab arreglo á lo que aconselli la higiene, ordenant lo descans dominical, obligant á no admetrer en los treballs á menors de catorze anys y menys á las donas en lo treball de nit y establint una legislació especial per evitar las repetidas desgracias en talleres y fábricas, obligant als amos á tenir la maquinaria en bon estat y ab las previsiones necessarias*" ²⁵. Després de reconèixer la vil explotació a què sotmetia el capitalista als obrers, aconsella que aquests es beneficiïn dels avantatges de l'associacionisme, i que creïn cooperatives de consum i de producció. Per tant, en la línia del reformisme social vuitcentista republicà, impulsor de l'associacionisme cooperatiu com a una excel.lent via de millora social.

²⁴ Fius y Palà, Mauricio, *Educación jurídica de los obreros*, Manresa: Imprenta del Comercio, 1908.

²⁵ M. Fius i Palà, *La lluyta per la vida*, op. cit., p. 53.

Maurici Fius es va inscriure en el corrent higienista imperant en l'època i que a casa nostra va produir els primers tractats sociològics. Cal parlar, en aquest sentit, del zel palesat de cara a millorar les condicions de salubritat de les classes treballadores. Lluità incansablement per atacar els brots d'epidèmies i d'endèmies que molt sovint assotaven la ciutat, com l'epidèmia de còlera de l'any 1885, i la de grip de 1918, i les endèmies de verola, tifus i tuberculosi ²⁶. En aquest sentit, en el llibre "Datos sobre la viruela, tifus y tuberculosis en Manresa" (1915), a part de manifestar un gran entusiasme per la medicina preventiva, analitzà els estralls ocasionats per aquestes endèmies sobre la població manresana, i els efectes positius de les campanyes de vacunació i recuvanació iniciades des de la seva alcaldia a partir del 1903 ²⁷.

Com és ben conegut, des de molt jove s'apassionà per la política. Durant els primers anys de la seva carrera política actuà primordialment com a activista i propagandista. Milità en el partit republicà federal d'ençà que féu la coneixença del jurisconsult Josep Maria Vallès i Ribot. Però, durs enfrontaments interns dividiren el comitè manresà del partit federal, escissió que es manifestà en la creació d'un nou òrgan de premsa el juliol del 1887 ²⁸. Fius participà del transfuguisme que patiren alguns federals vers les files possibilistes ²⁹. Els seus antics companys no li perdonaren la deserció quan amb to sarcàstic assenyalaven des de *La Montaña* que "en las reuniones de los carlistas en la Juventud Católica y otros puntos, Fius, pronunciaba discursos y recitaba discursos y recitaba poesías para obtener los aplausos y felicitaciones

²⁶ Sobre aquesta epidèmia, Fius va escriure el llibre *L'epidèmia gripal a Manresa (1918)*, Manresa: Impremta i Llibreria de Josep Roca, 1919.

²⁷ Fius y Palá, Mauricio, *Datos sobre al viruela, tifus y tuberculosis en Manresa*, Manresa: Sociedad Editorial Manresana, 1915.

²⁸ Fins aleshores, Fius i Palá havia dirigit el setmanari federal *La Montaña*. Els dos sectors del federalisme manresà estigueren des de l'escissió representats per aquest òrgan periodístic, i per *La Tribuna*.

²⁹ Angel Duarte explica aquest trasvàs i l'evolució en general dels diferents partits republicans a Catalunya al *El republicanisme català a la fi del segle XIX*, Vic: Eumo Ed., 1987; en el cas concret de Reus, a *Possibilistes i federals. Política i cultura republicanes a Reus (1874-1899)*, Reus: Centre de Lectura de Reus, 1992. Una anàlisi detallada del republicanisme espanyol i les darreres aportacions sobre el català als treballs de Pere Gabriel "Insurrección y política. El republicanismo ochocentista en Cataluña" a Nigel Towson (ed.), *El republicanismo en España (1830-1977)*, Madrid: Alianza Editorial, 1994, pàgs. 341-371; i, Angel Duarte "Los posibilismos republicanos y la vida política en la Cataluña de los primeros años de la Restauración" a José A. Piqueras i Manuel Chust (comp.), *Republicanos y repúblicas en España*, Madrid: Siglo XXI Ed., 1996, pàgs. 185-205, i en la mateixa obra Pere Gabriel "El republicanismo militante en Cataluña en la primera etapa de la Restauración, 1875-1893", pàgs. 163-183.

de los carcas y prestaba su colaboración en el periódico ultramontano “El Semanario de Manresa”³⁰. Inicià, per tant, un viratge que el portaria a abandonar el federalisme i a presidir el comitè possibilista a partir del 1893, i més tard fou nomenat president local del nou Partit Republicà Nacional l'agost de l'any 1896³¹.

Des de final del segle XIX, Fius, guiat per una estratègia netament pragmàtica, anà forjant un liderat dins el fragmentat republicanisme local. Solament hagué de fer front a l'autoritat del possibilista Francesc Llatjós i Perramon, qui va esdevenir alcalde de R.O. en diferents ocasions, i que acabà la seva carrera política ingressant en el partit liberal liderat per Santiago Alba. Els seus seguidors s'anomenaven simplement “fiuistes”, sense cap altra etiqueta. Eren clientela fidel que es beneficiava de les prebendes que el líder distribuïa un cop aconseguia l'alcaldia (1902-4; 1910-12; 1914-16; 1917-20). En efecte, el nostre biografiat accedí al consistori manresà com a regidor l'any 1895, i obtingué la primera alcaldia, per designació reial, el gener del 1902. Successivament alternà al poder municipal amb els catolicoregionalistes (l'integrista Pere Armengou, el carlí Joaquim Gomis, i el catalanista Josep Coll), i amb el seu etern adversari, el comerciant Llatjós. Va ser també el primer alcalde elegit pel consistori.

La vocació municipalista la tenia tan arrelada que fins i tot refusà una acta de diputat pel districte de Manresa amb ocasió de la candidatura solidària que sortí guanyadora en les eleccions generals d'abril de 1907. En realitat, els republicans manresans foren els únics de Catalunya que no s'integraren en aquesta plataforma conjunta. Mentre persistí l'addició al lerrouxisme barceloní, el fiuisme no ponderà la importància del republicanisme nacionalista, tònica que es trencà en les eleccions municipals de 1915 arran del pacte de Sant Gervasi (1914). L'obsessió per la vara d'alcalde, Fius la pagà amb la utilització impune dels mecanismes que permetien en l'Espanya de la Restauració l'exercici i el control oligàrquic del poder polític. En aquest sentit, garantí la continuïtat del caciquisme conservador quan treballà de valent la candidatura del datista Lluís Vila i Miralles, qui competí amb el catalanista Leonci Soler i March, i assolí l'escó del districte entre 1910 i 1916. Però també s'atansà als

³⁰ *La Montaña*, 31 de juliol de 1887.

³¹ Arxiu Històric Comarcal de Manresa, Lligall 414.

liberals Conde de Romanones, José Canalejas i Segismundo Moret, els quals premiaren la seva fidelitat -combatent l'imparable hegemonia del bloc catòlico-regionalista-, amb sengles alcaldies i tractes de favor.

Fou, en definitiva, un republicà protector de la classe obrera, que cercà el favor governamental, obtenint com a recompensa les alcaldies de R.O. No obstant això, quina era la posició política que adoptava enfront les principals línies divisòries que definien la corelació de forces polítiques locals? ³² Respecte a la forma de govern, sempre va ser un entusiasta i acèrrim defensor del règim republicà. Justament l'ambigüitat que caracteritzava la Lliga Regionalista sobre aquest aspecte l'irritava profundament. Com a conseqüència de l'aprovació de les cèlebres "Bases per a la constitució regional catalana" (març 1892), compartí la valoració que féu el setmanari *La Fraternidad*, segons la qual els veritables catalanistes o bé eren federals, i per tant, republicans, o bé carlins, i per aquesta raó monàrquics ³³. Però, no creia per manca d'espai polític, en la irrupció d'un nou partit, que solament contribuiria a desorientar l'electorat. Durant el moviment solidari (1906-1907), en un principi es mantingué ambigu enfront la qüestió catalana, per proclamar-se obertament antisolidari el març de 1907. L'any 1911 s'oposà rotundament al projecte de la Mancomunitat de Catalunya, i a la col.locació de la senyera en el balcó principal de l'Ajuntament de Manresa amb ocasió de festes locals assenyalades, perquè "*en la bandera española estaban representadas la catalana y las demás regionales*" ³⁴. Com es pot observar, era políticament anticatalanista, per bé que bona part de l'obra literària la va escriure en català.

Com a demòcrata i liberal, Fius defensà el laïcisme de l'Estat, tot i que era conscient que calia atreure's l'estament eclesiàstic, si més no, el sector dominant, a fi d'aconseguir un cert reconeixement social; però també, perquè així podia dividir l'adversari i desarmar-lo ideològicament. Si bé, com arreu, els republicans manresans lluitaren enardidament per les escoles laiques quan van ser tancades després dels fets de la Setmana Tràgica el juliol de 1909.

³² Els efectes polítics de les divisòries socials per al cas manresà els examino en profunditat al meu llibre *Entre el vot i la recomanació ...*, op. cit, pp. 192-198. I sobretot en el capítol VIII.

³³ "A los catalanistas", *La Fraternidad*, 3 d'abril de 1892.

³⁴ Llibres d'Actes dels Plens Municipals de l'Ajuntament de Manresa, Ple del 15 d'abril de 1914 (Arxiu Administratiu de Manresa).

Finalment, quant a la clivella socioeconòmica, Fius se situà decididament a favor de les classes proletàries, arbitrant conflictes laborals, i evitant en la mesura del possible les posicions radicalitzades. Una part important de la burgesia fabril manresana confiava en els evidents dots conciliadors que tenia Fius, la qual cosa explicaria en bona part l'aliança que segellà amb els dinàstics conservadors. Una dada que corrobora perfectament aquest fet és el menor nombre de conflictes vaguístics existents quan Fius estava al capdavant de l'alcaldia, i com a tal, president de la Junta Local de Reformes Socials. Tal com indicà en una entrevista publicada a la "Pequeña Gaceta del Régimen Local" l'any 1915, aquest polític creia en la "*profilaxis social antes que las medidas gubernativas para sofocar cualquier conflicto. Y en lo que se refiere a movimientos sociales, a cuestiones entre patronos y obreros*", entenia "*preferible abordarlos y resolverlos la Autoridad municipal para evitar que estallen: si estallan no cejar en la empresa sin resolverlas lo más inmediatamente posible, aun cuando sea menester de una cirugía cruenta*"³⁵.

La gestió política duta a terme en el govern local expressa les tesis més importants del seu pensament. Així, a banda del zel expressat per la necessitat de potenciar la instrucció, que es va concretar principalment en la construcció de l'Escola d'Arts i Oficis (1902), a la seva empremta cal atribuir el paquet de mesures encaminades a millorar la salubritat i la higiene públiques, com la cobertura parcial del torrent de Sant Ignasi el 1911, l'ampliació de la xarxa de clavegueram, i les campanyes anuals de vacunació per a combatre la verola i d'altres malalties endèmiques.

7.3.2. La trajectòria d'un metge catalanista: Oleguer Miró i Borràs (1849-1926). Pensament i pràctica política.

Seria prudent situar el primer gest de vinculació d'aquest metge catalanista amb la política, en la participació que Oleguer Miró féu entre 1870 i 1875 de les tertúlies que periòdicament celebrava la "Peña de las Delicias" en un local ubicat a la Rambla de Catalunya de Barcelona. Una breu nota

³⁵ "Auscultaciones. Hablando con el Alcalde" publicada a la *Pequeña Gaceta del Régimen Local*, , nº 82, extraordinario, Diciembre de 1915, p. 7.

periodística ens revela com diferents estudiants, en bona part de Dret, i alguns de Medicina conversaven de política i fomentaven de pas els ideals carlins en la conjuntura revolucionària que s'havia encetat el setembre de 1868 ³⁶. Es tractava d'uns primers balbuceigs, poc definits en realitat, ja que immediatament després el trobarem com a soci de la *Jove Catalunya*, societat política de caire federal, integrada també per un altre membre contertuli, el peculiar escriptor d'idees carlines Pere Nanot-Renart.

Tanmateix, no tenim constància, que Miró milités en el partit carlí. Per bé que conegudes són les seves inclinacions vers la ideologia carlina, que suposem hem d'atribuir a la tradició familiar. El seu pare, el pedagog Ignasi Ramon Miró estigué molt a prop d'aquesta tendència política, i arran de la revolució de setembre de 1868 probablement es negà a jurar la constitució de 1869, i per això fou expedientat com a mestre públic ³⁷. Si bé ell mateix palesaria aquesta inclinació a través d'algunes manifestacions com la participació en la junta que es va encarregar d'examinar els cadàvers de les víctimes dels Tres Roures amb ocasió de la celebració del centenari d'aquests assassinats comesos pels liberals l'any 1822 ³⁸. En realitat, un membre ascendent de la seva família va ser un dels represaliats en aquest luctuós episodi. D'altra banda, en la documentació epistolar que es conserva en l'arxiu familiar, Oleguer Miró parla de la relació que mantenia amb el pintor i cap carlí Andreu Molleví, i de l'assistència usual a les misses en recordança de les víctimes dels Tres Roures, conreades dins de la tradició política carlina local ³⁹.

Raons més poderoses abonen l'adscripció carlina o bé integrista d'aquest metge, quan són també ben conegudes les mostres de suport a la religió catòlica, i a la necessitat que els poders públics la promoguessin. L'ampli

³⁶ *La Vanguardia*, 18-IX-1919 (en la secció de "La Barcelona ochocentista").

³⁷ Vegi's al respecte la biografia d'Ignasi Ramon Miró al *Setmanari Català*, nº 36, Any III, de 8 de setembre de 1892. Tal com exposa Ignasi Casals, l'autor de l'article, *arribá l'any 68 i ab ell la revolució, anomenada irònicament sens dubte la gloriosa; y la política que no te entranyas, l'obligà retirarse del destino que ab tanta gloria seva com profit de la patria havia desempenyat. La revolució, que havia afluixat la brida á totes las passions dolentas, lo va motejar de neo, de fanátich, de retrógrado, (jell que tant havia fét pel foment de l'instrucció popularj) y 'l perseguí encarnissadament, sols per ésser católich, romá 'a l'antiga, es dir, de debó.*

³⁸ L'arxiu familiar d'Oleguer Miró i Borràs conserva l'acta que es va aixecar quan les víctimes dels Tres Roures foren desenterrades de la cripta de la basílica de la Seu de Manresa el 12 d'abril de 1922. Carpeta nº 14.

³⁹ Vegeu fonamentalment les cartes que Oleguer Miró escriu a la seva família al llarg de l'any 1876, la qual després de la revolució de 1868 s'havia traslladat a Barcelona.

debat que va generar la discussió del famós article 11 de la Constitució canovista de 1876 va deixar molt insatisfets als sectors catòlics que veien perillar l'ascendent social i l'hegemonia ideològica de l'Església catòlica en la societat. L'èmfasi atorgat al paper de la religió va escindir precisament al partit carlí l'any 1888, que tingué com a conseqüència l'aparició del corrent integrista.

Oleguer Miró no va militar en cap d'aquests partits polítics, però sí que combregà amb la doctrina social de l'Ésglésia (l'encíclica *Rerum Novarum* del Lleó XIII l'any 1891), i amb els dictats del prelat Josep Morgades, Bisbe de Vic, sobre l'actuació dels catòlics en la vida política i social catalana, i indubtablement compartí amb la resta de companys de la Lliga Regional el sincretisme forjat entre la fe i la pàtria catalana que l'Església promogué a partir del nucli vigatanista i de les prèdiques del Bisbe Torras i Bages amb posterioritat. Fou durant els darrers anys de segle quan els principals símbols i mites de la història de Catalunya es vincularen al tipus de religiositat que fomentava l'Església. La restauració del monestir de Ripoll, i les pelegrinacions al monestir de Montserrat, en són uns exemples.

A les acaballes de segle, la defensa de la religió catòlica era patrimoni dels carlins, dels integristes i dels catolicoregionalistes. Tot i que dins del catalanisme hi havia sectors que concedien una menor importància al factor religiós, Oleguer Miró creia fermament que el renaixement de Catalunya passava indefectiblement per la recristianització de la societat catalana. Així, al treball llegit en la vetllada literària celebrada en la Lliga Regional el 7 de juny de 1896, "Manresa y el renaxement de Catalunya", Oleguer Miró afirma que la pàtria catalana-que també anomena civilització catalana- està identificada amb "*la santa religió catòlica que sempre que nostres enemichs han volgut fer perdre'l carácter catalá, han buscat medis pera fernos perdre les creenses religioses*"⁴⁰. Per ell, la catalanitat no es podia deslligar de la defensa a ultrança de la religió catòlica. Per això, tal com opinava en una carta adreçada al director del rotatiu catalanista *Lo Gironés* l'abril de 1897, "*els butxins de la Patria saben que tot lo que's indispensable pera l'existencia de la societat no*

⁴⁰ Oleguer Miró i Borràs, *Manresa y el renaxement de Catalunya*. Treball llegit en la vetllada literària celebrada en la Lliga Regional de Manresa el 7 de juny de 1896, p. 8. Treball manuscrit dipositat a l'Arxiu de la Família d'Oleguer Miró i Borràs, Carpeta nº 5. Part d'aquest treball va ser reproduït al *Setmanari Català* amb el títol "Nostras aspiracions" d'Oleguer Miró, al nº 4, Any III, de 28 de gener de 1892, pp. 49-51.

mort ni pot morir, y per aixó tracten d'enterrarla viva; mes no's recorden que l'Historia diu que les nacionalitats tenen també sa Pasqua de Resurrecció"⁴¹.

Miró va demostrar a través d'una dilatada presència pública i institucional la seva profunda catalanitat. Ben aviat, entre 1879 i 1883 fou delegat de l'Associació Catalana d'Excursions Científiques i de l'Associació d'Excursions Catalanes. Així mateix, tota l'obra publicística, i els treballs històrics i etnològics van encaminats a conèixer el passat català i a recuperar-lo. Tal com ell mateix assenyalava, el catalanisme és la tradició de la terra catalana, per la qual cosa "*dévem estudiar lo tradicional, fentho a tots evident y, ab l'esfors a que'ns obliga la sang de nostres venes, plantejarho*"⁴².

A més a més, Miró establia una singular analogia entre la seva activitat com a catalanista i el vessant professional en tant que metge. Així, creia que tenia el deure de combatre els mals de la pàtria catalana, identificar les causes de la decadència i foragitar-ne els enemics. El prevere Jaume Barrera corroborà aquest interès per descobrir les lleis de la biologia social quan recordava el 1926 després de la seva mort, que Oleguer Miró "*gustaba del estudio de la biología del gran cuerpo social e histórico de Catalunya*"⁴³.

L'etiologia que presenta sobre l'estat de la societat catalana que analitza se centra en dos flancs: el centralisme, i la renúncia de les classes altes a les tradicions i costums catalans, i la seva manca de civisme. En aquest sentit, "*la antiga menestralia catalana, disfressada ara de senyora, ha infectat també l'organisme regional, llensant com a cosa inútil sa proverbial honradés*"⁴⁴. Considerava una pèrdua de temps la tasca que desenvolupaven els caps d'uns partits, els dinàstics, que qualificava de centralistes i de servidors d'interessos foranis, i que, al seu parer, eren "*hombres que sembrando y cultivando una política artificial y corrompida, son causa de los males que todos lamentamos*"⁴⁵. Alhora pensava que aquest escepticisme i indiferència envers

⁴¹ *Lo Gironés*, 16 d'abril de 1897.

⁴² *Manresa i el renaxement de Catalunya*, op. Cit., pp. 8 i 9.

⁴³ "El Doctor Olegario Miró y Borrás" a *Revista Ilustrada Jorba*, nº 199, Any XVIII, Abril de 1926, p. 31.

⁴⁴ Ídem, p. 10.

⁴⁵ "Los héroes de la caridad", article publicat per Oleguer Miró al *Diario de Manresa*, 13-XII-1896, nº 282, Suplement.

la cosa pública era compartit per la majoria de la població, almenys fins a principi de segle ⁴⁶.

En l'àmbit de la qüestió social, a iniciativa del Bisbe de Vic, Josep Morgades i Gili, posà a prova les seves dots conciliadores quan formà part d'una comissió d'arbitratge que tenia per objectiu resoldre la llarga vaga tèxtil de 1897, si bé va fracassar en aquests propòsits ⁴⁷. Respecte a aquesta qüestió, Oleguer i Miró sostenia que "*en lo moviment social tendeixen á formarse dos únichs grans partits: lo dels demolidors, díguense socialistas, anarquistas ó nihilistas, y los restauradors, resolta á refer tot lo que la Révolució ha enderrocat ó desfet*" ⁴⁸. En aquest posicionament es palesa perfectament com s'atribueix al progrés i al liberalisme la responsabilitat dels conflictes socials, tot fent la distinció entre els qui alteraven l'ordre social i els qui el restauraven. La confiança en la doctrina social de l'Església era tal que tenia la convicció que gràcies a aquestes prèdiques s'havia resolt la vaga de 1897 ⁴⁹.

L'única intervenció política oberta que coneixem del nostre biografat és la seva col.laboració en l'organització de les famoses Bases de Manresa celebrades al saló de plens de la ciutat de Manresa entre el 25 i el 27 de març de 1892. Des de molt aviat, Miró va manifestar unes clares inquietuds catalanistes que compartí des de la seva joventut amb el seu gran amic Leonci Soler i March, amb qui l'any 1884 van presentar conjuntament el treball titulat "Estada de Sant Ignasi a Catalunya", que fou premiat, a la Joventut Catòlica de Barcelona ⁵⁰. En realitat, segons Pilar Martínez-Ascaso, "*juntament amb Lluís Espinalt -ànima i president de la Lliga Regional de Manresa- Josep Herp i el propi Leonci Soler i March formaren un nucli d'inquietuds i d'iniciatives catalanistes*" ⁵¹.

⁴⁶ Les cròniques que envià al conservador *Diario de Barcelona* entre 1897 i 1901 com a corresponsal de Manresa testimonien efectivament l'aversion que Miró i Borràs sentia per la política oficial de la Restauració.

⁴⁷ L'1 d'agost de 1897, Oleguer Miró escrigué al seu amic Leonci Soler i March, i li comentà el fracàs de la comissió. Arxiu de Leonci Soler i March/47.32 Mir-18, catalogat per Pilar Martínez Ascaso i Carner.

⁴⁸ "Anem al fons", article anònim però atribuït a Oleguer Miró, publicat al *Setmanari Català*, 21-VIII-1890, nº 13, p. 146.

⁴⁹ Vegeu la crònica que Oleguer Miró escriu al *Diario de Barcelona* el 23 de febrer de 1899.

⁵⁰ Leonci Soler i March arran de la mort d'Oleguer Miró confessà que aquest *era el primer manresà, fou mon millor amich* al monogràfic "El Doctor Oleguer Miró y Borràs" a *Revista Il·lustrada Jorba*, op. cit.

⁵¹ Pilar Martínez Ascaso i Carner, *El catalanisme polític a la comarca del Bages. Leonci Soler i March (1858-1932)*, Tesi Doctoral inèdita llegida el desembre de 1997 a la Universitat de

Recordem que l'any 1890, Oleguer Miró havia estat fundador de la Lliga Regional de Manresa, entitat adherida a la Unió Catalanista. L'any 1892 Oleguer Miró era delegat d'aquesta entitat, juntament amb Marià Vallès, al Consell de la Unió Catalanista. El dia 17 de març de 1892 els membres de la Junta Permanent i del Consell de Representants de la Unió van acordar elegir la ciutat de Manresa com a la seu de la celebració de la primera assemblea itinerant. Immediatament, la Lliga Regional organitzà una comissió que s'havia d'encarregar dels treballs preparatius, integrada entre d'altres socis, per Oleguer Miró.

Respecte a l'articulat del projecte de les "Bases per a la Constitució Regional Catalana", Miró comunicà el 8 de setembre de 1891, a Lluís Domènec i Montaner, president de la Lliga de Catalunya i de l'assemblea de Manresa, que estava d'acord amb totes les bases, però li digué que observava discrepàncies en relació amb el contingut de la primera disposició transitòria. Així, assenyala que en aquesta disposició "*s'escorra el bulto, fugint de tot lo que's pot, d'una cosa tan fonamental com es el parlar clar respecte de la part religiosa, carregant el mort, com s'acostuma a dir, al poder central; quant l'esperit de les Bases es deixarli les menors atribucions possibles*"⁵². També la necrològica del diari *Pla de Bages* recollia els esforços esmerçats per Miró de cara a reforçar la presència de la religió en les susdites Bases de Manresa⁵³. Tan sols la seva participació es va limitar a presidir la primera meitat de la sessió del dia 26 de març. Però en cap moment va intervenir per discutir públicament les Bases, ni per introduir-hi cap esmena. Amb posterioritat, Oleguer Miró presidiria la Lliga Regional, si més no durant l'any 1893. Després ja no el veurem present en les juntes directives. Sembla que preferí continuar la tasca periodística en el *Setmanari Català*, on hi publicà diversos articles d'història de la ciutat de Manresa. Sempre, però, estigué al corrent de les activitats desenvolupades per la Lliga Regional, tal com ho prova la correspondència epistolar que s'ha conservat en l'arxiu familiar.

Barcelona, p. 250. Publicada com *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*, op. cit.

⁵² Carta d'Oleguer Miró i Borràs a Lluís Domènec i Montaner del 8 de setembre de 1891. Arxiu de la Família d'Oleguer Miró i Borràs, Carpeta nº10 (activitat política).

⁵³ *Pla de Bages*, 6-IV-1926.

Amb el despertar del segle, la Unió Catalanista encetà una etapa de crisi que la portarà a assumir uns objectius completament diferents als impulsats des del seu naixement. Caldria, aleshores, preguntar-nos fins a quin punt el nostre biografiat va compartir la mateixa actitud passiva que van adoptar els seus coetanis, impulsors de la Unió Catalanista, o per contra, preferí davant el triomf del catalanisme polític defensat per la Lliga Regionalista romandre al marge de la lluita política. Desconeixem si Leonci Soler i March li va fer oferiments formals per encapçalar o integrar alguna candidatura electoral, ni què pensava dels avatars que sacsejaven una vida política local dominada per la passió i la divisió entre la ciutadania. Sí que va estar al corrent de l'activitat política del seu amic. Així, va aplaudir efusivament la defensa que Soler i March havia fet al Congrés de Diputats l'any 1899 quan considerava que aquesta havia estat "*la primera tentativa feta en lo Congrés del reconeixement de la personalitat catalana*"; així com, considerava que aquest diputat era una persona "*que ha demostrat ab fets y no ab paraulas sa fonda estimació a nostra pàtria*"⁵⁴.

Són molts els interrogants que es plantegen de cara a esbrinar si estem davant d'una actitud estrictament personal, d'abandonament voluntari de l'esfera política, o tal vegada quan el catalanisme es decideixi a intervenir intensament en la palestra política a partir de 1901, un cop arribada l'hora de la veritat, Oleguer Miró prefereixi una retirada prudencial. En realitat, aquesta no fou una posició aïllada respecte als altres membres de la Lliga Regional. Amb tot, algun membre com Francesc M. Capella qui havia presidit aquesta entitat l'any 1897 s'anà integrant dins les files catalanistes de la Lliga Regionalista, i fins i tot esdevingué regidor del Consistori manresà en diverses ocasions.

Al principi de segle trobarem Oleguer Miró integrat en les principals associacions catalanistes proveïdores de quadres polítics locals, com l'Orfeó Manresà i el Centre Excursionista de la Comarca del Bages. En efecte, el nostre biografiat preferí la faceta d'home públic, a la de polític militant i actiu. Aquesta fou la trajectòria de la majoria d'individus que dinamitzaven la Lliga Regional de Manresa. Així constatem una forta discontinuïtat entre aquesta generació i la classe política pertanyent a la dreta catalanista que actuà en la

⁵⁴ Felicitació d'Oleguer Miró i Borràs a l'Arxiu de Leonci Soler i March/47.32 Mir-6.

segona etapa de la Restauració. En realitat, no tenien confiança en el sistema polític restauracionista, ni en els paràmetres de la política liberal, per tal com no creien que aquesta via fos efectiva per aconseguir els seus propòsits. Es decantaren per potenciar la tasca de catalanització i de sensibilització de la societat civil, activitat que, d'altra banda, afavoriria la consolidació del projecte polític de la Lliga Regionalista.

7.4. Partits, moviments i tendències polítiques

7.4.1. Els grups polítics locals entre el Sexenni Democràtic i el tombant de segle (1875-1899)

Si ens atenem a les cròniques gairebé apocalíptiques que descrivien Manresa com a una ciutat eminentment levítica i que el domini jesuític de la vida política local constituïa una barrera infranquejable, haurem de fer un esforç per convèncer-nos, si més no a primera vista, que efectivament així era. Naturalment aquestes prevencions les tenien aquells que detestaven una situació percebuda com a anòmala, perquè sota la vigència del primer govern de Sagasta, l'esfera local continuava estant dominada per una coalició d'antics moderats i de carlins. El maig de 1881 els republicans confiaven que el partit republicà, tant vigorós en temps del Sexenni, ressuscitaria de les cendres. Però no va ser així.

Com observava el corresposal manresà del diari barceloní *La Publicidad*, en una llarga cita que val la pena d'esmentar sencera, hi havia a Manresa la llavor d'un gran partit liberal:

"y núcleos para organizar con más o menos fuerza las diversas fracciones que representan los ideales democráticos. Hay por un lado los elementos autonomistas que estos días se han congregado alrededor del Sr. Almirall, que según mis noticias vino a ésta con el objeto de organizarlos a cuyo efecto los reunió manifestándoles la necesidad de constituirse en comité y de emprender una viva propaganda en pró de la idea federal en toda su pureza o bien de ingresar en la agrupación posibilista, dentro de la única democracia conservadora que tiene concretadas y precisas sus aspiraciones. Frente á frente este núcleo, existen los elementos del partido republicano histórico que han seguido en su patriótica evolución al señor Castelar y de ellos diré tan solo que en su seno se hacen oír queridos amigos nuestros, grandes esfuerzos para llegar a una sólida organización, que ha de ser base firme para su futura

pujanza y del importante papel que está destinado á representar el posibilismo manresano" ⁵⁵.

Respecte de la correlació de forces polítiques en aquests moments inicials de la Restauració, l'ull incisiu del clergat ens servirà de molt per a donar una pinzellada força aproximada i acurada. Tan sols cal fixar-nos en les respostes al qüestionari que el pare Pere Colomer va enviar al Vaticà sobre l'estat de la diòcesi de Vic. En paraules textuais, "*todos los partidos políticos españoles tienen afiliados en esta Diócesis, hay tradicionalistas, moderados, conservadores, liberales, constitucionales y republicanos; pero los más numerosos son el tradicionalista y republicano, siendo de notar que la existencia de este último se debe a que abundan en este país los grandes centros de fabricación*". Respecte als partits liberals, que ell mateix anomenava mitjans -jo diria de base mesocràtica-, afegia Colomer, que es composaven de comerciants, industrials, desamortitzadors de béns eclesiàstics "*y también de otras personas que, sin ser enemigos de la Religión, son afectos a la dinastía del actual Rey D. Alfonso*".

El principal perill per a la jerarquia eclesiàstica eren els periòdics anticlericals com el setmanari federal *La Montaña*, del qual el pare Colomer assenyalava que "*se distingue de una manera especial por su odio satánico contra el Papa, los Obispos, Jesuítas y demás personas y cosas eclesiásticas inventando las más groseras calumnias contra lo más santo y sagrado*". Els exemplars que periòdicament es distribuïen d'aquest setmanari no eren gaire nombrosos, aproximadament un centenar, però els suficients, segons la cúria, per despertar la curiositat de molts més lectors, segurament atrets per la morbositat dels seus continguts. Per contra, el rotatiu catòlic i tradicionalista *El Semanario de Manresa* era una dels tres diaris catòlics més llegits en la diòcesi de Vic, després de *La Veu del Montserrat*, dirigit pel canonge Jaume Cullell. El pare Colomer opinava que aquest setmanari era tradicionalista i que pertanyia a l'escola ultracatòlica del *Siglo Futuro*. Al mateix temps, assenyalava que era molt addicte al Papa i als bisbes, apologista dels ordres religiosos i sobretot de

⁵⁵ *La Publicidad*, 12-V-1881.

la Companyia de Jesús. El seu criteri era totalment catòlic, "*sin mezcla de liberalismo*" ⁵⁶.

En aquesta primera etapa de la Restauració borbònica, els partits dinàstics encara no havien trobat el rumb en l'escenari polític local, com tampoc no havien interioritzat la dinàmica del torn restauracionista. Curiosament caldrà esperar fins a la dècada dels anys noranta per tal que els partits del torn no s'organitzin. Amb anterioritat, ser conservador en una ciutat assetjada constantment per les partides carlines i amb aliats del tradicionalisme no significava ser lleial a la figura de Cánovas del Castillo. Per als sectors demòcrates i republicans, ser conservador al setembre de 1877 significava estar sempre a punt per a governar, aparentar ser caritatiu, ser hipòcrita en el terreny moral, i utilitzar un catolicisme instrumental per tal de tenir sotmesa a la població ⁵⁷. A principi de la dècada dels noranta, els conservadors eren els que havien fet el joc al rei traïdor, Felip V, segons els catalanistes, mentre que per als catòlics, els conservadors eren els responsables d'haver contribuït a la laïcització de l'Estat amb el polèmic article 11 de la constitució de 1876 ⁵⁸.

Mentrestant, entre 1875 i 1890 la correlació de forces política que es desprèn de la composició dels consistoris manresans no venia orquestrada pel matemàtic recanvi que es produïa en la representació parlamentària. Dit d'una altra manera, els carlins, més tard integristes i catòlics de diversos matisos configuraven el sector ultraconservador de la política manresana del moment, mentre que el magma poc definit format per liberals i republicans històrics conformaven el sector que podríem qualificar com a progressista. Altrament, els primers havien assumit els principis mínims del liberalisme polític, per bé que això no afectava ni als catòlics, ni als integristes ni per descomptat als carlins. Els segons eren com a mínim liberals i reivindicaven en diferent grau la democràcia. En tot cas, uns i altres intentaven traduir, com podien, les ja llargues tradicions dels partits socials per excel·lència, els carlins i els republicans. No obstant això, el gran problema que compartien aquests darrers era que no acabaven de trobar la seva organització ideal, tant per a mobilitzar

⁵⁶ Arxiu de la Nunciatura de Madrid. Relació de la diòcesi de Vic, 1881. Archivio Segreto Vaticano, Lligall 510, IV, Sez V, nº 5. Agraïm l'amabilitat de Lluís Ferran Toledano a deixar-nos consultar aquesta documentació.

⁵⁷ *El Cardoner*, nº 64, 16-IX-1877.

⁵⁸ *Setmanari Català*, 10-VII-1890.

les seves bases i integrar-les en les seves respectives comunitats polítiques, com per preparar la classe política més adequada al marc polític de la Restauració.

Probablement aquestes limitacions, que es traduïen en la pràctica en una clara inadaptació al sistema, van contribuir paradoxalment a reforçar els partits dinàstics, que no estaven gaire avesats a fer manifestacions polítiques al carrer. Unes limitacions que van continuar existint més tard, cosa que afavoriria al meu parer la capitalització per part del catalanisme de dretes del bagatge del carlo-catolicisme, de la mateixa manera, si bé en menor mesura, ho faria el catalanisme d'esquerres en relació amb la tradició republicana.

Com hem dit més amunt, els partits dinàstics a Manresa organitzaren les seves seus locals bastant tard. Així, la creació d'un comitè monàrquic liberal data del 1893, i el Centre Liberal Dinàstic no aparegué fins a l'octubre de 1899, quan aquest havia tret el seu primer òrgan propagandístic el setembre de 1891 amb el nom de *El Vigía Manresano*. Cal dir, però, que el torn dinàstic, inaugurat amb l'històric pacte del Pardo l'any 1885, comportà l'existència més o menys permanent de comitès de notables que funcionaven activament en els períodes preelectorals, i que pertanyien als dos partits restauracionistes⁵⁹. Anteriorment, solament tenim constància del fet que els constitucionals sagastins havien estat agrupats en el Comitè Constitucional de Manresa que existia a la ciutat des del 1872 (s'anomenava aleshores Centre Monàrquic Liberal) i que funcionaria fins al 1882, i més tard en el Comité Liberal Dinàstic (1889) que intentaria reunificar els dos bàdols en què el fusionisme manresà estava dividit.

En realitat, el cas manresà només fa que reproduir les dificultats que patiren els conservadors ministerials d'implantar-se als districtes de la província

⁵⁹ Sobre l'origen dels partits dinàstics vegeu en primer lloc l'enfocament global de José María Jover a "La época de la Restauración. Panorama político-social, 1875-1902" dins M. Tuñón de Lara (dir.), *Historia de España*, Vol. VIII, Barcelona: Ed. Labor, 1981. També és molt útil donar una ullada a la veu de partit polític a J. Fernández Sebastián i J.F. Fuentes (dirs.), *Diccionario político y social del siglo XIX español*, Madrid, Alianza Editorial, 2002, pp. 501-512. En concret, sobre el partit liberal vegeu Carlos Dardé, *El partido liberal de la Restauración, 1875-1890*, Tesi Doctoral inèdita, Madrid 1974; del mateix autor, "Sociología de los grupos liberales de la Restauración hasta 1890" a *Estudios d'Història Contemporània del País Valencià*, nº 6, 1982. Quant al partit liberal conservador, continuen essent útils les reflexions de José Varela Ortega, *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, op. cit. Respecte a Catalunya continuen essent vigents els treballs de Borja de Riquer: "El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració" a *Recerques*, nº 11, Barcelona 1981, i, "Burguesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració" a *L'Avenç*, nº 85, Barcelona 1985; així com cal destacar, el treball de Carlos Seco Serrano, "Los silvelistas catalanes. Notas para su estudio" dins *Estudios históricos. Homenaje a los profesores José María Jover Zamora y Vicente Palacio Atard*, Tom I, op. cit., pp. 169-197.

de Barcelona, on l'acatament a les consignes del líder canovista fou dificultós⁶⁰. Així, els canovistes barcelonins no van tenir dominada la màquina caciquil fins a la dècada dels noranta, per bé que els trencaments intestins van caracteritzar, com veurem tot seguit, la debacle d'aquest partit al tombant de segle. Per contra, els liberals van demostrar tenir molt més assegurades les fidelitats ministerials a Catalunya, així com disposaven d'una personalitat política de primer ordre, Víctor Balaguer, que estava profusament informat del dia a dia de la política local catalana gràcies als seus corresponsals, de manera que durant la primera etapa restauracionista van manifestar una vitalitat electoral encomiable a diferència dels conservadors ⁶¹.

A Manresa, coexistien les diferents fraccions en què malvivia el conservadorisme dinàstic des de 1893 quan es va produir la deserció de Pere Arderiu com a cap d'aquest partit i va tenir lloc l'escissió silvelista esdevinguda l'any 1896 ⁶². Seguint les directrius del cap provincial del partit, Manuel Planas i Casals, el comitè local es recomposaria, tot intentant d'integrar les diverses sensibilitats, passant a presidir-lo el fabricant Magí Gallifa i Gomis, i com a vocals serien escollits els conservadors que liderarien l'escenari polític local del primer decenni del segle XX. Malgrat aquesta recomposició, el conservadorisme estava molt fragmentat en diferents fraccions. Aquestes es resumien en els fidels a Ramon de Rocafort, exdiputat que moriria al cap de dos anys; els que ho eren a l'exdiputat provincial Joaquim Soler i Arola, que havia intentat liderar i reconduir el partit després de la mort de Pere Arderiu el 1895, i després dels desgast i el descrèdit que el partit arrossegaria per no haver impedit la marxa dels Pares Jesuïtes del Col·legi de Sant Ignasi; els

⁶⁰ Vegeu en aquest sentit els treballs de Borja de Riquer on s'analitzen les relacions difícils que els conservadors barcelonins van mantenir amb Cánovas del Castillo, específicament, l'estudi introductori de *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas. Correspondència entre 1866 i 1904*, Barcelona: Pub. de l'Abadia de Montserrat, 1990, i recentment, "Les burgesies i el poder a l'Espanya de la Restauració (1875-1900)" a *Recerques*, nº 28, Barcelona 1994, pp. 43-58.

⁶¹ J. Armengol; M. Janué i G. Rubí, "Una primera aproximació al comportament electoral de les circumscripcions i districtes catalans durant la primera etapa de la Restauració (1876-1901)" dins *Congrés Internacional d'Història Catalunya i la Restauració. Actes*, Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1992, pp. 9-15. Sobre l'actuació parlamentària de Víctor Balaguer i les seva relació amb la política estatal, consulteu, J. Palomas i M. Bravo, "Víctor Balaguer, la diputació catalana i la lluita pel proteccionisme" a *Recerques*, nº 25, Barcelona 1992, pp. 31-52, i també la tesi doctoral de Joan Palomas ja citada.

⁶² *Diario de Manresa*, 22-XII-1896; *Diario de Avisos*, 22-XII-1896; *Setmanari Català*, 25-XII-1896. La nova junta directiva es va elegir a casa de l'exdiputat provincial i destacat advocat conservador Joaquim Soler i Arola. La seva composició és la que segueix: Magí Gallifa i Gomis, President; Valentí Clapers, Vicepresident. Manuel Fortuny, Lluís Vila, Joaquim Borràs i Joan Massana, Vocals. Alfred Puig i Subirana, Secretari.

planistes integrats en el grup empresarial Gallifa-Vila; i els polaviejistes, que ben escassos devien ser, perquè no n'hem localitzat a cap, i que probablement estaven encapçalats per Joaquim Vila i Miralles, un dels acòlits planistes ⁶³. A més a més, caldria afegir els silvelistes encapçalats per l'hisendat Josep Oms i Rovís.

Per la banda liberal, el partit fundat per Sagasta presentava símptomes a l'alçada de 1898 d'una forta descomposició. Durant força temps havien conviscut dos sectors del fusionisme encapçalats respectivament pel Comitè Liberal Dinàstic, i pel Centre Liberal Dinàstic. Al tombant de segle, però, l'exdiputat Francisco Toda y Tortosa tenia ben clar que l'única tendència que tenia possibilitats de prosperar era la gamacista. Així li ho deia al seu amic Francesc Llatjós i Perramon a qui des de 1898 engrescaria, ja que el veia molt interessat, per tal que ell organitzés una reunió amb Gamazo en la qual hi haguessin el major nombre de persones *de "significación y arraigo y forman un comité numeroso en el que entre una personalidad de cada pueblo y bastantes de Manresa? Hagan ustedes una cosa seria y de importancia y yo lo presentaré a Gamazo y los pondré a Usted en relación directa con él"* ⁶⁴.

Al llarg de 1899, Francisco Toda va continuar estant alerta de la constitució d'un comitè gamacista en la ciutat, des del moment que li comunicaria a Francesc Llatjós que llegia les seves cartes a Germán Gamazo. En una missiva del 21 de maig de 1899 li diu que convindria enviar una acta de constitució del comitè a Gamazo, el qual en seria el president honorari. Finalment aquest comitè seria ben reduït, limitat a Joan Llatjós i Prunés, Eloi Torras i Serarols, i Lluís Argemí. Els dos primers serien elegits regidors en les eleccions municipals de 1899. Tot i que, naturalment la voluntat de Toda era la de col·locar-hi quatre regidors gamacistes, cosa que no seria possible. De Lluís Argemí, Toda sostenia que era jove i que convenia no perdre'l, i evitar que se l'apoderessin els adversaris. Calia així buscar bons elements per al partit naixent. I afegia que *es "la manera de formar los partidos, y especialmente ahí donde los carlistas e integristas cuentan con poderosos medios de atracción, que hay que contrarestarles con habilidad y con tiempo delante para que*

⁶³ *Diario de Avisos*, 28-III-1899.

⁶⁴ Carta de Francisco Toda y Tortosa a Francesc Llatjós, s/d (1898) (Arxiu Jaume Pons i Agulló de Manresa).

*cuando ellos vayan, ustedes vengan ya, esto es, adelantarse en todas sus determinaciones"*⁶⁵.

La Restauració borbònica suposà per al carlisme la derrota de la via armada que havia assumit a partir de 1872. Entre 1876 i 1890 aquest es va veure immers en discussions de caràcter doctrinal i estratègic sobre quina actitud calia adoptar davant el nou ordre polític, i si havia de primar la defensa de la causa legitimista o, per contra, la del catolicisme, defensa entesa en tant que una croada religiosa antiliberal. Al rerefons, hi havia latent la polèmica que dividia als catòlics en conciliadors i intransigents envers la posició social i política que havia d'ocupar l'Església en l'Estat liberal. A Manresa, l'influent *Semanario de Manresa* entre 1877 i 1884 esdevingué el portaveu de l'opinió tradicionalista i d'una àmplia franja de la catòlica.

Però, aquesta ambigüitat doctrinal i tàctica desembocaria en l'escissió integrista l'any 1888 protagonitzada per Ramon Necedal, i exemplificada a Catalunya pel diari *El Correo Catalán*, dirigit per Lluís Mª de Llauder⁶⁶. L'exponent periodístic de l'integrisme manresà fou el setmanari *La Verdad*, que s'edità entre 1886 i 1898. A Catalunya l'integrisme com a proposta política trobà escàs ressò, i a final de segle esdevingué una via estratègicament morta. El catolicisme intransigent influí en un pla ideològic d'una forma hegemònica sobre associacions de caire religiós com la *Juventut Catòlica* i des de la premsa. No es tornarà a reorganitzar políticament com a tal aproximadament fins a l'any 1918, que a Manresa es plasmarà en la creació d'un *Cercle Integrista* i en la publicació d'un quinzenari *Acció Integrista*.

El carlisme continuà prosseguint el viratge legalista que havia adoptat després d'abandonar la via insurreccionalista, opció defensada pel Marqués de Cerralbo, màxim dirigent del partit l'any 1890. Aquest viratge es concretà en accentuar la seva presència en medis urbans, a través de l'anomenada

⁶⁵ Carta de Francisco Toda y Tortosa a Francesc Llatjós, 21-V-1899 (Arxiu Jaume Pons i Agulló).

⁶⁶ Sobre l'escissió integrista, vegeu, entre d'altres, D. Benavides Gómez, *Democracia y cristianismo en la España de la Restauración, 1875-1931*, Madrid: Editora Nacional, 1978, pp.115-138; Sobre l'integrisme a Catalunya, vegeu J. Bonet i C.Martí, *L'integrisme a Catalunya. Les Grans Polèmiques: 1881-1888*, Barcelona: Ed. Vicens Vives/Fundació Caixa de Barcelona, 1990; Jordi Figuerola, *El Bisbe Morgades i la formació de l'Església Catalana contemporània*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, i Jordi Canal, "Carlins i integristes a la Restauració: l'escissió de 1888" dins el dossier "El carlisme entre dues guerres, 1876-1936" a *Revista de Girona*, nº 147 (juliol-agost 1991), pp. 59-68. També i específicament per a les ciutats de Tremp, J. Armengol, "El carlisme (1870-1871) i l'integrisme (1888-1889) trempolí. Continuïtat i persistència d'unes opcions polítiques marginals", i de Lleida, J. Barrull, "Carlites i integristes: presència institucional i debat ideològic durant el primer terç del segle XX", ambdós a *Actes. Carlins i Integristes: Lleida segles XIX i XX*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1993.

"organització civil del carlisme" que comportaria la creació de més de 300 cercles tradicionalistes a tot l'Estat l'any 1896, dels quals 46, es localitzaven a Barcelona, essent la província que en comptava més ⁶⁷. A Manresa es creà un Cercle Tradicionalista aquest mateix any sota el lema de "*Déu, Pàtria i Rei*" ⁶⁸.

Si deixem de banda la fugaç presència del *Centre Català*, que havia funcionat de la mà de Valentí Almirall durant el 1882, la primera i més influent associació catalanista creada a Manresa data de 1890. Fou la *Lliga Regional de Manresa*, entitat adherida a la Unió Catalanista i fundada, entre d'altres, pel metge Oleguer Miró i Borràs, i per Lluís Espinalt, secretari de l'entitat i director del *Setmanari Català*, el seu òrgan d'expressió. Les activitats desplegades per la *Lliga Regional* se situaven dins del terreny estrictament cultural, orientades a revitalitzar la llengua i cultura catalanes en la comarca.

El tarannà de la *Lliga Regional* sí que evidenciava un clar acostament entre el una part del catolicisme polític, atrinxerat entorn les prèdiques del bisbe Torras i Bages, i la reivindicació cada cop més palesa d'un cert grau de descentralització política ⁶⁹. El març de 1892 es redactaren les famoses Bases de Manresa en la primera de les assemblees itinerants que la Unió Catalanista anà celebrant en diverses ciutats catalanes, precisament en la sala magna del consistori manresà ⁷⁰. S'ha intentat relacionar Manresa amb l'elecció de la Unió Catalanista per a celebrar la seva primera assemblea de delegats; tot i que la

⁶⁷J.M. Bernardo Ares, "Organización civil del carlismo (1890-1900)" a *Trabajos científicos de la Universidad de Córdoba*, nº 9, 1977, pp. 3-15. Per al carlisme català de la Restauració, vegeu, de Jordi Canal, *El carlisme català dins de l'Espanya de la Restauració. Un assaig de modernització política (1888-1900)*, Vic, Eumo Editorial, 1998 i *El carlismo*, Madrid, Alianza Ed., 2000, especialment, el capítol 4. Del mateix autor, "Sociabilidades políticas en la España de la Restauración: el carlismo y los círculos tradicionalistas (1888-1900)" a *Historia Social*, nº 15, Invierno 1993, pp. 29-47.

⁶⁸ Vegeu el reglament del Cercle Tradicionalista de Manresa al lligall d'associacions polítiques (A.H.C.M.).

⁶⁹ En aquest sentit, Jordi Figuerola i Casimir Martí observen com a uns dels distintius de la formació de l'Església catalana de la Restauració, l'adopció d'una estratègia regionalista per part de la jerarquia. Segons aquests autors, aquesta estratègia "s'emmotallava perfectament, alhora, als paràmetres polítics que la burgesia conservadora regionalista catalana volia imposar, i representava un atractiu popular indubtable en certes zones de Catalunya, predominantment a la "muntanya catalana" de gran tradició carlina" ("L'Església a Catalunya durant la Restauració: estat de la qüestió" dins *Congrés Internacional d'Història Catalunya i la Restauració, 1875-1923*, op. cit., pp. 269-273, esp. p. 271); una ampliació d'aquesta temàtica la trobareu a J. Figuerola, *El Bisbe Morgades i la formació de l'Església catalana contemporània*, op. cit.

⁷⁰ Per a una aproximació a aquest tema vegeu Gasol J.M^a: *Les "Bases de Manresa" 1ª Assemblea de la Unió catalanista (Manresa, 25-27 de març de 1892)*, Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1987; Jordi Llorens, *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, Barcelona: Pub. de l'Abadia de Montserrat, 1992; des d'una perspectiva jurídic-política, Joan-Lluís Pérez Francesch, *Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista (1891-1899)*, Manresa: Fundació Caixa de Manresa, 1992; per resseguir el ressò que assoliren les Bases, vegeu els dossier coordinat per G. Rubí, "Les Bases de Manresa", conformat per articles de Josep Maria Gasol, Angel Duarte, Joan-Lluís Pérez Francesch, Jordi Llorens, Josep Oliveras i Jaume Serra, a *Dovella*, nº 41, abril 1992, pp. 21-55.

Lliga Regional era una entitat poc consolidada, sí que hi havia un ambient favorable caracteritzat per l'existència de "*partidarios de las libertades catalanas. Porque los que quieren estas libertades, que llaman fueros, bajo el régimen monárquico, pertenecen al partido absolutista cuyo jefe ha aceptado en su programa la autonomía de Cataluña; y los que recuerdan que la monarquía arrebató a Cataluña (...) sus libertades y que ha atentado contra su legislación (...); si quieren recobrar la totalidad de lo perdido, forman parte del partido republicano federal*" ⁷¹.

La continuïtat de la tradició republicana al districte de Manresa arrenca del Sexenni democràtic. Amb la Restauració canovista, els republicans foren sistemàticament perseguits i els seus òrgans de premsa clausurats. Durant els anys vuitanta del segle XIX, a Manresa també es visqué un procés de reorganització del republicanisme. El 1879 ja funcionava un primer embrió del possibilisme manresà que s'aliarà amb finalitats electorals amb el partit constitucionalista, mentre els federals, que actuaven a l'ombra, van preferir el retraïment. Aquests darrers es van reorganitzar a tot Catalunya entre 1880 i 1881, i el 1883 van celebrar el Congrés regional. El 1887 el partit republicà democràtic federal va experimentar a Manresa una crisi molt seriosa quan es va produir una important escissió que comportaria l'expulsió d'un sector que després ingressaria en part al republicanisme progressista seguidor de Ruiz Zorrilla, i l'altre al republicanisme possibilista. Amb la reincorporació del sufragi universal masculí el 1891, els diferents sectors republicans van subscriure la coalició electoral que posteriorment, el 1893, es materialitzaria en la Unió Republicana, que no incloïa, però, els possibilistes. Malgrat això, aquests van ser els que van acabdillar l'experiència de *Fusión Republicana* el 1897. Caldrà esperar el segle XX, en concret el 1903, perquè el republicanisme no actuï unitàriament, si bé amb l'exepció dels federals.

7.4.2. Els partits en una societat políticament en transició

Per al liberalisme dinovè, el concepte de partit tenia un difícil encaix perquè contradeïa la visió que aquest corrent filosòfic i polític tenia de la

⁷¹*La Fraternidad* (setmanari federal), 3-IV-1892.

política⁷². És a dir, en l'àmbit polític, com el del mercat, l'opinió no es podia esquerdar en diferents corrents. Si n'hi havia, eren malvistos i identificats amb faccionalismes o meres bandositats. L'adveniment dels partits de masses i la seva posterior constitucionalització després de la II^a Guerra Mundial són fenòmens que van possibilitar un gir copernicà en la concepció i en el rol que havien de desenvolupar els partits dins del sistema polític. Malgrat això, en un sistema polític com el nostre, d'escassa tradició democràtica i especialment des dels sectors polítics més conservadors, els partits, en lloc de ser vistos com a eines d'integració política, continuarien essent equiparats durant molt temps al burd sectarisme. O si més no en la cultura política dels ciutadans, hi continuaria planejant una ombra de malfiança i de deslegitimitat envers la bondat dels partits polítics. Especialment en l'era de transició entre els partits de notables i els partits de masses. A Catalunya, aquesta etapa coincideix amb el despertar lent i pausat de la democràcia de masses, en un procés presidit per la dialèctica establerta entre la vella i la nova política, entre el predomini dels personalismes i el triomf de la ideologia i de la llibertat d'expressió.

Malgrat això, més enllà de les classificacions politològiques, el cert és que a Catalunya, des de la segona meitat del segle XIX, es va començar a distingir entre el partit que procedia espontàniament de la societat, i el partit que naixia i es mantenia en el si de l'estructura políticoinstitucional establerta. El primer estava fonamentat en unes sòlides bases socials, funcionava en la quasi clandestinitat, perquè estava abocat a la permanent oposició i molt sovint a les antípodes del sistema. Ens referim als partits dels republicans i dels carlins, respectivament. Uns i altres conformaven els veritables partits socials o dits també d'arrelament popular de la Catalunya de la Restauració. Es van esforçar a adquirir una estructura institucionalitzada i una presència territorial d'àmbit estatal, si bé els intents no van acabar mai de quallar. Allò que bàsicament els distingia era el fet de compartir una tradició política pròpia que s'alimentava a l'escalf de la creació d'una contra-societat que es regia per una simbologia, un calendari festiu i unes commemoracions paral·leles a les que el liberalisme triomfant havia imprimit en les celebracions oficials. Per dir-ho d'alguna manera, aquests partits socials operaven en l'ombra d'una vida política

⁷² Sobre la construcció històrica del concepte de partit polític en el segle XIX espanyol, vegeu J. Fernández i J.F. Fuentes, *Diccionario político y social del siglo XIX español*, op. cit.

que es desenvolupava al marge d'un sistema polític que no els reconeixia com a legítims interlocutors de la voluntat de les èlits governants.

Ben contraposats a la lògica d'aquests es trobaven els partits dinàstics del sistema restauracionista. Aquests eren els partits del sistema per excel·lència. Eren partits de notables, liderats, com diu el mateix nom, per notabilitats o prohoms interessats a coronar el seu ascendent i prestigi socials amb la distinció de càrrecs públics. Estaven estructurats en sengles piràmides culminades en el seu cim per les direccions estatals. La força territorial d'aquests partits dinàstics estribava en la bona i exitosa inserció dels notables locals en l'administració de l'Estat i en els fòrums de decisió política, la Cort, els despatxos dels ministeris i el parlament. En la crisi finisecular van haver de patir els atacs aïrats del corrent regeneracionista. Eren, en suma, el portaestendard de la vella política, de la mala política, d'aquella que confonia el deure públic amb el benefici privat. El desprestigi creixent dels partits del torn va anar acompanyat de la politització de les classes productives, destrossades moralment per la pèrdua dels mercats d'ultramar, i, en definitiva, del posicionament relegat i subsidiari de l'estat espanyol en l'ordre internacional. Ara bé, no sembla clar que l'ànim d'aquest moviment de protesta política fos el de reivindicar una major quota de democràcia. O sinó fixem-nos en l'anàlisi que l'advocat manresà Josep Gomis i Cornet feia a Madrid de la política dels partits just estrenat el segle XX.

Per a aquest advocat, procedent d'una il·lustre família tradicionalista, Josep Gomis i Cornet, ni el partit republicà ni el carlí estaven legitimats per a governar, perquè perdien el temps lluitant per la forma de govern ⁷³. En aquell tombant de segle, presidit per la crisi colonial, aquests partits, assenyalava, no tenien raó d'existir. El partit republicà perquè no reunia condicions de governar, i el carlí perquè estava obstinat en la qüestió dinàstica i a defensar un model de monarquia, i per la qual cosa s'havia convertit en un moviment obsolet. Al contrari, Gomis sostenia que la monarquia constitucional era la millor forma de

⁷³ Josep Gomis i Cornet, *El porvenir de España y los partidos políticos. Conferencia pronunciada el día 19 de Enero de 1900 en el Ateneo científico, literario y artístico de Madrid*, Madrid, Sucesores de E. Lacau, 1900.

govern per a canalitzar l'aspiració legítima de "*dejar reinar pero no gobernar á los reyes*"⁷⁴.

La veritat és que el balanç que aquest autor feia dels partits de la Restauració no era gaire més optimista. En la mateixa línia que Joaquín Costa els imputaria l'autoria del desastre i dels mals que afligien a Espanya. Per a Gomis, "*desgraciadamente aquí no se ha defendido más ideal ni entablado otra lucha que la del presupuesto*"⁷⁵. Immers en la dinàmica del moviment de les cambres de comerç, l'autor manresà indicava que "*el talento ha sucumbido ante la influencia política, que sólo se dispensa para atender á los compromisos de partido*"⁷⁶. És evident que aquest tipus de consideracions no afavorien gaire la imatge que aquests testimonis d'època tenien dels partits polítics. A més a més, tal vegada perquè la conferència la pronunciava a Madrid Gomis, no contemplava el catalanisme polític, que tot just començava a despertar, potser perquè era incapaç d'esbrinar l'enorme força i impuls que durant els dos primers decennis de segle tindria. Des de la perspectiva manresana, l'exemple de Gomis ens ha servit per situar l'opinió que els partits polítics desvetllaven. Amb aquest propòsit, podríem analitzar què deien polítics tan reputats com el Comte de Romanones o el republicà Gurnersindo de Azcárate sobre els partits polítics. Ens estaviarem, però, aquesta comesa perquè entenem que aquesta hauria de ser objecte d'una altra reflexió⁷⁷. Més ens importa escoltar la veu dels testimonis que van viure l'època.

A l'alçada de 1914, el cronista i arxiver manresà, Joaquim Sarret i Arbós, testimoni atent dels esdeveniments polítics de l'època, estava convençut que la monarquia s'aguantava per un fil molt prim. Així, observava que la majoria del poble era de tendència republicana, i que la resta eren carlins. Respecte dels liberals seguidors de Canalejas, afegia, que "*no hi ha que fiarse gaire perquè (...) són més aprop de la república que de la monarquia y provas n'han dextat*

⁷⁴ Op. cit., p. 18.

⁷⁵ Ibídem, p. 21.

⁷⁶ Ibídem, p. 22.

⁷⁷ A tall d'exemple, són interessants les obres del Comte de Romanones, Álvaro de Figueroa y Torres, *Biología de los partidos políticos*, Madrid, Ricardo Álvarez, 1892, o *Las responsabilidades políticas del Antiguo Régimen (1875-1923)*, Madrid, Renacimiento 1924. Vegeu també l'obra del republicà Gumersindo de Azcárate, *El régimen parlamentario en la práctica*, Madrid, Tecnos 1978.

de castigar els desordres y fins els crims comesos per les tendències republicanes"⁷⁸.

La paradoxa estava servida. La monarquia alfonsina no havia estat capaç d'integrar els diferents sectors polítics, i des del tombant de segle perdia progressivament dosis de legitimitat. Només permetia el relleu de les èlits de govern i reservava un lloc simbòlic i testimonial als partits antidinàstics. Aquests, per la seva banda, construïen el seu propi imaginari polític i somniaven amb un futur millor. Aprofitaven naturalment les esclatxes que la llibertat d'associació i d'expressió ofería ben a contracor el règim parlamentari. Des d'aquí contribuïen a la politització dels seus acòlits. Per aquesta raó no té sentit solament d'acostar-nos a la realitat dels partits dinàstics, els qui governaven, quan les oposicions, que de minoritàries no en tenien res, eren tan importants i donaven sentit a l'existència política d'àmplíssimes capes de la població.

7.4.3. El sistema partidista local entre el tombant de segle i la Dictadura de Primo de Rivera: 1900-1923.

7.4.3.1. Les dretes: carlins i catalanistes.

Com hem esmentat anteriorment, el moviment tradicionalista tenia a Manresa arrels molt llunyanes. Constituïa, juntament amb els diferents sectors del republicanisme, un veritable partit social, que va saber convertir-se en una tradició política al voltant del seu lema "Déu, Pàtria i Rei", amb l'afegitó dels Furs i de tota una cultura singular. A principi de segle, malgrat haver estat derrotat després de tres guerres civils, i haver patit l'escissió integrista de 1888 i la mellista més endavant, continuava ben viu en la societat manresana. Una prova d'aquesta vitalitat la tenim en la vida partidista que es desenvolupava en la *Juventut Carlina* (entitat creada el 20 de setembre del 1903), i en els nombrosos actes que pretenien corroborar que el tradicionalisme, per bé que supeditat, en tant que satèl.lit, a la Lliga Regionalista, continuava mobilitzant una part important dels ciutadans de Manresa. Tota una colla de testimonis que

⁷⁸ Joaquim Sarret i Arbós, *Efemèrides, 1898-1916*, op. cit., pp. 86 i 86v.

proven la llarga durada d'un moviment ben inserit en una ciutat industrial com era Manresa ⁷⁹.

En el si de la *Joventut Carlista* funcionaven diverses seccions: propaganda, premsa, sardanes, teatre, esports, beneficència i requeté, i una secció encomanada a l'agrupació femenina benèfica *Las Margaritas* ⁸⁰. La secció de propaganda fou creada el 1914, i es pot considerar la secció juvenil de l'entitat, i segurament el comitè que la guiava era l'encarregat d'organitzar els actes polítics, incloses la confecció de candidatures i la mateixa organització dels treballs electorals. El portaveu propagandístic d'aquesta associació fou *L'Amich del Poble*, que va aparèixer en dues etapes successives, entre 1904 i 1911, i entre 1913 i 1918, seguit pel setmanari catòlico-autonomista *Seny*, la vigència del qual s'estengué fins ben entrada la Segona República.

Els principis polítics i religiosos que informaven el carlisme foren mantinguts al caliu de la celebració d'actes testimonials, amb motiu de l'homenatge de dirigents militars carlins com Rafael Tristany, o el record de les víctimes dels Tres Roures, indret on foren assassinats una vintena de reialistes l'any 1822. Les festes que celebrava el carlisme eren les de la Monarquia Tradicional, la dels Màrtirs de la Tradició, la festa dels Tres Roures i la festa de la Puríssima ⁸¹. Eren els actes de naturalesa política, on intervenien diversos oradors, normalment els dirigents de la Junta del Districte de Manresa, els que servien per a revalidar periòdicament els postulats programàtics. Simptomàticament, aquests actes s'obrien amb solemnitat, tot escoltant la marxa de Don Carlos.

En el terreny social, els carlins defensaven una justícia d'inspiració cristiana i paternal, i acceptaven com a naturals les desigualtats socials. En l'article "De catalanisme", l'articulista que signava sota el pseudònim de "Joan del Poble" polemitzava amb l'òrgan catalanista *La Tralla* sobre la qüestió social:

⁷⁹ Per a l'elaboració d'aquest apartat i dels que segueixen hem partit dels nostres estudis, G. Rubí, *Entre el vot i la recomanació ...*, op. cit., i G. Rubí; Ll. F. Toledano, *Història gràfica de la ciutat de Manresa. La Restauració, 1875-1931*, Vol. II: *Societat, treball i política*, op. cit.

⁸⁰ Manresa és un dels primers nuclis carlins on apareix el requeté, o unitat paramilitar urbana formada, segons C.M. Winston, "*por trabajadoras, muchos de los cuales eran emigrantes recién llegados a la ciudad y en los que la tradición de violencia rural del carlismo cobraba vida*" (C. M. Winston: *La clase trabajadora y la derecha en España, 1900-1936*, Cátedra, Madrid, 1989, p.88).

⁸¹ Gemma Rubí i Lluís Ferran Toledano, "Boines i Margarides: La cultura política del carlisme" dins *Literatura, Cultura i Carlisme*, Barcelona: Ed. Columna, 1995.

"El carlisme, informat per una democràcia eminentment cristiana, resol la qüestió social ab un esperit sublim, únich que pot resoldrela: l'esperit d'Amor y Caritat (...) Considerar als obrers, als seus treballadors com la prolongació de la propia família als qui deu atendre ab la sollicitud deguda. L'amo carlí, que es catolich avans que patró y que carlí, sab que Deu li'n demanará compte de sa conducte envers els seus obrers; sab que si'ls tribunals de la terra noc castigant la explotació injusta i inícuca, pero legal, del obrer, la castiga el Tribunal de Deu al quin no escaparán las injusticias dels amos, per mes vestidas que vagin ab el ropatge de la legalitat" ⁸².

El carlocatolicisme s'organitzava políticament a Manresa en base a diverses associacions político-culturals i religioses, de les quals destacava pel seu protagonisme i empenta reiterats, la *Joventut Carlista*, i al funcionament d'un Junta Tradicionalista que devia coordinar les activitats polítiques del carlisme manresà. L'any 1913 aquesta estava presidida per Eduardo Martínez Codina, i vispresidida per Joaquim Gomis i Cornet, potser el carlista manresà que més influència política extralocal, com hem tingut ocasió de constatar en el capítol anterior, a banda de l'alcaldia que va ocupar entre 1909 i 1910, va tenir en el decurs d'aquest període.

La *Joventut Carlista Manresana* era l'associació capdavantera del carlisme a Manresa, però no era pas l'única societat d'arrel carlo-catòlica, sinó que paral·lelament existien la *Joventut Catòlica* i el centre *La Tradición Social*. Un sector dels carlins manresans anomenats popularment "sevillanos", ideològicament ultracatòlic, representat per aquest darrer centre i molt vinculat al *Comité de Defensa Social*, donà suport a la política populista desenvolupada pel líder republicà Maurici Fius i Palà. Era un sector catòlic connectat amb els canonges de la basílica de la Seu, molt particularment amb el Dr. Josep Alabern, i partidari de l'estratègia del paternalisme social. No oblidem tampoc el requetè que va ser creat el 1906, i que era pioner a tot l'Estat. Al principi estava format per un nombre reduït de joves, si bé de seguida es van formar dues seccions, la de propaganda i l'excursionista. El 1908 va sorgir la secció de premsa. El 1911 el requetè ja comptava amb 200 socis. El pretendent Don Jaume el va convertir en una unitat paramilitar que va actuar entre 1909 i 1939 com a braç violent del carlisme.

⁸² *L'Amich del Poble*, 23-IX-1905.

El juny de 1913 es va crear el *Centre Jaumista del Pla de Bages*. La primera junta directiva va ser presidida pel comerciant Joan Parés i Serra, elegit regidor l'any 1920. Tenia com a objecte segons l'article segon del reglament que regia la vida interna de l'entitat realitzar una acció política "sota el lema de Déu, Pàtria i Rei, i la il·lustració i esbarjo dels seus socis en conformitat amb la moral cristiana, amb els bons costums i amb els sans principis de justícia i equitat" ⁸³. Aquest centre defensaria sempre actituds recalctrants respecte de la idoneïtat de l'aliança electoral tàctica del carlisme amb la Lliga Regionalista. Edità des de novembre de 1913 un quinzenari, *El Eco del Bruch*, des d'on s'optava per un carlisme més intransigent i més radicalitzat ⁸⁴.

Per als carlins de la *Joventut Carlista* els jaumins eren considerats rebels. Ells estaven convençuts de ser els portadors nats dels principis informadors del carlisme tradicional. Per això, menyspreaven la política que desenvolupava la Lliga, considerada enemiga acèrrima del tradicionalisme i de la religió catòlica. Certament, entre 1916 i 1917 aparegueren constantment a *El Eco del Bruch* furibunds atacs contra el *Casal Regionalista* i el diputat Josep Claret i Asols. En concret, a aquest se'l va acusar de no defensar al clergat rural en les Corts, raó per la qual s'extrapolà aquest fet a la política conscient d'apartar als catòlics del tradicionalisme. En un sentit similar, afirmaven amb contundència que "més que un partit, el catalanisme és partida, secta e incubació quin únic fi és la neutralitat relligiosa dels catalans, servintse dels catòlics com a medi al objecte de no esverarlos ni suscitar en ells cap prevenció vers el catalanisme lliguero" ⁸⁵. En resum, davant la lenta decadència de la *Joventut Catòlica* que quedà absorbida pel Casal, els jaumins consideraren absolutament "antitètic l'integrisme amb el regionalisme de la Lliga" ⁸⁶.

⁸³ Expedient nº 7.303. Registre d'Associacions. A.G.C.B.

⁸⁴ Per a una anàlisi més aprofundida d'aquest carlisme radicalitzat vegeu Colin M. Winston, *La clase trabajadora y la derecha en España, 1900-1936*, op. cit., especialment el capítol III, "El carlismo en Barcelona, 1900-1919", pp. 71-109.

⁸⁵ Afirmació feta en l'article titulat "Després de la lluita", amb ocasió de la celebració dels comicis provincials de 1917, i editat a l'*Eco del Bruch*. Portaveu del Centre Jaumista del Pla de Bages, nº 48, 4 d'abril de 1917.

⁸⁶ Vegeu a propòsit l'article del "Regionalisme acatòlic. Lo de la Joventut Catòlica" a *El Eco del Bruch*, nº 35, de 15 de juliol de 1916.

Orgànicament, la *Joventut Carlista* funcionava amb un fort grau de disciplina interna, i amb una autonomia molt acusada respecte dels òrgans superiors, cosa que dugué en certes ocasions a no respectar els acords presos per la Junta Regional Tradicionalista pel que fa a la proclamació de candidatures. Concretament arran de les eleccions a diputats provincials de març de 1917, la *Joventut Carlista* patrocinà al candidat Joan Mª Roma, quan la Junta Regional havia elegit a Josep Vives i Garriga. El primer fou proclamat amb tots els honors a la sala d'actes de l'entitat, i homenatjat un cop fou elegit diputat provincial. Aquest va lluitar en la candidatura regionalista amb l'objecte de desterrar el que es considerava el "*caciquisme radical-conservador*". Però el preu que hagué de pagar el candidat dissident fou la seva separació de l'organització oficial del partit, per ordre cursada pel president de la Junta Regional, el Duc de Solferino ⁸⁷.

Dins el corrent polític tradicionalista, la *Joventut Carlista* va defensar tanmateix una posició moderada que li va permetre de mantenir unes relacions flexibles amb el catalanisme i amb la resta de centres catòlics. En realitat, des de la primera intervenció política de la *Joventut Carlista* en les eleccions generals de 1905 i fins al 1921, els carlins manresans van entendre altament beneficioses les aliances electorals amb el catalanisme conservador d'arrel catòlica. No obstant això, a partir de les eleccions municipals de 1922, els carlins van passar d'actuar políticament com a satèl.lits del Casal Regionalista, a enfrontar-s'hi obertament. Precisament, a final de 1920 ja havien decidit de canviar de tàctica política i perseguir un sol objectiu, el control del poder municipal. En ordre a aquesta nova orientació, es començà a editar un nou òrgan propagandístic, el setmanari, *Seny*, a través del qual hom ja no es dedicarà a combatre verbalment les joventuts republicanes tal com el seu antecessor havia fet, sinó que es criticarà la gestió municipal, i s'oferiran a canvi suggeriments sobre un model d'organització política i administració local alternatiu ⁸⁸. Denunciaven les mancances que patia el municipi quant a l'oferta cultural i educativa, i proposaven el retorn de la Companyia de Jesús per a regentar una institució de segona ensenyança, etc... Paral.lelament es

⁸⁷ Aquesta ordre fou reproduïda en grans titulars al suplement extraordinari de l'*Eco del Bruch*, nº 47, de 10 de març de 1917.

⁸⁸ Vegeu-ne un resum a *Seny*, 26-XI-1921.

continuava treballant en el terreny benèfic i assistencial a base d'organitzar "nadals del pobre" (a càrrec de l'agrupació *Las Margaritas*), socórrer els obrers en atur forçós, etc..., probablement el terreny on els carlins van oferir uns serveis més eficients a la ciutat.

Es pretenia doncs passar a actuar directament sobre l'arena política local i, per això, maldaren per a estendre l'àmbit de difusió del setmanari que editaven (aspiraven que aquest fos "*el portaveu dels elements d'ordre dels districtes de Manresa-Berga*", i participaren en l'Assemblea General de la Comunió Tradicionalista que se celebrà a Saragossa l'octubre de 1921, on es tractà principalment de la federació autònoma del Tradicionalisme en l'antiga Corona d'Aragó ⁸⁹.

Resulta clar en el cas manresà que el pes de l'ultracatolicisme va ser molt més aclaparador que no pas a Barcelona, que foren els sectors polítics i socials que el defensaven els que marcaren la pauta en la configuració d'una alternativa política catalanista de caràcter conservador. L'alternativa vingué, doncs, de la mà del catalanisme, amb el qual, els carlins establiren vincles de dependència ideològica i de supeditació política. Però, el carlisme a Manresa no renuncià a continuar el seu "apostolat", a adoctrinar les masses populars, i a continuar revivint els episodis fonamentals de l'univers mitològic del calendari carlí. Es més, a partir de 1910 iniciaren un procés de reorganització intern, amb el qual el carlisme es dotà de nous instruments d'adhesió i d'incentivació de la propaganda. Però aquestes innovacions no tingueren una traducció políticament pràctica, perquè segurament aquesta no havia estat mai la seva intenció, i, en el fons, continuaven desconfiant de la forma liberal de govern.

Donades les condicions polítiques locals que bipolaritzaven les opcions, es van abstenir d'exercir un paper polític diferenciats; això, no vol dir, però, que no estiguessin interessats a participar en el joc electoral, però aquest no era el seu objectiu prioritari, sinó que privilegiaven els aspectes organitzatius per a "formar" adeptes, fer proselitisme de la seva doctrina i suplir la inexistència d'un catolicisme social.

Els carlins es van mantenir sempre al marge de la Lliga tot i la seva supeditació tàctica. Ara bé, aquests juntament amb els integristes i els catòlics

⁸⁹ Seny, 20-VIII-1921.

de signe catalanista constituïen una gran família política. Un aiguabarreig que a principi de segle va proveir el contingut ideològic a les dretes manresanes que sota el signe de l'administrativisme s'enfrontaren al potent bloc republicà representat pel fiuisme. Se situaven en l'òrbita de la Lliga Regionalista sense identificar-s'hi plenament. El viratge no es produiria fins al 1912 quan el catalanisme conservador de la ciutat se sotmetia a la disciplina del partit barceloní.

En efecte, va caldre esperar fins el 1912 perquè fos creat el *Casal Regionalista de la comarca del Bages*, inaugurat per Francesc Cambó el 8 d'abril. Dues raons poderoses podrien explicar en part aquest retard. En primer lloc, la forta personalitat i el prestigi de què gaudia la figura de Soler i March (soci de la Lliga des de 1905) li valgueren la representació del districte, ja que era un personatge respectat des dels sectors carlins, passant pels catòlico-integristes fins als conservadors. D'altra banda, la vinculació del catalanisme manresà amb polítics de filiació conservadora fou per via directa (canvi d'etiqueta política) o indirecta (fills de prestigiosos polítics conservadors com Antoni Arderiu, fill de l'exalcalde conservador Pere Arderiu i Brugués, o polítics carlins pro-regionalistes, cas de l'alcalde Pere Armengou i Manso), un fet evident. Finalment, la necessitat de consolidar l'expansió forània de la Lliga va contribuir també a l'organització a Manresa i comarca d'aquesta associació catalanista, la qual, segons els seus estatuts, s'havia de proposar "*pels medis legals, fins de caràcter polític, com són: l'engrandiment i prosperitat de Manresa i demés pobles del "Pla de Bages" y la integral autonomia de Catalunya i de sos municipis dintre de l'Estat espanyol*"⁹⁰.

No tenim cap notícia del tipus de relació que el Casal mantenia amb la Lliga, ni si aquestes eren institucionals, o contràriament, eren individuals i del tot informals. El Casal mantingué un contacte estret amb els polítics de la Lliga Regionalista de Barcelona, als quals convidava a donar mítings i conferències. En tot cas, el Casal funcionava autònomament respecte de la Lliga, de la qual "*s'accepta(va) la direcció més que el lligam organitzatiu*"⁹¹. Fins i tot, la política d'aliances desenvolupada pel Casal Regionalista variava en funció de cada

⁹⁰ Article segon dels estatuts del Casal Regionalista de la comarca de Bages (A.H.C.M., Lligall *Casal Regionalista*).

⁹¹ I. Molas: *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*. Vol I, Barcelona: Edicions 62, 1971. p. 183 i ss.

conjuntura política, i segurament la coordinació es feia més necessària en raó de les eleccions provincials, ja que calia treballar conjuntament la mateixa candidatura per a dos districtes, el de Manresa i el de Berga.

És significativa la incorporació dels diputats a Corts electes en el Consell directiu del Casal un cop aquests eren elegits, la qual cosa ens fa pensar certament que la política desenvolupada pel Casal estava conjuntament convinguda, tal com era d'esperar, amb els homes que enviava al Parlament de Madrid. No podem dir el mateix quant a l'esfera de la Diputació provincial, en què les candidatures probablement eren pactades amb la direcció de la Lliga. La interferència dels diputats a Corts en la política del Casal no sempre causà bona impressió entre els catalanistes del Bages, des del moment que el jove diputat Arderiu no fou renovat en la reelecció dels comicis de 1920 quan només feia una any i escaig que havia estat escollit, o les friccions que les gestions del diputat Creixell (1920-1923) provocaren entre els capdavanters del Casal, lloades per uns, però molt criticades per d'altres. Segurament era la primera vegada que un diputat proclamat pel Casal actuava autònomament respecte d'aquest darrer, i era capaç de liderar una futura federació d'alcaldes sense que al Casal existís absoluta unanimitat al respecte.

L'arrelament del catalanisme conservador en les comarques de l'interior de Catalunya es va produir gràcies al suport dels sectors més tradicionals de la societat. No debades la creació d'entitats adherides al Lliga fora de Barcelona fou nodrida amb l'absorció d'antics integristes, catòlics seguidors de les doctrines del bisbe Josep Torras i Bages, i de conservadors desenganyats de la política dinàstica. El catalanisme es consolidà entre d'altres raons per a combatre les pràctiques caciquils, i d'aquestes, se'n tenia un record ben viu en la ciutat, una manifestació de les quals es traduïa per la imposició de candidats encasellats o la destitució de Consistoris no addictes als Governos del torn dinàstic.

La implantació d'una nova política passava doncs per la reivindicació de l'autogovern: el que tan sols era una simple protesta a la imposició de candidats foranis, sense cap arrelament al districte, esdevingué la pedra de toc on centrar les denúncies envers un sistema polític que no comprenia d'una banda la qüestió social, segons ho percebia la burgesia del districte, ni de l'altra, els anhels autonomistes catalans. La protesta política convergí amb el ja

madur moviment catalanista que havia preparat el terreny per a convertir-se en una forta organització política. Dos elements bàsics caracteritzaren la ideologia dels sectors catalanistes a Manresa: la lluita per l'autonomia de Catalunya i la defensa de la religió catòlica, defensa que sobretot a finals del període fou més un simple instrument de captació de vots, que no pas un ferm credo professat amb autèntica convicció.

Per això, cal situar políticament el Casal com l'organització que pretenia ser el nou partit d'ordre, el conservadorisme posat al dia, igual que a Barcelona, però força més conservador pels tints tradicionalistes que el caracteritzaven. El lema del Casal Regionalista es resumia per la "*defensa de Déu i Pàtria, d'ordre i treball, de progrés i benestar...*" ⁹², un lema en suma que oblidava conscientment d'esmentar el mot "Rei", per tal com altrament no s'hagués diferenciat ideològicament respecte del carlisme ⁹³. Per raons de pragmatisme polític -oposades a l'idealisme carlí- hom esquivava pronunciar-se sobre les seves preferències respecte el règim polític adient, ja que la ideologia catalanista havia d'unificar diferents parers polítics pel damunt de consideracions republicanes o monàrquiques. L'element religiós era utilitzat com a instrument polític que tant servia per a atreure's el vot de la gent d'ordre com el vot devot popular. En aquest sentit, les seves relacions cordials amb el carlisme i les entitats que integraven l'associacionisme catòlic, eren ben beneficioses, ja que aquest darrer arrossegava el component popular cap el regionalisme com a l'oferta política més favorable a la causa tradicionalista.

La ideologia catalanista d'altra banda permetia al Casal esdevenir representant d'interessos interclassistes. La reivindicació de l'autonomia catalana anava acompanyada pel rebuig del sistema polític de la Restauració: en això deixava de ser conservador per a radicalitzar la seva actitud política. El problema de Catalunya era un problema de llibertat, és a dir, de sobirania política, "*després del qual podrà resoldre els problemes socials, econòmics i*

⁹² Al·locució de comiat del diputat Josep Claret i Asols perquè no es presentava a les eleccions generals de juny de 1919, publicat per *El Pla de Bages*, nº 10.263.

⁹³ Sobretot a finals del segle passat al catalanisme polític li interessava de desmarcar-se de l'òrbita política carlista. Així ho feia entreveure Prat de la Riba a Soler i March quan assenyalava que "*els que no som carlistas sinó catalanistas, devem ferho constar a fi de que no confonguin las espécies, y del fet de servir de pedra de toch pera apreciar l'efecte que los seus projectes causarian a la opinió de la nostra gent, no'n deduissen que donem cap pas petit ni gros d'aproximació al carlisme*" (Carta de Prat de la Riba a Soler i March, 18-IX-1899, a P. Martínez-Ascaso, op. cit, p. 65.).

d'altres" ⁹⁴. En un mot, hom postposava el greu problema de la conflictivitat social a la conquesta de l'autonomia política de Catalunya, i en la defensa de l'autogovern i de l'Estatut d'Autonomia aprovat pels municipis catalans el 1919; i en això, el Casal concentrà el seu missatge ideològic. Encara que finalment esdevingués partidari d'una solució jurídica als problemes derivats de la lluita entre capital i treball, el lloc del Casal sempre fou al costat de la Federació de Sindicats Patronals i del Sometent, col.laborador de les forces de repressió de les vagues, i favorable a la intervenció de l'exèrcit en la resolució dels conflictes socials, solució que no era del tot atractiva, però, in extremis, era ben rebuda.

Al marge de les activitats polítiques dutes a terme en període electoral, d'altres actes organitzats pel Casal foren la celebració de conferències patriòtiques on parlaven els dirigents de la Lliga, la commemoració de l'11 de setembre, l'organització de vetllades literàrio-musicals com la que juntament amb la *Joventut Nacionalista* féu en honor de Sant Jordi. Eren actes substancialment polititzats, de manifestació de la força política que el catalanisme havia assolit a Manresa i la seva comarca. Només cal donar una ullada a la premsa catalanista per adonar-nos del ressò que van tenir els actes de la Conferència Nacional Catalana que se celebraren a Barcelona el juny de 1922. S'aprofità d'altra banda l'oportunitat per a donar més solemnitat a la participació bagenca en l'assemblea, d'un cantó per a diluir els rumors insistents de crisi dins les files del regionalisme manresà, i de l'altre, com a una prova de força. Tanmateix, la Conferència va suposar la fi de la política possibilista de la Lliga, ja que majoritàriament els assistents manifestaren no admetre la col.laboració ministerial tal com darrerament s'havia dut a terme.

El febrer de 1921 naixia la *Joventut Nacionalista* els fundadors de la qual havien estat associats a la secció juvenil del Casal, que ara s'institucionalitzava com a una entitat autònoma. Recordem Francesc Senyal, Francesc Farreras i Duran, Antoni Arderiu, Salvador Jubert, etc..., homes que després de la Dictadura de Primo de Rivera passaran a ser directius o militants d'Acció Catalana a començaments dels anys 30, o s'afiliaran directament a l'Esquerra Republicana de Catalunya. El gener de 1922 s'inaugurava el grup femení de la *Joventut Nacionalista*, presidit per Rosa Mora, esdeveniment que en l'època

⁹⁴ Parlament del candidat Antoni Arderiu amb motiu de les eleccions generals de l'1 de juny de 1919 a *El Pla de Bages*, nº 10.270.

aparegué com a molt avançat, però que en el fons no pretenia pas la participació activa de la dona en la vida política, sinó més aviat passiva en tant que "*dona-mare que ha d'educar una nova generació triomfant*" tal com s'expressava un orador en l'acte inaugural d'aquest grup ⁹⁵.

Quant al tipus de relació institucional que la *Joventut Nacionalista de Manresa* mantenia amb el Casal Regionalista del Bages, sembla que, en la pràctica, la primera actuava com a un apèndix funcional i era la que impulsava efectivament la tasca de catalanització del districte, com ho prova l'organització el juny de 1923 d'una campanya de normalització lingüística centrada específicament en la retolació de cartells i anuncis publicitaris, i la retolació dels establiments comercials. Mentre que el Casal per la seva banda s'especialitzà més en manifestacions de caràcter protocolari i testimonial.

D'altres activitats que duia a terme l'entitat eren de caràcter cultural i propagandístic, com l'organització de conferències a càrrec de Manuel Carrasco i Formiguera, Ventura Gassol, etc... Publicava el seu propi òrgan de difusió, *Joventut*, que començà a editar-se a partir de març de 1923. Manifestacions exteriors considerades per la Guàrdia Civil com a inofensives, si bé aquesta assenyalava en l'informe que presentà al Govern Civil per aconseguir la seva clausura que "*en el fuero interno de la sociedad se sabe que el fin que persigue es el separatismo*" ⁹⁶. El setembre de 1923 va ser clausurada per la Guàrdia Civil juntament amb 47 societats catalanistes més. L'octubre de 1930 es constituïa la nova *Joventut del Casal Regionalista*, la qual ja no tenia res a veure amb la *Joventut Nacionalista* de la qual parlem, la qual en adherir-se a Acció Catalana es desvinculava de ple, de la política de la Lliga.

7.4.3.2. La desorientació dels dinàstics: *nedar entre dues aigües*.

A principi de segle la confusió imperava en les files conservadores. El setmanari *La Montaña Republicana* atribuïa la desarticulació d'aquests darrers, que havien estat literalment desterrats de la Corporació municipal, al fet que "*los ideales de esta agrupación tan microscópica como egoista, no han sido*

⁹⁵ *El Pla de Bages*, I-1922.

⁹⁶ Informe tramès per la Guàrdia Civil al Governador Civil de Barcelona (A.G.C.B., Registre d'Associacions, Expedient nº 10.834).

otros, que procurar dominar constantemente dentro de nuestro municipio, con el exclusivo objeto de patrocinar los intereses de la empresa del alumbrado eléctrico" 97.

La visita d'Eduardo Dato, aleshores Ministre de la Governació, el maig de 1900 no va atenuar la impopularitat dels dinàstics conservadors, ja que va ser rebut amb fredor i xiulets que anaven adreçats no només a la seva persona, sinó també a l'himne monàrquic de la "Marxa Reial", raó per la qual va caldre suspendre les garanties constitucionals 98. El polític tornaria a visitar la ciutat el 29 de gener de 1912. En aquella ocasió, com a president de l'Institut Nacional de Previsió, venia a repartir 500 llibretes de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis als alumnes i socis de l'Ateneu Obrer Manresà.

Malgrat l'evident davallada electoral, els dinàstics van conservar importants quotes de poder en la Diputació provincial. Candidats conservadors com Joaquim Borràs i Ferrer, i liberals com Heribert Pons i Arola, continuaren confiant en el favor governamental com el mitjà més còmode de fer carrera política, i obtenir algun seient en la Diputació provincial des d'on vetllar pels interessos tèxtils de les colònies industrials de les quals eren propietaris directament o indirecta, el primer a Castellbell i el Vilar (Bages), i el segon, a Puigreig (Berguedà). L'evolució política d'ambdós prohoms fou divergent i representativa de les dues formes de compromís polític dels grans fabricants a finals de la Catalunya de la Restauració. Mentre el primer esdevingué un simpatitzant declarat de la ideologia catalanista, Pons i Arola mantingué fermes les seves conviccions anticatalanistes, i fou un dels fundadors de la *Unión Monárquica de Manresa*, i posteriorment president honorari d'aquesta entitat.

La presència de monàrquics conservadors es reduïa a l'existència d'un nucli de notables poderós, de filiació maurista en un principi, i posteriorment d'obediència datista, els membres del qual feien les típiques tertúlies al Casino de Manresa, però sense incidir en la vida ciutadana de la localitat. Més aviat foren els vincles personals d'aquests individus amb la classe política de la Restauració la base del seu poder i de la seva força. Aquest nucli datista manresà estava format per fabricants tan prestigiosos com els germans Magí i

⁹⁷ *La Montaña Republicana*, 12-X-1901.

⁹⁸ Vegeu les cròniques detallades de la visita d'Eduardo Dato a Catalunya que oferiren el *Diario de Avisos de Manresa*, el *Noticiero de Manresa* i *Las Noticias* entre el 8 i l'11 de maig de 1900.

Francesc Gallifa Gomis, o Lluís Vila i Miralles, cosocis en la Companyia Anònima Manresana d'Electricitat, empresa que subministrava el fluid elèctric al municipi.

Entre 1910 i 1916 van detenir la representació parlamentària a favor del fabricant Lluís Vila i Miralles, un experimentat polític que havia fet carrera en la diputació provincial. Des de l'escó, Vila podria afavorir el control republicà del consistori. L'any 1920 van decidir tornar a actuar en l'arena política, envalentonats pel projecte de plataforma, *Unión Monárquica Nacional*, ideat pel cacic liberal de Terrassa, Alfons Sala i Argemí. La creació de la *Unión Monárquica Nacional de Manresa* (1920) obeïa al darrer intent que els monàrquics més dretans del districte van realitzar per a frenar la imparable ascensió del catalanisme a Manresa, i dividir políticament les dretes en la ciutat.

A diferència dels conservadors, que van seguir fidels a les regles del sistema, els liberals manresans van intentar reconvertir-se i modernitzar els seus postulats i estratègies polítiques. Tanmateix, igual que les famílies republicanes, estaven profundament dividits⁹⁹. Potser explicaria l'escassa força política i electoral dels liberals a Manresa el fet que es trobaven molt vinculats als elements republicans, amb els quals compartien no tant el seu radicalisme social, com la defensa dels més purs ideals liberals.

És a dir, existien uns estrets canals de connexió entre liberals, demòcrates i republicans, i sobretot entre els republicans possibilistes i l'esquerra liberal dinàstica. Almenys, en teoria defensaven uns mateixos principis ideològics, i també aspiraven ocupar un espai políticoelectoral similar, però les rivalitats existents entre els diferents grups polítics, moltes vegades basades en simples desavinences personals, van impedir una actuació unànime i decidida. Excepte les eleccions generals de 1901 i 1905, els liberals no solien concórrer a les consultes electorals amb candidatures pròpies, sinó que ho feien en coalicions electorals, juntament amb candidats conservadors,

⁹⁹ El Partit Liberal català constitueix un objecte d'atenció pomenoritzat en els treballs de Josep Martí. Vegeu, per exemple, "El partit liberal català davant la crisi de la Restauració (1903-1923)" dins *Congrés Internacional d'Història Catalunya i la Restauració*, op. cit, pp. 81-86. Un enfocament renovat d'una fracció del partit liberal espanyol el tenim en la biografia de Salvador Forner, *Canalejas y el partido liberal democrático (1900-1910)*, Madrid: Ed. Cátedra/Instituto de Cultura Juan Gil Albert, 1993. Més recent, Javier Moreno, *Romanones. Caciquismo y política liberal*, Madrid, Alianza editorial, 1998, ja esmentat al capítol II.

en eleccions provincials, o patrocinant candidatures de signe catalanista a partir de 1917, en comicis generals o municipals.

Es fa difícil de parlar d'un únic partit liberal a Manresa, perquè en realitat coexistien diferents fraccions formades al voltant dels líders que pugnaven per a fer-se amb la direcció del partit. En la ciutat totes maldaven per ostentar la representació liberal del districte. Entre 1910 i 1923, malgrat diferents intents d'unificació, solament dues entitats, el *Círculo Liberal Popular de Manresa*, de filiació romanonista, i el *Bloque Liberal* de tendència albista, aconseguiren consolidar una petita parcel·la de poder.

El *Bloque Liberal* tenia com a president honorari, el Comte de Romanones, cap del Partit Nacional Liberal, sota la direcció del qual també es trobava el *Círculo Liberal Popular*, i Josep Collaso Gil, cap del partit a la província de Barcelona. L'ànima d'aquesta entitat era el procurador i propietari Francisco Pons i de Solsona, individu vinculat a les juntes de l'altra agrupació liberal (el gener de 1917 en fou elegit president), de la qual en fou separat per motius de desavinença. Ens consta que ell estava adherit a la facció albista del partit liberal, la qual cosa palesa l'existència d'una certa permeabilitat en els afiliacions polítiques, i d'una manca d'arrelament en l'estructura política local.

En les eleccions municipals de febrer de 1922 competí amb els carlins, al districte més rural de la ciutat, el cinquè. Pretenia reunir el vot dels pagesos del districte on podia tenir unes majors possibilitats de guanyar, ja que gaudia d'una certa audiència, per bé que els carlins li retreien comprar els vots a base d'aiguardent. La veritat és que per primera vegada un candidat a conseller municipal feia al·lusions continuades al mal estat en què es trobava el barri de les Escodines, el "*kábila fronterizo*" oblidat pels Consistoris en deixar la seva urbanització com a un simple projecte. Fos com fos, certament Pons i de Solsona fou elegit regidor en representació d'aquest districte.

En definitiva, l'única entitat que va saber liderar els interessos del partit liberal a Manresa va ser el *Círculo Liberal Popular*. Aquesta entitat política va ser fundada el 1914 a petició del periodista Josep Soler i Agustench. En els seus estatuts s'especificava que la finalitat que perseguia aquesta societat era la de "*defensar i propagar els ideals liberals i democràtics, i contribuir a l'afiançament de les lleis que tinguin aquest caràcter, com a garantia absoluta de benestar i prosperitat de la Nació Espanyola, agrupant per aquest fi*

elements obrers i modestos industrials, comerciants i propietaris, per tal de procurar llur instrucció i suport mutu"¹⁰⁰. Estretament vinculada a l'entitat, i com era molt habitual en l'època, funcionava una associació juvenil, *Juventud Liberal Monàrquica*, que fou creada el març de 1915.

La vida d'aquesta associació es perllongà fins el 1923, data de l'elecció de la darrera Junta directiva, i fou tan llarga -en comparació amb les altres entitats liberals- com accidentada. Hagué de fer front tant a perills interns que amenaçaven la cohesió de l'entitat, com externs, provinents de les altres fraccions liberals que li disputaven l'hegemonia liberal en el districte de Manresa.

En un mot, la seva trajectòria política palesa les dificultats d'arrelament d'un partit dinàstic, en una època en què els partits governamentals es trobaven enormement desprestigiats, alhora que obeïa també a una voluntat intrínseca de crear-se un espai electoral propi, i per això, era partidària de la puresa del sufragi electoral, i de la democratització interna dels partits. Voluntat, no obstant això, que no va cristal·litzar en una estructura organitzativa orientada a l'enquadrament. Per bé que els esforços de reorganització del partit liberal en la província de Barcelona foren considerables, els personalismes i les lluites de poder foren més poderosos que els corrents d'opinió, i si la base volia esdevenir un partit verament democràtic i volia complir una missió regeneradora encaminada a fer front a l'anomenat "caciquisme radicalconservador" (d'aquí l'edició d'un òrgan de propaganda propi, *El Demócrata* (1914-1919), seguit pel setmanari *La Democracia* (1920-1926), la mateixa entitat era víctima de les regles del joc d'un sistema polític que no era dissenyat per a tolerar la representació lliure i directa de les diferents opcions polítiques en el poder.

L'any 1916 es disposava d'una alcaldia de Reial Ordre, i més tard, el març de 1917, es va aconseguir enviar un candidat a la Diputació Provincial. No obstant això, l'abril de 1917 un sector de liberals intentaria de boicotejar l'organització i la implantació del Partit Liberal dirigit pel Comte de Romanones, cosa que es va traduir en la formulació d'un vot de censura a la Junta directiva vigent durant una reunió general extraordinària celebrada el dia 21 d'aquest

¹⁰⁰ A.G.C.B., Registre d'Associacions, Expedient nº 7.938.

mes. De manera que foren destituïts del càrrec que detentaven el president i els altres individus de la junta que prèviament havien abandonat la societat. Posteriorment, s'elegiria un nou consell directiu presidit per Domingo Escude, i vispresidit per Josep Flotats.

Els individus que havien estat separats de l'entitat passaren a fundar-ne una altra de nova, anomenada *Bloque Liberal*, que d'una forma oficiosa combregava amb la ideologia del liberalisme albista. En aquesta associació liberal s'integrà l'exalcalde Francesc Llatjós, qui per enèssima vegada demostrà unes habilíssimes dots d'oportunisme polític. Fins i tot, la seva darrera actuació política abans de la seva mort ocorreguda l'any 1918 consistí a aliar-se amb el seu rival tradicional, el republicà Maurici Fius, amb ocasió de les eleccions municipals de 1917, presentant-se pel districte IV, el de major arrelament liberal.

Fins a finals de 1922 en què finalment, si bé massa tard, es procedia a l'elecció d'una Junta provincial del partit liberal a Barcelona, a la qual aquesta entitat va oferir acatament, la seva actuació va ser totalment autònoma sense cap tipus de subjecció partidista a nivell jeràrquic. Així, l'agost de 1918 els liberals manresans assenyalaven no reconèixer els elements directius del partit en la província de Barcelona per considerar-los ineptes, i mancats de capacitat i entusiasme ¹⁰¹. El gener de 1919 es va reunir a Barcelona una assemblea del Partit Liberal, sense que fossin invitades la majoria de les entitats liberals de la província, entre les quals es trobava l'associació liberal de què parlem, la qual cosa provocà un profund desengany entre els seus membres, quan ells consideraven que havien fet tants sacrificis "*en pro del florecimiento de los ideales liberales*" ¹⁰².

Per tant, els liberals romanonistes manresans patien de la contradicció d'ubicar-se ideològicament dins el mateix espai que els republicans, però d'actuar políticament i electoral com a un nucli d'afiliació dretana. Fet pel qual els republicans contribuïren a crear una situació de confusió quan s'autodenominaven, amb raó, liberals. De manera que aquesta formació partidista es trobava amenaçada tant per la dreta com per l'esquerra, i això

¹⁰¹ *La Democracia*, 10-VIII-1918.

¹⁰² *La Democracia*, 11-I-1919.

comportava lògicament una lluita periòdica per a manifestar quin era el seu ideari polític, distingir-se de les forces polítiques més afins, i sobretot per afirmar la seva identitat política, ja que era molt sovint qüestionada. Eren factors que dificultaven la seva consolidació en l'escenari polític local.

A nivell programàtic, els liberals manresans van assumir una *"sabia y prudente modernización de principios históricos"*, cosa que els permetia d'incorporar al seu programa *"toda clase de radicalismos políticos y sociales siempre que sean compatibles con las ideas madres de Monarquía liberal y democrática, en lo político, y de producción asegurada y defendida, en lo económico"*. D'aquesta manera, no renunciaven a ésser un partit d'ordre i plenament adaptat al sistema. Tres mots resumien el seu credo polític: Llibertat, Monarquia i Pàtria. Paral·lelament es donava una orientació autonomista al partit, més per raons tàctiques, que no pas ideològiques. Així s'afirmava que *"el problema catalán no ha de ser toda la idealidad de nuestro partido, pues por encima de todo hemos de defender todos los problemas que se deriven de nuestros principios liberales y democráticos"* ¹⁰³.

7.4.3.3. Les esquerres: republicans *fiuistes* i republicans nacionalistes ¹⁰⁴.

Entre les plataformes conjuntes formades en la dècada dels anys noranta del segle XIX, destaca la coalició electoral de la Unió Republicana, creada el 1891, continuada per la de *Fusión republicana* i consolidada com a centre polític en la ciutat l'any 1901, que gaudia d'una intensa vida interna traduïda en l'organització de diverses activitats lúdiques i artístiques, destinades fonamentalment a l'esbarjo i la instrucció de la classe obrera. Així, doncs, el pes polític dels republicans al districte tenia una base consolidada que es justificava no solament per l'existència d'una multiplicitat de centres i clubs republicans sinó també pel foment de serveis socials i culturals, activitats que en el cas d'aquest centre es continuaven desenvolupant, malgrat que en l'assemblea de la Unió Republicana celebrada l'any 1903 s'acordés de mantenir una plataforma unitària només per a finalitats electorals. Aquest centre tenia

¹⁰³ *La Democracia*, 5-VIII-1922.

¹⁰⁴ El darrer treball més reeixit sobre el republicanisme en el decurs de la Restauració a M. Suárez Cortina, *El gorro frigio. Liberalismo, Democracia y Republicanismo en la Restauración*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2000.

una voluntat unificadora nata, i intentaria d'integrar en el seu si el màxim de fraccions possibles, si bé van ser els republicans fiuistes, seguidors de Maurici Fius i Palà, els qui en van esdevenir promotors i dinamitzadors del centre¹⁰⁵.

Les activitats que organitzava el Centre eren la preparació de balls de saló, del carnestoltes, vetllades musicals i literàries, conferències político-instructives, etc... Des de 1903 es van començar a impartir "*conferencias de extensión universitaria, por personas de profesión y obreros, habiendo gran interés y atención por parte del auditorio*" ¹⁰⁶. Mantenia així mateix uns lligams institucionals molts estrets amb l'Ateneu Manresà de la Classe Obrera, fundat l'any 1864, entitat que juntament amb aquest centre tenia cura de l'educació i de l'esplai d'una part considerable de les classes populars manresanes ¹⁰⁷.

Sistemàticament cada any celebrava l'11 de febrer, la data de proclamació de la Primera República, amb l'organització d'un gran àpat fraternal i allocucions dels caps del republicanisme local en què recordaven els objectius polítics que el centre perseguia, es feia balanç de la gestió política duta a terme durant l'any, així com es contribuïa a mantenir viu l'esperit democràtic del Sexenni. Aquestes vetllades estaven sempre precedides pel cant de la "Marsellesa", l'himne del liberalisme progressista europeu per excel·lència, i es tancaven amb un ball.

Dins del Centre hi degueren conviure diferents famílies polítiques, les quals, si bé no coincidien totalment en tots els principis ideològics, sí que eren conscients que la unió feia la força, i que valia la pena, si més no, presentar-se aliades en les conteses electorals. Les animadversions internes anaren desapareixent amb el temps, tota vegada que es marginaren els individus que podien qüestionar l'autoritat de Fius i Palà i els seus seguidors. Primerament, arran de la creació d'una plataforma republicano-liberal l'any 1908 (*Bloque*

¹⁰⁵ Resulta interessant consultar la biografia, de caire apologetic, que Emilio Navarro Reverter dedica a la figura de Maurici Fius i Palà a *Historia crítica de los hombres del republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*, Barcelona: Ortega-Artís Impresores, 1915, pp. 250-251. Una breu biografia d'aquest líder republicà al meu article l'article ja citat "L'alcalde Maurici Fius i Palà (1869-1920)" a *El Pou de la Gallina*, Any V, nº 47, juliol de 1991, pp. 35-36. Més recent, G. Rubí, "Maurici Fius i Palà (1863-1920). L'alcalde que es va proposar "proporcionar al pueblo el pan del alma, el cultivo del espíritu, la instrucción debida". L'Escola d'Arts i oficis de Manresa, "la universitat dels obrers", a *D'arts i oficis a Escola d'Art. Cent anys d'educació a Manresa*, op. cit., pp. 113-120.

¹⁰⁶ Pere Pallàs, *Topografía médica de Manresa*, op. cit., p. 161.

¹⁰⁷ A. Prat Folch., *Historial de l'Ateneu Obrer Manresà, procedit pel desenrotll de les distintes organitzacions de caràcter ateneista que donaren lloc a son naixement*, Barcelona: Impremta Clarasó, 1929.

Liberal) que es va desfer a causa de la desafecció del republicà salmeronià Francesc Llatjós, qui tendia a aliar-se amb els clericals. Després, el professor Josep Defís Aleger, un dels homes més conspicus del republicanisme manresà, mestre d'ofici, i fundador de *La Montaña Republicana* entre d'altres, empès per una forta ambició política, va utilitzar els ressorts del partit per acumular poder personal. La seva complicitat amb el desacreditat Llatjós el menà a l'expulsió del partit per part dels òrgans directius el febrer de 1912, per ingressar tot seguit al CNR ¹⁰⁸.

Els republicans fiuistes donaven suport sistemàtic als cabdills del lerrouxisme barceloní amb els quals es relacionaven freqüentment. Tanmateix aquest nucli, ni quan obertament s'autoidentificà com a republicà radical constituí una secció local del partit fundat per Lerroux, llevat de la creació de la *Joventut Radical Instructiva* -que basà la seva activitat principal en la promoció de les escoles laiques, i fins edità un setmanari, *La lucha*, furiosament antifiuista amb ocasió de les eleccions generals de 1910-, almenys fins a la Segona República. La conjuntura solidària oberta amb els comicis legislatius de 1907 van obligar als republicans a definir-se i alinear-se.

L'abril de 1906 la Junta Municipal Republicana, presidida aleshores per Ramon Trulls, la mà dreta de Fius i procedent de les files del republicanisme centralista, envià una carta a Lerroux en la qual se li comunicava que la junta "*estaba completamente identificada con su criterio al apreciar la cuestión catalana*" i se'l felicitava alhora "*por su brillante artículo titulado "Mi Evangelio"*" ¹⁰⁹. És a dir, es pronunciava en favor de l'antisolidarisme i d'acord amb les doctrines lerrouxistes, si bé era conscient de les greus implicacions que la qüestió catalana podia produir en el si del Centre ¹¹⁰. Aquest fet no el va passar per alt Emilio Navarro Reverter, biògraf dels polítics republicans, quan assenyalava que els republicans manresans, "*como partido organizado, fueron los únicos de toda Cataluña que rehusaron asociarse a la fiesta del 20 de mayo de 1906*", el primer acte públic que organitzà el moviment solidari, en homenatge als diputats catalans que havien votat en contra de la Llei de

¹⁰⁸ *La Montaña Republicana*, 17-II-1912.

¹⁰⁹ Carta publicada a *La Montaña Republicana*, 14-IV-1906.

¹¹⁰ *Ibidem*.

Jurisdiccions ¹¹¹. Es van pronunciar com a antisolidaris el març de 1907 i no van dubtar a desprestigiar els solidaris, i els acusaven de reaccionaris, clericals i explotadors de la classe obrera ¹¹².

La principal conseqüència del moviment solidari va ser la fundació d'un nou nucli republicà, el *Centre Nacionalista Republicà*. En un mot, es qualificà el naixent CNR com al nucli republicà moderat i clerical, enfront del radicalisme social preconitzat pels republicans de la Joventut, els quals es consideraven monopolitzadors exclusius dels ideals republicans i especialment de les idees federals ¹¹³. A partir d'aleshores, la *Joventut Republicana* es va proposar d'actuar enèrgicament a fi d'adoptar una nova línia de conducta, ja que es tenia la impressió que des de feia un temps es trobava "adormida", per a lluitar en favor de les reivindicacions obreres i organitzar novament el districte. Per a aquest objecte, es van celebrar vetllades, reunions familiars i conferències destinades a desenvolupar el seu programa.

El 1915 arribava la tant desitjada confraternitat republicana. Amb anterioritat, hi havia hagut intents, però que s'havien frustrat. Amb ocasió de les eleccions provincials de 1913, els republicans nacionalistes van intentar de convèncer el secretari de la *Joventut Radical* per tal que afavorís una candidatura nacionalista liberal, si bé els elements del Centre no ho van veure amb bons ulls. En les eleccions legislatives de 1914 els republicans nacionalistes foren recolzats per Emiliano Iglesias i els dirigents del diari republicà *El Progreso*, rivals en aquells moments de Lerroux, i presentaren al fabricant Ernest Abadal. Això fou considerat pels republicans de la Unió com a un intent d'afavorir la divisió del vot esquerrà del districte. Ni amb això s'impedí el triomf del candidat conservador Lluís Vila i Miralles, votat segurament per les bases electorals republicanes ¹¹⁴.

Amb motiu de les eleccions municipals de novembre de 1915, s'aconseguia finalment de consumir el pacte entre els republicans radicals i els republicans nacionalistes, cosa que se celebrà profusament en l'anomenada

¹¹¹ Emilio Navarro, Emilio, *Historia crítica de los hombres del republicanismo en la última década (1905-1914)*, Barcelona: Ortega-Artís Impresores, 1915, p. 250.

¹¹² *La Montaña Republicana*, 14-XII-1907.

¹¹³ *La Montaña Republicana*, 11-V-1907.

¹¹⁴ *La Montaña Republicana*, 14-III-1914.

"Festa de la Democràcia", que va aplegar unes 500 persones ¹¹⁵. La unió entre els dos nuclis republicans amb major arrelament en el districte (si bé sembla que els republicans nacionalistes solament estaven implantats en la ciutat) despertà recels de tot tipus entre l'esquerra dinàstica liberal que patia amb això la impossibilitat de representar en exclusiva l'espai polític liberals. Foren els liberals romanonistes els qui amb més menyspreu criticaren l'esmentada unió, perquè una vegada perduts els seus aliats, la seva missió regeneradora es veia abocada al fracàs. Des de 1915 es mantingué el pacte en tot tipus de consulta electoral. D'aquesta manera, el bloc d'esquerres s'assegurava la majoria consistorial, revalidada per l'elecció dels primers alcaldes populars a partir de 1917.

En aquests anys, d'altra banda, els republicans de la Unió continuaven utilitzant tota mena de mitjans que podien tenir a l'abast, com el d'aliar-se sistemàticament amb els conservadors datistes per tal d'aconseguir l'alcaldia. Hom era conscient del fet que amb el municipi a les mans es podria dur a la pràctica el seu programa de govern local que era allò que realment comptava. Mentre poguessin assegurar el control polític del municipi, el districte de Manresa podia ser representat pels seus aliats, els conservadors seguidors de Dato o podien permetre que fossin les altes instàncies del partit qui decidissin el candidat a Corts més escaient. Igualment, les eleccions provincials no representaven un repte gaire important per als republicans: normalment donaven suport a les candidatures anticatalanistes formades sovint per conservadors i liberals.

L'any 1920 suposà una fita important en l'evolució de la trajectòria político-electoral del republicanisme manresà. Per un cantó, en el mes de novembre moria el líder Maurici Fius i Palà que havia fet possible una certa disciplina dins el fragmentat republicanisme manresà. Un cop mort deixava acèfal el moviment que tant esforç li havia costat dirigir, si bé no sense una solució de recanvi i alhora de continuïtat, perquè el substituï el comerciant Joan Espinalt i Oller qui passà a ser el nou alcalde de Reial Ordre republicà. Per l'altre, els republicans deixaren d'organitzar el districte.

Desconeixem si hi van haver lluites en el si del Centre de la Unió

¹¹⁵ *La Montaña Republicana*, 27-XI-1915.

Republicana pel control de la direcció. Suposem que el desgast produït per vint anys de lluita política local, i la mateixa crisi del sistema van ser factors que contribuïren a crear una certa desorientació en l'horitzó polític dels partits, inclòs el republicà. Es detectaren, però, algunes crítiques provinents dels sectors més allunyats de la direcció del partit que estaven disconformes amb la política reformista i possibilista portada a l'extrem quan l'alcalde Espinalt arribà a una entesa de govern amb els catalanistes a fi de solucionar el crític estat de les finances municipals. Aquest desacord el podem entreveure fonamentalment en el moment de la reorganització dels partits polítics en ocasió de les eleccions municipals de 1931. Els republicans radicals van ser marginats de la candidatura de "Concentració Republicana", i alhora se'ls va restar protagonisme quan la República fou proclamada.

L'àmbit municipal era l'esfera on els republicans es podien imputar uns majors encerts polítics, bagatge que intentaren de capitalitzar amb finalitats electorals cada vegada que es convocaven comicis locals. En nom de l'austeritat i honradesa en el govern i administració de la ciutat, i del triomf de la llibertat i la democràcia es recomanava votar la candidatura d'esquerreres. Un missatge força més moderat que el que era tramès durant l'època més radicalitzada de Fius i Palà, durant el primer decenni del segle XX. És que el Centre Republicà s'havia dretanitzat sensiblement en consonància amb el seu homòleg barceloní, i amb l'afluència d'individus procedents d'una condició social més acomodada.

La desorganització del Centre de la Unió Republicana en el districte de Manresa arribà a un límit màxim en les darreres eleccions celebrades abans del cop d'estat de Primo de Rivera, quan es van mostrar incapaços de presentar una candidatura pròpia. Fins i tot, els mateixos republicans dels centres disseminats per algunes poblacions de la comarca protestaren pel fet que no se'ls havia tingut en compte ¹¹⁶. Estava clar que no totes les energies estaven esgotades des del moment que encara hi havia sectors republicans que estaven disposats a lluitar, però, com de costum, el centre de decisió es trobava a Manresa, i aquí hom decidia retirar-se de la competició electoral.

En un altre ordre de coses, els republicans manresans compartien els

¹¹⁶ *Patria*, 27-IV-1923.

punts de referència ideològics del republicanisme històric. L'horitzó utòpic que unia les diferents fraccions era la instauració del règim republicà i aquest era l'objectiu principal de la lluita política. Però els diferenciaven els mitjans per a assolir-lo. Els republicans de la Unió optaven per aprofitar la plataforma política i institucional per anar ocupant terreny, i fou en l'esfera municipal on concentraven totes les seves energies.

A més de republicans, eren liberals i demòcrates, i com a tals defensaven la propietat privada i els drets de la persona. Commemoraven anualment la proclamació de la Primera República al so de la "Marsellesa", l'himne que acompanyava tota manifestació republicana. Per a ells, la República constituïa *"un régimen democrático y de libertad y de justicia, donde las leyes sean iguales para todos y donde cada trabajador, cualquiera que sea su profesión, con tal que su trabajo sea útil a la sociedad vea equitativamente recompensado su esfuerzo manual e intelectual"* ¹¹⁷. Se situaven a l'esquerra de l'espectre polític. Representaven l'opinió progressista dins el sistema local de partits i, val a dir-ho, eren els únics que foren capaços de presentar un programa polític municipal coherent.

Bàsicament el seu programa polític de govern se centrava en tres línies preferents: la beneficència, la sanitat i l'ensenyament. Quant al primer camp, cal esmentar els esforços encaminats a solucionar el problema dels infants abandonats i auxiliar la gent pobre. En política sanitària, es va cobrir parcialment l'insalubre torrent de Sant Ignasi (1911), i es va planificar l'assistència als afectats per l'epidèmia gripal que assetjà la ciutat l'any 1918. Finalment, les obres que cal assenyalar com a mèrits dels republicans en l'àmbit de l'ensenyament foren la creació d'escoles nocturnes per a adults (1902), d'escoles en les presons del districte (1903), de l'Escola d'Arts i Oficis (1903), i d'una escola graduada de nenes, entre d'altres centres.

Una pinzellada breu sobre el republicanisme nacionalista ens servirà per a completar aquesta panoràmica sobre les esquerres manresanes. El Centre Nacionalista Republicà de Manresa va néixer, a diferència de Barcelona-ciutat, de l'escissió que es consumà en el Centre de la Unió Republicana l'any 1907, com a conseqüència de la divisió dels republicans entre solidaris i antisolidaris.

¹¹⁷ *La Reforma*, 7-II-1920.

El CNR va ser inaugurat el 4 d'octubre de 1907, i s'adherí el 1910 a la Unió Federal Nacionalista Republicana ¹¹⁸. En el manifest que redactà el centre per a presentar-se al públic manresà, afirmava ésser una entitat nacionalista, democràtica i republicana, la qual cosa, com hem tingut ocasió d'observar en pàgines precedents, encetà les ires dels republicans de la Unió perquè veien així reduït el seu espai d'actuació.

Aquest centre aplegà persones procedents del federalisme, i també alguns catalanistes, titllats de carlins pels republicans, units pel desig d'aconseguir l'autonomia de Catalunya dins Espanya, i la propagació dels ideals de la democràcia republicana, objectius que exposaren en l'editorial del primer número del seu portaveu, el diari *Bages Ciutat* aparegut el desembre de 1909. Un dels fundadors del CNR, i potser el principal impulsor, fou el farmacèutic Manuel Font, qui en la seva joventut havia militat en la Unió Republicana, però arran dels fets de Solidaritat Catalana creà aquest nou centre, del qual, en fou el primer president. Les activitats que l'entitat duia a terme eren de tipus literari fonamentalment, i la seva vida interna es reduïa a les tertúlies de la rerabotiga de la farmàcia Esteve, que eren la continuació de les que havien tingut lloc al Casino de Manresa en la "taula dels professionals". A nivell pràctic, però, hom estava en contacte amb els promotors de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i pensem que en aquest camp desenvolupà una important tasca propagandística.

En tant que grup intel·lectual, els republicans nacionalistes tendiren a desenvolupar un periodisme agosarat quan denunciaven l'anomenat "*caciquisme casaler*", i deploraven les pèssimes condicions de treball en què vivia la classe obrera del districte. Aquestes denúncies, però, no haguessin tingut cap traducció pràctica, si no hagués estat per l'aliança permanent amb els republicans de la Unió, un cop reconciliats a partir de 1915, els quals tenien una concepció definida sobre el poder municipal i dugueren a terme a els principals punts de llur programa polític.

Quan concorrien a la competició electoral fonamentaven la seva participació en dos centres de lluita: el nacionalisme i la república. Però tenien clar que per arribar al nacionalisme calia abans resoldre els problemes socials,

¹¹⁸ Joaquim Sarret, *Efemérides, 1898-1916*, op. cit., pp. 54, 54v i 55.

polítics i econòmics que Catalunya tenia pendents, altrament "*sostenir que únicament devem preocupar-nos d'assolir l'autonomia de Catalunya és un pecat de patriotisme català*" ¹¹⁹. Admetien, tanmateix, i textualment, que els republicans de la Unió no eren nacionalistes, però que tampoc no eren contraris a les tasques nacionalistes, i si s'unien amb ells era pel sentiment de llibertat i perquè reconeixien que havien iniciat "*una lloable direcció en la vida pública*" ¹²⁰.

Això no obstant, l'atansament entre els republicans radicals i els republicans nacionalistes desembocà en una neutralització política dels primers sobre els segons, fins al punt que el 1920 es deixaria d'editar el seu òrgan d'expressió, *L'Avenç*, continuador del diari *Bages-Ciutat*. Entre 1917 i 1920, realitzaren esforços de caire electoral per a mobilitzar les seves bases. En les eleccions municipals de 1922 van perdre l'escó del metge Josep Arola al districte primer. Fins aleshores havien demostrat que gaudien d'un cert i limitat arrelament en la ciutat, i més reduït en el districte, però la seva subordinació als republicans radicals els suposaria la defunció com a opció política netament diferenciada. Per això, la seva força política no arribà mai a consolidar-se i patiren el mateix destí frustrat que experimentà el partit catalanista i republicà a Catalunya en el primer terç del segle XX.

¹¹⁹ *Bages-Ciutat*, 20-II-1918.

¹²⁰ *Bages-Ciutat*, 7-XI-1917.